

INSTITUTUL
DE RELAȚII INTERNAȚIONALE
DIN MOLDOVA

ISSN 1857-4440
eISSN 2587-3393

Relații Internaționale Plus

Revistă științifico-practică

Nr.2 (14) 2018

COLEGIUL DE REDACȚIE

- Artiom MALGHIN**, *doctor în științe politice, conferențiar universitar, МГИМО(V), Federația Rusă*
Stanislav CERNEAVSCHIL, *doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Centrul de Cercetări Științifice, МГИМО(V), Federația Rusă*
Stanislav KNIAZEV, *doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Internațională MHTCO, Republica Belarus*
Vasilii SACOVICI, *doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Belarus, Republica Belarus*
Vladimir GUTUROV, *doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă*
Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, *doctor în științe politice, profesor universitar, SNSPA*
Ioan HORGA, *doctor în științe politice, profesor universitar, Universitatea din Oradea, România*
Ion IGNAT, *doctor în științe economice, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România*
Vladislav GROSUL, *doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Institutul Istoriei Rusiei al AȘR, Federația Rusă*
Vladislav MACARCIUC, *doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Drept și Psihologie a Universității Tehnice Naționale din Livov, Ucraina*
Alexandru SÎCI, *doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Ucraina*
Chris GRANT, *doctor în științe politice, Universitatea din Mercer, orașul Macon, Statul Georgia, SUA*
Mincio MINCEV, *doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Centrul Științific Bulgar Euroasiatic, Bulgaria*
Ludmila LIPCOVA, *doctor în istorie, Facultatea de Relații Internaționale a Universității Economice din Bratislava, doctor habilitat în economie, profesor universitar, Republica Slovacă*
Stanislav MRAZ, *doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea «DANUBIUS», Republica Slovacă*
Alexandru BURIAN, *doctor habilitat în drept, profesor universitar, CNA*
Victor JUC, *doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, ICJP al AȘM*
Valeriu CUȘNIR, *doctor habilitat în drept, profesor universitar, ICJP al AȘM*
Iurii CROTENCO, *doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, IRIM*
Mihail BÎRGĂU, *doctor habilitat în drept, profesor universitar, IRIM*
Vitalie CAZACU, *doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM*

ECHIPA REDACȚIONALĂ

- Redactor-șef: Sergiu NAZARIA**,
doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM
Redactor-șef adjunct: Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie,
profesor universitar, IRIM
Redactor-științific: Valentin BENIUC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM
Redactor (limba română): Natalia Ciobanu
Redactor (limba engleză): Ilona ȘOIMU

Fondator: Institutul de Relații Internaționale din Moldova

Înregistrată la Ministerul Justiției al RM în data de 24 noiembrie 2017

Revista este acreditată de Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare al RM, Categoria „C”
Revista se declară publicație științifică cu Acces Deschis, în baza Licenței Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (CC BY), este inclusă în baza de date naționale:
Instrumentul Bibliometric Național.

© IRIM, 2018

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATION
OF MOLDOVA

ISSN 1857-4440
eISSN 2587-3393

International Relations Plus

Scientific-practical journal

No. 2 (14) 2018

EDITORIAL BOARD

- Artiom MALGHIN**, *PhD in Political Science, associate professor, MGIOU (U), the Russian Federation*
Stanislav CERNEAVSCHII, *doctor habilitate in History, university professor, Center for Scientific Research, MGIMO (U), the Russian Federation*
Stanislav KNIAZEV, *doctor habilitate in Law, university professor, International University of Medicine and Pharmacy (MITSO), the Republic of Belarus*
Vasilii SACOVICI, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus*
Vladimir GUTUROV, *doctor habilitate in Philosophy, university professor, State University of Sankt-Petersburg, the Russian Federation*
Iordan BĂRBULESCU, *PhD in Political Sciences, university professor, SNSPA*
Ioan HORGA, *PhD in Political Sciences, university professor, Oradea University, Romania*
Ion IGNAT, *PhD in Economic Sciences, university professor, "Alexandru Ioan Cuza" University, Iasi, Romania*
Vladislav GROSUL, *doctor habilitate in History, university professor, Russian Academy of Sciences Institute of Russian History, Russian Federation*
Vladislav MACARCIUC, *doctor habilitate in Law, university professor, Institute of Law and Psychology of the National Technical University of Livov, Ukraine*
Alexandru ȘICL, *doctor habilitate in History, university professor, "Iurii Fedkovici" National University of Chernivtsi, Ukraine*
Chris GRANT, *PhD in Political Science, Mercer University, the city of Macon, Georgia, the USA*
Mincio MINCEV, *doctor habilitate in Philosophy, university professor, Bulgarian Euro-Asian Academy of Sciences, Bulgaria*
Ludmila LIPCOVA, *PhD in History, Faculty of International Relations of the University of Economics from Bratislava, doctor habilitate in Economics, university professor, the Slovak Republic*
Stanislav MRAZ, *doctor habilitate in Law, university professor, "DANUBIUS" University, the Slovak Republic*
Alexandru BURIAN, *doctor habilitate in Law, university professor, CNA*
Victor JUC, *doctor habilitate in Political Sciences, research professor, ICJP of the ASM*
Valeriu CUȘNIR, *doctor habilitate in Law, university professor, ICJP of the ASM*
Iurii CROTENCO, *doctor habilitate in Economic Sciences, university professor, IRIM*
Mihail BÎRGĂU, *doctor habilitate in Law, university professor, IRIM*
Vitalie CAZACU, *PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM*

EDITORIAL TEAM

- Editor-in-Chief:** *Sergiu NAZARIA*,
doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM
Deputy Editor-in-Chief: *Ludmila ROȘCA*, doctor habilitate in Philosophy, university professor, IRIM
Scientific Editor: *Valentin BENIUC*, doctor habilitate in Political Sciences, university professor, IRIM
Editor (Romanian): *Natalia Ciobanu*
Editor (English): *Ilona ȘOIMU*

Founder: Institute of International Relations of Moldova
Registered at the Republic of Moldova's Ministry of Justice on 24 November, 2017
The journal is accredited by the National Council for Accreditation and Attestation of the Republic of Moldova, Category "C"
The journal is an Open Access scientific publication based on the Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (CC BY), and is included in the national database: National Bibliometric Instrument.

SUMAR

DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL: PROBLEME ACTUALE

Vasile SACOVICI , <i>doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea Națională Tehnică din Belarus</i> Aspectele filosofice ale interpretării sistemice a inovației, a securității inovaționale în contextul metodologiei și metodelor de cercetare	11
Oleg SOCOLOV , <i>doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă</i> Anastasia ESCHENKO , <i>doctorandă, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă</i> Misiunea Colonelului Savari și Rusia după semnarea Păcii de la Tilsit	25
Dumitru SURJIC , <i>doctor în istorie, Academia de Științe din Rusia, Federația Rusă</i> Acordul de la München: unele mituri	41
Octavian MOȘIN , <i>doctor în istorie, conferențiar universitar, USM</i> Ideile politice ale diplomatului Alexandru Scarlat Sturza	45
Liliana BENIUC , <i>doctorandă, IRIM</i> Analiza procesului de implementare a Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova prin prisma raporturilor oficiale și de alternativă	59

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI ECONOMIA GLOBALĂ

Vitalie CAZACU , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM</i> Vlad PLETNIOV , <i>doctorand, IRIM</i> SUA versus China: întâietatea în diplomația economică mondială	72
Tatiana ANDREEVA , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM</i> Elena BĂDĂRĂU , <i>doctor în științe economice, IRIM</i> Ludmila GOLOVATAIA , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM</i> Perspectivile dezvoltării noii economii în Republica Moldova, în contextul implementării Strategiei UE pentru regiunea Dunării	87
Elena NIREAN , <i>doctor în științe economice, conferențiar universitar, Universitatea Agrară de Stat din Moldova</i> Marcelia MITRIUC , <i>Universitatea Agrară de Stat din Moldova</i> Vulnerabilitatea principalelor culturi agricole la riscul de secetă în Republica Moldova	94

Elena BĂDĂRĂU , <i>doctor în științe economice, IRIM</i>	
Ghenadii BROVCA , <i>doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Națională Tehnică din Belarus</i>	
Mobilitatea academică – un punct important în dezvoltarea Strategiei regiunii Dunării	102
Elena CERNOVA , <i>doctorandă, ULIM</i>	
Analiza comerțului internațional cu produse textile în Moldova	107

DREPT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL EUROPEAN

Aleksey SAGIMBAEV , <i>doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea din Briansk, Federația Rusă</i>	
Acordul Anglo-Egiptean din 1936 ca etapă finală a consemnării politico-juridice a modelului „Protectoratul camuflat”	119
Ludmila ROȘCA , <i>doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, IRIM</i>	
Donila PIPA , <i>doctor, SHLUJ „Universitatea Marin Barleti”, Kosovo</i>	
Ardiola BAJRAKTARI , <i>avocat, Kosovo</i>	
Spațiul Schengen un Vis sau Realitate?	140
Sergiu CERNOMOREȚ , <i>doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM</i>	
Doina CAZACU , <i>doctor în drept, USEFS</i>	
Regimul de tutelă și mandat - modalități de exercitare a competențelor teritoriale ale statului în dreptul internațional public.....	152
Eugen GUȚANU , <i>doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM</i>	
Liliana STAVER , <i>doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI</i>	
Noțiuni generale privind libertatea individuală a persoanei	160
Tatiana DABIJA , <i>doctor în drept, IRIM</i>	
Curtea Constituțională – unica autoritate de jurisdicție constituțională în sistemul de drept din Republica Moldova	167
NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE	347

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДИСКУРС: АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

Василий САКОВИЧ Философские аспекты системного осмысления инновационности, инновационной безопасности в контексте методов и методологии исследования	11
Олег СОКОЛОВ Анастасия ЕСЧЕНКО Миссия Генерала Савари и Россия после подписания Тильзитского Мира	25
Дмитрий СУРЖИК Мюнхенский Сговор: некоторые мифы	41
Октавиан МОШИН Политические идеи дипломата Александр Скарлат Стурза	45
Лилиана БЕНЮК Анализ процесса внедрения Соглашения об Ассоциации Евросоюза и Республики Молдова посредством официальных и альтернативных отчётов	59

ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ И ГЛОБАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

Виталий КАЗАКУ Влад ПЛЕТНЁВ США и Китай: первенство в мировой экономической дипломатии	72
Татьяна АНДРЕЕВА Елена БЭДЭРЭУ Людмила ГОЛОВАТАЯ Перспективы развития новой экономики в Республике Молдова в контексте реализации Стратегии ЕС по Дунайскому Региону	87
Елена НИРЯН Марчела МИТРЮК Чувствительность основных сельскохозяйственных растений на угрозу засухи в Республике Молдова	94

Елена БЭДЭРЭУ Генадий БРОВКА Академическая мобильность – главный элемент в развитии стратегии Дунайского региона	102
---	-----

Елена ЧЕРНОВА Анализ международной торговли текстильными изделиями в Молдове	107
---	-----

НАЦИОНАЛЬНОЕ И МЕЖДУНАРОДНОЕ ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРАВО

Алексей САЖИМБАЕВ Англо-Египетский Договор 1936 г. как завершающий этап политико-правового оформления модели «Завуалированного Протектората»	119
---	-----

Людмила РОШКА Донила ПИПА Ардиола ВАЖРАКТАРИ Пространство Шенген: Сон или Реальность?	140
--	-----

Сергей ЧЕРНОМОРЕЦ Дойна КАЗАКУ Режим опеки и мандата - способы осуществления государственных территориальных компетенций в международном публичном праве	152
---	-----

Евгений ГУЦАН Лилиана СТАВЕР Основные понятия индивидуальной свободы личности	160
---	-----

Татьяна ДАБИЖА Конституционный Суд – единственный институт конституционального права в Республике Молдова	167
---	-----

НАУЧНЫЕ НОВОСТИ	347
-----------------------	-----

CONTENTS

INTERNATIONAL POLITICAL DISCOURSE: RELEVANT PROBLEMS

Vasile SACOVICI , <i>doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus</i> The psychological aspects of the system comprehension of innovation and innovative security in the methods and study methodology context	184
Oleg SOCOLOV , <i>PhD in History, associate professor, State University of Saint Petersburg, Russian Federation</i> Anastasia ESCHENKO , <i>PhD student, State University of Saint Petersburg, Russian Federation</i> Mission of General Savari and Russia after signing of the Tilzit world	196
Dumitru SURJIC , <i>PhD in History, The Russian Academy of Sciences, Russian Federation</i> Munich Agreement: some myths	210
Octavian MOȘIN , <i>PhD in History, associate professor, USM</i> Political ideas of the Diplomat Alexandru Scarlat Sturza	214
Liliana BENIUC , <i>PhD student, IRIM</i> Analysis of the implementation process of the Association Agreement between the European Union and the Republic of Moldova through official and alternative reports	228

INTEGRATIONAL PROCESSES AND GLOBAL ECONOMY

Vitalie CAZACU , <i>PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM</i> Vlad PLETNIOV , <i>PhD student, IRIM</i> USA versus China: primacy in global economic diplomacy	241
Tatiana ANDREEVA , <i>PhD in Economic Sciences, assistant professor, IRIM</i> Elena BĂDĂRĂU , <i>PhD in Economic Sciences, IRIM</i> Ludmila GOLOVATAIA , <i>PhD in Economic Sciences, assistant professor, IRIM</i> Prospects for the development of the new economy in the Republic of Moldova in the context of the implementation of the EU Strategy for the Danube Region	255

Elena NIREAN , <i>PhD in Economic Sciences, associate professor, The State Agrarian University of Moldova</i> Marcelia MITRIUC , <i>The State Agrarian University of Moldova</i> The vulnerability of main agricultural crops at risk of drought in the Republic of Moldova	261
Elena BĂDĂRĂU , <i>PhD in Economic Sciences, IRIM</i> Ghenadii BROVKA , <i>PhD in Pedagogy, associate professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus</i> Academic mobility an important point in the development of the Strategy of the Danube Region	269
Elena CHERNOVA , <i>PhD student, ULIM</i> Analysis of International Trade in textile products in Moldova	274

NATIONAL AND INTERNATIONAL EUROPEAN LAW

Aleksey SAGIMBAEV , <i>PhD in Historical Sciences, associate professor, Bryansk State University, Russian Federation</i> The Anglo-Egyptian Treaty of 1936 as the final stage of political-legal formulation of the model of «Veiled Protectorate»	285
Ludmila ROȘCA , <i>doctor habilitate in Philosophy, university professor, IRIM</i> Donila PIPA , <i>PhD, SHLUJ „Marin Barleti University”, Kosovo</i> Ardiola BAJRAKTARI , <i>Lawyer Specialist, Kosovo</i> The Schengen Area a Dream or Reality?	303
Sergiu CERNOMOREȚ , <i>PhD in law, associate professor, IRIM</i> Doina CAZACU , <i>PhD in law, USEFS</i> The trusteeship and mandate systems - methods of exercising the territorial jurisdiction of the state in public international law	315
Eugen GUȚANU , <i>PhD in law, associate professor, IRIM</i> Liliana STAVER , <i>PhD student, Academy ”Ștefan cel Mare” of the Ministry of Internal Affairs of the Republic</i> General notions of individual freedom	323
Tatiana DABIJA , <i>PhD in Law, IRIM</i> The Constitutional Court - the only authority of constitutional jurisdiction in the legal system of Republic of Moldova	330
SCIENTIFIC NOVELTIES	347

DISCURSUL POLITOLOGIC INTERNAȚIONAL: PROBLEME ACTUALE

ASPECTELE FILOSOFICE ALE INTERPRETĂRII SISTEMICE A INOVAȚIEI, A SECURITĂȚII INOVAȚIONALE ÎN CONTEXTUL METODOLOGIEI ȘI METODELOR DE CERCETARE

Vasile SACOVICI, *doctor habilitat în științe politice, profesor universitar,
Universitatea Națională Tehnică din Belarus*
(113vs@mail.ru)

Rezumat

Alegerea corectă a metodologiei pentru oricare investigație este importantă, inclusiv în cazul asigurării securității inovaționale și formării economiei inovaționale, ca fenomen absolut nou al sistemului general și al structurii securității naționale. În acest articol, autorul își propune să interpreteze fenomenele: sistem și inovare, corelându-le cu procesele caracteristice lumii contemporane. Autorul actualizează diferite interpretări ale proceselor inovaționale, ale securității naționale.

Cuvinte-cheie: *securitate inovațională, economie inovațională, aspect filosofic, informație, metodologie, metode*

CZU: 001.8:1

ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ СИСТЕМНОГО ОСМЫСЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОСТИ, ИННОВАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КОНТЕКСТЕ МЕТОДОВ И МЕТОДОЛОГИИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация

Значение правильно выбранной методологии для любого исследования велико, а для изучения процесса обеспечения инновационной безопасности при формировании инновационной экономики как абсолютно нового феномена и явления в общей системе и структуре национальной безопасности крайне велико. В связи с этим в данной статье сделана попытка научно философского осмысления системности и инновационности происходящих процессов в современном мире, новой трактовки обеспечения безопасности инновационных процессов и обоснование, в контексте методов и методологии исследования, нового феномена национальной безопасности - системы инновационной безопасности и ее роли в создании и развитии национальной инновационной системы.

Ключевые слова: инновационная безопасность, инновационная экономика, философский аспект, информация, методика и методология

Введение. В настоящее время мировые реалии под воздействием процессов глобализации и инновационного развития изменились настолько кардинально, что их просто невозможно анализировать методами, разработанными в реальностях другой – до постиндустриальной эпохи. Следует отметить, что теория и практика национальной безопасности, в центре внимания которой находятся основополагающие проблемы мирового и национального сообщества, не может абстрагироваться от проблем инновационных преобразований конкретной страны и защиты ее национальных интересов [13]. Но, этот аспект возникающих проблем необходимо анализировать и решать их практические вопросы путем обеспечения национальной безопасности в контексте происходящих на мировом и национальной уровнях качественных трансформаций, в нашем случае – инновационных, – по своей сути, революционных преобразований. Происходящие преобразования требуют смены, как приоритетов экономического развития, так и методов, средств, понятий и категорий исследования новых реальностей. Они обуславливают необходимость анализа закономерностей иннова-

ционного развития и создания новой системы инновационной и безопасности, обеспечивающей полноценную и гарантированную безопасность на всем этапе инновационных преобразований.

Философский аспект проблемы инновационной безопасности при инновационной модернизации усматривается в следующих моментах:

1) мировоззренческое осознание важности и необходимости инновационных преобразований экономики и общества, как на национальном, так и на глобальном уровне;

2) понимание, что в ходе этих преобразований обязательно возникнет ситуация «созидательного разрушения» (по Шумпетеру);

3) общенаучном анализе угроз, возникающих в ходе формирования инновационной экономики и модернизации общества, посредством привлечения категориального аппарата философии и науки, использования диалектического метода и синергетического подходов к решению проблем инновационной безопасности;

4) необходимости поддержания стабильности в обществе и социального иммунитета человека в ходе сложного процесса инновационных преобразований;

5) в поиске адекватных мер по решению целого спектра возникающих вызовов и угроз (значительно более опасных, чем при традиционных эволюционных формах экономического развития) при формировании инновационной экономики и инновационном преобразовании общества.

Причем, следует понимать, что проблема философских основ обеспечения инновационной безопасности экономики, общества и личности гораздо шире, так как она наряду с аксиологическим аспектом имеет онтологическую сторону: сознание не является самостоятельной субстанцией, существующей наряду с материей, а «диалектический метод необходим не потому, что это кому-то хочется, а потому, что в конечном итоге в природе, обществе, да и в самом мышлении все свершается диалектически, а не метафизически» [8, с. 240]. И в конечном итоге безопасность инновационной модернизации, инновационного развития, формирования инновационной экономики сводится к фундаментальной проблеме безопасности – выживания всего человечества и живой природы нашей планеты.

В соответствии с этим, для формирования системы функционирования и деятельности инновационной безопасности необходимо провести последовательный системный анализ общества в ходе его инновационной модернизации с целью выявления важнейших социальных оснований обеспечения его безопасности. Для соблюдения общей логики изучения безопасности необходимо начать исследование с задачи рассмотрения общества на уровне системы.

Общество выступает в форме подсистемы объективной реальности, относительно обособленной от природных образований, но органически связанной с ними. Оно подчиняется всеобщим законам бытия. Характерная для общества, социальная форма движения в качестве предпосылки своего существования опирается на низшие формы движения материи (механическую, физическую, химическую и биологическую) и содержит их в себе в диалектически виде. Это указывает на значимость материальных основ инновационной безопасности, без которых само существование общества становится невозможным.

Главным отличием общества от других подсистем объективной реальности является то, что оно всегда представляет собой определенное сочетание материального и идеального, объективного и субъективного, стихийного и планомерного, случайного и закономерного. Это связано с тем, что в обществе, в отличие от природы, действуют люди, наделенные сознанием и волей, их поступки всегда целенаправленны. Но, деятельность людей далеко не всегда приводит к ожидаемым результатам, поскольку в сложных общественных явлениях происходит столкновение взаимопротивоположно ориентированных сил, действий, поступков различных субъектов, что и определяет объективность (то есть независимость от целей и желаний этих субъектов) общего хода социально-общественного процесса [12]. Подобная объективность закономерностей функционирования и развития общества выступает одной из важнейших детерминант инновационной безопасности.

Общественные отношения, как известно, делятся на первичные (материальные) и вторичные (идеологические). Главными являются материальные – производственные отношения, характер которых определяется производительными силами общества и не зависит от воли и сознания людей. Поэтому материальные обще-

ственные отношения выступают в виде одной из важнейших основ инновационной безопасности.

Идеологические общественные отношения – политические, правовые, нравственные и другие возникают на основе производственных отношений, проходя предварительно через сознание людей. Эти отношения также играют чрезвычайно важную роль в системе детерминант инновационной безопасности, а в периоды кризисных состояний или модернистских преобразований общества и экономики их значение многократно усиливается и даже может превосходить значение материальных общественных отношений по степени влияния на состояние безопасности.

В обществе базис и надстройка находятся в состоянии диалектического взаимодействия: базис определяет надстройку, которая обладает относительной самостоятельностью в своем развитии и оказывает обратное влияние на экономический базис (например, политика определяется экономикой, но, в свою очередь, способна оказывать огромное влияние на складывающуюся экономическую ситуацию). Категории «базис» и «надстройка» раскрывают субординацию важнейших элементов структуры общества по их значимости в системе детерминации инновационной безопасности.

Движение, будучи универсальным, охватывает все явления развития и модернизации и имеет единую основу. Это единство в философии запечатлено строгой закономерностью: мыслящее исследование обнаруживает в нем господствующую над ним необходимость. Эту мысль Гераклит изложил в нескольких афоризмах, из которых самый важный 30-й: «Этот мировой порядок, – говорит Гераклит, – тождественный для всех, не создал никто ни из богов, ни из людей, но он всегда был, есть и будет вечно живым огнем, мерами вспыхивающим и мерами угасающим» [11]. Постоянное движение, изменение, переход каждого явления в противоположное имеют в качестве необходимого следствия относительность всех свойств вещей. Ни одно качество вечно изменяющейся природы не есть свойство безотносительное, абсолютное. Мир един, в мире все связано между собой, всякое явление и свойство переходит в собственную противоположность, и потому всякое качество должно характеризоваться не как изолированное и в своей изолированности абсолютное, а как качество относительное.

В связи с этим представляется необходимым рассмотреть инновационную безопасность как философско-методологическую проблему, в пространстве и времени и на этой основе исследовать природу безопасности социума в условиях инновационных преобразований и условия формирования комплексной теории инновационной безопасности.

Серьезные угрозы формированию инновационной экономики находятся *в психологии и менталитете людей*. Человек по своей сути существо одновременно и идеалистическое и социальное [5, с. 3]. Поэтому, любые изменения в обществе, тем более такие глобальные, как формирование нового экономического уклада, формирование абсолютно новой экономики – экономики знаний приводят к морально-психологическим изменениям, влияют на мировоззрение и мировосприятие людей. В этом плане важным для социума является *социализация* [3, с. 267], которая представляет собой многогранный процесс усвоения индивидом социального опыта, определенной системы знаний, норм, ценностей, образцов поведения, присущих определенной социальной группе и обществу в целом и позволяющих ему функционировать в качестве активного субъекта общественных отношений и деятельности в новых условиях.

Поскольку сейчас происходит становление информационного постиндустриального общества, основой которого является инновационная экономика, постольку весьма актуальным становится проблема функционирования инновационной безопасности в новых условиях. В связи процессом инновационных преобразований для инновационной безопасности возникает ряд дилемм: абсолютная рыночная свобода модернизации либо постоянный государственный контроль, хаос (хотя бы регулируемый) или строгий порядок в реализации инновационной политики, выпуск инновационной продукции и рыночная неопределенность, масштабы распространения новшества и насыщения им спроса и востребованность и емкость потенциального рынка и др., а также на первый план выходит значимость для обеспечения безопасности и устойчивого развития, неравномерный процесс формирования и развития инновационной экономики в современном мире. Особую опасность для социума и обеспечения безопасности представляет использование новейших информационных технологий, которые ведут к растущей взаимоза-

висимости и взаимовлиянию, к возникновению, в связи с этим, уязвимых сторон, вызовов и угроз. Возникло понятие «кибероружие» – понятие не новое, хотя и не все его характеристики точно определены. Появился термин «кибервойна», как «любое враждебное действие в киберпространстве, которое способствует увеличению значимого физического ущерба или эквивалентно ему» [7]. Кроме того, исследователи разных стран обращают внимание на появление искусственного разума (который, безусловно, окажет влияние на систему обеспечения национальной безопасности), на перспективность космических систем связи как элемента нового оружия, на проблемы психотронного оружия и психотронной войны.

Не менее существенным является исследование новых источников угроз и опасностей, которые связаны со стремительными инновационными преобразованиями, в первую очередь в экономике начала XXI в., нарастанием процессов инновационности, информатизации и глобализации, формирования основанной на знаниях экономики и развития биологических, генетических, телекоммуникационных технологий, что связано с инновационной деятельностью человека. Инновационность человека в социально-философском аспекте представляет собой ее свойство порождать новые смыслы существующего социокультурного опыта, конструировать на их основе новые картины мира, которые становятся источником социокультурных изменений и реализуются при соответствующих общественных условиях. Поскольку инновационность творчески активных людей выступает в единстве их инновационного потенциала и инновационных возможностей, которые особенно востребованы в переходные периоды общества (в нашем случае от индустриального в постиндустриальное общество), творчески активные люди в этот период имеют больше возможностей для самореализации и для самоутверждения, чем в стабильные периоды. В информационном обществе признается такая инновационность человека, которая основана на высоком уровне знаний и опыте социокультурного инновационного проектирования, формирование которого становится ведущей задачей государственной политики, и, особенно, для активно творческой, целеустремленной и образованной молодежи.

С другой стороны, возрастание потенциала знания, генерируемого наукой и осваиваемого человеком, ведет, при всех положи-

тельных особенностях, к неустойчивости общества. В результате адекватной необходимостью становится новая технология массового познания и творчества, которая представляет собою особый механизм организации массового гносеологического процесса в самых сложных междисциплинарных предметных областях [12]. С инновационной деятельностью связана безопасность экономических и правовых аспектов использования интеллектуальной собственности, как предприятий, так и физических лиц .

В общем плане решение целого ряда проблем инновационной безопасности предполагает применение методологии систем, в том числе систем безопасности различного рода объектов. Одной из таких систем в условиях формирования инновационной экономики является психологический мир личности, который находится под колоссальным прессом инновационных, информационных, коммуникационных преобразований. Поэтому заслуживают внимания новые эффективные интегральные технологии инновационной безопасности обеспечения безопасности личности, общества и государства в ходе инновационных преобразований, а также управление социумом и поведением человека .

Актуализация философского осмысления проблем опасности и безопасности обусловлено в целом происходящим сейчас в начале третьего тысячелетия цивилизационным сдвигом от индустриального общества к постиндустриальному, формированием общества знаний, неопределенности и непредсказуемости будущего человечества. Современное общество вошло в зону так называемых «мегарисков», которое У. Бек квалифицирует как «общество риска» [4]. Поэтому не случайно в современную научную мысль постепенно входит неразрывно связанная с категорией «инновации» такая новая нами категория, как «инновационная безопасность». Ученые и политики обсуждают различные вопросы политической, социальной, экономической, информационной, концептуальной, психологической, культурной и безопасности , которые следует решать, исходя из нелинейной природы мироцелостности [12]. В этот ряд в условиях инновационных преобразований мы ставим и инновационную безопасность, как основу обеспечения национальной безопасности. Концепция национальной безопасности любого государства должна принимать во внимание весь спектр новых вы-

зов и угроз, вызовов современности, возникающих в ходе формирования и развития инновационной экономики.

Диалектическое восприятие социальных явлений, исходящее из противопоставления их противоположных характеристик было известно еще на ранних этапах античной философии. Гераклиту принадлежат знаменитые слова: «Должно знать <...> что все возникает через борьбу и по необходимости» [11]. Древний философ считал, что возникновение и исчезновение, жизнь и смерть, рождение и гибель – бытие и небытие – связаны между собой, обуславливая и переходя друг в друга. Подобная установка представляется очень плодотворной для раскрытия сущности безопасности, что в определенной степени достижимо через ее противопоставление опасности. Опасность –противоположность безопасности, безопасность означает отсутствие опасности. Следовательно, для понимания безопасности нужно четко представлять характер опасности, отсутствующей в данном случае. Подобное внимание к психологическому аспекту безопасности характерно для философии. Философов интересует не столько вопрос о том, что есть и как существует мир, сколько вопрос о том, как надо жить в этом мире, чтобы избежать угрожающих со всех сторон бедствий.

Важнейшими основами безопасности общества являются: его социально-политическая консолидация и эффективное государственное управление. Оценка результата обеспечения инновационной безопасности должна выступать в качестве общего критерия эффективности государственного управления, что в самом широком смысле этого понятия означает способность руководства своей управленческой деятельностью предотвращать ущерб национальным интересам в ходе формирования информационного общества и его основы инновационной экономики.

Важным понятием в условиях постиндустриального общества является понятие «информация». Опираясь на анализ имеющихся в современной научной литературе подходов к определению понятия «информация», мы будем трактовать ее как обьективированный аспект процесса отражения [15]. Информационное взаимодействие является необходимой частью любой социальной взаимодействия. Коммуникация является средством понижения неопределенности в ситуации взаимодействия. В коммуникативном поле функционируют коммуни-

кативные нормы, есть морально-этические императивы как роле-набор функционально обусловленных действий и поведенческих паттернов, коммуникативных сетей; набор разнообразных межиндивидуальных связей; правил - норм, носят и инструментальный характер и служат для координации и действия людей в современных ситуациях.

Дальнейшим развитием системного метода познания многие философы справедливо считают *информационный метод*. Несмотря на интерес, проявленный к информационному методу в целом ряде научных публикаций, следует отметить, что в настоящее время этот метод находится еще в начальной стадии своего формирования и его возможности пока недостаточно хорошо изучены. Одним из свидетельств этого является неоднозначность философских интерпретаций самого понятия «информация». В науке широко применяется определение, данное американским биохимиком Г. Кастлером: «Информация есть запомненный выбор одного варианта из нескольких возможных и равноправных» [1]. Это предполагает, что чем проще система, тем выше ее склонность к вырождению, чем она сложнее, тем выше вероятность ее динамической стабильности и саморазвития. Один из основателей теоретического и системного программирования в СССР, академик А.П. Ершов писал, что информация во второй половине XX в. стала фундаментальной философской категорией, которую «рассматривают как один из важнейших атрибутов материи, отражающий ее структуру. Понимание единой природы информации вслед за установлением единой природы вещества и энергии стало важным шагом к осознанию материального единства мира» [6, с.112-113].

Философское осмысление проблемы информации, позволяет наметить общий подход к трактовке метода ее исследования. В соответствии с ним, информационный метод исследования состоит в раскрытии смысла объективированных оснований процесса воспроизведения во внутреннем состоянии объекта качественно-количественных характеристик другого объекта, воздействующего на данный [16].

Перспективы применения информационного метода познания весьма обширны, поскольку практически все существующие в природе взаимосвязи имеют информационный характер. В полной мере это относится и к феномену инновационной безопасности. Информация определяет направление развития и функционирования

общества, именно она является носителем смысла всех социально-общественных процессов и, соответственно этому, информация, выступает основой осмысления сущности и степени социальной опасности обществу и личности, а также средством моделирования состояния инновационной безопасности в том или ином ее аспекте.

Использование информационного метода познания чрезвычайно эффективно при исследовании социальных явлений и процессов, связанных с инновационной модернизацией общества в аспекте их безопасности. Сам человек является одним из важнейших информационных объектов мира, даже его биологическая природа в значительной степени носит информационный характер. Кроме того, в определенных отношениях информация может выступать и как средство обеспечения инновационной безопасности.

В результате философско-методологического анализа безопасности мы определили, что методология исследования инновационной безопасности должна включать: стратегию научного поиска, выбор определенного способа организации исследования, методов его проведения, использование существующих положений теории национальной и экономической безопасности. При выработке методологии познания с учетом новизны исследования инновационной безопасности необходимо решить следующие задачи: оценить процедуру постановки проблемы и провести анализ используемых в науке методов, анализ языка и существующего понятийно-категориального аппарата исследуемого предмета, при использовании каких методов возможно выработка понятийно-категориального аппарата инновационной безопасности, построение теоретической модели стратегии национальной безопасности в условиях формирования инновационной экономики.

Кроме того, необходимо определить при помощи каких методов возможно проведение проверки и оценки концептуальных и идейно-теоретических подходов к системе обеспечения инновационной безопасности. При этом, необходимо учитывать специфику исследования, которая заключается в следующем: во-первых, во внутренней логике построения системы инновационной безопасности для обеспечения безопасности на протяжении всего цикла инновационных преобразований, во-вторых, в предметности, которая разворачивается в рамках постоянной рефлексии этих преобразований на инновационную безопасность.

С учетом вышеизложенного философского и логического анализа, а так же специфики объекта исследования *методологической основой исследования* инновационной безопасности в условиях формирования инновационной экономики необходимо выбрать диалектический метод научного познания, а в качестве базового – системный подход.

Особенно актуальным применение системной методологии становится актуальным для инновационных преобразований и обеспечения инновационной безопасности в условиях, когда все более распространенными и масштабными становятся события нелинейности, хаотичности и непредсказуемости. Понять и правильно оценить сущность, характер и направленность этих процессов, их вероятные последствия можно только тогда, когда, как полагает академик Е. М. Бабосов, если иметь ввиду, что те явления, которые вчера представлялись невозможными, сегодня становятся вероятными, а завтра могут стать неизбежными [3]. Такой процесс задолго до возникновения теории синергетики известный русский философ С. А. Левицкий назвал «овозможнением невозможного» [9].

Методология системного анализа, предполагает решение трех познавательных задач: выявление элементов, из которых состоит изучаемый объект; определение системообразующих принципов, объединяющих эти элементы в единое целое; рассмотрение объекта на уровне суперсистемы, то есть в качестве элемента другой, более широкой системы. Актуальность и обоснованность применения системного метода заключается в том, что инновационные преобразования происходят нелинейно (в масштабах стран, так и в мире), с большой долей непредсказуемости. Поэтому основные траектории развертывания инновационных процессов и мер по обеспечению их безопасного развития становятся доступными для описания, изучения и адекватной оценки только с позиций системного подхода. *Системный подход* дал возможность рассмотреть объект и предмет исследования как совокупность элементов, объединенных отношениями, связями, имеющими определенную логику развития. Системный метод позволил рассмотреть суть и формы проявления инновационной безопасности в период формирования инновационной экономики как целостный, сложноорганизованный механизм, который находится в непрерывном взаимодействии с инновационной средой, которой обеспечивает

безопасное развитие. Данный метод необходимо реализовать в виде строгой конкретно-методологической концепции и пространстве инновационных преобразований на основе следующих принципов: структурно-функциональная организованность объекта, его интегративность – как внутренняя характеристика; наличие множества внутренних связей; несводимость объекта как целого к простой совокупности его составляющих; наличие многообразных функциональных связей со средой; способность объекта изменяться в процессе своего существования под влиянием внутренних, внешних факторов и факторов, возникающих от модернизации самого объекта, вероятностный характер непредсказуемого поведения объекта.

Дополнением системного метода служит сравнительный (компаративный) метод. Этот метод опирается на теоретическое положение, согласно которому существуют определенные тенденции и закономерности, проявляющиеся в различных социальных и культурных системах, в различных политических и экономических процессах, поскольку в этих процессах в разных странах существует много общего. Сравнительный метод предполагает выявление и сопоставление однотипных социальных явлений в жизни различных сообществ, различных систем культуры, что способствует плодотворному использованию опыта других народов и стран [3, с. 59].

Для дальнейшего исследования нового феномена современности – инновационной безопасности – необходимо использовать набор различных методов исследования или познания: методы, которые используются в теоретической науке, которые применяются как в науке, так и в прочих отраслях знания; методы, которые используются во всех сферах науки; специфические методы, характерные для определенных разделов науки или дисциплин; методы, применяемые при исследовании глобализации, глобального пространства, специальные конкретно-научные методы, появление и применение которых связано с исследованием инновационной безопасности.

Современный взаимозависимый глобальный мир – сложная динамическая целостная система, правильное и всестороннее понимание которого невозможно без определенных философских представлений. Они помогают глубже осмыслить действительность во взаимодействии всех ее сфер, сторон и связей в развитии, в единстве всех ее законов и противоречий, место человека в современном мире и ряд других сложных проблем. В условиях происходящих глубоких

перемен по формированию постиндустриального мира, экономики знаний, в современном обществе крайне необходимо отказаться от устаревших стереотипов, застывших догм и умозрительных схем не только в мышлении, но и в практической деятельности.

Широкий философский анализ и правильно выбранная методология помогают нацелить научные поиски на правильное отражение процессов по инновационному преобразованию экономики в частности и общества в целом, выявить особенности различных (и нередко прямо противоположных) инновационных преобразований, дать основные ценностно-мировоззренческие ориентации в нынешнем сложном модернистски устремленном мире, прогнозировать его дальнейшее развитие, выработать действенную систему обеспечения инновационной безопасности процессов модернизации экономики и общества.

Библиография

1. Quastler H. The emergence of biological organization. New Heaven and London: Yale University Press, 1964. 83 p.
2. Sakovici V. Procesele globale în lumea modernă. Chișinău: Institutul de Relații Internaționale din Moldova, 2014. 326 p.
3. Бабосов Е. М. Философские проблемы бытия, познания, веры и культуры. Минск: РИВШ, 2010. С. 55.
4. Бек У. От индустриального общества к обществу риска // THESIS № 5, 1994
5. Грачев С. Вирус безразличия. Аргументы и факты. № 21 (1802), 20–26 мая 2015. С. 3.
6. Ершов А.П. О предмете информатики // Вестник АН СССР. 1984. № 2. С. 112–113.
7. Джозеф Най. Международные нормы в киберпространстве // Экономическое обозрение № 20 (1092), 29 мая, 2015 г.
8. Кохановский В.П. Философия и методология науки. Ростов н/Д, 1999. С. 240
9. Левицкий С. А. Трагедия свободы. М., 1995.
10. Мелик-Гайказян И.В. Информация и самоорганизация: Методологический анализ. Томск: Изд-во ТПУ, 1995. 180 с.
11. Мировоззрение и учение Гераклита // http://otherreferats.allbest.ru/law/00136742_0.html
12. Поликарпов В. С. Философия безопасности // <http://www.dslib.net/russkaja-literatura/filosofija-bezopasnosti.html>
13. Сакович В. А. Национальная безопасность Республики Молдова в контексте современных процессов глобализации и интеграции: теория, методология, прикладной анализ. Кишинев, 2016, 326 с.
14. Украинцев Б.С. Информация и отражение // Вопросы философии. 1963. № 2. С. 26–41.
15. Урсул А.Д. Отражение и информация. М.: Мысль, 1973. 231 с.
16. Чернавский Д. С. Синергетика и информация: Динамическая теория информации. М.: Едиториал УРСС, 2004. 288 с.

MISIUNEA COLONELUI SAVARI ȘI RUSIA DUPĂ SEMNAREA PĂCII DIN TELSIT

Oleg SOCOLOV, *doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă*
(sokolov1796@yandex.ru)

Anastasia ESCHENKO, *doctorandă, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Federația Rusă*
(eshencko.anastasya@yandex.ru)

Rezumat

Articolul conține rezultatele analizei relațiilor ruso-franceze după semnarea Tratatului de pace de la Telsit, anul 1807, ce reflectă conținutul rapoartelor colonelului Savari, trimis într-o misiune specială la Petersburg, în iulie 1807. Studiind conținutul documentelor secrete, autorii constată că prima opinie negativă a societății ruse despre Pacea de la Telsit reprezintă o reacție legitimă la războiul încheiat. Opinia aristocrației capitalei, împărțită pe partide, nu era unanimă și dacă Rusia peste câțiva ani a trecut în relațiile cu Franța de la pace și colaborare, la confruntare deschisă, momentul este explicat și de prezența opiniilor împotriva Franței, observate în rândul aristocraților ruși, dar în mare parte și de decizia împăratului Alexandru I.

Cuvinte-cheie: Alexandru I., Napoleon, colonelul Savari, Pacea de la Telsit, societatea rusă, războiul coaliției a patra, relațiile ruso-franceze

CZU: 93:341.24 (470+44)

МИССИЯ ГЕНЕРАЛА САВАРИ И РОССИЯ ПОСЛЕ ПОДПИСАНИЯ ТИЛЬЗИТСКОГО МИРА

Аннотация

Данная статья посвящена анализу русско-французских отношений после Тильзитского мира 1807 г. через рапорты французского генерала Савари, отправленного с особой миссией в Петербург в июле 1807 г. Изучив содержание донесений, авторы показали, что первоначальное отрицательное мнение русского общества о Тильзитском мире было закономерной реакцией на недавно завершившуюся войну. Мнение столичного дворянства, разделенного на партии, не было единым и, если через несколько лет Россия перешла от мира и союза с Францией к резкой конфронтации, это объясняется во многом не резким антифранцузским настроем дворянского общества, а во многом личным решением императора Александра I.

Ключевые слова: Александр I, Наполеон, генерал Савари, Тильзитский мир, русское общество, Война четвертой коалиции, русско-французские отношения

Введение. Реакция русского общества на Тильзитский мир 1807 г. практически всегда рассматривается историками как резко отрицательная. Достаточно привести цитаты из наиболее известных работ современных историков. Так, известный отечественный исследователь В. М. Безотосный пишет: «Тильзитский договор был встречен в России неодобрительно и порицался, мало того, он породил скрытую оппозиционность не только в общественных кругах, но даже в среде высшей бюрократии...» [1, с. 227]. А французский историк Мари-Пьер Рей говорит: «По возвращению в Петербург царь стал объектом яростных упреков. Свидетельством тому являются едкие эпиграммы, в частности одна из них, написанная Пушкиным и которая циркулировала подпольно при дворе:

Его мы очень смирным знали,

Когда не наши повара

Орла двуглавого щипали

У Бонапартова шатра.

В общем, чувствовалась яркая атмосфера фронды, это заметное чувство недовольства беспокоило даже дипломатов, находящихся в Петербурге»¹ [2, с. 245].

¹ О том насколько подобная точка зрения базируется на позднейших источниках свидетельствует в частности курьезная ошибка. Мари Пьер Рей приводит в качестве доказательства фронды дворянства 1807 г. четверостишие из поэмы «Евгений Онегин», которую А. С. Пушкин написал в 1823-1830-хх гг.!

Однако подобное восприятие Тильзитского мира о многом связано как представляется авторам настоящей статьи с эффектом «экрана позднейшего времени». После начала войны 1812 г. отношения русского общества к Наполеоновской Франции станут резко враждебным, а всякие попытки мира и сближения с данной страной, предпринятые ранее будут казаться неразумными. Именно эта точка зрения нашла свое отражение в большинстве писем, мемуаров, дневников, написанных вскоре после Отечественной войны 1812 г. или много позднее этого события. Именно эту точку зрения в основном восприняли историки, писавшие о Тильзитском мире. Изучение синхронных источников заставляет значительно нюансировать подобный взгляд. Документы, исходящие непосредственно из исследуемой нами эпохи дают куда более широкий спектр мнений русского общества о Наполеоновской империи, [3] что объясняется также устойчивыми культурными связями России и Франции, которые смягчали последствия изменений внешнеполитического курса [4].

С этой точки зрения представляется интересным тщательное изучение такого важнейшего источника для понимания настроений русского общества после Тильзита как рапорты генерала Савари, посланного Наполеоном с дипломатической миссией сразу после подписания Тильзитского мира в июле 1807 г. Нельзя сказать, что этот источник был неизвестным.

Рапорты Савари были полностью опубликованы на страницах сборника Русского исторического общества (РИО) в 1892, 1893 гг. [5, 6] Однако эти опубликованные рапорты, как кажется, не изучались историками достаточно внимательно. Так, разбор писем Савари, предпринятый С.С. Татищевым и позднее французским историком А. Вандалем [7, 8] был, как представляется весьма поверхностным и не ставил своей целью объяснить феномен русского общества. И Татищев, и Вандаль исходили из традиционной концепции неприятия русским обществом Тильзитского мира. И поэтому, судя по всему, бегло просмотрели письма Савари. Вандаль выбрал из них те, которые вполне укладываются в традиционные представления, а перевод его знаменитого труда «Наполеон и Александр» сделал эти выдержки из писем доступными широкому кругу исследователей. В результате именно выдержки из Вандаля и стали для большинства историков представлять мнение генерала Савари.

В настоящей работе мы поставили перед собой задачу внимательно рассмотреть всю переписку Савари. Свежий взгляд на эту корреспонденцию показывает, насколько привычная точка зрения является односторонней и не отражает всего спектра русского общественного мнения 1807 г.

Методология. В данной статье авторы использовали историко-генетический (исторический) метод исторического исследования, заключающийся в последовательном проникновении в прошлое с целью выявления причин каких-либо фактов, событий, явлений. Применение данного метода позволяет показать причинно-следственные связи и закономерности развития исторических событий. Использование принципов историзма и научной объективности позволило проанализировать перспективу русско-французских отношений после Тильзитского мира. Также авторами были применены специально-исторические методы: условно-документоведческий, метод текстологии, историко-политический анализ.

Содержание. Участие России в коалиционных войнах против Франции не могло не отразиться на настроениях российского общества после подписания Тильзитского мира и это отражают рапорты Савари. Генерал, который прибыл в Петербург 23 июля 1807 г., писал: «Возвращение императора Александра в столицу произвело мало впечатления, не было организовано никаких публичных праздников. Новость о мире, которая предшествовала возвращению императора не вызвала эмоций. Общественное мнение, над которым более двух лет работали наши противники настроено против нас. Умы были слишком расположены к войне, чтобы мир был принят в Петербурге с обычным в таких случаях энтузиазмом... Я отметил повсюду молчание, которое заключалось в оцепенении, в отношении политических дел. Никто не осмелился говорить, ни о Тильзите, ни о мире, ни об императоре (Наполеоне). Мир еще не был опубликован. Тем не менее, факт его подписания не вызывает сомнения, хотя некоторые предпочитают делать вид, что не верят в него» [5, с. 21].

Савари отмечал: «Я прибыл в эту страну в период, когда к нам относятся очень критически. Война вызвала отрицательное мнение по поводу всего, что исходит из Франции. События этой войны и той, которая ей предшествовала, были слишком неблагоприятными для русских, чтобы настроить их иначе, чем в духе враждебном

нам. Наша слава лишь усилила их ненависть» [5, с. 146].

Все это было неудивительно, ведь еще 21 июля в церквах молились против французов, приказ прекратить подобные богослужения вышел только 24 июля. Годом ранее в ноябре 1806 г. в России был издан закон о высылке французов [6, с. 157-158]. Французы должны были покинуть Россию в течение 8 дней или принять ее подданство, при немедленной выплате долгов.

Однако содержание рапорта Савари, которое, как кажется, безусловно, подтверждает традиционную точку зрения, весьма вероятно было продиктовано какими-то конкретными эпизодами. Они создали у автора мнение, которое позже он сам будет опровергать в последующей корреспонденции.

Интересный синхронный источник позволяет смотреть на первые послания Савари довольно осторожно. Это свидетельство исходит от оренбургского военного губернатора Г.С. Волконского. Вот, что он писал генералу Вязьмитинову 17 июля 1807 г. «В самую полночь на 14 июля, т.е. в субботу на воскресенье, имел я честь получить... сношение о заключении в 27-е июня мира между Россией и Францией. Пушечный гром сообщил сию радость Оренбургу, и по утру собралось великое множество народа в церквах для принесения Всевышнему торжественного благодарения... В вечеру дан мною пир и город был иллюминирован. Чистейшая радость изображалась на всех лицах и тем была ощутительнее, что храбрые сыны России ознаменовали все шаги геройскими подвигами и покрыли себя вновь славою, всегда мужеству россиян сопутствующим... вменяю себе обязанность принести Вам, мой государь, взаимно усерднейшее поздравление с вожделенным миром» [9, с. 30]. А Пестель докладывал из Иркутска 31 июля «...нужным считаю донести о всеобщей здесь отличнейшей радости по случаю такового благоприятного известия, которую обитатели здешние ознаменовали приличною иллюминацией в городе» [9, с. 81].

С большим энтузиазмом Тильзитский мир восприняли А.Б. Куракин, будущий посол России в Париже, Н.П. Румянцев, будущий министр иностранных дел, известный русский дипломат П.Г. Дивов, генерал Раевский и др. Куракин писал императрице Марии Федоровне 22 июня 1807 г.: «Вдруг мы наполнились самой большой радостью! Бог не оставил Россию и особу императора, Вашего сына! Кровь не будет более литься, несчастья, которые раз-

дирали Европу прекратятся... Перемирие и конвенция подписаны абсолютно так, как можно того было только желать...Согласитесь, Ваше Величество, что ничего более счастливого ни могло бы произойти. Небо послало нам своё благословение в самый тяжёлый момент, в котором когда-либо оказывалась Россия!» [12, с. 183-186].

Наконец, сам Савари в одном из последующих донесений докладывает «Мир был здесь опубликован и произвел самое приятное впечатление» [5, с. 25].

Савари неоднократно отмечал внимание, которым его окружил император Александр. «1 августа император послал мне приглашение приехать вечером и переночевать в Петергофе, куда оставшая часть дипломатического корпуса была приглашена лишь на завтрашний день. Для меня был выделен специальный особняк, относящийся к императорскому двору, и в мое распоряжение был предоставлен специальный придворный экипаж» [5, с. 16].¹ Савари продолжал: «Я был единственным иностранцем, приглашенным на следующий день 2 августа на парад, и меня тотчас же поставили слева от императора, который пожелал, чтобы я представил всех сопровождавших меня». «Затем я был приглашен на богослужение, где я стоял в первом ряду с императорской семьей. Вечером на балу во дворце император в присутствии всего своего двора, раздвинув толпу, подошел ко мне и беседовал со мной четверть часа перед всеми собравшимися и более того, мы с ним беседовали два раз за этот вечер... начиная с этого момента я встречал повсюду лишь улыбающиеся лица» [5, с. 16-17].

В ответ Наполеон стремился организовать самый теплый прием русскому послу в Париже П.А. Толстому, когда Наполеон подарил русскому посланнику роскошный особняк Телюссон, наполненный дорогой мебелью, картинами, столовым серебром и коврами. При встрече русского посла император Наполеон надел орден Андрея Первозванного, которым в Тильзите его наградил Александр I и носил его весь день.

По поводу реакции Петербургского общества на прием русского посла Савари докладывал: «В столице только и говорят о приеме,

¹ Савари утверждает, что 2 августа 1807 г. в Петергофе праздновался день рождения матери Александра. Но вдовствующая императрица родилась 14 (25) октября 1759. Речь, судя по всему, идет об именинах.

устроенном графу Толстому. Молодые люди, которые его сопровождали, описали его своим семьям в самом лучшем свете, среди прочих молодой Гурьев, отец которого здесь министр уделов, большой почитатель Франции и пользующий здесь всеобщим почтением. Известно также, что Ваше величество дал согласие на обучение кадетов на флоте и на ружья¹ так, что все способствует в настоящий момент тому, чтобы сделать общественное мнение по отношению к нам благожелательным...» [5, с. 240]. Отметим, что такая реакция Гурьева не была чем-то исключительным. Заключенный в Тильзите союз позволил императору Александру направить в штаб Наполеона несколько молодых людей (Гагарина, Горголи, Чернышева) для ознакомления с французским военным делом. Всем им был оказан исключительным прием.

Шампаньи писал Савари по этому поводу: «Император хочет, чтобы французские офицеры, которые есть в Петербурге, знали и были довольны тем, с каким удовольствием русские офицеры добились успеха в парижском обществе» [5, с. 98]. Что же касалось русского общества здесь ситуация не была такой однозначной, безусловно, она напрямую зависела от международной обстановки и, от желания самого императора.

«Мы совершим большую ошибку, – писал Савари, если будем понимать под общественным мнением в Петербурге то же самое, что это слово обычно значит в любой другой стране. Народ, который повсюду имеет хоть какую-то важность для государства, здесь не значит ничего.²... После придворных и министров я вижу только купечество, которое находятся между дворянами и их крепостными. Иностранное купечество состоит главным образом из англичан, остальные французы или немцы» [5, с. 143].

¹ Русское пехотное ружье образца 1808 г. представляло собой точную копию французских ружей образца 1777 г. модифицированного в IX году республики (1801 г.) В письме Савари, судя по всему, говорится о согласии Наполеона на предоставление технической документации и лекал на изготовление данных ружей, которые в следующем 1808 г. стали основным видом вооружения всей русской пехоты.

² Савари имел в виду в первую очередь, что аполитичное крестьянство не способно повлиять на решение императора. Таким образом, слой людей, на который он мог потенциально влиять в интересах Франции, значительно сокращался и ограничивался русским дворянством.

Иными словами, в России не было политически активной социальной категории, за исключением дворянства, которое составляло основу «общества», довольно малочисленного относительно всего населения империи. То, что отметил Савари, составляло особенность исторического развития России, в которой процесс оформления сословий происходил сверху, направлялся государством. В России отсутствовало активное третье сословие в том виде, в котором оно было, например, во Франции до 1789 г. Дворянство же формировалось в тесном контакте с Европой, впитывало политические идеи Франции, Англии, Австрии. Иначе говоря, русское общество не было монолитным, а распадалось на партии и группировки, состав которых был подвижен. Так сложилось, что на протяжении многих лет, наибольшее влияние в российской торговле и при дворе имела Англия, однако, несмотря на это языком общения оставался французский, Франция была традиционным поставщиком товаров роскоши, главным культурным центром, и сближение с ней было желательно для многих дворян, тяготевших к французской партии.

Савари писал: «В период революции, в течение десяти лет у нас не было посла в Петербурге, были прерваны все виды сношений с нами, это дало нашим врагам большие возможности влияния на русских, чем противник и воспользовался. И вот дело их стараний, интриг и подкупов нам предстоит сейчас сокрушить. Англичане все захватили... Генерал Дюрок появился здесь только на короткий момент. У него была только своя специальная задача, которую он исполнил, не занимаясь другими делами. Затем прибыл генерал Коленкур. Его кратковременная миссия была слишком мимолетной, чтобы дать ему время заметить все то, что могло повредить или поспособствовать интересам нашей страны... Коленкур ничего не успел сделать для влияния Франции... Генерал Эдувиль прибыл сюда в статусе посла, отправленный Первым консулом после битвы при Маренго. Он не сумел достойно представить Францию, ибо вел себя так, словно представлял державу третьего порядка... Здесь не было достойного представителя Франции... В этой ситуации император направил меня сюда» [5, с. 144-145].

Савари дал следующую характеристику социальным категориям в России: двор: император, царствующая императрица, вдовствующая императрица и ее дети, дворянство, купеческий корпус,

крепостные. Если Александр стремился показывать свою расположенность к Франции и Савари, то двор императрицы матери был настроен против французов. Все антифранцузское дворянство концентрировалось вокруг нее. Однако даже здесь не все было так просто. В окружении императрицы-матери были придворные, настроенные профранцузски. Например, князь А.М. Белосельский-Белозерский бывший посол в Дрездене и Турине. Были у Савари и другие доводы. Монтескье, который исполнял роль курьера между Россией и Францией был представлен генералом ко двору Марии Федоровны и получил теплый прием. «Я знал, – продолжал Савари, – что после отъезда Монтескье императрица мать сказала своим приближенным, насколько она им довольна и говорила что, когда вернется в Петербург, распорядится пригласить на бал к себе французов, которые были со мной» [5, с. 259].

Сторонником союза с Францией был брат Александра великий князь Константин. Савари дал ему следующее описание. «Великий князь Константин Павлович... живет постоянно за городом, в красивом дворце в Стрельне... Поблизости от него располагается уланский полк его имени, этим полком он постоянно занимается... Его дворец – это настоящий арсенал, где можно увидеть оружие всех видов, его библиотека содержит всевозможные книги по военному делу, которые только существуют и в них он постоянно ищет нововведения для русской армии, в его парке можно заметить бараки военных лагерей, подобные тем, что были сооружены в Булони, Остенде и Амблетезе. Эти сооружения были построены французскими пленными, которые были у него. Оркестры двух полков конной гвардии кавалергардского и уланского, играют на параде только французские марши, такие как „Chant de depart”»¹ [5, с. 261].

В период пребывания Савари в Петербурге Великий князь Константин беседовал с ним не раз и как-то сказал, что хотя он любит свою жену (в православии Анну Федоровну, урожденную Юлиану принцессу Саксен-Кобургскую) но не может жить с ней вместе. Но он просит передать, что очень благодарен Наполеону, за то, что тот сделал для её семьи и её родителей. Константин добавил: «Хотя я и так очень

¹ «Chant de départ» – «Песнь отправления (выступления в поход добровольцев)», французская песня и марш эпохи революции и империи.

расположен к Наполеону, но это новое обстоятельство добавляет еще больше преданности, которую я к нему испытываю» [5, с. 103].

Английское влияние было сильно в дипломатическом корпусе, который Савари считал важным политическим институтом, но, по его мнению, это влияние можно было побороть. Он писал: «Правильно составленный дипломатический корпус залог успеха и влияния французского посла здесь... Нужно, чтобы сюда были посланы послы самых значительных государств Рейнской конфедерации, а также Италии, Неаполя и Голландии» [5, с. 143].

Послом Англии в России был лорд Гоуэр. Савари писал: «Англичане, которые задают здесь тон в течение трех лет, пошли бы на любые траты, лишь бы совершить дворцовый переворот, но я смею заверить, что им этого не удастся... Их посол был здесь могущественным властелином. Многие немецкие князья не обладают такой роскошью... я убежден со времени моего приезда сюда: необходимо, чтобы он был, как можно скорее замещен послом Вашего Величества, и чтобы он завладел тем влиянием, которое имел английский посол» [5, с. 80].

В правительстве английская партия была представлена следующими лицами: А. Чарторыйский, В.П. Кочубей, Г.А. Строганов, Н.Н. Новосильцев, Орлов, Пушкин и Будберг. Однако перестановки в правительстве после Тильзита были на руку французам. Министр внутренних дел Кочубей сразу попросил отставку. Она была ему дана, но он остался на своем посту и был замещен только тремя месяцами позже 6 декабря 1807 г. Новосильцев был отправлен в путешествие, а Строганов на тот момент был послом в Испании.

Что касается французской группировки, наиболее последовательным сторонником союза с Францией были Н.П. Румянцев, министр коммерции, ставший позже министром иностранных дел. Именно его Наполеон хотел видеть послом в Париж. На это Румянцев ответил: «Я не могу быть послом моего императора во Франции по причине моего плохого здоровья, но я хочу служить императору Наполеону здесь. Я хочу, чтобы он отметил, что я министр коммерции. Я всегда готов покровительствовать французским торговцам. Даже во времена вражды я не боялся высказываться в их защиту» [6, с. 135].

Среди других сторонников французского влияния были Салтыков товарищ министра иностранных дел, братья Нарышкины,

«принимающие очень хорошо французов». Характеризуя русский двор, многих Савари не смог отнести ни к одной из партий. «Лобанов и Вязьмитинов русские министры, каков князь Лобанов известно, а что до Вязьмитинова то, это довольно пожилой человек, русский патриот... Чичагов морской министр, Голицын, министр народного просвещения – патриоты» [6, с. 135]. Как видно реальных сторонников Англии в правительстве было немного.

Больше всего англичан вполне закономерно было занято в торговле. Савари писал: «Вашему Величеству достаточно знать, что больше половины негоциантов, которые торгуют здесь, это англичане, что из 1200 судов, которые в среднем в год входят в Неву, более 600 идут под британским флагом. Вот почему не удивительно, что торговцы, которые ожидают скорый разрыв (отношений с Англией), распространяют тысячи абсурдных слухов» [5, с. 80].

Торговцев Савари делил на две категории: «Торговцы, имеющие счет и зажиточные купцы, и торговцы в лавочках. Первая категория наполовину состояла из англичан, наполовину из немцев, русских и нескольких французов. Здесь только пять или шесть французских домов третьего порядка (в Лионе, Бордо, Нанте или Руане это даже не называется торговцами). Вторую категорию составляют по большей части русские, немцы и французские авантюристы... – Савари продолжал, – наша торговля здесь в приниженном состоянии или еще лучше сказать не существует... я не видел в России ни ткани, ни фарфора, ни кружева, ни украшений» [5, с. 266].

Характеризуя ситуацию в Петербурге, комиссар по торговым делам в Петербурге Ж.Б. Лессепс писал к Шампаньи: «Две партии враждуют теперь и разделяют главным образом негоциантов на здешней бирже: одна видит в войне, которую Россия может с минуты на минуту объявить Англии, полное падение торговли, другая, напротив того... находит, что нужно заботиться не о личных, непосредственных интересах, но об освобождении морей и о пользе всей Европы» [6, с. 197-198].

В этой ситуации борьбы и неопределенности «...Франция возможно больше, чем Россия обладает средствами, чтобы заставить замолчать русских торговцев, личный интерес для людей этого класса значит очень много. Этой публике достаточно сообщить, что Франция, которая так долго не приобретала в России ничего важного, хочет купить лес, пеньку, холст. Все это представляется

политически и экономически выгодным», - писал Савари. Предполагалось также, что все это можно будет купить по выгодной цене без конкуренции [5, с. 140-141].

Само общество, как мы уже упоминали, не имело определенного вектора, распадалось на партии, состав которых был подвижен, при неизменной борьбе английской и французской группировок, чьи страны конфликтовали за сферы влияния в Европе. Об этом свидетельствует реакция на нападение Англии на Данию, которая заявила о своем нейтралитете, 16 августа 1807 г., вызвавшее всеобщее порицание вчерашнего союзника. Англичане «отправили значительный флот в прибрежные районы Дании, чтобы заставить ее предоставить флот и стать союзницей Англии и вовлечь в коалицию Швецию, чтобы помешать условиям, которые могут быть достигнуты между Россией и Францией и которые (условия) могут быть враждебны интересам Англии».

Савари писал: «То, что сделали англичане в Копенгагене вызвало здесь всеобщее негодование... Оно возмущает всех русских и они работают над укреплением Кронштадта с усердием не имеющим примера (в ожидании нападения англичан)» [5, с. 57]. «События в Копенгагене вызвали всеобщий гнев и на глазах английского посла (который уехал из Петербурга только в ноябре) делаются все приготовления, чтобы защитить Кронштадт. Все готово, чтобы принять англичан, если они появятся. Все делается, чтобы принять англичан как следует. Император пожелал, чтобы я увидел Кронштадт своим глазами. Я посетил его... и могу заверить, что всякая попытка атаковать эту крепость бессмысленна» [5, с. 66].

Такое поведение Англии не могло иметь поддержку дворянства. А.Б. Куракин писал в письме Румянцеву в ноябре 1807 г.: «Я жду нашего разрыва с Англией... Возмутительный деспотизм, который британский флот осуществлял вплоть до настоящего времени против нейтральных флотов, оскорбляет разом все державы и нарушает права всех людей. Военный нейтралитет, установленный Екатериной в 1781 г. заставил Англию заключить мир с Парижем. Сейчас мне кажется нужно ждать того же эффекта... большая часть ее (Англии) жителей желает мира, он невозможен, если она будет в состоянии продолжать войну против всей Европы... это как раз та эпоха, когда упрямство и насилия Англии должны прекратиться» [10, л. 316-316 об.].

Однако английская партия, по словам Савари, «ухватилась за Петербург» [5, с. 147]. Сразу же после Тильзита в Петербург с особой миссией, был направлен англичанин Вильсон, который оставил о своем путешествии дневник. Вильсон писал о Савари «мне не нравятся продолжительные визиты Савари к императору. Эта близость не может свидетельствовать о благоприятных расположениях. Хотя мы не должны опрометчиво делать вывод об отношении к нам по внешним признакам» [11, с. 348].

Савари также был невысоко мнения о сопернике, он писал Наполеону: «Этот носитель интриг и продажности, который имел смелость приехать сюда с карманами, полными возмутительных брошюр, в которых Ваше Величество и император Александр облиты грязью» [5, с. 147]. Эти книги распространяются здесь через Орлова, Новосильцова, Кочубея, Строганова и других» [5, с. 174].

Поведение англичан все больше встречало неодобрение. Румянцев писал о Вильсоне: «Невообразимо, все то, что делают англичане, чтобы вывести нас из равновесия. Я очень огорчен приездом этого Вильсона, который мне совсем не нравится... Вильсон пришел ко мне вчера и после долгих жалоб на неприятные изменения в положении Англии в России он перешел к делу. Это простой офицер никак не аккредитованный, обязанности которого носят характер курьерских. Но именно он собирался сделать ряд предложений Александру I» [5, с. 184].

Чего же хотел английский посланник в целях укрепления влияния своей страны, отказавшейся от посредничества России в перемирии с Францией? Он заявил царю: «Мы решили продолжить войну самостоятельно или с другими союзниками. Без сомнения она будет долгой потому что мы решили не заключать мира пока не добьемся, того что в Германии будут государства, способные поставить барьер на пути Франции, дабы её амбиции не могли нарушить спокойствие Европы... Мы видим залог этого в расширении Пруссии и России» [5, с. 185; 11, р. 434-439].

В беседах Вильсона и Савари неоднократно поднималась проблема Молдавии и Валахии, занятых Россией в ходе кампании 1806-1807 гг. Россия медлила с выводом войск из этой территории. Желая, как можно более способствовать сближению с новым союзником, Наполеон был готов пойти навстречу пожеланиям России в

этом вопросе. Министр иностранных дел Шампаньи писал Савари по указанию императора: «Быть может... император Александр желает сохранить Молдавию и Валахию? Император (Наполеон) готов на это согласиться, но при этом Франция должна получить выгоды, которые сохранили бы баланс сил, определенный Тильзитскими соглашениями» [5, с. 212].

Позиция Наполеона в этом вопросе способствовала улучшению русско-французских отношений. И наконец, 18 ноября 1807 г. произошло важное событие – лорд Гоуэр и английская миссия покинули Петербург. Савари написал: «Это событие произвело здесь большое впечатление. Почти 50 лет англичане владели почти всем торговыми делами в этой стране... Теперь все здесь настроены очень хорошо по отношению к нам и наш посол сможет сделать многое в этой стране» [5, с. 219].

Вообще отношение к миру с Францией и лично к Савари менялось на глазах. Уже через полтора месяца после своего приезда Савари писал Талейрану: «Изменения, которые произошли здесь целиком и полностью в нашу пользу. Общественное мнение совершенно иное, чем то, которое я встретил в момент моего приезда. С удовлетворением я могу сообщить императору, что оно полностью такое, какого можно было бы только пожелать... Я вижу те же чувства (с русской стороны), которые были проявлены в Тильзите. Повсюду видно желание сохранить то, что там было сделано» [5, с. 65].

Прошло еще примерно полтора месяца и незадолго до отъезда английского посла Савари пишет лично императору Наполеону: «Тон разговоров полностью изменился, особенно это заметно у женщин. Нет таких высоких слов, которых бы не говорили в адрес Вашего Величества. Остается сделать совсем немного, чтобы подобное настроение стало всеобщим». И далее Савари уверенно пишет, что посол, который приедет на его место «не найдет больше желчи в свете» и будет без сомнения играть огромную роль в российском обществе [5, с. 149].

В общем же совершенно очевидна эволюция общественного мнения, которую отмечает посланец Наполеона. Встреченный резко отрицательно, что вполне понятно, т.к. Савари прибыл в Петербург чуть ли не через несколько дней после завершения боевых действий, французский генерал сумел расположить к себе значи-

тельную часть российской знати. Без сомнения, английское влияние было сильно при дворе и в кругу столичных негоциантов, что Савари неоднократно отмечает. Однако обобщать эту позицию на все русское общество (речь идет, разумеется, прежде всего о дворянстве), как это делают многие историки, совершенно неприемлемо. Значительная часть российской знати легко меняла свои пристрастия в отношении той или иной страны. Видя хоть и мнимое, но расположение Александра, многие представители столичной аристократии быстро поменяли свои ориентиры. Русско-французский союз вопреки тому, что часто пишут, был вполне возможен и рапорты Савари не опровергают, а подтверждают это мнение.

Выводы. Содержание настоящей статьи показывает, что корреспонденция Савари была проанализирована историками недостаточно внимательно, а первоначальное отрицательное мнение русского общества о Тильзитском мире было во многом лишь эмоциональной реакцией на недавно завершившуюся войну и антифранцузскую пропаганду 1806-1807 гг. Культурные связи и взаимный интерес Франции и России смягчали колебания внешнеполитического курса. И это хорошо видно в рапортах адъютанта Наполеона. Несмотря на наличие проанглийской партии, мнение русского дворянства не было единым и, если через несколько лет Россия перешла от мира и союза с Францией к резкой конфронтации, это объясняется во многом не резким антифранцузским настроением дворянского общества, а личными противоречиями императоров Александра I и Наполеона.

Библиография

1. Безотосный В. М. Россия в Наполеоновских войнах 1805-1815 гг. М.: РОССПЭН, 2014. 629 с.
2. Rey M.-P. Alexandre I. Paris: Flammarion, 2009. 593 p.
3. Соколов О.В. Военно-политическая обстановка во время подписания Тильзитского мира и реакция на договор в свете синхронных источников // Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер.2. История. 2015. № 1. С. 35-46.
4. Николаева Ю.В. Русско-французские культурные связи в 1801 - 1812 годах : автореферат дис. ... кандидата исторических наук. СПб, 2001. 29 с.
5. Политическая переписка генерала Савари во время пребывания его в Санкт-Петербурге в 1807 г. // Сборник Императорского Русского Исторического Общества. СПб.: Тип. Тренке и Фюсно, 1892. Т. 83. 388 с.
6. Дипломатические сношения России с Францией в эпоху Наполеона I //

Сборник Императорского Русского Исторического Общества. СПб.: Тип. М. Стасюлевича, 1893. Т. 88. 754 с.

7. Tatishchev S.S. Alexandre I et Napoleon d'après leur correspondance inédite 1801-1812. P.: Perrin et cie, 1891. 668 p.

8. Вандаль А. Наполеон и Александр I. Франко-русский союз во время Первой империи. Ростов-на-Дону: Феникс, Т.2.: От Тильзита до Эрфурта. 539 с.

9. Из дипломатической и военной переписки, относящейся к событиям, предшествовавшим Тильзитскому миру // Сборник Императорского Русского Исторического Общества. СПб.: Тип. А. Траншеля, 1893. Т. 89. 916 с.

10. Российский государственный исторический архив (РГИА). Ф. 1646: Майков П.М. Оп.1: 1700-1918. Д. 99: Письма Екатерины II, Павла I, Людовика XVI, Аракчеева, Карамзина и др. за 1782-1821 гг.

11. Life of General Sir Robert Wilson, 2 vol. London: J. Murray, 1862. Vol. II. 470 p.

12. Письма с дороги от князя А.Б. Куракина к государыне императрицы Марии Федоровны, в виде дневника VIII-XIX. (Фридландский разгром. Заключение Тильзитского мира. Дальнейшее путешествие в Вену) // Русский архив. М.: Тип. В. Грачева и Ко, 1868. Вып. 2. С. 162-240.

ACORDUL DE LA MÜNCHEN: UNELE MITURI

Dumitru SURJIC, *doctor în istorie, Academia de Științe din Rusia, Federația Rusă*
(dimsu@inbox.ru)

Rezumat

În articol sunt analizate falsificările admise la întocmirea și interpretarea Acordului de la Munchen, semnat la 30 septembrie 1938. Pornind de la definițiile jurisprudenței, autorul susține că acesta este mai mult o înțelegere ilegală între autoritățile ce reprezentau garanții ale securității Cehoslovaciei (conform Pactului de la Locarno din 1925): Franța și în mod indirect Anglia. Statele care au negociat cu A. Hitler și au sacrificat Cehoslovacia, au preferat să țină în secret conținutul Acordului, punând în evidență Acordul germano-sovietic despre neagresiune.

Cuvinte-cheie: relații internaționale, diplomatie, falsificarea istoriei, Războiul al II-lea Mondial, înțelegerea de la Munchen

CZU:93:327.5:341.24 (430+437)

МЮНХЕНСКИЙ СГОВОР: НЕКОТОРЫЕ МИФЫ

Аннотация

В статье рассматриваются основные искажения мюнхенского соглашения, заключенного 30 сентября 1938 г. На основании определений юридической науки автор убеждается в правоте определения этого акта как сговора. По мнению автора, поскольку это действие носило преступный характер сделки между гарантами безопасности Чехословакии (как напрямую, посредством Локарнских соглашений 1925 г. – Франции, так и опосредованно, через недопущение ремилитаризации Германии, по условиям Версальского мирного договора 1919 г. – Франции и Великобритании). Поэтому стороны, пошедшие на соглашение с А.

Гитлером за счет Чехословакии, стремятся замолчать, исказить этот договор или же перенести акценты на советско-германский договор о ненападении 23 августа 1939 г. Основные мифы, распространяемые в современных масс-медиа о мюнхенском сговоре 1938 г. рассматриваются ниже.

Ключевые слова: международные отношения, дипломатия, фальсификация истории, Вторая мировая война, мюнхенский сговор

Введение. Мюнхенское соглашение 1938 г. в отечественной историографии называется сговором, и сегодня, как мне думается нет причин отходить от этой трактовки. Ведь сговор, юридическая наука однозначно определяет сговор как «предварительную, предшествующую совершению каких-либо действий, не оглашаемую договоренность нескольких участников таких действий действовать определенным образом в собственных интересах и в ущерб интересам других субъектов. Обычно сговор носит противоправный, противозаконный характер и ущемляет интересы государства либо третьей стороны» [1, с. 754]. Таким и было содержание документа, подписанного ночью с 29 на 30 сентября 1938 г. в Мюнхене между гарантами демилитаризации Германии и безопасности Чехословакии и вооружившимся агрессором, претендовавшим на захват территории суверенного государства. Сделка была заключена за счет третьей стороны, которую, как мы знаем, оповестили лишь об итогах этих переговоров.

И тем не менее, ни одна из «демократических сторон», подписавших мюнхенский сговор не подверглись никакому осуждению (если не считать знаменитой фразы У. Черчилля и реакции в многочисленных документах и трудах со стороны СССР). Более того, можно говорить о том, что некоторые аспекты, связанные с мюнхенским сговором тонко искажаются.

Результаты исследования. Один из таких искажаемых вопросов – миф о том, что «коллективный Запад», не знал с кем имеет дело¹. В то же время, о том, что гитлеровский режим перевооружается в нарушение Версальского договора и готовится к агрессии, «западные демократии» знали с его первых дней. О том, какие неприятности своими обличающими выступлениями в иностранной прессе приносили нацистской дипломатии «консерваторы» из рейхсминистерства иностранных дел, красноречиво свидетельствуют записи из политического дневника главы Внешнеполитического

¹ См., напр., [4].

бюро НСДАП (фактически – теневого МИДа) Альфреда Розенберга. Поступали данные и по линии разведки: от главы отдела военно-воздушной разведки Ф. Уинтерботэма¹. В британском парламенте на сей счет велись оживленные дискуссии. Еще в 1933 г. главный финансист британского военного ведомства, а затем – военный министр и первый лорд Адмиралтейства Альфред Дафф Купер однозначно заявил, что Германия «готовится к войне таких масштабов и с таким энтузиазмом, которых еще не знала история» [9, с. 182]. Ему же вторили офицеры французского Генштаба [8, с. 515]. Так что Лондон и Париж изначально знали, с кем они будут иметь дело.

Нам также говорят, что Гитлер «взял на испуг» Чемберлена и Даладье, построив их путь к своей резиденции через бесконечные вереницы военной техники и солдат. Но так ли силен был вермахт, который (за исключением отдельных соединений люфтваффе и офицеров) не имел боевого опыта? Сегодня мы можем оперировать данными из самого «мозга агрессии». Как записал в своем дневнике начальник штаба ОКВ Вильгельм Кейтель, «мы столкнулись с серьезными проблемами организационного характера: при формировании ударной группировки на фронте «Грюн» мы могли оперировать 40 дивизиями неполных составов (включая Остмарк) без проведения комплекса мобилизационных мероприятий, строго-настрого запрещенных фюрером. Формирование ударной группировки и передислокация войск к чешской границе проходили в обстановке беспрецедентной секретности: после завершения маневров в Силезии, Саксонии и Баварии офицеры резерва были задержаны в расположении частей «до особого распоряжения»; доукомплектование дивизий происходило на территории учебных лагерей – здесь же создавались временные пункты по приему и распределению военнообязанных соответствующих призывных возрастов. Гарнизоны «Западного вала» заменялись добровольцами «организации Тодта» и имперской службы труда» [2, с. 194].

Выводы. Переводя в действие эти данные, получалось, что в первом эшелоне предстояло действовать единственной горнострелковой бригаде вермахта, набранной из австрийцев, а потому хорошо знав-

¹ См. [5, с. 31, 42, 44, 45], а также весьма теплые и воодушевленные записи о встречах с Уинтерботэмом в том же политическом дневнике [5, с. 28–29]. Описание же этих встреч, но уже как игры Ми-6 с целью узнать о программе перевооружения приводит в своих мемуарах сам Ф. Уинтерботэм [10, с. 24].

шей местность. В чешском тылу ей должны были помогать боевики Судето-немецкой партии Конрада Генлейна, уже прошедшие военную и диверсионную подготовку. Армия вторжения насчитывала бы немногим более 40 дивизий (каждой из которых еще далеко до штатных 17 тысяч человек образца 1941 г.) или около полумиллиона человек, собранных из всех немецких военных округов. Прикрытие же западной границы поручалось юнцам, проходившим допризывную трудовую повинность и батракам на «стройках великой Германии».

В случае вооруженного конфликта, они должны были противостоять войскам обученными регулярными частями сухопутной армии третьей республики, которые по оценкам современников составляли в метрополии около 450 тысяч человек (включая «линию Мажино») в сухопутных войсках и еще 50 тысяч человек при 4000 самолетах – в военно-воздушных силах [3, с. 346]. Они могли обрушиться на оголенный немецкий тыл, пока весь вермахт был сосредоточен против Чехословакии, и принудить агрессора к миру.

Но этого не произошло, и «тусклые империи», уставшие от собственного величия и психологической травмы Первой мировой войны под руководством недалёковидных лидеров пошли на сделку со своим врагом.

Библиография

1. Большая юридическая энциклопедия / Авт.-сост.: А.Б. Барихин. М.: Книжный мир, 2010. 960 с.
2. Кейтель В. 12 ступенек на эшафот / Пер. с нем. Н. Лаврова. – Ростов-н/Д: Феникс, 2000. 416 с.
3. Малая советская энциклопедия. М.: ОГИЗ, 1947. Т. 11. 616 с.
4. Мюнхен-1938: психология катастрофы (URL: <https://www.svoboda.org/a/25119674.html> Дата обращения: 25.09.2018).
5. Политический дневник Альфреда Розенберга, 1934 – 1944 гг. / Под ред. И. Петрова; пер. с немецк. С. Визгиной, И. Петрова; коммент. С. Визгиной, А. Дюкова, В. Симиндея, И. Петрова; предисл. А. Дюкова; сопр. ст. И. Петрова. – М.: Фонд «Историческая память», Ассоциация книгоиздателей «Русская книга», 2015. 448 с.
6. Розанов Г. Л. Германия под властью фашизма (1933–1939). М.: Международные отношения, 1964. 516 с.
7. Шахт Я. Главный финансист третьего рейха. Признания старого лиса. 1923 – 1948. / Пер. с нем. Л.А. Игоревского. – М.: Центрполиграф, 2011. 511 с.
8. Castellan G. Le réarmement clandestin du Reich 1930–1935. Vu par le 2-me Bureau de l'état-Major Francais. P., 1954. 571 s.
9. Cooper D. A. Old Men Forget: The Autobiography. L., 1954. 420 pp.
10. Winterbotham F.W. Secret and personal. L., 1969. 192 pp.

IDEILE POLITICE ALE DIPLOMATULUI ALEXANDRU SCARLAT STURZA

Octavian MOȘIN, *doctor în istorie, conferențiar universitar, USM*
(mosin.octavian@gmail.com)

Rezumat

În acest articol este valorificată opera lui Alexandru Scarlat Sturza, care a ocupat funcții responsabile în statul rus, parte componentă a căruia, din anul 1812, este și teritoriul dintre Prut și Nistru, cunoscut astăzi ca Basarabia. Având o pregătire teoretică bună, Alexandru Scarlat Sturza s-a manifestat în scrierile sale din domeniul istoriei, filosofiei istoriei, a fost un participant activ al multor evenimente istorice de importanță mondială, s-a afirmat ca un modest făuritor al istoriei. Valențele social-politice ale reabilitării spiritualității medievale, adică și a idealurilor lui Alexandru Scarlat Sturza, și-au găsit întruchipare în Actul Sfintei Alianțe. Acest act a fost anticipat de Tratatul semnat la încheierea Congresului de la Viena, care s-a desfășurat din septembrie 1814 până în iunie 1815. Inspirat de țarul Rusiei Alexandru I și de cancelarul Austriei, principele Metternich-Vinneburg, actul de constituire al Sfintei Alianțe a fost semnat la Paris, de către țarul Rusiei - Alexandru I, împăratul Austriei - Francisc I și regele Prusiei - Frederic Wilhelm al III-lea. Anglia a refuzat să adere la Sfânta Alianță. Mai târziu, la acest pact au aderat majoritatea suveranilor din Europa, pactul fiind reînnoit prin patru congrese. În desfășurarea acestor evenimente, diplomatul Alexandru Scarlat Sturza a avut un rol important.

Cuvinte-cheie: Alexandru Scarlat Sturza, opera, activitatea științifică și diplomatică, Actul Sfintei Alianțe

CZU:341.71

Introducere. Semnificația acestui studiu sporește în condițiile în care: obiectivul de bază al politicii interne și externe al Republicii Moldova este integrarea europeană; evenimentul principal din acest an este celebrarea centenarului unirii principatelor și formarea statului român

contemporan. Cunoașterea istoriei, a istoriei medievale, prin care a trecut și societatea moldavă, cu toate dificultățile și momentele pozitive pe care le-a cunoscut, este un obiectiv foarte important pentru cetățenii Republicii Moldova, iar asimilarea rezultatelor înaintașilor noștri este recomandabilă, mai ales în cazul când ne propunem să deservim statul, societatea, desfășurând acțiuni politice și diplomatice.

Activitatea teoretică și diplomatică a lui Alexandru Scarlat Sturza a fost marcată și de faptul că, începând cu Petru cel Mare și Ecaterina I, Rusia, prin împăratul Alexandru I, promova o politică progresivă pro-europeană, ceea ce a deschis în fața unor intelectuali din Grecia, Bulgaria, ca și a fraților Alexandru și Ruxandra Sturza, originari din familii cu rădăcini domnești din Moldova, perspectiva unor strălucite cariere politico-spirituale. Cu atât mai mult, că tânărul Alexandru S. Sturza, ca și împăratul Alexandru I, era îngrijorat de lărgirea influenței în Europa a Bisericii Romano-Catolice și a spiritului revoluționar francez.

Având o pregătire teoretică bună, Alexandru Scarlat Sturza s-a manifestat în scrierile sale și în domeniul istoriei, filosofiei istoriei. Ca tânăr diplomat, în calitate de secretar al cancelariei ambulante a armatei dunărene rusești, el este martor ocular al alipirii nelegiuite a Basarabiei la Rusia în același an, 1812 și mai apoi participă la război cu armatele lui Napoleon. În anii 1814-1815, este unul dintre actorii principali ai încheierii Actului Sfinței Alianțe. Conform memoriilor surorii sale Roxandra Edling, Alexandru Scarlat Sturza a fost persoana care, prin intermediul unei scrisori, a salvat Franța, sfâșiată de aliați. Pe parcursul activității sale de diplomat, Alexandru Scarlat Sturza a elaborat documente de importanță internațională.

Metode aplicate. Redimensionarea actualității și semnificației lucrărilor/documentelor cu conținut politic, elaborate de Alexandru Scarlat Sturza, a fost posibilă datorită aplicării potențialului cognitiv al metodei istorice, analizei de conținut, a studiului comparat.

Rezultatele investigației. Savantul umanist avea o atitudine deosebită față de istorie. Istoria este o povățuitoare deșteaptă a omenirii, dar și un depozitar al demnității naționale. Multe lucrări ale savantului abundă de exemple, de fapte istorice, care îi servesc drept argumente pentru a-și demonstra tezele, pentru a face unele concluzii. În lucrările lui Alexandru Scarlat Sturza pot fi deosebite două modalități de concepere a istoriei, indisolubil legate între ele. Prima se referă la studierea, cunoașterea istoriei, cea de-a doua – la tratarea ei filosofică, perceperea

sensului misiunii istoriei în societatea umană. În cunoscutul său discurs din aprilie 1839, la deschiderea *Societății de istorie și antichități din Odessa*, Alexandru Scarlat Sturza menționează: „primul simptom de progres național acesta-i cultul trecutului”, subliniind de asemenea că „orice nație care știe să studieze și să păstreze cu grijă originile sale învață să se cunoască mai bine, își reînnoiește mereu angajamentul să nu degenereze [3, p. 120].

Cât privește tratarea filosofică a istoriei, în interpretarea misiunii acesteia, Alexandru Scarlat Sturza pornește de la Providență. Totul descrie un cerc pe pământ, spune filosoful, face excepție doar religia veșnică. Crucea este axa sferei, când îi dăm numele de univers moral și anume datorită lui, acestui univers, istoria înaintează, progresează. Sfera nu se mișcă decât rotindu-se în jurul ei înseși. Or, sunt niște evenimente ce țin de nestatornicirile mondene și politice. Dar acestea, spune Alexandru Scarlat Sturza, nu oferă niciodată nimic cu adevărat nou. Și pentru a judeca aceste nestatornicii, istoria rămâne un oracol care nu greșește și nu amăgește niciodată. Alexandru Scarlat Sturza concepe istoria ca pe un proces unitar, logic, necesar în sinea sa al dezvoltării credinței umanității. În lucrarea *Grecia la 1821-1822*, filosoful notează: „Secolele urmează unul după altul, ele trec și umbrele lor fugitive se proiectează pe plăcile vii ale legii eterne. Incinta adevăratului templu se ridică fără a ține seama de delirul pasiunilor omului și fiecare secol vede o nouă față a edificiului, fără a-i putea tăgădui unitatea și identitatea” [4, p. 223].

Analiza ideilor politice, expuse de Alexandru Scarlat Sturza, ar fi incompletă lucrarea: *Mențiuni despre Rusia*. Alexandru Scarlat Sturza a scris această carte mai mult pentru cititorul occidental, în calitatea sa de cetățean al Rusiei, a atras atenția, cu durere, la multe neajunsuri, nedreptăți, a supus unei analize critice politica internă și externă a imperiului țarist. Ca un cronicar adevărat, descrie Alexandru Scarlat Sturza situația grea ce a intervenit în Basarabia, după alipirea ei la Rusia, mai ales după moartea împăratului Alexandru I, „rușii din interiorul imperiului și o mulțime de străini de toate națiile curg puhoi în Basarabia. Ei se stabilesc aici cu miile, fiindcă partea orientală a regiunii numită Bugeac, e încă necultivată, pe când restul provinciei un sol fertil, păduri virgine, susține relații comerciale cu Austria și Turcia și, plus la toate, are niște origini de meșteșuguri proprii libertății poporului” [5, p. 134-135]. Atât în aceste lucrări, dedicate istoriei, Alexandru Scarlat Sturza

evidențiază și forțele determinante ale acesteia: Providența, conștiința socială a oamenilor, unitatea între știință și religie, cultul trecutului, studierea lui. Esența celor spuse se reduce la frazele proverbiale ale savantului: „istoria e învățătura învățăturilor... Fără cunoștințe istorice cel mai deștept om nu-i decât un dezmoștenit” [6, p. 211-212].

Tematica filosofică a fost în centrul atenției savantului toată viața, dar lucrările în acest domeniu apar la o vârstă înaintată. Astfel, *Eseul despre legile fundamentale ale societății și instituțiile umane* își ia forma definitivă abia spre sfârșitul vieții, opera *Considerente despre filosofia creștină* e publicată în anul 1843, iar *Învățăturile religioase, morale și istorice* în anii 1842-1844. Tematica filosofică n-a fost centrală pentru Alexandru Scarlat Sturza niciodată, lucru confirmat și de titlul ales: *Opere postume religioase, istorice, filosofice și literare*. Deci, editorul le-a plasat pe locul trei. În schimb, la aceste scrieri autorul a lucrat temeinic, cu discernământ. Ca filosof, Alexandru Scarlat Sturza, este un reprezentant tipic al gândirii religioase, adept și teoretician al filosofiei creștine, continuator al ideilor general-umane ale lui Pitagora, Platon, Cicero, Augustin cel Fericit, Origene și alții. Preocupat nu doar de problemele sugerate de istoria filosofiei, ci și de cele ale contemporanilor, îndeosebi de cele sociologice ale lui A. Comte, el va defini și va descrie aplicarea celor patru legi fundamentale ale societății, numite de el și primitive, căci ele au existat de când e lumea: a trebuințelor (necesităților), naturală sau morală, relevantă și civil-pozitivă. El a arătat corelația între ele, a enunțat principiile generale de folosire a lor în practică, a lansat recomandății despre armonizarea legilor sus-numite.

Lucrarea *Eseu despre legile fundamentale ale societății și instituțiile umane* a fost amplu analizată în teza de doctor în filosofie a cercetătorului Emil Vrabie. Aici vom menționa doar că cele patru legi sunt percepute de om, el e conștient că se află sub stăpânirea lor în societate, dar deseori sunt neglijate de individ (de multe ori și de guverne), sunt date uitării și atunci au de suferit atât cetățenii, cât și state întregi. Legile deduse de Alexandru Scarlat Sturza reprezintă, de fapt, niște blocuri de legi. Prima lege, cuprinde mai cu seamă o totalitate de legi economice; cea de-a doua, numită și morală, este o totalitate de legi morale. Analizându-le, filosoful scoate la iveală o serie de principii, idei, adevăruri, parcă cunoscute, dar care, te pun în gardă și te inspiră la viață. Prima lege, spune, Alexandru Scarlat Sturza, inspiră aproximativ aceleași

trebuințe la toate ființele morale, înzestrate de la natură cu forțe inegale, ea stabilește între ele prin însuși acest lucru principiul de inegalitate. „Pretutindeni cel mai puternic și mai îndemânatic va fi stăpân, cel slab și leneș va fi subordonat” [6, p. 27]. Dar câtă înțelepciune se conține în cartea „*Învățăături religioase, morale și istorice*”. Fiecare din cele douăzeci și una de prelegeri prezintă o interpretare filosofică a materialului mai mult sau mai puțin cunoscut de credincioși. Principiile religiei creștine sunt tratate prin prisma categoriilor filosofice: a mișcării universale și veșnice, a cauzei și efectului, a binelui și răului etc. Astfel, vorbind despre conștiință, despre cunoașterea de sine, filosoful le oferă o interpretare pe înțelesul tuturor: „Sloboziunea (libertatea – n.n.) este o însușire despărțită de mintea omenească. Precum ochiul nostru deosebește lumina de întuneric, de asemenea și mintea noastră, de atunci, de când am făcut reaua întrebuintare a slobozeniei noastre, deosebește binele de rău, dreptul de nedrept și lucrurile trupești ce îl înjosesc de acele ce îl înalță înaintea ochilor săi. Această lucrare a sufletului noi o numim conștiință sau cuget, zicere minunată, ce se află în toate limbile și etimologeste înseamnă: simțirea de noi în sine, gândire asupra noastră înșine, vorbire cu noi înșine (conscience) [6, p. 16-17].

Carnetul de călătorie al lui Alexandru Scarlat Sturza prezintă interes din mai multe puncte de vedere. Și ca note intime de călătorie, adică model al unui gen specific de publicistică, ca material factologic istoric și ca mod de gândire filosofică, ca mod de exprimare a poziției sale, a convingerilor sale. Găsim aici unele date despre orașele Bender, Chișinău, Bălți, Cernăuți, apoi despre un șir de orașe din Italia, unde s-a odihnit filosoful. Pe tot parcursul descrierii întâlnim zeci de sfinte lăcașe cu bogata lor arhitectură, gânduri despre tăria credinței. În Colosseumul de la Roma, o impresie puternică îi lasă autorului crucea înfiptă pe vecie în mijlocul arenei nefaste de gladiatori, care a adus multe nenorociri omului, crucea, simbol al victoriei, credinței asupra lumii păcătoase. Ochiul ager al călătorului observă în capitala Italiei admirabile opere de artă, de arhitectură, autorul atrage atenția cititorului asupra lucrărilor expuse în comorile din Vatican și Capitoliu, apoi asupra frumuseților și măreției Genovei, luxurilor Milanului, tablourilor din Academia de Științe și Arte.

În *Carnet*, autorul ne redă și fastuoase tablouri ale naturii. Iată un scurt fragment în care transpare cu elocvență verva lui de scriitor: „O zi

întreagă am urcat spre creasta munților și am coborât când se lăsa întunericul nopții de toamnă, spre o trecere pe un pod vechi plutitor peste un râu rapid într-o regiune dintre cele mai pustii, care ne amintea de măicuța Rusie. În zori de zi, panta sud – vestică a munților a deschis în fața ochilor noștri somnoroși o priveliște pitorească inedită pentru noi: coborâm treptele munților spre Marea Mediterană ce se vedea azurie în depărtare și pe fiecare terasă o minunată vegetație ceda loc alteia. Din crângurile de chiparos am intrat în stratul inferior, de aer, prielnic pentru măslinii sălbatici și pentru castani; coborând mai în vale, ne-am pomenit printre pomii de lămâi și rozacee printre care se zăreau gospodării suburbane și căscioare de basm” [6, p. 4].

Valențele social-politice ale reabilitării spiritualității medievale, adică și a idealurilor lui Alexandru Scarlat Sturza, și-au găsit întruchipare în Actul Sfintei Alianțe. Acest act a fost anticipat de Tratatul semnat la încheierea Congresului de la Viena. Aici, se cere să facem o remarcă și să concretizăm că, până în secolul al XX-lea, denumirea de *congres* era dată unor conferințe internaționale cu participarea șefilor de state sau a delegaților acestora, organizate în scopul încheierii tratatelor de pace, cum a fost și Congresul de la Viena, care s-a desfășurat din septembrie 1814 până în iunie 1815. Congresul legifera biruința coaliției statelor europene împotriva lui Napoleon și își îndrepta eforturile spre restabilirea ordinii feudale și satisfacerea pretențiilor teritoriale ale țărilor învingătoare. În septembrie 1815, este fondată Sfânta Alianță, organizație internațională, creată de monarhii statelor europene după prăbușirea imperiului lui Napoleon, în scopul de a înăbuși mișcarea revoluționară din Europa. Inspirată de țarul Rusiei Alexandru I și de cancelarul Austriei principele Metternich-Vinneburg, actul de constituire a Sfintei Alianțe a fost semnat la Paris, de către țarul Rusiei – Alexandru I, împăratul Austriei – Francisc I și regele Prusiei – Frederic Wilhelm al III-lea. Anglia a refuzat să adere la Sfânta Alianță. Mai târziu, la acest pact au aderat majoritatea suveranilor din Europa, pactul fiind reînnoit prin patru congrese. Sfâșiată de numeroase contradicții interne, Sfânta Alianță, după revoluțiile din 1848-1849, s-a destrămat definitiv [2, p. 379] .

Deși Tratatul Sfintei Alianțe a fost scris la inițiativa țarului rus, autorii nemijlociți ai textului au fost Alexandru Scarlat Sturza și Capo d'Istoria, chiar și dacă nu întotdeauna împărtășeau întru totul conținutul acestuia [7, p. 66]. În amintirile sale despre Capo d'Istoria, Alexandru

Sturza ne prezintă câteva date importante despre Sfânta Alianță: „Împăratul, plin de venerație înaintea puterii salutare și vitale a credinței creștine, vedea în restabilirea ei lăuntrică singura garanție a păcii, a renașterii și fericirii tuturor neamurilor pământești” [2, p. 41]. Actul Sfintei Alianțe era mai mult religios decât diplomatic și totuși – afirmă filosoful diplomat – „din ziua semnării acestui tratat, împotriva lui s-au ridicat cu dușmănie: viclenia diplomatică, bănuiala bisericească și samavolnicia demagogică” [1, p. 41], cu toate că, în opinia lui Alexandru Scarlat Sturza, actul era o inițiativă fericită. Prin acest tratat al Sfintei Alianțe, nu religia era pusă în serviciul politicii, ci invers, politica era pusă în serviciul religiei. În mod tradițional, se obișnuia ca oamenii să apeleze la funcția salvatoare a creștinismului în viața particulară sau familială, însă în cazul Sfintei Alianțe apelul era preluat de comunitatea socială. Revoluția franceză deschisese o nouă eră în istoria creștinismului. Omenirea apela la ajutorul religiei creștine ca factor decisiv în lupta cu răul pe care-l declanșase marea rebeliune franceză. Cu toate acestea, semnarea Actului includea și unele momente delicate sub aspect religios, care, din fericire, au fost depășite pentru o perioadă de timp. E vorba că Actul Sfintei Alianțe trebuia să fie, și până la urmă a și fost, semnat de un țar ortodox, un împărat catolic și un rege protestant.

Fiind scris sub influența lui Alexandru I, unii au văzut în conținutul Actului Sfintei Alianțe baza teoretico-politică a ideologiei imperialiste a Rusiei. Astfel, A. de Gentz, în anul 1876, în primul volum al lucrării *Depeches inedites aux Hospodars de Valachie*, editat la Paris, scria: „Prima intenție aproape a tuturor celor care au aflat despre acest Tratat a fost tendința de a vedea în el semnul prevestirii unui proiect împotriva Turciei [...] Dorința secretă a împăratului Alexandru I nu excludea faptul de a lega statele înaintașe prin obligații solemne și de a le propune un gen de noi cruciade” [7, p. 82-83].

E greu, dacă nu chiar imposibil, de stabilit dacă planurile lui Alexandru I includeau sau nu lupta împotriva Turciei, sub simbolurile Sfintei Alianțe. La fel este greu de presupus dacă împăratul Rusiei dorea să reînvie expedițiile militare de colonizare, întreprinse de cruciade, sub imboldul valorilor feudale din secolele XI-XIII, sub pretextul luptei împotriva „necredincioșilor”. Un lucru este clar: Alexandru I dorea mult să îmbunătățească imaginea Rusiei în ochii țărilor europene și să-și camufleze intențiile imperiale. La ultima trebuia să contribuie

și Actul Sfintei Alianțe. În acest scop, în luna martie 1816, tuturor misiunilor diplomatice rusești din străinătate, îndeosebi din țările Europei, le-a fost transmisă scrisoarea împăratului Alexandru I, care venea cu noi lămuriri ale esenței Sfintei Alianțe. În scrisoare se menționa că Rusia și aliații săi prin acest tratat doresc „să promoveze principiile păcii, înțelegerii și dragostei, care sunt rodul religiei creștine și moralei credincioșilor, folosite până acum doar în sfera relațiilor civile, să fie de acum înainte utilizate și în domeniul relațiilor politice dintre state” [7, p. 91]. Acest lucru voia să însemne că poruncile sfinte, care-și găsiseră aplicarea în viața particulară a credincioșilor, pe viitor vor căpăta o sferă de întrebuintare mai largă – practic universală. „Unicul și exclusivul scop al Alianței – menționa Alexandru I – poate fi doar păstrarea păcii și înțelegerii între interesele morale ale popoarelor, care prin voia Domnului au fost unite sub semnul Crucii. Unui asemenea Act îi sunt străine orice idei dușmănoase față de popoarele ce n-au avut fericirea de a fi creștine” [7, p. 91]. Partea cea mai delicată se referea la transpunerea Actului în viață, lucru conștientizat și de Alexandru Scarlat Sturza. El menționa în *Notițe de biografie despre contele Capo d'Istoria, președinte al Greciei*: „era greu de indicat procedura trecerii de la sfânta teorie (Actul Sfintei Alianțe – O.M.) la transpunerea ei în practică” [2, p. 41].

În scopul susținerii și promovării ideilor expuse în Actul Sfintei Alianțe, Alexandru Scarlat Sturza scrie în limba franceză lucrarea rămasă needitată *Meditații despre Actul Alianței frățești și creștine din 15/26 septembrie 1815*, în care menționa că: *Sfânta Alianță este un model universal de relații internaționale, bazat „numai pe dogme și porunci religioase comune pentru îndatoririle obștești și regulile politice generale, capabile permanent să confirme încrederea și alianța dintre state”* [7, p. 89]. Alexandru Scarlat Sturza este convins că orice s-ar afirma despre neamul omenesc, preocupat de interesele sale materiale, el a luptat și va lupta întotdeauna pentru idei. Perioadele declanșării fanatismului aduc din belșug argumente sângeroase în confirmarea acestui fapt. Anume conștientizarea lui, consideră Alexandru Scarlat Sturza în lucrarea menționată, i-a făcut pe evlavioșii fondatori ai Sfintei Alianțe să caute în sfintele adevăruri, remediul dominării nefericirii noastre și înlăturării rătăcirilor primejdioase. Acest mijloc, ce i-a îndemnat pe conducătorii popoarelor să se înfrățească sub grija părintească a lui Dumnezeu Izbăvitorul, nici pe departe nu exclude calculul înțelepciunii omenești, ne-

cesar satisfacerii anumitor interese. Însă, acest calcul trebuie să armonizeze cu adevărurile veșnice, rămânând echidistant de fanatism și viciu. Sub acest aspect, Sfânta Alianță prezintă prin sine nu doar o convenție diplomatică, ci și „o asociație educativă” [7, p. 90] – consideră Alexandru Scarlat Sturza. Ceea ce dorește să însemne că de acest Act al Sfintei Alianțe depinde nu doar pacea, ci și renașterea morală a popoarelor. Filosoful umanist afirmă fără dubii: „Acest Act este o înarmare în baza respectării principiului neutralității, orientat împotriva lipsei de credință și fanatismului” [7, p. 90]. Infirmand bănuielile „în spiritul periculos al prozelitismului” [7, p. 90], Alexandru Scarlat Sturza evidențiază nu doar caracterul antirevoluționar al Actului Sfintei Alianțe, ci și atitudinea sa ostilă față de reacțiile catolice, ce căpătau răspândire în Europa. Prin toate acestea, în prima parte a *Meditațiilor*, autorul îl urmează, în ideile sale, pe împăratul Alexandru I.

În partea a doua a acestei lucrări, autorul își expune propriile convingeri cu privire la ceea ce trebuie să prezinte într-adevăr Actul Sfintei Alianțe. Spre deosebire de contele J. de Maistre, care vedea în revoluția franceză doar o abatere de la calea trasată de catolicism, Alexandru Scarlat Sturza vedea în rebeliunea franceză confruntarea pământescă dintre forțele divine și cele ale iadului. Anume în ea se ciocnesc, nimicindu-se reciproc, legea credinței cu fanatismul, consideră filosoful umanist. Dacă pentru contele J. de Maistre, consecințele revoluției s-au manifestat într-o „mare revoluție religioasă” – așa califică gânditorul francez orientarea unor țări în perioada postrevoluționară spre catolicism, apoi pentru Alexandru Scarlat Sturza „tendința religioasă”, apărută după revoluția franceză, demonstrează întrutotul că religia creștină pe deplin poate satisface necesitățile religioase ale Europei, pornite pe calea reînnoirii. Respingând catolicismul, filosoful umanist manifestă o anumită loialitate față de protestantism. Și aceasta are loc din două motive. În primul rând, „Biserica protestantă din momentul apariției sale caută punct de sprijin în Biserica ortodoxă și alianță cu ea” [7, p. 90], iar în al doilea rând, Biserica protestantă este supusă permanent schimbărilor, ceea ce nu exclude perspectiva evoluției ei spre ortodoxie. Cu toate acestea, el critică ambele Biserici: dacă în Biserica catolică domină, în viața lui Alexandru Scarlat Sturza, despotismul, apoi cea protestantă s-a pomenit atrasă de vârtejul anarhismului. Doar Biserica ortodoxă, „aflată la distanță de toate extremitățile, funcționează în afara despotismului spiritual și anarhiei bisericești” [7, p. 93].

Referindu-se la Actul Sfintei Alianțe, încheiat la 14/26 septembrie 1815, Alexandru Scarlat Sturza amintește, o dată în plus, că marea Revoluție franceză a zdruncinat principiile creștine ale Europei. Și că o asemenea Alianță era un imperativ superior. Dar filosoful exagerează când se referă la perceperea importanței Actului Sfintei Alianțe de către împăratul Rusiei, scriind: „societatea modernă, prezentată de Alexandru I, se află în fața alternativei: restabilirea creștinătății sau moartea” [2, p. 60]. Mai aproape de adevăr este constatarea că, atât pentru Alexandru I, cât și pentru Alexandru Scarlat Sturza, Sfânta Alianță se prezintă ca o structură internațională cu funcții de iluminare spirituală. Însă, dacă țarul, fiind într-o anumită măsură indiferent față de deosebirile confesionale, s-a limitat doar la implicarea poruncilor creștine generale, pentru filosoful umanist, ca și pentru J. de Maistre, creștinismul putea și trebuia să fie reanimat doar printr-o confesiune: pentru primul – prin ortodoxie, pentru al doilea – prin catolicism.

Cu regret, lucrarea *Meditații despre Actul Alianței frățești* n-a fost editată, în schimb țarul a susținut, inclusiv cu resurse financiare solide, publicarea, în anul 1816, a lucrării *Priviri istorice asupra învățăturii și duhului Bisericii Ortodoxe*. Pentru a înțelege interesul nemijlocit al împăratului Alexandru I în editarea acestei lucrări în perioada respectivă, este necesar să ne oprim pe scurt asupra unor evenimente sociale de rezonanță internațională, ce se produsese atunci. Iezuiții izgoniți către 1764-1768 chiar din țările catolice precum Franța, Spania, Italia ș.a., găsiseră, după cum s-a menționat deja, adăpost în Rusia, unde inițiaseră procesul intens de convertire la catolicism a multor reprezentanți ai aristocrației ruse. Împăratul Alexandru I, cu toată toleranța lui, e silit, în anul 1816, să recurgă la izgonirea iezuiților și din Rusia. E firesc ca țarul rus să-și fundamenteze acțiunile sale pe temeuri religioase și ideologice ce ar confirma superioritatea ortodoxiei asupra catolicismului.

Activitatea diplomatică și, poate, apologetică a lui Alexandru Scarlat Sturza a fost puternic zdruncinată în anul 1818. Atât de puternic, încât filosoful umanist este silit să se retragă din slujba oficială de la curtea țarului. Evenimentul e legat de faptul că în acest an filosoful a întocmit la propunerea lui Alexandru I, pentru Congresul de la Aachen al Sfintei Alianțe, un document – *Memoriu asupra stării actuale a Germaniei*, editat în 50 de exemplare și înmânat membrilor Congresului [7, p. 176]. Faptul că și-a făcut studiile în Germania, i-a permis lui Alexandru

Scarlat Sturza să cunoască destul de bine duhul de răzvrătire ce domina în universitățile acestea, care, în loc să contribuie la răspândirea creștinismului, erau niște pepiniere de răspândire a ateismului și spiritului revoluționar. Precizând, în asemenea situații, posibilitatea izbucnirii unei revoluții, Alexandru Scarlat Sturza recomandă să fie anulate privilegiile universitare, să fie înființată o supraveghere polițienească specială mai dură în locul celei academice asupra studențimii, să fie înlocuite alegerile profesorilor prin decizia guvernamentală, să fie cenzurate mai riguros ziarele etc. Fără a indica numele autorului și într-o formă pe alocuri redactată, *Memoriul* a fost trimis, în mod confidențial, la serviciile diplomatice ale Rusiei de la curțile europene. La început ziarul englez *Times*, iar după el și gazetele germane, au descoperit cine este autorul acestor materiale. Critica sa asupra situației din Germania, de altfel destul de documentată, a fost susținută de așa-zișii conservatori și aspru criticată de așa-numiții progresiști. Nemții însă s-au simțit jigniți de amestecul lui Alexandru Sturza în treburile Germaniei. După cum menționează Gh. Bezviconi în baza documentelor studiate, „indignarea, mai ales după apocriful din *Times*, ajunse la apogeu și sili pe doi studenți din Viena, pe conții Bochgoltz și Keller, să-l provoace pe Sturza la duel. Guvernul rus îl transferă atunci la Dresda, căci și viața sa era amenințată” [2, p. 61].

Putem constata cu satisfacție că viziunea filosofico-religioasă a lui Alexandru Scarlat Sturza, pe parcursul întregii sale vieți, n-a suferit schimbări de orientare. El a rămas întotdeauna credincios idealurilor sale. Despre acest lucru ne mărturisește și *Memoriul asupra stării actuale a Germaniei*, care se înscrie în parametrii fixați de lucrarea *Priviri istorice asupra învățăturii și duhului Bisericii Ortodoxe*, sau alte lucrări în care progresul social este pus de autor în dependență de valorile umaniste și nu de acumularea bunurilor materiale. Pur și simplu, ideilor religioase în *Memoriu* li se prescrie o funcție formativă europeană, și nu una personală sau națională. Și dacă valorile religioase aduc cu certitudine liniște și optimism în sufletul omului, nu este vina filosofului că ideile religioase, îndeosebi cele pravoslavnice, n-au fost folosite la terapia Europei, în general, și a Germaniei, în particular.

Nu întâmplător Alexandru Scarlat Sturza critică în *Memoriul* său învățământul universitar din Germania. Filosoful umanist era convins că după starea învățământului putem judeca despre situația actuală și

de perspectivă a unui stat. Pentru Alexandru Scarlat Sturza și sistemul juridic trebuie să fie „un sistem pedagogic organizat cu măiestrie” [7, p. 180]. Până la sfârșitul carierei sale politice, el a rămas credincios reformelor liberale ale lui Alexandru I, îndreptate împotriva aristocrației feudale, în care vedea piedica principală în calea reformelor. Alexandru Scarlat Sturza argumenta incompatibilitatea creștinismului cu șerbia, propaga toleranța religioasă și a opiniilor politice, atrăgea permanent atenția țarului și societății asupra situației popoarelor subjugate și susținea lupta lor de eliberare națională, inclusiv a grecilor și a altor popoare – eliberare, și nu revoluție. Să vezi în toate acestea manifestarea „obscurantismului” lui Alexandru Scarlat Sturza ar însemna să ai o patologie a vederii, care-ți prezintă valorile „pe dos”.

Trebuie de menționat că Alexandru Scarlat Sturza susținea politica religioasă a lui Alexandru I, exact atât, cât aceasta nu venea, în intențiile sale, în contradicție cu spiritul ortodoxiei. El a susținut și a propagat ideile Sfintei Alianțe, urmărind prin aceasta să contribuie la eliberarea grecilor de sub jugul Imperiului Otoman, și la întărirea poziției și autorității Bisericii Ortodoxe în lume. După cum relatează Alexandru Scarlat Sturza, în studiul despre istoria bisericii ruse – *Despre soarta bisericii pravoslavnice ruse sub domnia împăratului Alexandru I*, editat în anul 1876, în revista *Русская старина*, том. 15, este benefică și fericită ideea de a uni pentru totdeauna Ministerul Educației și cel al Cultelor în scopul unirii benefice a științei și religiei, ce ar trebui să aibă aceleași scopuri [7, p. 189]. Dar, lui Alexandru Scarlat Sturza îi era străină ideea susținerii naționalismului rus cu ajutorul religiei ortodoxe. El era adeptul unei ortodoxii intelectuale, îndreptate spre dezvoltarea conștiințiozității maselor și care trebuia să ducă la înlăturarea șerbiei din Rusia.

Discuțiile despre condiționarea libertăților sociale de libertatea spirituală i-au făcut pe adversarii de ieri – Alexandru Scarlat Sturza și Alexandru Pușkin – să se împrietenească și să uite de tensiunea dintre ei, provocată de epigrama răutăcioasă a poetului rus. E vorba de revederea lor în 1823 la Odesa, în saloanele Roxandrei Edling. Iată ce scrie în scrisoarea de la 14 octombrie 1823, către prietenul său, prințul P.A. Viazemski, poetul rus: „Aici se află monarhicul Sturza, nu numai că sunt prieten cu el, dar într-o privință și cugetăm la fel, neviclenindu-ne unul pe altul” [2, p. 53]. În concluzie, menționăm că Alexandru Scarlat Sturza a găsit în activitatea împăratului Alexandru I un aliat spiritual în apărarea

și propagarea ortodoxiei. Acest fapt l-a determinat să se implice din plin în redactarea Actului Sfintei Alianțe și la propagarea conținutului acestuia în țările europene. El a văzut în activitatea Sfintei Alianțe manifestarea unei „asociații educative” cu multiple posibilități: combaterea spiritului revoluționar distrugător, a fanatismului religios și a lipsei credinței religioase. Din nefericire, pentru Alexandru Sturza recomandările practice i-au adus și grave probleme, îndeosebi, cele adresate promovării politicii interne a Germaniei. Cu toate acestea, filosoful a promovat constant ideile sale umaniste, alimentate de ortodoxie, situându-se în opoziție, când era cazul, și demonstrând incompatibilitatea creștinismului cu asuprașirea socială, inclusiv cu șerbia și subjugarea națională.

Concluzii. Studiile asupra etapelor de afirmare a personalității lui Alexandru Scarlat Sturza, analiza concepțiilor elaborate și promovate cu perseverență de autor, rezultatele activității politico-diplomatice ale acestuia ne permit să constatăm:

Reformele inițiate de țarul și apoi împăratul Rusiei Petru I, atât pe plan intern: a reformat administrația publică, economia – prin susținerea dezvoltării industriale și comerțului, armata ș.a., cât și pe plan extern: a modernizat țara după modelul european, a dus mai multe războaie, transformând Rusia într-un imperiu, ce va deveni, prin contribuțiile urmașilor săi, stat cu importante influențe în cadrul Europei. Deși păturile de jos erau aspru exploatate, către începutul secolului al XIX-lea, datorită reformelor proeuropene, aristocrația locală, precum și cea venită de la periferia imperiului, se bucura de numeroase privilegii și de șansa reală de a face carieră strălucită în cultură, politică și diplomatie, ceea ce a și determinat familia Sturza (Sturdza) să se mute cu traiul în Rusia.

Educația primită în familie, cunoașterea limbilor moderne și clasice, capacitățile intelectuale native, susținerea din partea surorii sale Roxandra, cu importante influențe la curte, în sferele diplomatice și saloanele culturale – au contribuit, fiecare în parte și toate împreună, ca de la vârsta de 18 ani neîmpliniți Alexandru Scarlat Sturza să fie angajat în serviciu la Ministerul de Externe al Rusiei. Fiind conștient de capacitatea Rusiei de a influența viitorul Europei, tânărul diplomat studiază, cercetează diverse procese sociale, în rezultatul cărei activități vine cu propuneri de ameliorare a mai multor documente strategice.

Referințe bibliografice

1. Dicționar enciclopedic român. Vol. 4. București: Editura Politică, 1966. 959 p.
2. Bezvinconi, Gh. Din vremea lui Alexandru Sturdza. În: *Din trecutul nostru...*: Revistă istorică dedicată memoriei mult regretatei Sofia Bezvinconi. 1936, nr. 36-39 (septembrie-decembrie), p. 1-81.
3. Sturza Al. Știința antichităților. În: *Revista de istorie a Moldovei*, 1992.
4. Stourdza Al. Oeuvres posthumes religieuses, historiques, philosophiques et littéraires. Vol. 5: La Science des antiquités. Karamsine. Essai sur les lois fondamentales de la société. La Grèce en 1821 et 1822. Paris: Dentu, 1861. 316 p.
5. Stourdza Al. *Ouevres posthumes, religieuses, historiques, philosophie et litteraires*. Paris: Dentu, 1858-1861. 1266 p.
6. Sturza Al. *Învățăături religioase, morale și istorice*. Trad. de Neofit Scriban. Iași: Cantora Foaiei Sătești, 1844. 180 p.
7. Парсамов, В.С. *Жозеф де Местр и Александр Стурдза: Из истории религиозных идей Александровской эпохи*. Изд-во Саратовского ун-та, 2003, 193 с.

ANALIZA PROCESULUI DE IMPLEMENTARE A ACORDULUI DE ASOCIERE ÎNTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI REPUBLICA MOLDOVA PRIN PRISMA RAPORTURILOR OFICIALE ȘI DE ALTERNATIVĂ

Liliana BENIUC, *doctorandă, IRIM*
(laurililiana@yahoo.com)

Rezumat

Articolul prezintă o analiză a procesului de implementare a Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană în perioada 1 septembrie 2014 - 8 februarie 2018. Conținutul se bazează atât pe raporturile oficiale, elaborate de către Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, cât și pe evaluările alternative, realizate de către reprezentanții societății civile din Republica Moldova. Aprecierile Uniunii Europene față de Republica Moldova sunt prezentate în baza rezoluțiilor Parlamentului European și concluziilor Consiliului Uniunii Europene. Autorul a prezentat problemele, care au tergiversat implementarea Acordului de Asociere, dar și avantajele pe care le poate obține Republica Moldova în cadrul cooperării cu Uniunea Europeană. Articolul conține aprecieri cantitative și calitative privind implementarea Acordului de Asociere, enumerare de condiționalități ale Uniunii Europene față de Republica Moldova și obiective stabilite de Planul Național de acțiuni privind implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017–2019.

Cuvinte-cheie: Acord de Asociere, Uniunea Europeană, Republica Moldova, Parlamentul European, Consiliul Uniunii Europene

CZU: 341.176 (4)+327 (478)

Introducere. Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova este un tratat internațional, care reglementează totalitatea relațiilor dintre părțile semnatare, iar prevederile lui au devenit obligatorii pentru implementare, după finisarea procesului de ratificare la 1 iulie 2016. Considerăm că pentru Republica Moldova asocierea cu Uniunea Europeană reprezintă fie o etapă intermediară în procesul de integrare europeană, fie un punct final al parcursului integraționist, devenind o zonă tampon, între Uniunea Europeană și Uniunea Economică Eurasiatică. O viziune clară de viitor pentru Republica Moldova, acceptată de întreaga societate, este deocamdată intangibilă, din cauza divizării societății și a elitei politice pe criterii geopolitice. De aceea, de modul în care vor fi realizate prevederile Acordului de Asociere depind evoluțiile politice interne și cele integraționiste externe ale Republicii Moldova.

Principalul obiectiv al Acordului de Asociere este asocierea politică și integrarea economică a Republicii Moldova la spațiul european. Acordul de Asociere are efecte asupra întregului teritoriu al Republicii Moldova, inclusiv asupra zonei transnistrene. Primele realizări și dificultăți în implementarea Acordului de Asociere, în perioada iulie 2014 - iulie 2015, au fost prezentate de către experții din Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” și Centrul Analitic Independent „Expert-Grup” în cadrul Raportului Euromonitor [3]. În procesul de monitorizare a implementării Acordului de Asociere au fost luate în considerație angajamentele asumate de către autoritățile naționale în 23 domenii politice, 15 domenii de cooperare economică și cooperare sectorială, 10 domenii de zonă de liber schimb aprofundat și cuprinzător [3]. În cadrul procesului de monitorizare s-a atestat că 21% din angajamentele asumate au fost îndeplinite, 68% erau în proces de implementare, iar 11% nu au fost realizate [3]. Conform Titlului II „*Dialogul politic și reformele, cooperarea în domeniul politici externe și de securitate*” au fost planificate în total 370 acțiuni, dintre care 309 au fost prevăzute pentru perioada de implementare iulie 2014 - iulie 2015 [3]. În calitate de progrese au fost menționate elaborarea proiectului de lege privind participarea Republicii Moldova la misiunile internaționale și decizia Consiliului Uniunii Europene de a lansa negocierile cu Republica Moldova pe marginea Acordului privind procedurile de securitate pentru schimbul de informații clasificate [3].

Metode aplicate. Realizarea obiectivelor investigației a fost posibi-

lă grație selectării metodelor teoretice și empirice de cercetare: metoda istorică, analiza și sinteza, analiza de conținut, analiza de capacitate, studiul comparat. Potențialul cognitiv al acestora a permis cercetarea procesului de implementare a Acordului de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană în dinamică, a rezultatelor pozitive, negative ce au caracterizat activitatea instituțiilor de stat din Republica Moldova.

Rezultatele cercetării. Implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană pe parcursul anului 2015 a fost influențată în mare parte de crizele guvernamentale continue, fiind înregistrate mai multe restanțe în domenii cheie, iar imaginea Republicii Moldova, în general, și credibilitatea guvernării de la Chișinău, în special, au fost afectate puternic, fapt demonstrat de suspendarea de către Uniunea Europeană la începutul anului 2015 a plăților pentru sprijinul bugetar, iar reluarea lor a fost condiționată de aprobarea unui nou program al Fondului Monetar Internațional și de îndeplinirea tuturor condițiilor pentru sprijinul bugetar [13].

La începutul anului 2016 relația Republicii Moldova cu Uniunea Europeană s-a redresat în comparație cu anul 2015, însă poziția oficială a Uniunii totuși era una precaută. În Rezoluția Parlamentului European 2015/3032 (RSP) din 21 ianuarie 2016 privind implementarea acordurilor de asociere cu Georgia, Republica Moldova și Ucraina, referitor la Republica Moldova s-a exprimat îngrijorarea cu privire la instabilitatea politică sistemică persistentă de la ultimele alegeri parlamentare din 30 noiembrie 2014, care pune în pericol economia și are un impact semnificativ asupra fluxurilor de investiții străine; se necesită eforturi suplimentare pentru combaterea corupției, instituirea unui sistem judiciar independent și depolitizat [16]. Parlamentul European a invitat Comisia Europeană și statele membre să ofere guvernului Republicii Moldova toată logistica și sprijinul financiar necesar, prin detașarea experților și funcționarilor europeni, pentru a sprijini și monitoriza punerea în aplicare a reformelor zilnice pe teren, printre care, reforma cuprinzătoare a sectorului mass-media [16].

Concluziile Consiliului Uniunii Europene privind Republica Moldova din 15 februarie 2016, pentru prima dată într-un limbaj fără echivoc, au trasat o serie de condiționalități privind acțiunile prioritare pe termen scurt, pe care trebuia să le întreprindă Guvernul de la Chișinău. Printre cele mai importante condiții au fost menționate următoarele: (a) depolitizarea instituțiilor de stat și reforma administrației publice; (b) com-

baterea corupției sistemice; (c) reforma sectorului financiar-bancar; (d) investigarea imparțială a fraudei bancare în vederea recuperării fondurilor deturnate și aducerea tuturor celor responsabili în fața justiției; (e) consolidarea independenței și eficienței justiției; (f) asigurarea unui climat de afaceri și de investiții atractiv; (g) consolidarea cooperării cu societatea civilă și asigurarea libertății mass-media; (h) limitarea concentrărilor dreptului de proprietate din sectorul mass-media [4]. Ca reacție la Concluziile Consiliului Uniunii Europene din 15 februarie 2016, Guvernul Republicii Moldova a adoptat la 11 martie 2016, în ajunul Reuniunii Consiliului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană, „Foaia de parcurs privind agenda de reforme prioritare” [18], care conținea măsuri, angajamente și termene de implementare a acțiunilor în vederea depășirii provocărilor constatate de Consiliul Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și semnalate de partenerii de dezvoltare, dar nu se referea la un subiect important, precum este depolitizarea instituțiilor de drept și regulatorii.

La 18 februarie 2016, Guvernul Republicii Moldova a publicat Raportul privind rezultatele implementării Planului Național de implementare a Acordului de Asociere, constatând o medie de 63% de realizări din totalul angajamentelor fixate pentru perioada 1 septembrie 2014 – 31 decembrie 2015 [6]. Din perspectiva experților Institutului pentru Politici și Reforme Europene (IPRE) indicele de realizare raportat de Guvern nu reflectă în totalitate situația reală la capitolul implementării, nivelul de realizare efectivă a angajamentelor până la sfârșitul anului 2015 fiind de până la 23,9%, luând în considerație acțiunile finalizate [6]. Diferențele cantitative de evaluare a progresului poate fi explicată, probabil, de aplicarea unor metodologii diferite de evaluare a progresului.

Pentru anul 2015-2016 au fost planificate 1774 de măsuri conform Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere, dintre care autoritățile Republicii Moldova au realizat până la 31 martie 2016 - 565 de măsuri cu termen de realizare, precum și 178 de măsuri cu termen permanent de implementare prevăzute la Titlurile II-VI ale Acordului de Asociere [2]. Principalele domenii, care necesitau acțiuni concrete de producere a reformelor, în anul 2016, vizau: (1) funcționarea eficientă și independentă a justiției, (2) prevenirea și combaterea corupției la nivel înalt, (3) depolitizarea instituțiilor de drept și regulatorii, (4) reforma administrației publice, (5) reforma sectorului

financiar-bancar, (6) implementarea angajamentelor pentru valorificarea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu Uniunea Europeană, (7) îmbunătățirea climatului investițional [2].

În prima jumătate a anului 2016, agenda relațiilor Republica Moldova – Uniunea Europeană în mare parte a fost dictată de realizarea „Foii de parcurs privind agenda de reforme prioritare”. Un alt proces în care au fost angajate autoritățile moldovenești până la sfârșitul anului 2016 a fost elaborarea noului Plan Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană (2017 - 2019), care a fost aprobat de către Guvernul Republicii Moldova la 30 decembrie 2016. În paralel, începând cu vara anului 2016, Serviciul European de Acțiune Externă al Uniunii Europene și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene au lansat procesul de elaborare a noii „Agende de Asociere”.

Raportul Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, care a prezentat rezultatele obținute și gradul de realizare a acțiunilor din Planul Național de implementare a Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană (2014-2016) a fost dat publicității în ianuarie 2017 [2]. Conform datelor prezentate de Ministrul afacerilor externe și integrării europene al Republicii Moldova, acțiunile planificate pentru această perioadă au fost implementate în proporție de 73,73% (din 1782 de măsuri prevăzute, 1314 – au fost realizate și 468 - neîndeplinite) [2]. Deși în anul 2016 au fost atestate mai multe realizări în implementarea „Foii de parcurs”, convenită în martie 2016 cu autoritățile de la Bruxelles, totuși restante s-au acumulat la capitolul „Transpunerea aquis-ului comunitar”: dintre 667 de acte normative, s-au adoptat doar 230, ceea ce constituie 34%, iar alte 437 au rămas restante [2]. Din Titlul „Dialogul politic și reformele, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate” au fost realizate 87% din totalul măsurilor preconizate [2].

În data de 31 martie 2017 a avut loc prima convocare a Consiliului de Asociere, după intrarea în vigoare a Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană (1 iulie 2016) și publicarea primului Raport al Comisiei Europene privind implementarea asociației de către Uniunea Europeană (13 martie 2017) și a Raportului de sinteză privind punerea în aplicare a Agendei de Asociere pentru perioada 2014-2016 de către Republica Moldova. Ambele documente s-au axat pe evoluțiile-cheie și pe eforturile de reformă din Republica Moldova,

prezentând prioritățile strategice pe termen scurt și mediu convenite între Uniunea Europeană și Republica Moldova. Consiliul de Asociere a punctat asupra sectoarelor, în care procesul de reformă ar trebui continuat, concentrându-se în special pe justiție, mass-media, energie și mediul de afaceri. Uniunea Europeană a manifestat îngrijorare cu privire la lipsa de independență a sistemului judiciar, exprimată în Concluziile Consiliului din februarie 2016, iar Republica Moldova a declarat că reforma serviciului de urmărire penală este în curs de desfășurare și se depun eforturi continue pentru a progresa în reforma întregului sistem judiciar [11]. Consiliul de Asociere a convenit asupra importanței garantării independenței, eficacității, transparenței și responsabilității sistemului judiciar, în vederea recâștigării încrederii cetățenilor, precum și a îmbunătățirii climatului investițional. Cu ocazia Consiliului de Asociere, prim-ministrul Republicii Moldova, P. Filip și Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politică de securitate, F. Mogherini au semnat Acordul privind procedurile de securitate pentru schimbul și protecția informațiilor clasificate, inclusiv au examinat convergența dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova în domeniul politicii externe și de securitate comună [5].

Dialogul politic dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană la etapa actuală se realizează în baza obiectivelor stabilite de Planul Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017-2019, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr.1472 din 30 decembrie 2016, în toate domeniile de interes reciproc, inclusiv în ceea ce privește politica externă și de securitate comună și aspectele externe de securitate [8]. Menținerea și dezvoltarea dialogului politic trebuie să contribuie la creșterea eficacității cooperării politice și să promoveze convergența în politică externă și de securitate comună. Principalele aspecte, care determină dialogul și cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate, inclusiv în materie de politică de securitate și apărare comună sunt următoarele: prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor, stabilitatea regională, dezarmarea, controlul armamentelor și exporturilor de armament [8]. Drept urmare, cooperarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană se bazează pe valori comune și interese reciproce, realizate prin convergența și eficacitatea politicilor, foruri bilaterale, internaționale și regionale.

În vederea realizării obiectivelor dialogului în domeniul politicii externe și de securitate comună a fost creat grupul de lucru privind coordonarea participării Republicii Moldova la politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene. În așa mod Republica Moldova a obținut posibilitatea de a participa la consultările Uniunii Europene privind politica de securitate și apărare comună. În cadrul cooperării cu Uniunea Europeană, Republica Moldova și-a reafirmat angajamentul față de respectarea suveranității, integrității teritoriale, inviolabilității frontierelor și a independenței, stabilite de Carte ONU și în Actul final de la Helsinki a CSCE, precum și față de promovarea acestor principii în relațiile lor bi- și multilaterale [8].

Conform Planului de implementare a Acordului de Asociere (2017-2019), pentru a preveni conflictele și a gestiona crizele, Republica Moldova și-a dat acordul să participe la posibilele operațiuni civile și militare, conduse de către Uniunea Europeană, inclusiv la exercițiile și activitățile de formare relevante, ca urmare a unei posibile invitații din partea Uniunii Europene [8]. Pentru a dezvolta capacitățile instituționale, experții naționali au obținut posibilitatea de a participa la operațiuni/misiuni ale Uniunii Europene/ONU/OSCE și la diverse cursuri de instruire, training-uri, seminare relevante, în vederea familiarizării cu procesul decizional în domeniul politicii de securitate și apărare comună [8].

Planul Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere (2017-2019) prevede că Republica Moldova va continua negocierile în cadrul tuturor platformelor de dialog pentru reglementarea transnistreană (5+1, 1+1, grupuri de lucru sectoriale), orientate spre obținerea unor rezultate concrete ale agendei de negocieri, precum și determinarea unui statut juridic special al regiunii cu respectarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova în cadrul frontierelor sale internaționale recunoscute [8]. Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a asigura un dialog permanent cu partenerii externi și organizațiile internaționale în vederea promovării procesului de reglementare a conflictului transnistrean și a politicilor de reintegrare a țării.

Autoritățile Republicii Moldova conștientizează necesitatea de a sensibiliza opinia publică mondială, prin intermediul reuniunilor și conferințelor internaționale organizate, declarațiilor publice și alocuțiunilor rostite, pentru a obține sprijin internațional în vederea realizării obiectivelor de retragere de pe teritoriul Republicii Moldova

a forțelor armate ruse, fără statut juridic determinat și transformarea actualei operațiuni de menținere a păcii într-o misiune multinațională civilă sub mandat internațional [8]. Drept urmare, problema transnistreană constituie unul dintre principalele subiecte de pe agenda dialogului politic și al cooperării moldo-europene, iar Uniunea Europeană și-a asumat angajamentul de a oferi asistență tehnică pentru a sprijini procesul de reglementare și realizare a politicilor post-conflict.

Cooperarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană la nivel bilateral, regional și internațional este determinată de necesitatea prevenirii și combaterii terorismului internațional, potrivit normelor dreptului internațional, rezoluțiilor ONU, standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului, refugiaților și dreptului umanitar. Reieșind din cele menționate, reliefăm că Republica Moldova cooperează cu Uniunea Europeană în vederea aprofundării consensului internațional privind lupta împotriva terorismului.

Migrația (migrația legală, migrația ilegală, traficul de migranți și traficul de persoane), azilul și gestionarea frontierelor sunt alte domenii, care determină gestionarea comună a fluxurilor de migrație între teritoriile Republicii Moldova și Uniunii Europene și consolidează dialogul bilateral. Potrivit Planului Național pentru implementarea Acordului de Asociere, aprobat de Guvernul Republicii Moldova la 30 decembrie 2016, Republica Moldova și-a asumat obligația de a lansa o politică preventivă împotriva migrației ilegale, a traficului de migranți și persoane, asigurând protecția victimelor traficului uman [8].

În domeniul dezvoltării regionale, cooperarea la nivel transfrontalier și regional, Republica Moldova și Uniunea Europeană mizează pe înțelegerea reciprocă și cooperarea bilaterală, în baza metodelor de formulare și punere în aplicare a politicilor regionale, guvernantă și parteneriat pe mai multe niveluri. În acest context, părțile optează pentru dezvoltarea zonelor defavorizate și cooperarea teritorială, având ca obiectiv stabilirea canalelor de comunicare și îmbunătățirea schimbului de informații și de experiență între autoritățile naționale, regionale și locale. În consecință, Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a se alinia la practica de descentralizare a procesului de luare a deciziilor de la nivelul central la nivelul comunității regionale [8]. În opinia noastră, acest obiectiv de dezvoltare regională va favoriza implicarea autorităților locale și regionale în cooperarea transfrontalieră și regio-

nală în conformitate cu reglementările și cu practicile Uniunii Europene. Elementele cooperării transfrontaliere și regionale cuprind domeniile: transportului, energiei, rețelelor de comunicare, culturii, educației, turismului, sănătății.

Primul raport privind realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere (2017-2019), publicat la 30 iunie 2017, reflectă principalele realizări și restanțe în îndeplinirea acțiunilor a căror termen de implementare l-a constituit primul semestru al anului 2017. Evaluarea cantitativă a nivelului de realizare a Planului indică implementarea acestuia în proporție de 60%, din totalul de 191 acțiuni, inclusiv cu caracter continuu, fiind realizate 113 și nerealizate 78 [15]. O acțiune se consideră realizată doar în cazul publicării actului normativ în Monitorul Oficial. În consecință, în perioada dintre prezentarea Raportului și publicarea lui în Monitorul Oficial au mai fost realizate cu depășirea termenului scadent alte 17 acțiuni, cea ce a constituit 68 % de acțiuni realizate din totalul măsurilor prevăzute [15].

La 4 iulie 2017, deputații Parlamentului European au votat acordarea unui ajutor macro-financiar de 100 milioane euro Republicii Moldova, pentru a sprijini angajamentul Moldovei de a asigura buna gestionare a finanțelor publice, lupta împotriva corupției și a spălării banilor, depolitizarea administrației publice, justiția independentă și libertatea presei [12]. Condiția prealabilă de primire a asistenței de către Republica Moldova este respectarea unor mecanisme democratice eficiente, a unui sistem parlamentar multipartidist, a statului de drept și a drepturilor omului. Aceste condiții trebuie să fie legate de plata fiecărei tranșe, iar Comisia beneficiază de dreptul de a suspenda sau de a anula temporar orice plată, în cazurile când nu sunt îndeplinite condițiile. În studiile realizate sub egida Parlamentului European, referitor la Republica Moldova, se menționează că în situațiile când criteriile de condiționalitate politică pentru asistența macro-financiară nu sunt îndeplinite, fondurile de asistență pentru macro-finanțare nu ar trebui să fie plătite, iar o astfel de acțiune ar trebui să fie însoțită de o declarație publică clară privind motivele deciziei [17].

În data de 7 februarie 2018, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova a prezentat Raportul privind realizarea pe parcursul anului 2017 a Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană 2017-2019, potrivit căruia pentru perioada de raportare au

fost realizate 66% din acțiunile preconizate [14]. Metodologia aplicată de către Ministerul de Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova prevede contabilizarea doar a acțiunilor realizate și nerealizate din ansamblul măsurilor planificate pentru 2017, inclusiv cele cu caracter continuu. Astfel, din totalul de 587 acțiuni inclusiv cu caracter continuu, au fost realizate 388 și nerealizate 199 [14]. În domeniul „Dialog politic și reforme, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate”, pentru anul 2017 au fost preconizate 89 de acțiuni, dintre care 39 cu caracter continuu, fiind realizate 67 de acțiuni, dintre care 39 cu caracter continuu, ceea ce constituie 75,28%, iar 22 de acțiuni au rămas neimplementate [14].

Institutul pentru Politici și Reforme Europene a întocmit un Raport Alternativ privind implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană (Trimestrul I-III 2017), potrivit căruia rata de realizare a prevederilor Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere constituie 34,1% [7], ceea ce înseamnă că doar puțin peste o 1/3 din acțiunile planificate au fost îndeplinite în perioada de referință. Analiza calitativă a domeniilor cheie prevăzute de cele cinci titluri ale Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere prezintă un progres redus în realizarea angajamentelor Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană pe parcursul primelor trei semestre ale anului 2017. Cele mai multe rezultate s-au atestat în realizarea măsurilor privind crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, prevăzute de Titlul V al Planului, cu o rată de realizare de 43,6%, urmat de Titlul VI „Asistența financiară și depozit antifraudă” – 34,5% și Titlul IV „Cooperare economică și sectorială” – cu o rată de 33,9% [7]. Cele mai multe restanțe au fost acumulate față de angajamentele prevăzute de Titlul III Justiție, Libertate și Securitate.

Pe parcursul anului 2017 convergența dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în domeniul politicii externe și de securitate comună s-a realizat prin alinierea Republicii Moldova la 26 decizii PESC și la 15 declarații ale Uniunii Europene, fiind coordonate 58 de declarații de pe agenda OSCE în cadrul Consiliului Permanent și al Forumului pentru cooperare în domeniul securității [14]. În perioada de referință, au fost organizate vizite la Bruxelles a Președintelui Republicii Moldova (6-7 februarie 2017), 3 vizite ale Prim-ministrului Republicii Moldova, cu ocazia participării la Consiliul de Asociere și la Summit-ul Parteneriatului

Estic. Pentru a aprofunda cooperarea în domeniul controlului exportului de arme, tehnologii și echipamente militare în perioada 28-29 iunie 2017, la Chișinău a fost organizat seminarul regional privind Controlul exportului de arme, în cooperare cu Serviciul European de Acțiune Externă și Oficiul Federal German pentru Economie și Controlul Exporturilor.

În anul 2017 au avut loc 2 reuniuni (3 aprilie și 27 iunie) ale Consiliului Consultativ al Misiunii Uniunii Europene de asistență la frontiera între Republica Moldova și Ucraina (EUBAM), în cadrul cărora au fost abordate subiectele privind extinderea mandatului EUBAM, care expiră la 30 noiembrie 2017, pentru o nouă fază de 3 ani. Noul mandat al EUBAM a început la 1 decembrie 2017 și este valabil pe un termen de 36 de luni, până la 30 noiembrie 2020. Principalele obiective pe care se bazează noul mandat al EUBAM sunt problema transnistreană, managementul integrat al frontierei pe întreaga porțiune a frontierei moldo-ucrainene și combaterea criminalității transfrontaliere [14].

Concluzii. Pentru Republica Moldova Acordul de Asociere reprezintă un tratat internațional fundamental, care determină domeniile de cooperare cu Uniunea Europeană. Planul Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană este un document strategic pentru Republica Moldova, elaborat de către Guvernul Republicii Moldova în baza prevederilor Acordului de Asociere, realizarea căruia determină perspectiva cooperării cu Uniunea Europeană. Actualul Plan Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană cuprinde perioada 2017-2019, rezultatele realizării căruia probabil că vor fi evaluate în cadrul următorului Summit al Parteneriatului Estic din anul 2020. Implementarea Acordului de Asociere de către Republica Moldova obligă Guvernul și Parlamentul să-și coreleze agențele, pentru a facilita planificarea procesului de armonizare legislativă și obținerea progreselor în realizarea acquis-ului comunitar conform calendarului stabilit de Uniunea Europeană. Drept urmare, Parlamentul Republicii Moldova este nevoit să adopte și să sistematizeze cadrul normativ în corespundere cu titlurile, capitolele și articolele Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. La începutul anului 2018 domeniile în care s-au obținut cele mai puține progrese au fost funcționarea eficientă și independentă a justiției, prevenirea și combaterea corupției la nivel înalt, depolitizarea instituțiilor de drept și regulatorii, reforma

administrației publice, reforma sectorului financiar-bancar, deși oficial Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene prezintă un procentaj peste 60 la sută, ceea ce ne creează impresia că majoritatea acțiunilor se realizează în termen. Memorandumul de înțelegere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, semnat la 23 noiembrie 2017, a stabilit 28 de condiții pe care autoritățile Republicii Moldova trebuie să le implementeze, pentru a primi cele 100 milioane de euro, timp de doi ani și jumătate.

Referințe bibliografice

1. Le Parlement européen soutient l'accord d'association entre l'UE et la Moldavie. Communiqué de presse. În: <http://www.europarl.europa.eu/news/fr/press-room/20141110IPR78124/le-parlement-europeen-soutient-l-accord-d-association-entre-l-ue-et-la-moldavie> (accesat: 07 februarie 2018).
2. Acordul de Asociere RM-UE: Acțiunile planificate pentru această perioadă au fost realizate în proporție de 73,73% (INFOGRAFIC) În: <http://bani.md/acordul-de-asociere-rmue-actiunile-planificate-pentru-aceasta-perioada-au-fost-realizate-in-proportie-de-73-73prc-infografic---86601.html> (accesat: 31 ianuarie 2018).
3. Boțan Igor, Cenușă Denis, Kalughin Mariana, Lupușor Adrian, Morcofilo Iurie, Panainte Polina, Prohnițchi Elena. Primele realizări și dificultăți în implementarea Acordului de Asociere UE-RM. În: EUROMONITOR, Chișinău, septembrie 2015, 44 p.
4. Conclusions du Conseil sur la République de Moldavie. În: <http://www.consilium.europa.eu/fr/press/press-releases/2016/02/15/fac-moldova-conclusions/> (accesat: 07 februarie 2018).
5. Conseil d'association UE-République de Moldavie, <http://www.consilium.europa.eu/fr/meetings/international-ministerial-meetings/2017/03/31/> (accesat: 07 februarie 2018).
6. Groza Iulian, Rusu Iulian, Ermurachi Adrian, Platon Mariana, Ghilețchi Stanislav. Al II-lea Raport Alternativ privind implementarea Acordului de Asociere cu UE (Trimestrul I-III 2017). În: <http://ipre.md/2017/12/22/al-ii-lea-raport-alternativ-privind-implementarea-acordului-de-asociere-cu-ue-trimestrul-i-iii-2017/> (accesat: 11 februarie 2018).
7. Groza Iulian, Rusu Iulian, Lutenco Victor. Al treilea Raport IPRE privind monitorizarea implementării Acordului de Asociere RM-UE (noiembrie 2015 – martie 2016). În: <http://ipre.md/2016/04/28/239-gradul-total-de-implementare-al-planului-national-de-actiuni-pentru-implementarea-acordului-de-asociere-rm-ue-pe-2015-2016/> (accesat: 31 ianuarie 2018).
8. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 1472 din 30 decembrie 2016 cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017–2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 31 martie 2017, nr. 103-108, art. nr. 271.
9. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 713 din 12 octombrie 2015 cu privi-

re la modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 808 din 7 octombrie 2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 16 octombrie 2015, nr. 281-290, art nr: 800.

10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 808 din 7 octombrie 2014 cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2014-2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 10 octombrie 2014, nr. 297-309, art nr: 851.

11. Joint statement following the third Association Council meeting between the European Union and the Republic of Moldova <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/03/31/statement-eu-moldova/> (accesat: 07 februarie 2018).

12. Parliament approves EU financial help for Moldova. <http://www.europarl.europa.eu/news/fr/press-room/20170629IPR78680/parliament-approves-eu-financial-help-for-moldova> (accesat: 07 februarie 2018).

13. Poziția Parlamentului European adoptată în primă lectură la 4 iulie 2017 în vederea adoptării Deciziei (UE) 2017/... a Parlamentului European și a Consiliului privind acordarea unei asistențe macrofinanciare Republicii Moldova. În: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0283+0+DOC+XML+V0//RO> (accesat: 11 februarie 2018).

14. Raportul privind realizarea pe parcursul anului 2017 a Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană 2017-2019. În: <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Raport-consolidat-implementarea-2017-PNA-AA-2017-2019.pdf> (accesat: 07 februarie 2018).

15. Realizarea Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană 2017-2019 Semestrul I 2017 <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Raport-privind-implementarea-PNAAA-Sem-I-2017.pdf> (accesat: 10 februarie 2018).

16. Résolution du Parlement européen du 21 janvier 2016 sur les accords d'association et les zones de libre-échange approfondi et complet avec la Géorgie, la Moldavie et l'Ukraine (2015/3032(RSP)) În: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=FR&reference=P8-TA-2016-0018> (accesat: 07 februarie 2018).

17. Ruthrauff Holly. The electoral reforms in three association countries of the Eastern Neighbourhood - Ukraine, Georgia and Moldova and their impact on political developments in these countries. Study. European Parliament's Committee on Foreign Affairs. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603850/EXPO_STU\(2017\)603850_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603850/EXPO_STU(2017)603850_EN.pdf) (accesat: 07 februarie 2018).

18. Foaie de parcurs privind agenda de reforme prioritare (până la 31 iulie 2016) https://gov.md/sites/default/files/foaie_de_parcurs_privind_agenda_de_reforme_prioritare_.pdf (accesat: 08 februarie 2018).

PROCESELE INTEGRAȚIONISTE ȘI ECONOMIA GLOBALĂ

SUA VERSUS CHINA: ÎNTÂIETATEA ÎN DIPLOMAȚIA ECONOMICĂ MONDIALĂ

Vitalie CAZACU, *doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM*

(emrei@mail.ru)

Vlad PLETNIOV, *doctorand, IRIM*

(vladpletniov@gmail.com)

Rezumat

Tranziția de putere în rândul statelor naționale creează o mare complexitate și provocări pentru guverne – marile puteri, statele în curs de dezvoltare, precum și acele țări care sunt spectatori ai tranziției.

Cuvinte-cheie: *SUA, China, diplomație economică mondială*

CZU: 341.76 (73-510)

JEL: E61, C78

Lumea se află în prezent în mijlocul unei schimbări majore a ponde-

rii economice, din țările transatlantice în direcția statelor asiatice. Economii emergente au furnizat aproximativ $\frac{3}{4}$ din creșterea mondială anuală în ultimii ani, ceea ce reprezintă jumătate din PIB-ul mondial și se apropie de 60% până în 2030. O mare parte din creștere este condusă de Asia, în special de China. Acest fenomen ridică întrebări provocatoare pentru Statele Unite cu privire la rolul său în raport cu Asia și, în general, și cum ar trebui să răspundă eforturilor economiilor emergente, în special Chinei, pentru a juca un rol mai asertiv în afacerile mondiale. Printre aceste întrebări se numără: SUA poate adopta aceeași poziție în regiune ca și în trecut? Ce responsabilități ar putea prelua China? Care ar fi rolul pe care restul regiunii ar trebui să îl joace în deceniile următoare?

În primul rând, tranziția întâietății economice de la spațiul transatlantic spre Asia se desfășoară în timp real și provoacă instituțiile și regulile care au guvernat activitatea economică globală în ultimii 70 de ani. În special, economiile emergente au devenit mai auzite cu privire la eșecul instituțiilor existente și al aranjamentelor de guvernare de a satisface obiectivele, ducând la presiuni în sensul de a „rescrie” regulile și de a crea noi instituții. Deși este important să recunoaștem că regulile globale sunt mereu remodelate, o mare parte din acestea sunt evolutive și sunt în natura reconstituirii ca răspuns la evoluțiile economice.

În al doilea rând, ponderea economică nu conferă automat puterea sau influența strategică globală. În consecință, cheiul nu este dacă SUA se află într-un declin economic relativ sau dacă vedem sfârșitul secolului american. Statele Unite vor rămâne în centrul eforturilor de a galvaniza instituțiile și alte națiuni pentru a aborda provocările globale și pentru a furniza bunuri publice globale.

Însă, difuzarea puterii, atât între statele națiunii, cât și între națiuni și actori non-statali, înseamnă că SUA va trebui să opereze diferit decât în trecut, dacă este vorba de succes. În special, va trebui să fie mai strategică în identificarea intereselor sale naționale de bază și să fie mai agilă în răspunsul său la evenimente. După cum a remarcat Joseph Nye, în această lume emergentă reacțiile ad-hoc la evenimente nu vor fi de ajuns – succesul înseamnă că SUA are nevoie de o „strategie de putere inteligentă”. [4]

Importanța crescândă a actorilor nestatali reflectă o serie de factori, însă în mare parte a fost posibilă datorită evoluției tehnologiei informaționale. Revoluția informațională a adus beneficii semnificative – o

implicare sporită a comunității prin intermediul mass-mediei sociale, de exemplu a permis crearea mai ușoară a comunităților de interes, în timp ce entitățile mediatice au fost capabile să-și extindă acoperirea dincolo de constrângerile istorice. Atât aceste evoluții pozitive, cât și negative, împiedică capacitățile guvernului de a răspunde cu atenție evenimentelor care se desfășoară.

În al treilea rând, dacă o ordine internațională puternică este un obiectiv important, schimbarea aranjamentelor de guvernare economică globală este nu numai inevitabilă, ci și necesară. Nerespectarea acestor riscuri diminuează influența și capacitatea țărilor de a atinge obiectivele naționale. Cu toate acestea, în acest stadiu nu există nici o claritate cu privire la modul în care ar putea apărea o astfel de ordine evoluată și nici cum ar putea fi gestionată cea mai bună tranziție spre aceasta. Acest lucru ridică mai multe întrebări fără răspuns, cel puțin până în prezent: va fi lumea mai mult sau mai puțin liberală decât în trecut? Va avea o gamă mai largă de moduri de comportament „acceptabile”? Cum ar trebui să se desfășoare diplomația economică într-un astfel de mediu? Ce capacități trebuie să aibă instituțiile și factorii de decizie politică (inclusiv diplomații) într-un astfel de mediu?

Temelia diplomației economice

Forțele pe termen lung care modelează destinul țărilor sunt fundamental economice – răspunsul la globalizare, demografie, capitalul uman, cultură inovatoare și antreprenorială, punctele forte și eficacitatea instituțiilor interne și calitatea statului de drept – sunt fără îndoială valabile în ultimele două secole. Cei care nu reușesc să recunoască această situație economică și să nu urmăresc politici care să stimuleze dinamismul, să ajute la gestionarea șocurilor și să ofere cetățenilor ceea ce doresc, riscă prin capacitatea de a proiecta putere și de a susține influența. Accesul pe piața externă nu poate defini ca o măsură a succesului, totuși o temă recurentă a negocierii comerciale este obținerea unui acces îmbunătățit pe piață, care este privit ca o sursă de dinamism și oportunități economice. De fapt, marea majoritate a beneficiilor care se presupune că rezultă din acordurile de liber schimb pot fi obținute printr-o acțiune unilaterală, deoarece acestea rezultă din îmbunătățirea eficienței alocative pe piețele interne ca urmare a unei concurențe suplimentare, nu datorită faptului că o țară poate vinde o tonă suplimentară de carne de vită sau o mașină-unealtă.

În consecință, succesul economic este o condiție necesară, dar insuficientă pentru desfășurarea susținută a puterii și realizarea influenței.

Fără succes economic, țările nu vor avea un istoric al ocupării forței de muncă ridicate și al creșterii nivelului de trai, al unei creșteri susținute și stabile, la care alții ar putea aspira. În lipsa unui succes economic, o țară nu va dispune, de asemenea, de resursele susceptibile de a fi utilizate în mod durabil pentru a influența alte persoane – fie că sunt bunuri militare, programe de ajutor, asistență culturală și socială, sau chiar distribuirea efectivă și utilizarea misiunilor și diplomaților.

Modul în care țările aleg să-și utilizeze resursele economice este esențial, deoarece relația dintre succesul economic și proiecția de putere nu este nici mecanică, nici liniară.

Evident, succesul economic susținut poate oferi resurse care pot fi utilizate pentru a implementa forțe militare puternice sau alte forme de putere proiectate în viitor. Dar, în egală măsură, țările își pot eroda capacitatea de a obține succese economice pentru o perioadă lungă de timp, redirecționând resursele de la activitățile productive la active militare și echipamente. Fosta Uniune Sovietică a fost un caz clar al unei națiuni capabile să proiecteze o forță militară pe o perioadă îndelungată, în absența unor performanțe economice bune, dar cu prețul de a-și suprima poporul și a semăna semințele propriului colaps.

Succesul economic influențează, de asemenea, capacitatea de a proiecta o putere soft – țările fără standarde de viață în creștere nu vor putea îmbogăți lumea cu industriile culturale cheie, cu valori și cu politicile externe care constituie o putere moale. Cu toate acestea, succesul economic nu garantează reușita slabă a puterii dacă modelul social subiacent nu are alte caracteristici dorite. Statele Unite au un istoric lung de dezvoltare și proiectare a puterii soft – Uniunea Sovietică nu a făcut-o și, până în prezent, China modernă, de asemenea, pare relativ reușită.

Indiferent dacă țările aleg să depună efort, totul depinde de o serie de alte probleme. Izolarea americană în perioada interbelică ar putea fi văzută ca un eșec al convertirii puterii, însă, pentru autor, aceasta pare a fi o alegere de politică perfect legitimă și deliberată, mai degrabă decât un semn de incapacitate. [4] În schimb, programul de ajutor extins al Japoniei și diplomația publică susținută de-a lungul deceniilor pare să fi avut doar un succes limitat, sugerând că alți factori i-au subminat capacitatea de a atinge rezultatele căutate. În mod similar, în timp ce China a

câștigat o forță economică de ceva timp, a demonstrat până în ultimii ani că nu a fost deloc interesată să-și folosească puterea de a influența alții.

Interdependența, ca urmare a globalizării comerțului, a capitalului și a piețelor forței de muncă, aduce cu sine mari beneficii pentru economia globală, dar creează, de asemenea, noi complexități pentru țări în urmărirea intereselor lor naționale. În special, creșterea interdependenței, combinată cu creșterea ponderii economice a Chinei și a altor economii emergente, impune națiunilor occidentale, în special SUA, să dezvolte o viziune mai dinamică a puterii economice și strategice relative, precum și utilizarea celui mai bun mod de a modela și de a folosi puterea economică pentru a atinge obiectivele naționale de interes.

Cu toate acestea, foarte puține țări se gândesc la interconectarea politicilor într-o manieră strategică. Într-adevăr, aceste țări ar putea spune că fac guvern „comun”, deoarece există o lipsă recurentă de coordonare între instituțiile strategice, militare și economice din toate națiunile. Deși poate fi dificil pentru orice țară să atingă acest rezultat și, poate, mai greu pentru democrații, istoria sugerează că cei care fac acest lucru pot avea o influență disproporționată în momente-cheie ale istoriei.

Diplomația economică din SUA

Statele Unite au o istorie lungă și de invidiat a diplomației economice eficiente – strategii care au reunit eficient puterea economică, strategică și acțiunile soft în fața provocărilor-cheie.

Probabil cel mai preeminent exemplu al politicii comune și al exercitării diplomației economice ca parte a unei agende strategice clare se regăsește în Planul Marshall.

În același timp, SUA a sprijinit ordinea economică liberală de după război prin crearea instituțiilor internaționale – FMI, Banca Mondială, GATT și OMC – care au susținut creșterea economică, comerțul și investițiile postbelice, au ridicat standarde de viață a miliarde de persoane din întreaga lume.

Mai recent, inițiativa SUA în constituirea G20, cu un puternic sprijin canadian, după criza financiară din Asia, a recunoscut faptul că lumea s-a schimbat și că rezolvarea problemelor globale impune implicarea unui grup mai larg de țări. Perspectiva previzionată s-a dovedit a fi în-deosebi de importantă atunci când au fost necesare răspunsuri la criza financiară globală.

Dar esența nu este cuprinsă de istoria SUA. Dimpotrivă, diplomația în forma sa actuală va fi la fel de reușită, mai ales în Asia.

Faptul că importanța Asiei a crescut și va continua să o facă în deceniile următoare, se datorează mult asumării de către SUA a ordinii economice liberale. Acest regim al piețelor deschise, fluxurile comerciale și de investiții, regulile și instituțiile eficiente au contribuit la mediul în care economiile asiatice au putut să crească și să se dezvolte – de la Japonia la Tigrii Asiei din Coreea de Sud, Taiwan, Hong Kong și Singapore, iar acum China, India, Indonezia și altele se alienează noilor realități economice.

De remarcat că totuși primatul militar american a constituit instituirea aceluia echilibru strategic fragil al Asiei. Fără recunoașterea acestor contribuții, istoria recentă a Asiei și evoluția viitoare ar arăta mult mai diferit.

Dar ceea ce devenit izbitor pentru Asia postbelică a fost absența, până în anii 1980, a practic, a oricărei instituții regionale care să sprijine creșterea economică și stabilitatea strategică.

Până la sfârșitul anilor '80, lucrurile au început să se schimbe. Acceptarea de către țări a conceptului de regiune a Asiei a dus la instituționalizarea proceselor de reformă și deschiderea către fluxurile comerciale și de investiții care fuseseră susținute de SUA și care au venit să caracterizeze dezvoltarea economică din Asia. Schimbarea geopolitică – sfârșitul războiului rece – a fost un factor-cheie, care a dus la extinderea ASEAN în sensul acoperirii întregii Asii de Sud-Est și la o îmbrățișare mai largă a regionalismului.

Inițiativa APEC din 1989 – condusă de Japonia, Coreea și Australia și destinată să încorporeze „regionalismul deschis” – a încercat să angajeze SUA de la început. Statele Unite s-au angajat pe deplin după lobby-ul activ al Președintelui Clinton de către prim-ministrul australian Paul Keating, care a recunoscut că APEC nu ar reuși fără SUA, cel mai mare partener comercial al Asiei. Acest angajament a dus la prima întâlnire a liderilor din Seattle în 1993.

Ambiția inițială a Statelor Unite a reflectat opinii dispartate în cadrul Washingtonului cu privire la obiectivul corespunzător pentru APEC. „Constructorii comunitari” au văzut acest lucru, stimulând o mai bună înțelegere și încurajând răspunsurile colaborative la problemele din regiune, ajutând țările să devină „normalizate” la ideea de a lucra împreună. Astfel, ei au considerat că proiectul APEC necesită răbdare și o perspectivă pe termen lung. Alții s-au temut că este un mijloc de a exclude SUA de la discuțiile privind securitatea și politica externă din regiune

și, prin urmare, ar lansa ideea că ar trebui să se opună, în timp ce un al treilea grup a considerat-o în principal ca un mijloc de promovare a reformei economice și liberalizării comerțului. [3]

În timp ce, în cele din urmă, „constructorii comunității” au predominat, tensiunea dintre modul de multilateralism asiatic cu accentul pe procesele de a furniza schimbări structurale „în spatele frontierei” și concentrarea mai accentuată a SUA asupra reciprocității a fost o sursă continuă de distorsiune în cadrul APEC. Acest lucru poate fi văzut în abordarea Declarației de la Bogor din 1994 care vizează realizarea comerțului liber între membrii APEC până în 2020.

Mai mult, chiar și la formarea APEC, Statele Unite au căutat de multe ori să utilizeze forurile economice pentru a promova interese multilaterale mai largi. De exemplu, extinderea calității de membru al APEC pentru a include Rusia, în timp ce, probabil, dezirabilă pe termen lung, a adăugat o complexitate dificilă unei instituții în devenire și, probabil, a diminuat eficacitatea acesteia pentru o anumită perioadă. Statele Unite au diluat, de asemenea, concentrarea economică prin extinderea agendei, pentru a include și aspecte neeconomice, cum ar fi terorismul, după 9/11. Fiecare dintre aceste decizii părea determinată de interesele mai largi ale Statelor Unite și imperatiile pe termen scurt, nu de integrarea pe termen lung a regiunii. Mai recent, aceleași probleme se prezintă la reuniunile liderilor G20.

Dar gestionarea crizei asiatice din anii 1997-1998 a schimbat în mod fundamental percepția Asiei despre sine și natura relațiilor economice dintre Statele Unite și Asia. Statele Unite, prin intermediul FMI, au fost percepute ca fiind element indispensabil în ceea ce privește natura și cauzele crizei, cât și acuzate de orchestrarea unui răspuns care a avansat propriile interese politice și economice. Supraîncărcarea agendei de reformă a FMI, probabil la cererea Statelor Unite, a fost văzută în întreaga regiune ca o exploatare nemiloasă a crizei pentru a împinge țările în anumite direcții pe care altfel ar fi putut să nu le urmărească. În timp ce regiunea a ales convenabil să ignore vinovăția țărilor aflate în centrul crizei, această percepție a rolului Statelor Unite este acum adânc înrădăcinată în conștiința publică și oficială.

Această experiență a determinat, de asemenea, direct tendința pe termen lung a Asiei de a căuta noi mecanisme de sprijin reciproc pentru a reduce dependența de FMI. Acest lucru nu numai că a afectat credi-

bilitatea și eficacitatea FMI în regiune, dar, fără îndoială, a declanșat direct:

- propunerea pentru un Fond Monetar Asiatic, care a fost în cele din urmă răpusă de opoziția vehementă din SUA și Australia;
- stabilirea inițiativei Chang Mai, care a creat o rețea de facilități bilaterale de finanțare și aranjamente swap în valută, devenind cel mai dăunător pentru perspectivele de creștere;
- o prioritate pe scară largă în ceea ce privește constituirea rezervelor valutare ca o formă (costisitoare) de asigurare împotriva riscului de refinanțare.

În plus, regiunea, la momentul crizei asiatice, a contrastat comportamentul american cu cel al Chinei, concluzionând că decizia Chinei de a menține valoarea monedei în ascensiunea crizei și rezistând în fața deprecierei și devalorizării, a fost perceput ca semn bun al conducerii, în ciuda faptului că acest lucru era în mod clar în favoarea propriului interes al Chinei.

Tensiunea recurentă dintre orientarea pe termen scurt a SUA și orientarea spre blocurile de cooperare viitoare a fost văzută din nou în contextul Grupului-cadru pentru Manila (MFG). MFG a ieșit din criza din Asia ca un mecanism de consolidare a încrederii în coordonarea macroeconomică și a funcționat cu succes timp de mai mulți ani, până când reticența SUA de a continua participarea a declanșat demisia acesteia. Este o reflecție nefericită asupra inadvertențelor regionale ale perioadei în care țările membre nu au putut susține continuarea MFG, fără implicarea SUA. Din nou, rațiunea aparentă din SUA a fost că plățile, așa cum sunt definite prin rezultate concrete (nespecificate), nu erau evidente. În acest sens, a reieșit dezinteresul inițial la APEC și frustrarea continuă pentru performanța sa.

Asemenea atitudini nu sunt, desigur, niciodată împărtășite în mod universal de nici un guvern, iar înalții oficiali ai administrației Bush au descris privat decizia de a înlătura MFG ca fiind „ar fi în cele din urmă de regretat”.

Aceste trei exemple sugerează că SUA nu a înțeles întotdeauna atracția asiatică față de regionalismul deschis printr-o suită de instituții sau modul în care regiunea se gândește la cooperarea și coordonarea economică. O afinitate pentru neintervenție și construirea relațiilor susține profund diplomația economică asiatică. Poziția implicită a Statelor

Unite de reciprocitate bazată pe reguli, funcționează bine cu multe țări și în anumite regiuni, dar are un istoric mai restrâns al succesului în Asia. Implicația pentru marile puteri tinde spre de relațiile bilaterale, deoarece sunt mai predispușe să prevaleze. În schimb, multilateralismul tinde să-și restrângă capacitatea de a acționa. Recunoscând aceasta, se evidențiază natura statului american în urma celui de-al doilea război mondial. Acesta este un lucru pe care SUA ar trebui să îl țină cont pe măsură ce își intensifica rolul în China.

Cu toate acestea, SUA au arătat, de asemenea, o mare flexibilitate în alte domenii, cum ar fi susținerea creării G20 pentru a contribui la consolidarea eforturilor de gestionare a crizelor și a arhitecturii financiare globale în urma crizei asiatice. Pivotalul anului 2011 pentru Asia este reflectarea modului în care interesele principale ale SUA sunt în joc în sensul tranziției ponderii economice către regiune și în special pentru China. Acest lucru a încorporat elemente tradiționale ale diplomației economice și ale puterii militare în realizarea obiectivelor strategice.

Ca parte a acestui fapt, Parteneriatul Trans-Pacifc a fost o inițiativă considerată inițial de succes, care va oferi un punct de referință puternic pentru alții ca să se implice. Ca atare, ar fi un semn vizibil al conducerii SUA în furnizarea de bunuri publice globale. Cu toate acestea, în practică, SUA ar fi fost prea evidentă în ceea ce privește intenția sa strategică față de China, ca motivator pentru APEC.

În mod specific, dacă adevărata liberalizare a fost obiectivul, se pare că este puțin probabil să ținem cea mai mare economie emergentă din lume într-un singur grup comercial de bază, în calitate de partener comercial principal al majorității, dacă nu al tuturor membrilor. Mai mult decât atât, acesta este în contrast puternic cu abordarea adoptată de Asia pentru implicarea SUA în APEC. În timp ce TPP este teoretic deschis oricărei țări din regiune, putem afirma că, în realitate, costurile ar fi grele pentru multe țări în curs de dezvoltare. Ca rezultat, existența sa a determinat inițiativa de comerț, investiții și infrastructură a Chinei.

Și întrucât SUA a acordat prioritate TPP în calitate de partenerul transatlantic pentru comerț și investiții, China a pus accent pe multilateralism, iar OMC se află în centrul abordării sale în domeniul politicii comerciale, o abordare care se adresează majorității țărilor în curs de dezvoltare și alte economii emergente.

Privind înapoi, este greu să evităm concluzia că diplomația econo-

mică generală a SUA a devenit din ce în ce mai tactică decât strategică. Departe de claritatea scopului și a angajamentului care a sprijinit conducerea SUA în formarea instituțiilor globale – de la FMI și Banca Mondială la G20 – intenția strategică a SUA a devenit din ce în ce mai greu de discernut. Acest lucru poate fi văzut în mod repetat – din cauza nerealizării reformei cotei susținute de SUA în favoarea FMI în răspuns la propunerea de înființare a Băncii de Investiții a Infrastructurii din Asia (AIIB) sau în dorința de a submina credibilitatea SUA în urmărirea agende politice din cadrul mai multor foruri.

Într-o oarecare măsură, acest lucru echită critica diplomației americane, făcută în mod mai larg de autori precum Mead, Garfinkle și Haass.

Mead, de pildă, susține că absența de consecințe strategice grave pentru tot ce s-a întâmplat în epoca imediat următoare Războiului Rece a dus la tratarea în mod izolat a problemelor. [7]

Garfinkle sugerează că strategia americană care a predominat până la sfârșitul războiului rece a fost înlocuită de un sentiment de determinism care a dus la coeficientul de eroare la politica externă americană în perspectivă, devenind în mare măsură reactivă, iar reputația SUA suferă ca rezultat. [1]

Haass a susținut că greșelile politicii externe au „pătat” reputația și competența SUA, pentru că avantajele SUA nu sunt nici permanente, nici suficiente pentru a asigura continuarea primordialității, fără a reforma „la domiciliu”. [6]

Ceea ce putem deduce din scrierile acestora este că prăbușirea Uniunii Sovietice a eliminat cadrul organizatoric pentru a gândi cum să obțină statul american interese și a permite urmărirea problemelor unice pe termen scurt, fără nici o legătură strategică.

Focusul accentuat al Statelor Unite asupra oportunității pe termen scurt în detrimentul unor obiective mai îndelungate în jurul APEC, TTP și chiar a forțelor conduse de oficialități, precum MFG ridică toate întrebările despre ceea ce a fost și ce poate deveni cadrul organizatoric al diplomației economice americane în regiune. Această întrebare devine mai importantă, deoarece devine mai greu să determinăm în mod unilateral regulile jocului – costurile pe termen scurt sunt de altfel în creștere.

Acest lucru ridică două întrebări interesante. În primul rând, China riscă să devină un nou principiu organizatoric pentru politica SUA, dacă urmărește o strategie hotărâtă de a înlătura SUA ca putere preeminentă

în spațiul Indo-Pacific? În al doilea rând, încetinirile structurale în ratele de creștere economică din China vor schimba percepțiile cu privire la viteza de declin relativ SUA? Dacă da, ar fi un caz clar de rezultate economice cu consecințe strategice.

Provocări

În timp ce prăbușirea Uniunii Sovietice a lăsat SUA în calitate de putere dominantă din punct de vedere economic și militar, această dominație a ultimului trimestru al secolului trecut s-a încheiat, înlocuindu-se cu preeminența continuă a SUA, însoțită de creșterea altor țări, individual pe fiecare dimensiune a puterii, dar capabilă să stimeze sau să provoace SUA să fie antrenată în diverse probleme în momente diferite.

Drept urmare, acum avem o lume în care nu conduce o țară fără în-
doială și acest lucru face ca un mediu economic să devină mai fluid, în care regionalismul constituie ordinea zilei. [2] Aceasta este o schimbare a circumstanțelor în ceea ce privește amploarea problemelor și numărul de țări capabile să constrângă capacitatea SUA de a acționa unilateral sau să fie mereu „la bord” pentru reacții multilaterale eficiente.

În mod evident, problemele cu care se confruntă SUA la moment sunt amenințările transnaționale mondiale, cum ar fi: creșterea globală slabă, terorismul, pandemiile și schimbările climatice – iar difuzarea puterii de la națiuni la actori nestatali creează multilateralismul critic din care într-un moment anume apare însăși criza. Neclar este dacă această criză are un caracter tranzitoriu sau permanent. [5]

În timp ce puterea economică a devenit multipolară cu mult înainte de criza financiară globală, odată cu apariția Uniunii Europene și ascensiunea puterii Japoniei din anii 1980, a condus la creșterea a numeroase alte țări care nu împărtășesc în mod automat valorile liberale occidentale, care creează o complexitate mai mare decât cea oferită fie de succesul economic japonez sau european, fie chiar atunci când se confruntă cu un singur rival (ca în cazul cu Uniunea Sovietică). Și în timp ce tranziția puterii între națiunile mari este dificilă, istoria poate oferi un ghid. Însă care totuși este cel mai bun mod de a gestiona difuzarea dificilă a puterii între mai multe state și guverne la actorii ne-statali?

Pentru lume, rolul Statelor Unite în galvanizarea instituțiilor și grupurilor de țări pentru a aborda provocările transnaționale va rămâne crucial. Cât de bine este să folosim puterea SUA pentru a realiza obiective comune, în situațiile în care absența sprijinului din partea altor țări-

cheie va asigura eșecul, este un lucru care va fi determinat numai în timp. Dar se impune necesitatea unei agilități în abordare, care poate cuprinde atât unilateralismul asupra unor probleme, cât și recunoașterea importanței multipolarității și acțiunii colective asupra altora. Din nou, într-o anumită măsură, acest lucru nu este nou – mai degrabă, echilibrul opțiunilor se îndepărtează de acțiunea unilaterală și, prin urmare, restrânge gradul de libertate al SUA de a acționa și crește valoarea agilității.

China

Este clar că China are capacitatea și înclinația de a avansa în calitate de furnizor consecvent de bunuri publice globale. Cu toate acestea, deși este în general mulțumită de susținerea instituțiilor și regulilor globale existente, dorește în mod clar un rol mai important în capacitatea de a contribui la formarea aranjamentelor de guvernare, inclusiv prin crearea de noi instituții.

La mijlocul anilor 2000, secretarul de stat adjunct al Statelor Unite, Robert Zoellick, a prezentat situația emergentă ca pe o situație în care succesul Chinei ar face să devină un „acționar cointeresat”. [8] Deși acest concept a obținut sprijin în multe cercuri, pentru jucătorii în curs de dezvoltare a invocat reacția – „cointeresat” în ochii cui?

Dacă conformarea Chinei cu modurile occidentale de comportament ar însemna un acord pasiv cu regulile și instituțiile create fără contribuția sa, China probabil nu ar accepta niciodată rolul său definit în acest fel. De altfel, China a recunoscut importanța acestor reguli și instituții pentru propria dezvoltare economică impunătoare.

Într-adevăr, modul în care răspundem la creșterea Chinei va contribui însăși la modelarea comportamentului Chinei. Un obiectiv mai realist ar trebui, prin urmare, să fie cel de a „modela mediul conform deciziilor Chinei” și pentru deciziile luate de economiile emergente în general. [4]

Diplomația economică a Chinei a fost remarcabil de îndrăzneță în ultimii ani, orientată către obiectivele pe termen lung și clară prin sprijinul acordat piețelor deschise (mai ales în alte țări) și instituțiilor multilaterale puternice, chiar dacă impactul său strategic mai larg a fost subminat de temerile de creștere, militarizarea și asertivitatea regională.

Unele dintre acestea sunt în mod clar strategice pozitive pentru interesele Chinei ca cea mai mare națiune de comerț din lume. Unele sunt concepute în mod clar pentru a reflecta bine modelul de creștere al Chinei,

pentru a-și amplifica atracția față de alții (de exemplu, schimbul de stabilitate în mijlocul crizelor, în ciuda devalorizării recente). Dar unele dintre ele se datorează și faptului că China recunoaște că a beneficiat de ordinea economică globală creată de SUA și că robustețea și credibilitatea acestui regim este importantă pentru propria sa prosperitate pe termen lung.

În același timp, China construiește un istoric al utilizării eficiente a diverselor foruri multilaterale. În 2014, a găzduit cu succes APEC, colaborând îndeaproape cu Australia pentru a asigura că agendele APEC și G20 se consolidează reciproc. În mai multe ocazii, în timpul anului gazdă al G20, China a fost un susținător critic și extrem de eficient pentru acțiuni ambițioase.

Considerată strategică, găzduirea Chinei oferă, de asemenea, o oportunitate semnificativă pentru SUA de a colabora îndeaproape cu aceasta în probleme de importanță reciprocă – întrebarea este dacă SUA este dispusă sau capabilă să profite de această oportunitate.

Această interogare a voinței și capacității SUA poate suna aspru, dar reflectă o viziune din ce în ce mai puternică în anumite părți ale regiunii că, în ultima vreme, SUA nu și-a manifestat conducerea pe alte chestiuni economice decât cele bilaterale – refuzul de a conduce la unele probleme și încercări ineficiente în alte ocazii, din cauza unei nechibzuințe de a accepta că lumea s-a schimbat. În special, accentul pus de multe ori pe SUA asupra dezechilibrelor globale și a manipulării ratei de schimb este considerat o reflecție a imperativelor politice interne. În parte, acest lucru pare să reflecte o îngrijorare că nu se poate aștepta ca SUA să fie singurul motor al creșterii globale – dar realitatea este că acest lucru nu a fost cazul de ceva timp. În plus, o tendință continuă de a critica politicile de schimb valutar chinez va contesta abilitățile SUA și Chinei de a coopera pentru a se asigura că o dislocare minimă globală rezultă din liberalizarea contului de capital iminent al Chinei. Aceasta necesită o tranziție uriașă în abordarea ambelor țări.

Punctul critic al tuturor acestor aspecte este cel de a recunoaște faptul că majoritatea lumii emergente și în curs de dezvoltare nu împărtășește viziunea mondială a Vestului și că ponderea economică în schimbare îngreunează soluționarea obiecțiilor Occidentului. Efectuarea unei afaceri obișnuite într-o lume în care alții sunt capabili să blocheze efectiv ceea ce este dorit, va deveni o rețetă de frustrare, din care rezultă deziluzie pentru toți cei implicați și care riscă să erodeze în continuare sprijii-

nul pentru răspunsurile multilaterale la problemele transnaționale, fără a menționa că nu se garantează nici un progres real abordând probleme de importanță reală.

Citez trei exemple în care influența relativă a SUA a fost sau este în pericol de a fi afectată. În primul rând, eșecul Congresului de a sprijini reforma cotei FMI, care a fost susținut de administrațiile republicane și democratice. Dacă trebuie să reușim să obținem rezultatele ample pe care le urmărim, trebuie să existe o dorință mai mare de a permite altora să ajute la modelarea situațiilor și a instituțiilor. În ciuda eforturilor Statelor Unite de a conduce reforma în instituțiile globale, susținute de Australia, Canada și alte câteva țări asemănătoare, gradul de economie de piață în creștere se frământă, pentru că instituțiile globale nu s-au reformat suficient de repede pentru a reflecta ponderea lor economică și fiindcă nu este suficientă atenția dată preocupărilor. Este un factor-cheie pentru economiile emergente de a lua în considerare modalitățile alternative de gestionare a crizelor și de finanțare, cum ar fi AIIB. Dacă Congresul nu reușește să treacă reforma cotei FMI, va crea stimulente suplimentare pentru a construi instituții în afara structurilor existente.

În al doilea rând, comportamentul american care urmărea emascuarea înființării AIIB a obținut două rezultate, ambele sunt în afara interesului SUA pe termen lung. În timp ce se poate organiza o dezbatere legitimă cu privire la cel mai bun mod de a sprijini furnizarea de infrastructură, rezultatul a fost o părere larg răspândită că SUA nu este dispusă să recunoască nevoile reale de infrastructură ale economiilor emergente. Mai mult, făcând din înființarea AIIB un concurs de voințe între SUA și China – pe care China l-a câștigat – SUA a ridicat această chestiune dintr-o contribuție utilă la cadrul instituțional global la o problemă de liderism mondial.

În al treilea rând, înlăturând meritele economice ale TTP va afecta în mod semnificativ percepția asupra capacității SUA de a-și îndeplini propriile inițiative – consecințele unui astfel de rezultat vor fi de lungă durată și pe scară largă. Valoarea unui TPP de înaltă calitate ar trebui să fie percepută ca o stimulare a reformei economice interne în țările membre și în alte țări, nu ca un dispozitiv de constrângere a puterilor emergente.

Luate împreună, aceste trei experiențe și nevoia de a contribui la gestionarea problemelor din ce în ce mai complexe ale capitalului și ale ratei de schimb sugerează că SUA trebuie să fie mai sofisticată și

nuanțată în diplomația sa economică. La un moment dat, practic toate Administrațiile Statelor Unite se confruntă cu limitările la libertatea lor de a opera, impuse de structura și natura sistemului politic din SUA. Susținerea influenței Statelor Unite va necesita, prin urmare, politica mai largă a SUA să dezvolte o perspectivă mai comună asupra intereselor naționale și a modului de a le atinge pe plan internațional în deceniile următoare.

Referințe bibliografice

1. Adam Garfinkle, The Silent Death of American Grand Strategy in American Review No. 15, Feb-April 2014.
2. Amitav Acharya, The End of American Order, Polity Press, 2014.
3. Charles E. Morrison, Alternative American Perspectives on Asia-Pacific Regional Cooperation and the Future of APEC, in Kokusai Mondai (International Affairs) No. 585, October 2009.
4. Joseph S. Nye, Jr, Is the American Century Over? Polity Press, Malden MA, 2015, p. 4, p.124-125.
5. Peter Varghese, The Challenges of Multilateralism, Sir James Plimsoll Lecture, 7 November 2013.
6. Richard N. Haass, Put America's House in Order, in American Review No. 15, Feb-April 2014.
7. Walter Russell Mead, The End of History Ends in The American Interest, 2 December 2013.
8. Whither China: From Membership to Responsibility, Remarks to National Committee on US-China Relations, 21 September 2005.

PERSPECTIVELE DEZVOLTĂRII NOII ECONOMII ÎN REPUBLICA MOLDOVA, ÎN CONTEXTUL IMPLEMENTĂRII STRATEGIEI UE PENTRU REGIUNEA DUNĂRII

Tatiana ANDREEVA, *doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM*

(andreevatatiana72@mail.ru)

Elena BĂDĂRĂU, *doctor în științe economice, IRIM*

(el.badarau@gmail.com)

Ludmila GOLOVATAIA, *doctor în științe economice, conferențiar universitar, IRIM*

(golovataya4@gmail.com)

Rezumat

În acest articol sunt supuse analizei problemele, perspectivele și posibilitățile de dezvoltare a noii economii din Republica Moldova în contextul realizării strategiei UE pentru regiunea Dunării. Sunt descifrate prioritățile pentru țara noastră, direcțiile principale ce pot asigura funcționalitatea economiei noi. O atenție sporită autorii acordă posibilităților noi de comunicare, asigurate de tehnologiile informaționale, care pot influența procesul producerii, schimbului și modifica spațiul economiei globale: formarea clasterelor inovațional-intelectuale grație logisticii flexibile care dispun de o gamă largă de posibilități pentru o comunicare eficientă, policentrică. Respectiv, noua economie este caracterizată de unele particularități, care ne permit să afirmăm că are loc schimbarea parametrilor economici din țară, din regiune, din lume.

Cuvinte-cheie: noua economie, tehnologii informaționale, comerțul în rețea, modelul noii economii

CZU: 330.34 (478)+338.2(4)

JEL: E66, F63, O11

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НОВОЙ ЭКОНОМИКИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ СТРАТЕГИИ ЕС ПО ДУНАЙСКОМУ РЕГИОНУ

Аннотация

В данной статье рассматриваются проблемы, перспективы и возможности развития новой экономики в Республике Молдова в контексте реализации стратегии ЕС по Дунайскому региону. Раскрыты первоочередные приоритеты для нашей страны в рамках Стратегии по Дунайскому региону, основные направления обеспечения функционирования новой экономики в современных условиях хозяйствования. Новые коммуникационные возможности, которые обеспечиваются информационными технологиями, могут сильно повлиять на процесс производства и обмена и модифицировать мировое экономическое пространство: формирующиеся интеллектуально-инновационные кластеры благодаря гибкой логистике обладают широким спектром возможностей для общения друг с другом, что характеризуется явной полицентричностью. Соответственно, новой экономике присущ целый ряд принципиальных отличий, что дает возможность говорить об изменении отдельных экономических параметров как внутри страны, так и на региональном уровне, и в международном масштабе.

Ключевые слова: *новая экономика, информационные технологии, сетевая торговля, модель новой экономики*

Введение. Сегодня конкурентоспособность любой страны, любого региона в значительной степени зависит от возможности использовать сетевые технологии, от скорости перехода от традиционной к новой экономике, от их наиболее удачного сочетания и взаимодействия, что в конечном счете и определяет необходимые конкурентные преимущества. Безусловно, экономика Республики Молдова не может развиваться изолированно от мировой экономики, соответственно, она должна также активно воспринимать эти прогрессивные процессы и принимать в них участие. Исходя из этого, представляется весьма актуальным рассмотреть основные перспективы развития новой экономики в Республики Молдова в контексте реализации стратегии ЕС по Дунайскому региону.

Основной текст. Несмотря на то, что Республика Молдова владеет лишь небольшим 430-метровым участком выхода к Дунаю, считается прибрежным государством, заинтересованным участво-

вать в политическом и экономическом развитии Дунайского региона и, соответственно, быть стороной Стратегии Европейского Союза по Дунайскому региону. В этом контексте актуальными направлениями являются: принятие и продвижение европейских ценностей и стандартов во всех областях; углубление двусторонних отношений с государствами-членами Европейского Союза и государствами региона; обеспечение энергетической безопасности посредством инструментов, которыми располагает Европейский Союз, и присоединение к европейскому энергетическому рынку, а также подключение Республики Молдова к европейским транспортным сетям. [1] Исходя из того, что региональное развитие является первоочередным приоритетом для нашей страны, полагаем, что Стратегия по Дунайскому региону придаст ускорение и принесет добавочную стоимость усилиям Республики Молдова по реализации данного приоритета и, в то же время, внесет значительный вклад в консолидацию диалога между нашей страной и государствами Дунайского бассейна, в частности, членами Европейского Союза. [1] Таким образом, особенно важным направлением для нашей страны является построение новой экономики.

Безусловно, новая экономика – это не только часть экономики, которая состоит из высокотехнологичных отраслей, но и такое влияние высоких технологий на экономическое окружение, которое ведет к принципиальному изменению отдельных экономических параметров. [2] Новая экономика, разумеется, не отменяет экономических законов, но демонстрирует новое качество экономического роста и открывает новые перспективы и возможности.

В современных условиях развития экономики в Республике Молдова не достаточно большой объем продаж осуществляется через рынок сетевой торговли. Можно выделить ряд основополагающих факторов и проблем, тормозящих развитие сетевой торговли. Главными из них являются: недостаточное количество вовлечённых в интернет-торговлю пользователей, следовательно, нерентабельность многих проектов, а также, угроза безопасности информации в Сети и сетевых платежей, проблема удобной доставки товара. Для молдавского потребителя в целом характерен тип поведения, который не располагает к покупкам товаров без их предварительного непосредственного осмотра. Согласно проведенным исследо-

ваниям, наиболее востребованными товарами молдавскими пользователями являются товары бытового назначения, книги, видео, продукты, компьютеры и компьютерные аксессуары.

Таким образом, существует ряд препятствий для развития новой экономики. Для успешного функционирования электронной коммерции нужны электронные предприятия, а степень автоматизации бизнес-процессов наших предприятий остается еще на недостаточно высоком уровне. Комплексная система ERP (*enterprise resource planning*) – высокостоящий продукт, который не могут себе позволить все молдавские предприятия. Более того, в электронной коммерции заинтересованы только те предприятия, которым в условиях высокой конкуренции важна возможность расширить круг клиентов и поставщиков, но поиск хозяйствующих контрагентов в молдавских условиях весьма ограничен многими проблемами, в частности, рисковым характером молдавской экономики, когда сохраняется достаточная степень недоверия к потенциальному контрагенту на рынке. Обеспечение безопасности ведения бизнеса в этой связи представляется краеугольным камнем преткновения для многих отечественных предприятий. Помимо этого, надо понимать, что электронный бизнес эффективнее, когда он осуществляется на базе электронной торговой площадки, т.е. на основе биржевых традиций, которые в Молдове еще недостаточно развиты.

Следует отметить, что электронная коммерция выгодна в Молдове в таких отраслях, где развита конкуренция, высока степень стандартизации продукции (условие биржевой торговли), существуют приемлемые финансовые условия. Но не следует ограничивать понятие электронной коммерции рамками электронной торговли. Интернет дает огромные возможности рекламного характера, открывает новые перспективы для общения с потенциальными клиентами, а упомянутые формы электронной коммерции оказывают непосредственное влияние на становление и развитие всех прочих форм ведения сетевого бизнеса. В Республике Молдова есть такие ресурсы, которые в перспективе могут положительно повлиять на развитие электронной коммерции, это и дальнейшее развитие телекоммуникаций и системы безналичных расчетов, усиление внимания к правовым вопросам ведения бизнеса.

Коммерческие интернет-услуги имеют огромный экономиче-

ский потенциал. Но следует помнить о сложной экономической ситуации в стране в общем плане и проблемах в инновационной сфере в частности. Исходя из этого, что необходимо сделать Молдове, чтобы интегрироваться в информационное пространство на наиболее выгодных условиях? Какие шаги предпринять для внедрения инновационных принципов развития экономики? Конечно, вопросов может быть и больше. Но, каковы наши инвестиционные возможности, позволяющие успешно реализовать стратегию развития новой экономики? Безусловно, помимо всех факторов, наличие благоприятного инвестиционного климата является решающим.

В контексте анализа перспектив новой экономики Республики Молдова, можно выделить несколько возможных моделей ее развития. В первую очередь, так называемая индийская модель, которая предполагает развитие офшорного программирования, хотя многие исследователи считают ее исключительно индийской. Представляется, что это несколько неверно, т.к. центры офшорного программирования действуют не только в Индии, но и в Сингапуре, Бразилии, Ирландии, Малайзии, Тайване. Но, именно в Индии сформировался отдельный сегмент экономики со специальной инфраструктурой и государственным регулированием. Бизнес офшорного программирования в первую очередь основывается на потребности в отдельных видах программных работ и недостатке в инженерных работниках в развитых странах. В нашей стране данная модель может иметь ряд преимуществ, а именно вовлечение инженерных кадров, использование опыта других стран, расширение рынка, диверсификация рисков и многое другое. Насущные проблемы, безусловно, связаны с усиливающейся зависимостью данного бизнеса от цикличности развития мирового рынка, отсутствием управленческого опыта в этой области.

Еще одна прогрессивная модель используется в скандинавских странах и Израиле. Данная модель основана на экспорте готовых решений и продуктов на внешние рынки. Исходя из состоявшегося опыта, данная модель дает преимущества лидерства, создания рынка насыщенного знанием продукта и влияния на него, использования интеллектуального потенциала страны наиболее эффективным способом. Проблемы рассматриваемой модели весьма схожи с проблемами индийской модели, но тут уже прибавляются

сложности, связанные с необходимостью организации маркетинга на предприятиях, использующих данную модель, это связано с необходимостью выводить новые продукты на рынок и продвигать их. В этой связи можно выделить и третью модель, которую называют национальной моделью развития рынка. Эта модель предусматривает создание товаров и услуг, ориентированных на внутренний рынок страны или региона. Неоспоримое преимущество этой модели – знакомство ее разработчиков с местной спецификой, особенностями ведения бизнеса в стране или регионе, но в силу ограниченности внутреннего рынка уже заведомо определяет предел возможностей реализации указанной модели. [2]

Безусловно, новое явление порождает новые проблемы и указывает новые пути их решения, дает новые возможности, формирует новые социально-экономические вызовы.

Более того, сохраняется много проблем, вызванных неправильной оценкой результатов от внедрения информационных технологий. Растет доля промежуточного потребления в сфере услуг, оптовой торговле, страховании и других отраслях. Это обуславливает тот факт, что в сфере информационных технологий происходит быстрое обесценивание основных фондов, и прирост национального дохода оказывается ниже темпов прироста ВВП.

В любом случае, анализируя перспективы развития новой экономики в Республике Молдова в контексте реализации стратегии ЕС по Дунайскому региону, стоит отметить ценные предложения со стороны нашей страны в областях сотрудничества, где приоритетным направлением является сфера информационных и коммуникационных технологий, и как следствие, развитие новой экономики. В Постановлении говорится о том, что информационные и коммуникационные технологии являются катализатором экономического роста и социальной сплоченности. Они предлагают публичные услуги с учетом потребностей граждан, таких как электронное правительство, электронная культура, электронное здравоохранение и электронная интеграция. Развитие информационного общества, особенно на региональном уровне, имеет потенциал по предоставлению гражданам информации и облегчению предпринимательства и взаимодействия между субъектами экономической деятельности, повышая продуктивность. Несмотря на то, что Республика

Молдова располагает высоким уровнем образования в области ИКТ, остается низким уровень государственных услуг, доступных через Интернет. При этом очевидна необходимость стимулировать развитие услуг электронной связи (фиксированная и мобильная телефония, широкополосный доступ в Интернет) и адаптировать их стоимость к покупательной способности населения. [1]

Вывод. Таким образом, следует акцентировать внимание на том, что новая экономика не отменяет необходимости осуществления регулирующей роли государства. Необходимы государственные инвестиции в образование и нововведения. Общественная выгода от инвестиций в исследования гораздо больше частной, так как положительный эффект от их внедрения распространяются и на другие фирмы и отрасли. Государство должно активно участвовать в инвестировании новых разработок, особенно в базовых и передовых отраслях. Для роста предложения услуг научных работников правительство должно использовать систему грантов и стипендий. Не стоит также забывать о важности роли государства в защите права интеллектуальной собственности и выработке правового режима регулирования информационных технологий.

Библиография

1. Постановление № 694 от 04.08.2010 об утверждении Вклада (предложений) Республики Молдова в Стратегию Европейского Союза по Дунайскому региону. Опубликовано: 10.08.2010 в Monitorul Oficial № 141-144, статья №: 778.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура. Москва, ГУ ВШЭ, 2010. с. 51.

VULNERABILITATEA PRINCIPALELOR CULTURI AGRICOLE LA RISCUL DE SECETĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Elena NIREAN, *doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova*
(ni-lena@mail.ru)

Marcelia MITRIUC, *Universitatea Agrară de Stat din Moldova*
(marcelia-bujor@rambler.ru)

Rezumat

Riscurile naturale au fost și sunt pentru agricultură factorul negativ, care este necesar de luat în calcul la dezvoltarea sectorului agrar. Dat fiind faptului că Republica Moldova este amplasată într-o zonă climaterică cu umiditate insuficientă, periodic este supusă influenței unor secete deosebit de puternice. Secetele din ultimii ani confirmă nivelul insuficient de adaptare a agriculturii Republicii Moldova la condiții de secetă, care tot mai frecvent și cu o intensitate sporită în special în ultimii ani, afectează sectorul agrar. Din această perspectivă, pentru entitățile agricole este necesară a se analiza probabilitatea producerii pagubelor și evaluarea acestora, deoarece prin specificul domeniului lor de activitate, constituie medii în care riscul de secetă se poate manifesta, cu preponderență. Astfel, devine necesară elaborarea măsurilor urgente, precum și de lungă durată în vederea reducerii riscului de secetă. Din acest punct de vedere, managementul riscului de secetă reprezintă un ansamblu de activități rigurose stabilite și organizate, care, pornind de la condițiile existente și obiectivele entității, analizează factorii de risc într-o concepție de securitate, în vederea minimizării riscurilor și a costurilor necesare.

Cuvinte-cheie: precipitații, productivitate, risc, secetă

CZU: 63:338.18 (478)

JEL: E71, Q19

Introducere. Riscul natural este o funcție a probabilității apariției unei pagube și a consecințelor probabile, ca urmare a unui anumit eveniment, fiind înțeles ca măsură a mărimii unei „amenințări” naturale. Cu alte cuvinte, riscul este dat de nivelul așteptat al pierderilor în cazul producerii evenimentului natural așteptat.

Procese și fenomenele naturale, deși legice, își mențin caracterul aleator. Cu toate că apar ca o necesitate în evoluția sistemului, ele se manifestă ca *întâmplare*, intrând, din acest punct de vedere, în sfera hazardului, a neprevăzutului. Cu toate acestea, termenul de hazard din literatura americană desemnează doar fenomene naturale excepționale, cu un mare potențial de risc. În acest sens, termenul de *hazard* din limba engleză a fost folosit, mult timp, ca termen echivalent pentru cel de *risc* din literatura franceză.

Hazardul natural presupune posibilitatea apariției/producerii unui eveniment potențial devastator într-o anumită perioadă și pe un anumit areal. În orice ipostază, hazardul conține un anumit grad de pericolozitate, implicând, de cele mai multe ori, evenimente extreme. El mai poate include însă și condiții latente, care pot reprezenta pericole viitoare. Hazardul natural se poate manifesta sub forma unor evenimente singulare, combinate sau întrepătrunse secvențial în cauze și efecte. Orice hazard poate fi caracterizat printr-o anumită localizare geografică, intensitate sau magnitudine, frecvență și probabilitate de manifestare.

Clasificarea hazardurilor se poate estima pe: zone climatice, tipuri genetice, sezoane, după modul de manifestare (lent sau violent), după pagubele provocat, etc. După tipurile genetice și factorii care pot declanșa manifestarea acestora ca dezastră și / sau catastrofe, deosebim hazarduri și riscuri cu caracter tehnogen și naturale care, la rândul lor, în funcție de factorii implicați prin apariția și declanșarea lor se subîmpart în: geologice, hidrometeorologice și biologice. [1]

Riscurile climaterice – reprezintă posibilitatea de a obține pierderi din cauza schimbărilor climaterice. Orice fenomen climatic de risc, prin modul lui de manifestare, reprezintă o abatere de la media multianuală, iar de mărimea acestei abateri depind, ca urmare, și consecințele lui. Printre riscurile climatice se enumără: seceta, grindina, ploile torențiale, inundațiile, gerurile, înghețurile, înzăpezirile, poleiul etc.

Republica Moldova, fiind amplasată într-o zonă climaterică cu umiditate insuficientă, periodic este supusă influenței unor secete deosebit de puternice (o dată în 50 ani), puternice (o dată în 6 ani), medii (o dată în 4 ani). [1]

Seceta se caracterizează prin temperaturi înalte ale stratului de aer de la suprafața solului pe parcursul unei perioade mari de timp, însoțită de lipsa rezervei necesare de umezeală și precipitații în sol, necesare pentru dezvoltarea plantelor. Seceta în Republica Moldova este unul dintre cele mai periculoase fenomene ale naturii, reprezentând trăsătura specifică a climei regionale, condiționate de distribuirea neuniformă în timp și spațiu a precipitațiilor atmosferice pe fundalul valorilor sporite ale temperaturii aerului.

Dintre toate fenomenele climatice, cele de secetă pot fi considerate și cele mai complexe, deoarece la declanșarea lor participă mai mulți factori și anume: precipitațiile atmosferice, rezerva de apă în sol accesibilă plantei, umezeala și temperatura aerului, evapotranspirația, viteza vântului etc., aceștia fiind principalii parametri climatici care definesc uscarea timpului uscat sau secetos.

Deși, secetele se pot înregistra pe parcursul întregului an, cele mai numeroase se produc la sfârșitul verii și începutul toamnei. În țară acest fenomen se repetă cu o frecvență de 3 – 5 ani și cuprinde, în general, partea de sud și de centru a țării. Seceta conduce la pierderi importante (de la 10% până la 50%) din recolta agricolă. Secarea râurilor și scăderea nivelului apelor subterane poate pune în dificultate aprovizionarea localităților cu apă potabilă.

Pentru Republica Moldova este caracteristic în anotimpul de primăvară să predomine secetele vaste și catastrofale, vara mai frecvent se manifestă secetele extreme, iar toamna o frecvență mare au secetele catastrofale.

Metodă și material aplicat. Pentru relevarea problemei a fost folosită literatura de specialitate, datele Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, datele Serviciului Meteorologic de Stat, precum și datele obținute în urma cercetărilor efectuate de autori. În baza datelor acumulate s-au efectuat calcule în vederea analizei cantității precipitațiilor, productivității principalelor culturi agricole, precum și a corelației dintre acești indicatori. Pentru interpretarea datelor acumulate și a calculelor efectuate s-a aplicat metoda analitică de calcul, metoda tabelară, metoda grafică și metoda corelației. În scopul interpretării rezultatelor obținute s-a aplicat metoda de analiză. La formularea concluziilor autorii s-au axat pe metoda inducției și deducției.

Rezultatele investigației. Consecințele secetei sunt determinate atât de gradul intensității, duratei, cât și de suprafața afectată. Secetele ce cuprind o suprafață de până la 10% din teritoriul Moldovei au fost eva-

luate drept locale; 11 % - 20% se consideră vaste; 21% - 30% - foarte vaste; 31% - 50% - extreme, iar mai sus de 50 % sunt apreciate ca secete catastrofale, deoarece cauzează pierderi mari economiei naționale [2].

În ultimele două decenii secetele s-au manifestat mai frecvent, și ele devin tot mai intensive. Astfel, în perioada anilor 1990 – 2016, în Republica Moldova s-au înregistrat 11 ani (1990, 1992, 1994, 1996, 1999, 2000, 2001, 2003, 2007, 2011, 2015) cu secete de diferită intensitate, care au dus la reducerea recoltei culturilor agricole.

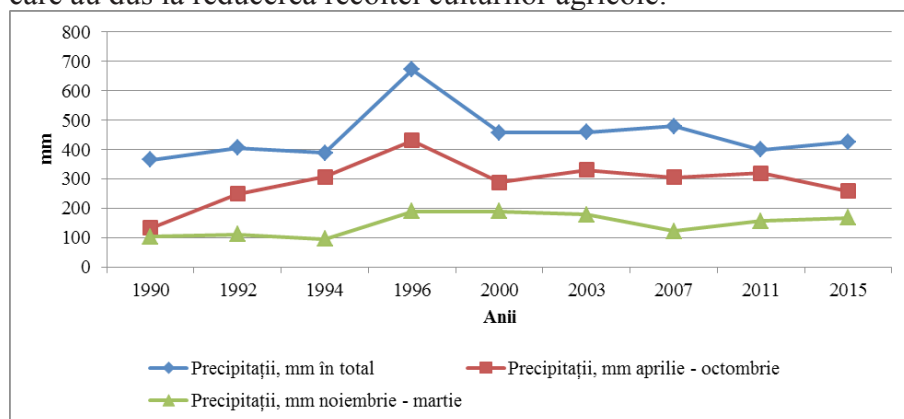

Figura 1. Cantitatea de precipitații în cei mai secetoși ani în Republica Moldova

Sursa: elaborată de autori în baza datelor Serviciului Hidrometeorologic de Stat [3]

Din datele prezentate în figura 1 observăm că pe parcursul perioadei analizate cea mai mică cantitate de precipitații s-a înregistrat în anul 1994, urmat de anii 2011 și 2015, iar în anul 1996 a căzut cea mai mare cantitate de precipitații.

Cantitatea redusă de precipitații în anii cei mai secetoși a influențat modificarea productivității principalelor culturi cerealiere în Moldova.

Din datele prezentate în figura 2 se observă că cea mai redusă productivitate a grâului de toamnă în cei mai secetoși ani s-a înregistrat în anul 2003, și anume 6,8 q/ha iar cea mai înaltă productivitate s-a înregistrat în anul 1992 – 34,8 q/ha. Situația este diferită în ceea ce privește cultura porumbului, cea mai redusă productivitate s-a înregistrat în anul 2007 – 8,5 q/ha, iar cea mai înaltă în anul 2011 – 37 q/ha.

Cantitatea redusă de precipitații în anii cei mai secetoși a influențat la modificarea recoltei la hectar a principalelor culturi cerealiere în Republica

Moldova. Cea mai redusă productivitate a grâului de toamnă în cei mai secetoși ani s-a înregistrat în anul 2003, și anume 6,8 q/ha, cea mai înaltă productivitate s-a înregistrat în anul 1992 – 34,8 q/ha. Situația este diferită în ceea ce privește cultura porumbului, cea mai redusă productivitate s-a înregistrat în anul 2007 – 8,5 q/ha, iar cea mai înaltă în anul 2011 – 37 q/ha.

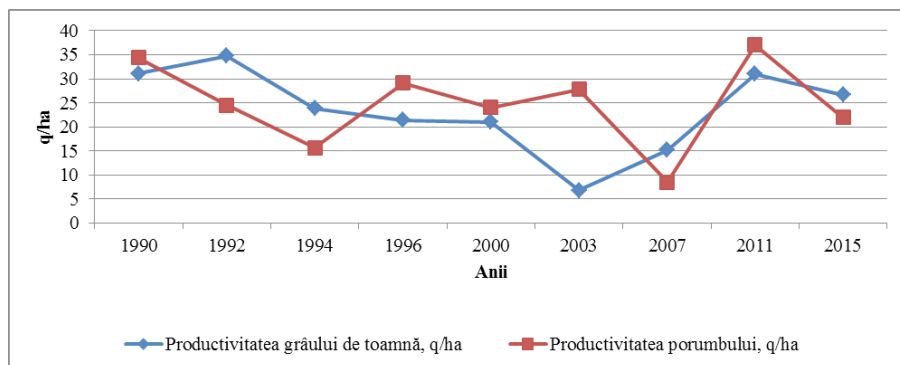

Figura 2. Productivitatea principalelor culturi cerealiere în Republica Moldova în cei mai secetoși ani

Sursa: elaborată de autori în baza datelor Biroului Național de Statistică [4]

Conform datelor inițiale din figurile 1 și 2, s-au efectuat calculele ce reflectă corelația dintre cantitatea de precipitații și productivitatea grâului și porumbului în cei mai secetoși ani, rezultatele cărora sunt prezentate în figura 3.

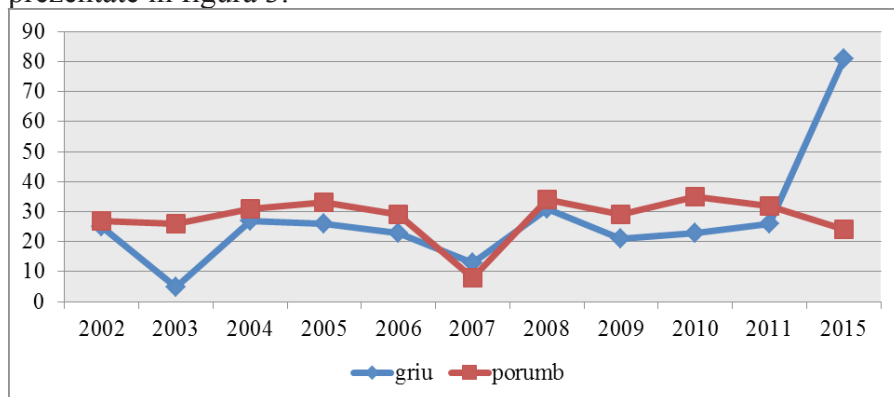

Figura 3. Corelația dintre cantitatea de precipitații și productivitatea principalelor produse cerealiere în cei mai secetoși ani în Republica Moldova

Sursa: elaborată de autori

Așadar, cantitatea de precipitații în cei mai secetoși ani a influențat asupra productivității grâului de toamnă în proporție de 28%, iar asupra productivității porumbului în proporție de 33%.

Consecințele secetei sînt determinate atît de gradul intensității, dura-tei, cît și de suprafața afectată. Secetele ce cuprind o suprafață de pînă la 10% din teritoriul Republicii Moldova au fost evaluate drept locale; 11-20% se consideră – vaste; 21-30% – foarte vaste; 31-50% – extre-me, iar mai sus de 50% sunt apreciate ca secete catastrofale, deoarece cauzează pierderi mari economiei naționale. În Republica Moldova, în anotimpul de primăvară predomină secetele foarte vaste și catastrofale, vara și toamna o frecvență mare o au secetele extreme și catastrofale.

Astfel, secetele din anii 1994, 2000, 2003, 2007, 2011 și 2015 s-au evaluat ca cele mai puternice din punct de vedere a intensității și catas-trofale după suprafața ocupată. Pierderile totale de producție din cauza secetei au constituit în 2015 aproximativ șase miliarde de lei.

Seceta din anul 2015 s-a caracterizat prin lipsa ploilor regionale, precipitațiile avînd un caracter preponderent local, precum și prin lipsa precipitațiilor în unele regiuni ale țării în perioada mai-iulie. Insuficiența hidrică a avut impact negativ asupra productivității principalelor culturi cerealiere. Pentru grâul de toamnă rezultate mai bune au fost înregistrate în zona de nord, în raioanele Briceni, Edineț, Râșcani, Fălești, Florești, dar și în Comrat, unde s-a înregistrat o productivitate de peste 32 q/ha. O productivitate mai redusă, în comparație cu media pe republică, s-a înregistrat în raioanele Strășeni, Telenești și Nisporeni (15–20 q/ha).

Una din consecințele secetei este impactul pe care aceasta o are asu-pra conjuncturii pieței culturilor cerealiere, prin majorarea prețurilor de piață a grâului, porumbului și altor culturi cerealiere cu 20-30 la sută, în comparație cu anii precedenți.

Din datele expuse în figura 4 se poate observa o scumpire a grâului cu 22% și a porumbului cu 33% în anul secetos 2015, comparativ cu anul precedent nesecetos 2014. Ulterior, în anul 2016 (an nesecetos) are loc reducerea prețurilor la aceste produse cu 10% și respectiv 5%.

Majorarea prețurilor la produsele cerealiere poate genera o majorare a prețurilor culturilor furajere, fapt ce va genera scumpirea produselor zootehnice – lapte, carne, ouă etc. De asemenea, din experiența anilor precedenți, putem menționa că din cauza lipsei furajului se va reduce șeptelul de animale.

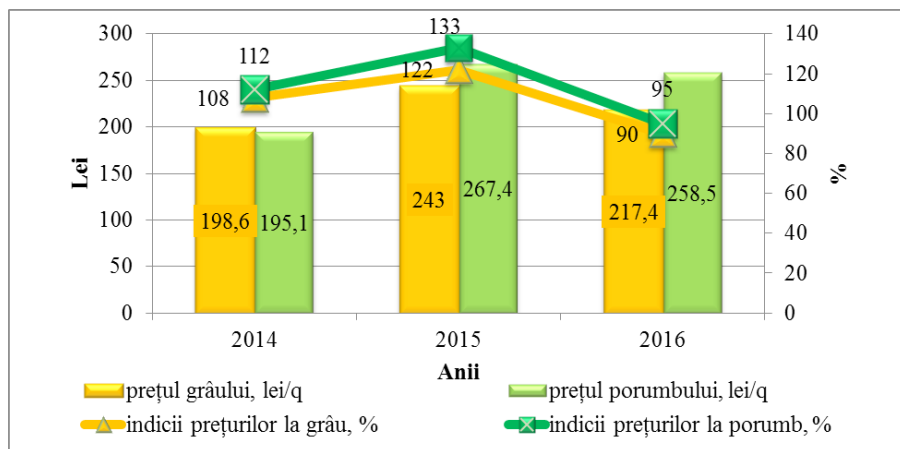

Figura 4. Prețurile și indicii prețurilor principalelor produse cerealiere în perioada anilor 2014 -2016

Sursa: elaborată de autori în baza datelor Biroului Național de Statistică [5]

Impactul riscului de secetă poate fi redus prin următoarele măsuri:

- restabilirea și dezvoltarea sistemelor de irigare;
- implementarea soiurilor și hibrizilor de culturi agricole, inclusiv ale celor autohtone, cu un potențial genetic înalt de rezistență la secetă, adaptate la condițiile pedoclimatice ale Republicii Moldova;
- subvenționarea producerii materialului semincer de culturi agricole rezistente la secetă;
- subvenționarea riscurilor de secetă asigurate;
- consolidarea instituțională la nivel național a sistemului de management a riscurilor în agricultură.

Concluzii

1. În medie țara noastră se confruntă cu secete o dată la cinci ani în nordul țării și o dată la trei ani în raioanele de sud și cele centrale. Cele mai recente și severe secete au avut loc în anii 2003, 2007, 2012 și 2015.

2. O consecință a caracterului dispersat al ploilor pe teritoriul țării în anii secetoși este variația înaltă a productivității culturilor agricole, mai cu seamă a celor cerealiere și dificultatea evaluării impactului negativ al secetei.

3. La nivel național, seceta nu are impact semnificativ asupra securității alimentare a țării, în cazul în care există rezervele de cereale din anii precedenți.

4. La nivel de entitate economică, consecințele secetei pot fi destul de reprezentative, deoarece producătorii agricoli își asumă cea mai mare parte a impactului secetei, ca rezultat al faptului că sectorul asigurărilor în Republica Moldova este slab dezvoltat. Sistemul actual de asigurări în agricultură are o acoperire insuficientă și, în consecință, impactul lui asupra atenuării riscurilor ordinare, dar și a celor catastrofale este nesemnificativ.

5. Impactul negativ al secetei se manifestă mai stringent asupra condițiilor de trai ale populației din mediul rural, dat fiind faptul că cea mai mare parte a produselor alimentare provine din gospodăriile proprii.

6. Seceta are impact negativ asupra pieței, ca urmare a reducerii ofertei și majorării prețurilor.

Referințe bibliografice

1. Buza V. Managementul riscurilor dezastrelor în Republica Moldova. Agenția Națională de Dezvoltare Rurală din Republica Moldova. Chișinău, 2007. 104 p.
2. Boian, I. Secetele în Republica Moldova devin tot mai frecvente și mai intensive. În: Mediul Ambiant nr. 6 (60), decembrie 2011, p. 40-44.
3. <http://www.meteo.md/index.php/search/d7dc4c2b5ff8d4b767eff160ce0f248d/>
4. <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=315&id=2278>
5. <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=335&id=2345>.

MOBILITATEA ACADEMICĂ – UN PUNCT IMPORTANT ÎN DEZVOLTAREA STRATEGIEI REGIUNII DUNĂRII

Elena BĂDĂRĂU, *doctor în științe economice, IRIM*
(el.badarau@gmail.com)

Ghenadii BROVCA, *doctor în pedagogie, conferențiar universitar*
Universitatea Națională Tehnică din Belarus
(gbrovka@bntu.by)

Rezumat

În acest articol sunt discutate perspectivele și oportunitățile de dezvoltare a mobilității academice în contextul implementării strategiei UE pentru regiunea Dunării. Prioritățile majore pentru țara noastră în cadrul Strategiei pentru regiunea Dunării, principalele direcții pentru asigurarea funcționării mobilității academice. Sunt analizate unele concepte ale învățământului legate de mobilitatea academică, care reprezintă o necesitate în perspectiva globalizării și promovează coerența la nivel european și îmbogățirea orizontului științific. Aceasta este o contribuție enormă la dezvoltarea capacităților de a face față unui nou mediu de învățare și de a înțelege alte culturi.

Cuvinte-cheie: mobilitatea academică, tehnologii informaționale, inovare, burse, informația digitală, strategia UE

CZU: 001.1:338

JEL: J60, D83, I25

Introducere: Procesul integrării europene este indispensabil legat de noul concept al învățământului. Europa se consideră tradițional legătura civilizației contemporane și acest postulat contribuie la elaborarea și aplicarea unor politici educaționale noi întru compatibilizarea și integrarea sistemelor de învățământ.

Abilitatea societății de a crea și exploata cunoștințe reprezintă un factor-cheie pentru progres și dezvoltarea societății. O societate bazată pe cunoaștere are nevoie de o infrastructură competitivă de cercetare și educație, de instituții care sprijină inovarea și de tehnologii eficiente de informare și comunicare.

Metodologia cercetării: Progresul tehnologic trebuie să facă societatea mai transparentă, să aducă cetățenii mai aproape de serviciile publice, să dezvolte noi instrumente de lucru în domeniul educației, să faciliteze căutarea unui loc de muncă și să permită utilizarea în mod eficient a informației. Sistemele informatice reprezintă un instrument pentru modernizarea și globalizarea serviciilor publice și a sistemului educațional. Statul trebuie să asigure accesul tuturor cetățenilor săi la tehnologia informației și să furnizeze un cadru legal adecvat și sigur pentru utilizatorii informației digitale.

Aceste condiții de bază variază considerabil în regiunea Dunării, însă, în general, rămân sub nivelul celor 27 de țări ale UE. În „Raportul european privind progresele înregistrate în materie de inovare”, unele țări din regiune sunt clasificate drept „lideri în inovare”, iar altele ca fiind „cei care tind să ajungă țările lider în inovare”. În sistemul de învățământ, în ceea ce privește calitatea și competitivitatea într-un mediu educațional globalizat, se poate observa o diferență similară. Studiile privind mobilitatea cercetătorilor (studenți, absolvenți și cadre universitare) arată că țările sud-est europene se află într-o poziție mai puțin favorabilă față de alte țări ale UE, în special în domeniul mobilității în cercetarea științifică internațională și în capacitatea de a atrage cooperarea bilaterală și desfășurarea activităților de cercetare și dezvoltare.

„Tabloul de bord privind mobilitatea în UE” a fost creat pentru identificarea și apoi eliminarea obstacolelor care-i împiedică pe tineri să studieze în străinătate în cadrul programelor care-i ajută să dobândească noi competențe și experiența necesară pentru a începe o carieră în țările UE. [1] Sunt analizați principalii factori care determină tinerii de a studia sau de a urma cursuri de formare în străinătate.

Orientarea și informarea privind oportunitățile de mobilitate academică: Germania, Belgia, Spania, Franța și Italia oferă cele mai complete oportunități. Mai puțin dezvoltate structuri de informare și orientare se găsesc în Bulgaria, Grecia, Slovenia și Cipru.

Transferabilitatea burselor pentru studenți, care le permite aces-

tora să primească burse publice în altă țară, în aceleași condiții ca și când ar studia în țara de origine. Bursele și împrumuturile pentru studenți sunt transferabile în Belgia, în Cipru, Luxemburg, Slovenia, Finlanda și Suedia. În schimb, cele mai restrictive sisteme de sprijin financiar pentru studenți se găsesc în partea francofonă a Belgiei, în Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Croația, Lituania, România și Slovacia.

Cunoașterea de limbi străine: Cipru, Luxemburg, Belgia acordă cea mai mare importanță învățării limbilor străine în școli.

Recunoașterea studiilor în străinătate (utilizarea ECTS și a suplimentului la diplomă): Germania, Belgia, Spania și Austria depun eforturi pentru a monitoriza utilizarea instrumentelor europene care le permit studenților să obțină recunoașterea studiilor efectuate în străinătate prin intermediul sistemului european de credite transferabile (ECTS) și al suplimentului la diplomă, spre deosebire de majoritatea țărilor, care acordă puțină atenție acestui aspect (Bulgaria, România, Slovacia).

Sprijin pentru studenții proveniți din medii defavorizate: Belgia, Germania, Italia și Austria se disting prin faptul că dețin sisteme de sprijin financiar bine dezvoltate pentru studenții din mediile defavorizate care doresc să studieze sau să urmeze cursuri de formare în străinătate, precum și sisteme de monitorizare a mobilității din perspectiva mediului social din care provin studenții, ceea ce nu este dezvoltat în așa țări ca România, Bulgaria, Slovacia.

Cu toate acestea, în ciuda eterogenității regiunii Dunărene, ea este, de asemenea, unită de relațiile comerciale de lungă durată și de procesele istorice și politice comune, care constituie o bază bună pentru cooperare în domeniul programelor de mobilitate. Utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor poate stimula o creștere esențială în regiunea Dunării, prin aceea că este posibilă actualizarea rapidă, folosind cele mai recente tehnologii și ocolirea etapelor intermediare.

Sectorul public și privat ar putea progresa rapid pentru a oferi servicii mai eficiente, prin utilizarea sistemelor de management electronic, a afacerilor, educației și sănătății sau printr-o utilizare rezonabilă a infrastructurii de transport, cu ajutorul unor tehnologii, precum sistemele de informații fluviale sau sistemele electronice de gestionare a încărcăturii. Este posibilă îmbunătățirea semnificativă a schimbului de informații și cunoștințe între întreprinderi, mediul academic, administrație și sectorul public. Având în vedere polaritatea din regiunea Dunării în ceea ce

privește inovația și indicatorii TIC, ar trebui să se promoveze introducerea mecanismelor de diseminare și să se ofere sprijin specific pentru infrastructura de cercetare. Pentru a stimula progresul în domeniul cercetării și dezvoltării, ar trebui consolidată cooperarea între furnizorii de cunoștințe, întreprinderi și sectorul public de asemenea trebuie dezvoltate măsuri de stimulare pentru o cooperare mai strânsă. O mai bună coordonare a fondurilor naționale și regionale pentru stimularea cercetării și dezvoltării în regiune este necesară pentru utilizarea Spațiului European de Cercetare.

Strategia Uniunii Europene pentru Regiunea Dunării oferă mai multe posibilități de dezvoltare pentru Republica Moldova în domeniul educațional (studii privind mobilitatea cercetătorilor, cooperarea bilaterală și desfășurarea activităților de cercetare și dezvoltare etc). Aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna a generat un șir de reforme privitor la restructurarea arhitecturii învățământului superior, implementarea Sistemului European de Credite Transferabile, mobilitatea academică, recunoașterea diplomelor, calitatea învățământului superior etc.

Recent, Comisia Europeană a prezentat rezultatele proiectelor de Mobilitate Internațională de Credite (ICM, KA107) din care fac parte și statele regiunii Dunărene pentru anul 2018. Potrivit rezultatelor, au fost selectate 68 de proiecte cu participarea Universităților din Republica Moldova, din 109 de proiecte depuse de Instituțiile de Învățământ Superior din Țările de Program Erasmus+ la Agențiile Naționale Erasmus+. Bugetul alocat pentru Republica Moldova în urma selecției de proiecte este de circa 1.6 milioane de euro. Numărul total de mobilități prevăzute este de 538, dintre care 356 (studenți și staff universitar) către Țările de Program Erasmus+ și 182 (studenți și staff universitar) către Republica Moldova. Proiectele ICM au o durată de doi ani, iar din acest an includ și mobilități pentru stagii de practică și pentru Republica Moldova. [2]

Concluzii: O problemă stridentă a sistemului educațional din Republica Moldova rămâne adecvarea învățământului la tehnologiile informației și comunicării. Domeniul educațional rămâne un domeniu relativ sacru în Internetul național. În acest context, în domeniul utilizării tehnologiilor informației și comunicării în învățământ ar fi binevenite: informatizarea completă a societății, utilizarea programelor de învățământ la distanță, oferite de mijloacele de informare în masă, tehnologiilor e-learning, aderarea învățământului la tehnologiile infor-

mației și comunicării, elaborarea și dezvoltarea unei rețele naționale de comunicații pentru educație, elaborarea și dezvoltarea bibliotecilor electronice, ce ar conține pe lângă edițiile electronice, cursuri de lecții interuniversitare, utile studenților din întreaga țară, înființarea în cadrul fiecărei instituții superioare de învățământ a unui centru pentru tehnologiile informației și comunicării care să asigure informatizarea studenților de la toate specialitățile, alfabetizarea digitală a personalului didactic, dezvoltarea bazelor de date, dezvoltarea structurii informatice, înființarea unei Agenții naționale de coordonare a programului național educațional pentru tehnologiile informației și comunicării. [3]

În concluzie, am putea menționa faptul că mobilitatea academică reprezintă o necesitate în perspectiva globalizării, și promovează coerența la nivel european și îmbogățirea orizontului științific. Aceasta este o contribuție enormă la dezvoltarea capacităților de a face față unui nou mediu de învățare și de a înțelege alte culturi. În contextul multiplelor probleme cu care se confruntă unele țări – sărăcie, corupție, lipsă de transparență etc. – procesul de mobilitate a cadrelor didactice și a studenților contribuie la creșterea calității studiilor prin perfecționarea metodelor moderne de predare și învățare, a programelor adaptate la contextul european și a conținutului materiei de predare. Acest fapt determină învățământul din țările regiunii Dunării să tindă la standardele europene de calitate în educație.

Referințe bibliografice

1. <http://cursdeguvernare.ro/mobilitatea-studentilor-in-ue-romania-printre-tarile-cu-cele-mai-restrictive-sisteme-de-sprijin-financiar.html>: accesat la 18.11.2018.
2. <http://www.erasmusplus.md/ro/news/rezultatele-proiectelor-de-mobilitate-internationala-de-credite-2018>: accesat la 17.11.2018.
3. Bădărău E. Unele aspecte ale sistemului educațional al Republicii Moldova în contextul integrării europene. În: Anuarul Științific IRIM. Revistă Științifică. Chișinău, IRIM, 2007, 29 februarie, vol.V, p. 225-227.

ANALIZA COMERȚULUI INTERNAȚIONAL CU PRODUSE TEXTILE ÎN MOLDOVA

Elena CERNOVA, doctorandă, ULIM
(alena.chernobelkina@mail.ru)

Rezumat

Sunt supuse analizei operațiunile de import și export pe trei segmente ale nomenclaturii de mărfuri textile. De asemenea, este analizat exportul și importul pe state și pe domeniile producerii textilelor. Au fost elucidate unele probleme ale industriei textilelor din Moldova, expusă dinamica pozitivă și negativă a exportului și importului din statele CSI, UE și alte state după segmentele evidențiate, efectuate concluziile și recomandările ce vizează comerțul internațional în domeniul abordat.

Cuvinte-cheie: analiza, concurența, exportul, importul, ramura textilă, comerț internațional, dinamica, diviziunile producției de textile

CZU: 677 (478):339.5

JEL: B17, L67, H83

АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ ТЕКСТИЛЬНЫМИ ИЗДЕЛИЯМИ В МОЛДОВЕ

Аннотация

Проведен анализ импортных и экспортных операций по трем разделам товарной номенклатуры, касающихся текстильной отрасли. А также был проведен анализ экспорта и импорта по группам стран и по разделам текстильной отрасли. Выявлены некоторые проблемы в текстильной промышленности Молдовы, и положительная и отрицательная динамика

экспортных и импортных поставок, по группам стран СНГ, ЕС и другим странам по трем выделенным разделам. Сформулированы выводы и рекомендации по теме «анализ международной торговли текстильными изделиями в Молдове».

Ключевые слова: анализ; конкуренция; экспорт; импортные операции; текстильная отрасль; международная торговля; динамика; разделы текстильной отрасли.

В структуре национальной экономики Молдовы текстильная промышленность выступает как одна из стабилизирующих отраслей по созданию рабочих мест и привлечению рабочей силы, как отрасль способная производить конкурентоспособные товары и обеспечивающая достаточно высокий уровень экспортных продаж [1, с.101].

Таблица 1. Экспорт Республики Молдова за 2014 - 2016 гг. по разделам текстильной отрасли [3]

Код ТН	Наименование раздела	2014 г			2015 г			2016 г		
		млн. дол. США 2014г	струк- тура, %	в % к 2013г	млн. дол. США 2015г	струк- тура, %	в % к 2014	млн. дол. США 2016г	струк- тура, %	в % к 2015г
	Всего:	2339,5	100,0	96,3	1966,8	100,0	84,1	2045,3	100,0	104,0
VIII	Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них	34,7	1,5	103,8	25	1,27	72	23,9	1,17	95,6
XI	Текстиль и текстильные изделия	330,1	14,1	99,9	273,7	13,9	82,9	307,9	15,05	112,5
XII	Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия	34,1	1,4	94,4	24	1,2	70,4	29,3	1,43	122,1

Таблица составлена автором на основе данных Национального Бюро Статистики Республики Молдова/ Статистика по отраслям / Внешняя торговля /Динамические ряды / Внешняя торговля Республики Молдова в 2014-2016гг./www.statistica.md/category.php?l=ru&idc=336&#idc=34&/Exp_Sec_Cap_NCM_TOTAL_2014-2016.xlsx

Анализ изменений в международной торговле на современном этапе, предполагает рассмотрение двух аспектов, во-первых, темпы ее роста в целом (экспорта и импорта) и относительного роста производства; во-вторых, сдвиги в структуре: товарной (отношение основных групп товаров и услуг) и географической (или регионов, групп стран и отдельных стран) [2, с. 165].

Анализ экспортных операций Республики Молдова за 2014 - 2016 гг. по разделам товарной номенклатуры, касающихся текстильной от-

расли, показал отрицательную динамику, т.е. экспорт по разделу VIII «Кожевенного сырья, кожи, натуральный мех, и изделия из них» в другие страны уменьшился. В 2014 г. экспортные поставки в другие страны составили 34,7 млн. дол., в 2015 г. - 25 млн. дол., что на 9,3 млн. дол. меньше, а в 2016 г. произошло снижение еще на 1,1 млн. дол., по сравнению с 2015 г. Можно заметить, что за период 2014 - 2016 гг. экспортные операции Республики Молдова по этому разделу снизились на 10,8 млн. дол. США.

Таблица 2. Импорт Республики Молдова за 2014 - 2016 гг., по разделам текстильной отрасли

Код ТН	Наименование раздела	2014г			2015г			2016г		
		млн. дол. США 2014г	струк- тура, %	в % к 2013г	млн. дол. США 2015	струк- тура, %	в % к 2014г	млн. дол. США 2016	струк- тура, %	в % к 2015
	Всего:	5317,0	100,0	96,8	3986,8	100	75	4020,3	100	100,8
VIII	Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них	42,9	0,8	125,5	38,1	0,95	88,8	48,4	1,2	127
XI	Текстиль и текстильные изделия	357,0	6,7	92,3	285,9	7,2	80,1	345,6	8,6	120,9
XII	Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия	30,2	0,5	88,9	18,8	0,5	62,3	27,3	0,7	145,2

Таблица составлена автором на основе данных Национального Бюро Статистики Республики Молдова/ Статистика по отраслям / Внешняя торговля / **Динамические ряды** / Внешняя торговля Республики Молдова в 2014-2016гг./ www.statistica.md/category.php?l=ru&idc=336&#idc=34&./Imp_Sec_Cap_NCM_TOTAL_2014-2016.xlsx.

Изучение экспортных операций по разделу XI «Текстиль и текстильные изделия», показывает, что здесь наблюдается неравномерная динамика. В 2014 г. экспорт составил – 330,1 млн. дол., в 2015 г.- 273,7 млн. дол., а в 2016 г. - 307,9 млн. дол., т.е. если сравнить экспортные поставки в другие страны за данный период 2014 – 2016 гг., то можно заметить, что показатели сначала периода (в 2014 г.) уменьшились на 56,4 млн. дол., а в 2016 г. по сравнению с 2015 г, увеличились на 34,2 млн. дол.

Исследование в разделе XII «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия» показало, что вначале периода в 2014 г., наблюдался спад, а затем в 2016 г. рост и положительная динамика.

Так в 2014 г. экспортные операции составили 34,1 млн. дол., а в 2015 г. - 24 млн. дол., следовательно на 10,1 млн. дол. меньше, чем в предыдущем году. В 2016 году экспорт составил 29,3 млн. дол., что по сравнению с 2015 г. на 5,3 млн. дол. больше.

**Таблица 3. Экспорт Республики Молдова за 2014-2016гг.,
по группам стран и по разделам текстильной отрасли.
(млн. дол. США)**

Код ТН	Наимено- вание раздела	2014 г				2015 г				2016 г			
		Всего млн. долл. США	Из них			Всего млн. дол США	Из них			Всего млн. дол США	Из них		
			Страны СНГ	Страны ЕС	Др. страны		Страны СНГ	Страны ЕС	Др. страны		Страны СНГ	Страны ЕС	Др. страны
VIII	Кожевенное сырьё, кожа натуральный мех, и изделия из них	34,7	1,3	33	0,4	25	0,7	23,9	0,4	23,9	1	22,1	0,9
XI	Текстиль и текстильные изделия	330,1	55,5	246,5	28,2	273,7	31,6	219,7	22,4	307,9	51,8	229,9	26,1
XII	Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия	34	5,4	28,7	0	24	3,2	20,8	0	29,3	4,7	22,5	0,1

Таблица составлена автором на основе данных Национального Бюро Статистики Республики Молдова/ Статистика по отраслям / Внешняя торговля / *Динамические ряды* / Внешняя торговля Республики Молдова в 2014-2016гг./ /www. statistica.md/category.php?l=ru&idc=336&#idc=34& Exp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2014.xlsx; Exp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2015.xlsx; Exp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2016.xlsx.

Импортные поставки из других стран за период, 2014 - 2016 гг., по разделу VIII «Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них», в 2014 году составили операций на сумму 42,9 млн. долл., в 2015 г - 38,1млн. долл., что на 4,8 млн. долл. меньше, а в 2016 г. - 48,4 млн. долл., что на 10,3 млн. долл. больше, по сравнению с 2015 г.

Изучение импортных операций по XI разделу «Текстиль и текстильные изделия» за период 2014 – 2016 гг., наглядно показывает, что здесь отмечается неоднозначная ситуация. В 2014 г сумма импортных операций составила 357,0 млн. долл., в 2015 г. - 285,9 млн. долл., т.е. показатели по разделу – резко снизились на 71,1 млн. долл., по срав-

нению с 2014г., а в 2016 г., показатели выросли и составили 345,6 млн. долл., что на 59,7 млн. долл. больше, по сравнению с 2015 г.

Исследование импортных операций в разделе XII «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия», что за рассматриваемый период 2014 - 2016 гг., показатели значительно снижаются, а затем в 2015 г. - повышаются. Так в 2014 г. объем импортных операций составил 30,2 млн. долл., в 2015г. – 18,8 млн. долл. т.е объем импорта снизился на 11,4 млн. долл. А в 2016 г., на импортные операции по данному разделу приходилось 27,3 млн. долл., что по сравнению с 2015г. на 8,5 млн. долл. больше.

Можно, таким образом провести анализ по группам стран СНГ, ЕС и другим странам по выделенным разделам, который позволит, более детально рассмотреть объемы экспортных и импортных поставок и выявить какую-либо динамику.

Таблица 4. Импорт Республики Молдова за 2014-2016гг, по группам стран и по разделам текстильной отрасли (млн. дол. США)

Код ТН	Наимено- вание раздела	2014 г				2015 г				2016 г			
		Всего млн. дол США	Из них			Всего млн. дол США	Из них			Всего млн. дол США	Из них		
			Страны СНГ	Страны ЕС	Др. страны		Страны СНГ	Страны ЕС	Др. страны		Страны СНГ	Страны ЕС	Др. Страны
VIII	Кожевенное сырьё, кожа натураль- ный мех, и изделия из них	42,9	0,4	31,4	11	38,1	0,7	30,4	7	48,4	1,1	41	6,3
XI	Текстиль и текс-тильные изделия	357	21,5	168,3	167,1	285,9	16,5	135,3	134,2	345,6	20	147,6	178,1
XII	Обувь, головные уборы, зон- ты и ана- логичные изделия	30,2	2,2	9	19	18,8	0,9	5,7	12,2	27,3	1,9	6,9	18,5

Таблица составлена автором на основе данных Национального Бюро Статистики Республики Молдова/ Статистика по отраслям / Внешняя торговля / *Динамические ряды* / Внешняя торговля Республики Молдова в 2014-2016гг./ [/www. statistica.md/category.php?l=ru&idc=336&#idc=34& / Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2014.xlsx; Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2015.xlsx; Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2016.xlsx](http://www.statistica.md/category.php?l=ru&idc=336&#idc=34& / Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2014.xlsx; Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2015.xlsx; Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2016.xlsx).

На рисунке 1 отражена динамика изменений экспорта по разделам текстильной отрасли: (VIII - «Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них»; XI - «Текстиль и текстильные изделия»; XII – «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия»). Исходя из рисунка, за период 2014-2016 гг., мы можем наблюдать, что в 2014 году объем экспорта по разделу «Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них», в страны СНГ составил 1,3 млн. долл. США, в 2015 году - 0,7 млн. долл. США, произошло снижение экспортных поставок на 0,6 млн. долл. США, в сравнении с 2014 годом, а в 2016 г., экспорт достиг 1 млн. долл. США, следовательно, увеличился на 0,3 млн. долл. США, по сравнению с 2015 годом.

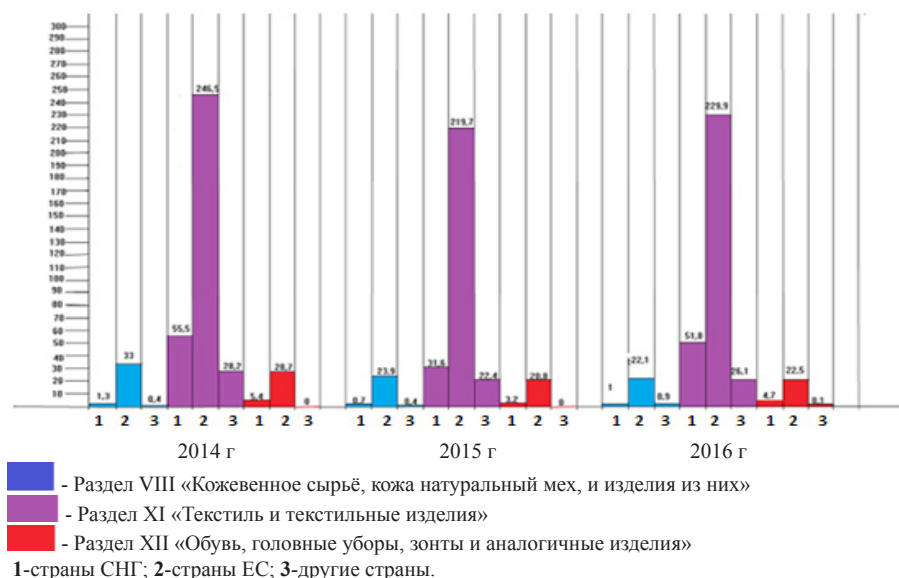

Рисунок 1. Динамика изменений экспорта текстиля по странам СНГ, ЕС, и другим странам, согласно номенклатуре по разделам № 8, № 11, № 12, за период с 2014 г. по 2016 г.

За период 2014 - 2016 гг. международная торговля со странами ЕС показала отрицательную динамику (в частности экспорт). Так, например, в 2014 году ее размер составил 33 млн. долл. США, в 2015 году - 23,9 млн. долл. США, т.е. на 9,1 млн. долл. США меньше, по сравнению с 2014 годом, такая же отрицательная тенденция наблюдалась в 2016 г.,

объем экспортных поставок по данному разделу, в страны ЕС зафиксирован в размере 22,1 млн. долл. США, это на 1,8 млн. долл. США меньше, по сравнению с 2015 годом. Можно сказать, что за 2014- 2016 гг., объем снизился с 33 млн. долл. США в 2014 г., до 22,1 млн. долл. США, в 2016 г., т.е. это составило 10,9 млн. долл. США.

Международная торговля Республики Молдова экспорта по разделу «Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них», с другими странами, за последние три года, показала положительную тенденцию. Так в 2014 г., на долю других стран приходилось 0,4 млн. долл. США, в 2015 г., также 0,4 млн. долл. США, следовательно ситуация осталась без изменений, в 2016 г., положительная тенденция продолжилась и была зафиксирована в размере 0,9 млн. долл. США, это на 0,5 млн. долл. США больше, по сравнению с 2015 г. и 2014 годом.

За 2014 г., 2015 г. и 2016 г., Республика Молдова экспортировала согласно товарной номенклатуре Молдовы по разделу «ХИ - Текстиль и текстильные изделия», можно заметить, что по этому разделу зафиксированы максимальные объемы экспортных поставок по группам стран. Например, неравномерная динамика, была зарегистрирована - в страны СНГ, сначала снижение показателей на 23,9 млн. долл. США, в 2015 г., по сравнению с 2014 г., а потом увеличение на 20,2 млн. долл. США в 2016 г. по сравнению с 2015 г. Можно сказать, что за 3 рассматриваемых года, экспортные поставки сократились на 3,7 млн. долл. США.

В странах ЕС отслеживается подобная ситуация, так в 2015 г., по сравнению с 2014 г., объемы экспорта понизились на 26,8 млн. долл. США, а в 2016 г., повысились на 10,2 млн. долл. США по сравнению с 2015 г., а в целом за 2014 г.-2016 гг. произошло снижение на 16,6 млн. долл. США.

Аналогичная ситуация отмечена и при экспорте в другие страны. Например, в 2014 г. поставки экспорта по разделу «Текстиль и текстильные изделия», составлял 28,2 млн. долл. США, а в 2015 г. на 5,8 млн. долл. США меньше, по сравнению с 2014 г., и в 2016 г. на 3,7 млн. долл. США больше, чем в 2015 г. Отсюда следует, что за 2014, 2015, 2016 гг., экспортные поставки в другие страны в общем, снизились на 2,1 млн. долл. США.

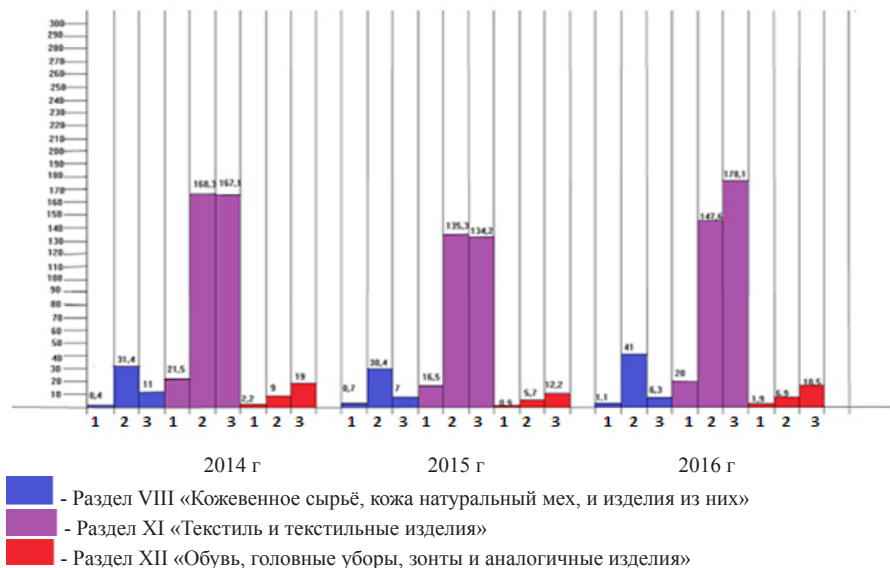

Рисунок 2. Динамика изменений импорта текстиля по странам СНГ, ЕС и другим странам, согласно номенклатуре по разделам № 8, № 11, № 12, за период с 2014 г. по 2016 г.

В 2014 г. Республика Молдова осуществляла международную торговлю, со странами СНГ, по разделу XII – «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия» на сумму 5,4 млн. долл. США, в 2015 г. отмечен спад на 2,2 млн. долл. США, (в 2015 г.- 3,2 млн. долл. США), а в 2016 г. зафиксирован рост на 1,5 млн. долл. США, по сравнению с 2015 г.

Республика Молдова экспортировала по разделу XII – «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия» в страны ЕС, здесь прослеживается неравномерная динамика. В (2014 г. - 28,7 млн. долл. США), в (2015 г. - 20,8 млн. долл. США), т. е на 7,9 млн. долл. США меньше, по сравнению с 2014 годом. В 2016 г. по сравнению с 2015 г. объем экспорта по разделу «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия» в страны ЕС увеличилась на 1,7 млн. долл. США и составил 22,5 млн. долл. США. Экспорт обуви в другие страны за 3 года (2014 - 2016 гг.) вырос на 0,1 млн. долл. США. В целом за период 2014 - 2016 гг. снижение объемов международной торговли обувью наблюдалось в странах СНГ на

0,7 млн. долл. США и со странами ЕС на 6,2 млн. долл. США, а также были отмечены незначительные увеличения экспортных поставок в другие страны, на 0,1 млн. долл. США.

Анализ ситуации показывает, что Республика Молдова, за период 2014 - 2016 гг. ввозила импортные товары в частности «Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них» согласно разделу VIII товарной номенклатуры, в группы стран СНГ, стран СНГ, стран ЕС и другие страны. Например, объем экспортных поставок из стран СНГ за период 2014-2016 гг. стабильно увеличивается. В 2014 - 0,4 млн. долл. США, в 2015 г.- 0,7 млн. долл. США, это на 0,3 млн. долл. США больше, по сравнению с 2014 г., в 2016 г.-1,1 млн. долл. США, это на 0,4 млн. долл. США больше, по сравнению с 2015 г.

Импортные поставки «Кожевенного сырья, кожи, натурального меха, и изделий из них» из стран ЕС, показывают в целом неравномерную динамику. В 2014 г. импортные поставки составили 31,4 млн. долл. США, в 2015 г – 30,4 млн. долл. США, т.е. на 1 млн. долл. США меньше соответственно. В 2016 г. объем поставок был зафиксирован в размере в размере 41 млн. долл. США, это на 10,6 млн. долл. США больше, по сравнению с 2015 г. В общем, с 2014 г. по 2016 гг. сумма импорта по разделу «Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них» повысилась на 9,6 млн. долл. США.

Анализ импорта по разделу «Кожевенное сырьё, кожа, натуральный мех, и изделия из них» из других стран в совокупности за 3 года (с 2014 по 2016 гг.) показал отрицательную динамику. Это свидетельствует о том, что Республика Молдова отдает большее предпочтение товарам из Кожевенного сырья, кожи, натурального меха, и изделий из них» из стран СНГ и стран ЕС. Например, в 2014 г. импорт «Кожевенного сырья, кожи, натурального меха, и изделий из них» был зафиксирован на сумму 11 млн. долл. США, в 2015 г. - 7 млн. долл. США, это на 4 млн. долл. США меньше, по сравнению с 2014 г., а в 2016 г. сумма импортных поставок, по данному разделу, из других стран понизилась на 0,7 млн. долл. США, по сравнению с 2015 г. и была отмечена в размере 6,3 млн. долл. США соответственно. Следовательно, за 3 последних года (2014 - 2016 гг.) выявляется отрицательная динамика в размере 4,7 млн. долл. США.

Исследование импортных операций по группам стран и разделу «Текстиль и текстильные изделия», показал, что в целом наблюда-

ется неравномерная динамика, Значительный спад в 2015 г. и небольшой подъем в 2016 г. Например, на импортные поставки по разделу «Текстиль и текстильные изделия», из стран СНГ в 2014 г. приходилось 21,5 млн. долл. США, в 2015 г. – 16,5 млн. долл. США, т.е. на 5,0 млн. долл. США меньше, по сравнению с 2015 г., в 2016 г., показатель возрос на 3,5 млн. долл. США по сравнению с 2015 г. и в 2016 г. составил 20 млн. долл. США соответственно.

Импорт из стран ЕС по данному разделу «Текстиль и текстильные изделия», в 2014 г. был отмечен в размере 168,3 млн. долл., в 2015 г. – 135,3 млн. долл. США, то есть на 33 млн. долл. меньше, по сравнению с 2014 г. В 2016 г. размер импортных поставок из стран ЕС увеличился и был отмечен в размере 147 млн. долл. США, это на 11,7 млн. долл. США больше по сравнению с 2015 годом. В целом за 2014-2016 гг. был зафиксирован спад на 21,3 млн. долл. США.

В 2014 г. по XI разделу «Текстиль и текстильные изделия», импорта из других стран было замечено на сумму 167,1 млн. долл. США. В 2015 г. – 134,2 млн. долл. США, это на 32,9 млн. долл. США меньше, по сравнению с 2015 г., в 2016 г. зафиксировано увеличение объемов импорта по данному разделу, то есть на его долю приходилось 178,1 млн. долл. США, на 43,9 млн. долл. США больше, чем в 2015 г. За последние года (2014 - 2016 гг.) импортные поставки из других стран увеличились на 11 млн. долл. США (с 167,1 млн. долл. США в 2014 г., до 178,1 млн. долл. США - в 2016 г.).

Проводя исследование и анализ импорта в разделе XII - «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия», за период 2014 - 2016 гг. в страны СНГ, можно сделать вывод, что наблюдается отрицательная динамика, отсюда следует, что Республика Молдова уменьшила закупки «Обуви, головных уборов, зонтов и аналогичных изделий», из стран СНГ, стран ЕС, и других стран, и сконцентрировалась на выпуске отечественных изделий по соответствующему разделу. Так, из стран СНГ, было импортировано в 2014 г. на сумму 2,2 млн. долл. США, в 2015 г. на сумму 0,9 млн. долл. США, это на 1,3 млн. долл. США меньше, чем в 2015 г. В 2016 г. наблюдается небольшой подъем импортных поставок в размере 1,9 млн. долл. США, т.е. на 1 млн. долл. США больше, чем в 2015 г. Но в целом за период с 2014 по 2016 гг. включительно, объем импорта по разделу «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия» снизился на 0,3 млн. долл. США.

В 2014 г. из стран ЕС было импортировано «Обуви, головных уборов, зонтов и аналогичных изделий» на сумму 9 млн. долл. США, в 2015 г. на сумму в размере 5,7 млн. долл. США, на 3,3 млн. долл. США меньше, чем в 2014 г., а в 2016 г. наблюдается увеличение и фиксируется в размере 6,9 млн. долл. США, это на 1,2 млн. долл. США больше, чем в 2015 г. В целом импортные операции по разделу «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия», можно сказать, что международная торговля Молдовы со странами ЕС уменьшилась на 2,1 млн. долл. США, за 3 последних года 2014-2016 гг.

В 2014 г. на долю импорта в разделе «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия», из других стран приходится 19 млн. долл. США, в 2015 г. – 12,2 млн. долл. США, это на 6,8 млн. долл. США меньше, чем в 2014 г. В 2016 г. по данному разделу произошло увеличение импорта из других стран, и составило 18,5 млн. долл. США, это на 6,3 млн. долл. США больше, чем в 2015 г. Анализ ситуации показал, что за 3 года (2014 -2016 гг.) наблюдается уменьшение импортных поставок из других стран в разделе «Обувь, головные уборы, зонты и аналогичные изделия», на 0,5 млн. долл. США.

Одной из главных задач международной торговли текстильными в Республике Молдова является выпуск конкурентоспособной продукции (текстильных изделий), которая будет соответствовать всем требованиям международных стандартов, а также насыщения внутреннего рынка Республики Молдова изделиями из новых современных текстильных материалов. Для того, чтобы завоевать внутренний рынок, текстильные предприятия должны быть готовыми к изменениям требований мирового рынка, т.е. быть гибкими, быстро перестраиваться на выпуск новой продукции (например, предприятие, ранее выпускающее полотенца из льна, будет производить полотенца из искусственных нитей, которые не уступают всем требованиям международных стандартов, красоте и качеству изделий и будут значительно дешевле по себестоимости). Благодаря проведенному анализу международной торговли текстильными в Республике Молдова, были обнаружены некоторые проблемы:

- текстильной промышленности присуща слабая степень научного потенциала;
- большой дефицит специалистов, текстильной сферы, НИ-ОКР, мастеров–новаторов, инженеров-технологов, прядильщиков,

ткачей, кожевенных мастеров, вышивальщиков, обувщиков, способных создать новые инновационные изделия и технологии, внедрить их в производство, и сделать текстильную отрасль высоко-рентабельной и конкурентоспособной;

- зависимость текстильной отрасли от импортного сырья;
- старение производственных мощностей в текстильной отрасли, моральный износ оборудования;
- жесткая конкуренция, между молдавскими предприятиями;
- нехватка оборотных средств на разработку новых современных технологий производства материалов из текстиля;
- постоянный отток квалифицированных специалистов за пределы республики [4, с. 118];
- из-за слабой известности молдавских текстильных изделий на западных рынках, (информационных электронных сайтов, рекламы на английском языке и др.) Республика Молдова не имеет достойного хорошего имиджа в странах ЕС и других странах.

Библиография

1. Грибинча А. И., Чернова Е. И. Текстильная промышленность Молдовы: результаты, проблемы, перспективы // ULIM. Studii economice. Revistă științifică. Chișinău, 2012, №1-2. 452 с.
2. Международные экономические отношения: Учебник для вузов/В.Е. Рыбалкин, Ю.А. Щербанин, Л.В. Балдин и др./ Под ред. профессора В.Е. Рыбалкина. 4-е изд., перераб. и доп.- М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001г.
3. Национальное Бюро Статистики Республики Молдова/ Статистика по отраслям/Внешняя торговля/Динамические ряды/Внешняя торговля Республики Молдова в 2014-2016 гг./www.statistica.md/category.php?l=ru&idc=336&#idc=34&/Exp_Sec_Cap_NCM_TOTAL_/2014-2016.xlsx
4. Сенку Энрико/Диссертация 2004г.«Тенденции, проблемы и перспективы внешней торговли республики Молдова»/Стратегия развития внешней торговли Республики Молдова. Легкая промышленность/ Диссертация к.э.н.: 08.00.14 Москва, 2004, 200 с.

DREPT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL EUROPEAN

ACORDUL ANGLO-EGIPTEAN DIN 1936, CA ETAPĂ FINALĂ A CONSEMNĂRII POLITICO-JURIDICE A MODELULUI „PROTECTORATUL CAMUFLAT”

Aleksey SAGIMBAEV, *doctor în istorie, conferențiar universitar,
Universitatea din Briansk, Federația Rusă*
(sagimbaev@yandex.ru)

Rezumat

Autorul abordează un aspect important al evoluției strategiei coloniale a Marii Britanii din perioada interbelică, legată de consemnarea legală a relațiilor bilaterale cu Egiptul. O atenție deosebită este acordată analizei factoriale a activității cabinetelor R. Macdonald și C. Boldwin privind soluționarea problemelor existente. În articol sunt descrise evenimentele principale care au influențat și pregătit semnarea Acordului din 1936, o bază politico-juridică importantă a politicii britanice în regiune, în ultimele două decenii.

Cuvinte-cheie: *Egipt, elita politică britanică, transformarea strategiei imperiale, modelul „protectoratul camuflat”*

CZU: 93:341.24 (410+620)

АНГЛО-ЕГИПЕТСКИЙ ДОГОВОР 1936 г. КАК ЗАВЕРШАЮЩИЙ ЭТАП ПОЛИТИКО-ПРАВОВОГО ОФОРМЛЕНИЯ МОДЕЛИ «ЗАВУАЛИРОВАННОГО ПРОТЕКТОРАТА»

Аннотация

Статья посвящена одному из наиболее важных аспектов эволюции колониальной стратегии Великобритании в межвоенный период, связанному с завершением оформления договорных взаимоотношений с Египтом. Особое внимание при этом уделяется анализу факторов, обуславливавших действия кабинетов Р. Макдональда и С. Болдуина по разрешению существовавших в данной связи проблем. В статье, кроме того, характеризуются ключевые события, связанные с подготовкой англо-египетского договора 1936 г., ставшего важнейшей политико-правовой основой британской политики в регионе на последующие два десятилетия.

Ключевые слова: Египет; британская политическая элита; трансформация имперской стратегии; модель «завуалированного протектората».

Введение. В 1930-е гг. сохранение контроля над Египтом продолжало оставаться одним из стратегических приоритетов британской политики. На фоне постепенного ухудшения международной обстановки, начавшегося после Великой депрессии, резко возросло геополитическое значение коммуникаций, проходивших через египетскую территорию, среди которых важнейшую роль играл Суэцкий канал. Главным приоритетом политики Форин офиса, в данной связи, являлось завершение процесса оформления двусторонних договорных взаимоотношений, призванных стать политико-правовой основой модели «завуалированного протектората», начало создания которой было положено декларацией кабинета Д. Ллойд-Джорджа от 28 февраля 1922 г. При этом среди британской политической элиты к началу 1930-х гг. сложился принципиальный консенсус относительно её оптимального характера как с точки зрения международных обязательств и финансовых возможностей Великобритании, так и с позиции необходимости сохранения её сложившегося доминирующего положения в регионе. Важнейшим показателем данного консенсуса явилась строгая преемственность

в политике британских кабинетов в отношении Египта на рубеже 1920-х – 1930-х, в независимости от их партийного состава. Укрепление модели «завуалированного протектората» в Египте, со стратегической точки зрения, рассматривалось Уайтхоллом, как важнейший элемент сохранения всей системы британского влияния на Ближнем Востоке и в Северо-Восточной Африке. Наряду с геополитическим фактором, необходимость поиска оптимальной модели реализации британских интересов, обуславливалась возросшим в 1930-х гг. экономическим значением проходивших через его территорию коммуникаций. Данная тенденция была связана, в том числе, и с возраставшей в данный период зависимостью Великобритании от нефтяных поставок с Ближнего Востока. Основной проблемой, затягивавшей и затруднявшей переговорный процесс, являлась политическая нестабильность и частая смена правительственных кабинетов в Египте. Кроме того, британской дипломатии пришлось столкнуться с в значительной степени консолидированной позицией египетских политических сил, настаивавших на реальном признании Великобританией суверенитета египетского государства. Данное требование разделялось не только традиционно радикально настроенными в пользу независимости членами партии «Вафд», но и представителями более умеренных политических сил, участвовавших в формировании правительственных кабинетов, в частности, Либерально-конституционной партией и партией Союза [3, с.117]. Наряду с трудностями, обусловленными наличием весомого радикального фактора во внутренней политической жизни Египта, реализация британских интересов осложнялась возросшей по сравнению с 1920-ми гг. геополитической конкуренцией на Ближнем Востоке и в Северо-Восточной Африке. Важнейшим для Великобритании вызовом, в данной связи, являлась резко возросшая активность Италии в регионе.

Методология исследования. Автором был использован ряд общенаучных и специальных методов познания. Ключевым из них явилось применение системного подхода, основанного на диалектическом способе рассмотрения исторических событий, а также принципах научности и объективности. Его использование предполагает всесторонний объективный анализ конкретно-исторических факторов, определяющих характер и специфику изучаемой про-

блемы, а также системную обработку доступной эмпирической и теоретической информации. На основе анализа материалов источников и научной литературы выявляются общие закономерности и специфические проявления предмета исследования. Анализ влияния различных факторов в процессе трансформации британской колониальной стратегии в межвоенный период способствовало использованию дедуктивного и индуктивного методов.

Результаты исследования. Вплоть до начала 1930-х гг., большая часть британской политической элиты не придавала значения возможным угрозам со стороны Италии для стратегических позиций Великобритании в Восточном Средиземноморье. Занимавший в течение длительного периода в консервативных кабинетах С. Болдуина пост главы Форин офиса Н. Чемберлен, был убеждённым сторонником политики умиротворения режима Б. Муссолини, полагавшим, что Италии могут быть предоставлены определённые «компенсации» за то, что не все её интересы и претензии были учтены в период послевоенного урегулирования. В 1925 г. он активно поддержал соглашение по передаче Италии некоторых спорных пограничных территорий в Северо-Восточной Африке. К числу таковых относился, в частности, пограничный пункт Джарабаб на ливийской-египетской границе, переданный под итальянский контроль вопреки энергичным протестам египетского правительства, а также военно-воздушного ведомства, представители которого полагали, что он может быть использован итальянцами, в том числе, и как воздушная база для возможной атаки на Египет [37, с. 240].

Наряду с О. Чемберленом, Б. Муссолини симпатизировал и ряд других влиятельных британских политиков, к числу которых относился, в том числе и У. Черчилль, сравнивавший лидера итальянских фашистов с древнеримским императором Цезарем. Такую благосклонность британского истеблишмента Б. Муссолини снискал в немалой степени за счёт гибкой и осторожной линии внешнеполитического поведения. После неудачи попытки захвата о. Корфу в 1923 г., он на довольно длительный период отказался от прямой конфронтации с Великобританией в Восточном Средиземноморье и в Северо-Восточной Африке. В частных беседах Б. Муссолини, тем не менее, отмечал, что важнейшей целью Италии должен стать «разрыв сковывающей британской цепи, охватываю-

щей Гибралтар, Мальту, Кипр и Суэц»[12, с. 325]. В то же время, с учётом военного превосходства Великобритании и союзной ей Франции данная цель, по его мнению, может быть реализована лишь в долгосрочной перспективе [12, с. 338].

Попытки достичь соглашения относительно договорного формата в 1927 и 1929 гг. потерпели неудачу. На рубеже 1920-1930-х гг., в особенности, после победы на парламентских выборах в конце мая 1929 г. Лейбористской партии, внутри британского руководства оживилась дискуссия относительно возможных путей дальнейшего развития англо-египетских отношений. Представители Генерального штаба высказались категорически против возможных ограничений на пребывание и передвижение британских войск на египетской территории.

11 января 1930 г. во время выступления по поводу начала работы нового состава парламента, египетский король Фуад I выразил, по сообщению представителя Форин офиса, «дружественное расположение относительно предложений по проекту договора, и как отмечал верховный комиссар, оно было весьма позитивно воспринято членами Палаты, а также общественностью» [16, с. 33].

В начале февраля 1930 г. рассматривавшийся в ходе предыдущих раундов переговоров проект договора был представлен на рассмотрение египетского парламента. Премьер-министр М. Наххас-паша подчеркнул, что «действия египетской стороны, и, в частности, партии „Вафд” продиктованы необходимостью поиска духа примирения... Правительство, в случае наличия у него соответствующего мандата, будет преисполнено решимости воспользоваться существующим ныне благорасположением британской стороны... в целях достижения взаимовыгодных и долгосрочных договорённостей между сторонами. Мы твердо надеемся, что переговоры приведут к соглашению, столько нужному для интересов и на благополучия двух стран» [31, с. 236]. По сообщению британского верховного комиссара, данное заявление было встречено членами Палаты аплодисментами. 6 февраля египетский премьер-министр получил санкцию парламента на продолжение переговоров [31, с. 236].

После предварительных консультаций, в начале марта 1930 г. Форин офису удалось договориться с египетским правительством о новом туре представительных переговоров, который начался в

Лондоне в конце того же месяца. Основой для обсуждения должны были стать положения проекта договора, сформулированные в «Белой книге» 1929 г. Наряду с главой Форин офиса, с британской стороны в них участвовали глава военного ведомства, а также министр авиации и министр по делам доминионов. С египетской стороны участниками переговоров являлись премьер-министр М. Наххас-паша, министр иностранных дел В.Б. Гхали-паша, министр общественных работ О. Мохаррем-паша, а также министр финансов У.М. Эбейд-Эффенди [17, с. 873-874].

В ходе нового этапа дискуссий представители британского военного ведомства неоднократно подчёркивали необходимость сохранения «эффективного» военного присутствия Великобритании в Египте, которое было, по их мнению, важно не только для защиты стратегически важного Суэцкого канала, но и для обеспечения безопасности «синаяской территории и границы с Палестиной» [17, с. 2141]. По данным британского военного ведомства, на середину июля 1930 г. в Египте находились 3 кавалерийских подразделения, 6 артиллерийских батарей и 6 пехотных батальонов, а также вспомогательные части. Общая численность британских войск по состоянию на 1 июня 1930 г. составляла 9800 чел., что на 200 чел. превышало аналогичный показатель 1929 г. Они располагались гарнизонами в районах Каира, Исмаилии, Александрии и Порт-Саида [41, с. 87]. По мнению военных экспертов, данных сил вполне хватало для «предотвращения локальных беспорядков», но они являлись «абсолютно недостаточными для противодействия серьёзным внутренним или внешним угрозам для британских интересов в Египте» [32, с. 253]. После периода определённой стабилизации, позволившей британскому командованию вывести из Египта часть находившихся там военно-морских сил, весной 1931 г. в крупных египетских городах вновь вспыхнули беспорядки. По сообщениям прессы в результате столкновений в Каире, 14 мая было убито 13 и ранено 119 демонстрантов. Погибло также двое полицейских, а 34 получили ранения. Погиб также киприот, являвшийся британским подданным. Через два дня беспорядки повторились. На этот раз среди погибших были 13 демонстрантов и один полицейский. Ранения получили 38 участников беспорядков и 14 полицейских [19, с.186]. По оценкам британских экспертов

египетское правительство предприняло достаточно эффективные меры для защиты иностранных подданных. Тем не менее, среди британских политиков возобновилась дискуссия относительно необходимости сохранения тесного сотрудничества с египетским правительством в сфере обеспечения безопасности [20, с. 48].

На фоне роста националистических настроений в Египте, в июле 1929 г. премьер-министр Р. Макдональд объявил о решении правительства вывести британские войска из Каира и разместить их на Суэцком канале, а также об отзыве верховного комиссара Ллойда, являвшегося последовательным противником смягчения условий будущего договора в пользу египетского правительства. Данные действия явились поводом для ряда демаршей со стороны консервативной оппозиции. У. Черчилль позднее вспоминал: «После отставки Ллойда я активно выступил против этого грубого и неожиданного решения и надеялся, что в рядах консерваторов обладают такие же настроения...» [1, с. 524].

В тоже время продолжались англо-египетские дискуссии относительно финансирования работы британских чиновников, находившихся в Египте. В середине января 1930 г. глава Форин офиса А. Хендерсон заявил о том, что «уже имеющийся опыт оплаты деятельности египетских чиновников египетским правительством, может стать позитивной схемой, реализуемой в общественных интересах» [17, с. 2141-2142]. В апреле британским внешнеполитическим ведомством была представлена подробная информация относительно состава британских чиновников, работавших в британских правительственных структурах [5, с. 109]. 14 апреля 1930 г. заместитель главы Форин офиса Далтон заявил о том, что на основании закона, принятого в июле 1923 г., увольняемым со службы в египетских административных структурах британским служащим предусмотрены компенсационные выплаты на общую сумму в 7 млн. ф.ст., которые должны осуществляться за счёт средств египетского бюджета [35, с. 189]. В декабре 1932 г. Форин офис представил новую подробную информацию относительно участия британских чиновников в работе различных египетских административных структур [21, с.1806-1808].

Как отмечал представлявший британское внешнеполитическое ведомство на переговорах Э. Иден, численность британских служа-

щих в Египте практически не менялась с 1929-1930 гг. По его словам, правительство Великобритании было по-прежнему готово к продолжению переговорного процесса, но исходило в планировании собственной политики из необходимости «основываться на положениях декларации 1922 г.» [12, с. 494]. Одной из задач британской дипломатии он назвал «подробное обсуждение вопросов, связанных с возможной эвакуацией наших войск из Каира... с участием Парламента, а также всех заинтересованных структур» [12, с. 494].

В ходе дебатов, сопровождавших переговорный процесс, ряд британских политических деятелей в очередной раз поставили под сомнение способность египетского правительства самостоятельно защищать интересы иностранных подданных, проживавших в Египте. Особое внимание, в данной связи, было обращено на обеспокоенность МИД Италии, связанной с гарантиями безопасности 50 тыс. итальянских граждан, проживавших на египетской территории [17, с. 2904-2905]. В последующем, вопрос о положении представителей европейской общины в Египте неоднократно становился предметом обсуждения в британских политических кругах. 7 мая в Палате общин были представлены статистические данные о примерной численности европейцев, проживавших на египетской территории, основанные на данных переписи 1917 г. [18, с. 930-934]. Несмотря на первоначальный оптимизм, который испытывало руководство Форин офиса, очередной этап переговоров завершился безрезультатно, что был вынужден констатировать в ходе выступления в Палате общин 8 мая А. Хендерсон. Основной причиной неудачи, согласно официальным источникам являлась неготовность британской стороны согласиться на египетские предложения, касавшиеся статуса Судана [14, с. 433-434].

В конце июня 1930 г. на фоне очередной смены правительственного кабинета, в британских политических кругах вновь оживились дискуссии относительно перспектив переговорного процесса. Большой резонанс, в данной связи приобрело письмо, направленное членами Британского Союза в Египте на имя Р. Макдональда. В нём содержалось предложение о создании при верховном комиссаре консультативного совета, включающего британцев, обладавших обширными знаниями о Египте и длительным опытом работы в этой стране. По мысли авторов послания, данная структура по-

зволила бы выработать более чёткую и последовательную позицию британской дипломатии на переговорах. Данная инициатива, однако, не получила поддержки со стороны лейбористского кабинета. Как отмечал в одном из выступлений А. Хендерсон, «Правительство Его Величества не считает возможным для британских подданных за границей вообще, и для верховного комиссара в Египте, в частности, каким-либо образом интерпретировать его политику перед Правительствами, при которых они аккредитованы... Хотя при этом они могут представить Правительству Его Величества свои соображения относительно точки зрения британской общины по вопросам, представляющим непосредственный предмет их интересов» [27, с. 22]. Несмотря на неудачу очередного этапа переговорного процесса, А. Хендерсон выразил позитивную оценку его перспектив, заявив о готовности британского правительства продолжать диалог с египетским правительством, «опирающимся на поддержку свободно избранного Парламента» [27, с. 22].

16 июля последовало официальное заявление премьер-министра Р. Макдональда относительно видения правительством состояния и перспектив дальнейшего развития англо-египетских отношений. В нём, в первую очередь, подчёркивалось намерение британской стороны воздержаться от вмешательства во внутривнутриполитические египетские процессы в «целях поддержания соответствующей атмосферы, необходимой для продолжения переговорного процесса» [39, с. 92]. Соответствующие уведомления были направлены верховным комиссаром П. Лорейном королю Фуаду, а также премьер-министру Египта М. Наххас-паше. Как подчёркивал Р. Макдональд, данная политическая линия полностью соответствовала как международным обязательствам Великобритании, так и гарантиям, зафиксированным в декларации британского правительства от 28 февраля 1922 г. [39, с. 92] Выразив надежду на скорейшее преодоление правительственного кризиса, глава британского кабинета особо подчеркнул важность обеспечения внутривнутриполитической стабильности в Египте, необходимой для скорейшей ликвидации ограничивавших его суверенитет капитуляционных привилегий [39, р. 93].

Нестабильность политической ситуации и правительственная чехарда в Египте в начале 1930-х гг. мешали дальнейшему прогрессу в согласовании проекта договора. Сформировавшееся в августе

1931 г. «национальное» правительство Макдональда-Болдуина, в свою очередь, не желало идти на дальнейшие уступки «египетским националистам» и стремилось сохранить прежний формат британского влияния в долине Нила [38, с. 322].

В 1932 г. субкомитет Комитета Имперской обороны вынес заключение о том, что зона Суэцкого канала, контролируемая британскими войсками, должна быть существенно расширена, в связи с чем, между руководством Генерального штаба и Форин офиса возникли заметные разногласия [36, р. 225]. В ходе очередного тура переговоров, британская сторона предложила взять за основу формулу, выработанную в Лондоне в 1933 г. и отражавшую известный компромисс между позициями заинтересованных британских ведомств, включая Адмиралтейство. В феврале 1934 г. была представлена новая статистика относительно численности британских войск, дислоцировавшихся на территории Египта. В соответствии с представленными данными, на египетской территории находилось 500 британских офицеров и 9610 военнослужащих других рангов, что «примерно соответствовало показателям января 1929 г.» [36, с. 226]. Кроме того, по данным министерства авиации, в Египте находились 209 офицеров и 1910 представителей рядового состава британских ВВС [36, с. 226].

В 1934 г. в Египет в качестве британского посла прибыл М. Лэмпсон, ставший одной из ключевых фигур в переговорном процессе. По его мнению, «несмотря на осознание полной бесперспективности его принятия, ... предпринимались попытки сделать его основой для постепенного достижения наиболее важных положений [будущего соглашения – *А.С.*]» [6, р. 135]. Согласно одному из предложений британской стороны, Египет должен был снять все ограничения относительно численности и порядка размещения британских контингентов на своей территории. Но данная инициатива была отклонена египетской стороной. Схема передислокации британских войск предполагала их перемещение в район базы ВВС Хелуан, расположенной в 16-ти милях от Каира, что с точки зрения части военных экспертов Генерального штаба могло затруднить их использование в кризисных ситуациях. Они настаивали на необходимости скорейшего урегулирования военных положений будущего договора.

По инициативе Генерального штаба была создана специальная

комиссия военных экспертов во главе с М. Лэмпсоном для обсуждения военных положений будущего договора с египетской делегацией, которую возглавил лидер «Вафд» М. Нахас-паша. Кроме того, для преодоления возникшего в переговорном процессе тупика, в специальный комитет по переговорам, возглавлявшийся премьер-министром, были введены представители профильных британских ведомств – М. Лэмпсон, Г. Сمارт, Р. Брук-Порхэм. По мнению М. Лэмпсона, «союзный и дружественный Египет» для Великобритании представлялся гораздо более выгодным вариантом, чем «риск продолжения нынешней ситуации с ростом недружелюбия с египетской стороны, а также имперских амбиций со стороны Италии» [26, с. 56]. В связи с нараставшей критикой в парламенте, кабинет С. Болдуина был вынужден постоянно подчёркивать временный характер достигнутых договорённостей. Часть представителей кабинета, как отмечал Р. Дж. Вэнситарт, «будучи напуганными германской и итальянской угрозой, предлагали, с учётом мировой ситуации, изменить фокус политики в Египте», по сути, призывая к серьёзным уступкам. «Действия Италии, – как подчёркивал он, – подталкивают к скорейшему приведению в порядок наших позиций на Средиземном море» [40, с. 151].

Обострение итало-эфиопских отношений и постепенная подготовка Италии к захвату Эфиопии внесли существенные коррективы в прежний британский курс. Данные изменения носили, тем не менее, весьма противоречивый характер. В конце июля 1935 г. через посла во Франции британские агенты в Риме передали сообщение, в котором особо подчёркивалось, что в итальянских правящих кругах нарастает убеждённость в слабости Великобритании и «дряхлости Британской империи», которые позволят Италии «безнаказанно игнорировать её интересы и добиться максимальных выгод» [12, с. 349].

В начале августа 1935 г. занимавший на тот момент пост главы Форин офиса С. Хор, сделал принципиальное заявление о недопустимости аннексии Абиссинии. Одновременно британским правительством был отдан приказ о приведении в боевую готовность флотов, дислоцированных в Портленде и на Мальте, а также систем противовоздушной обороны военно-морских баз в бассейне Средиземного и Красного морей. Согласно сообщениям итальянских спецслужб, наиболее последовательным сторонником принятия

жестких мер в кабинете С. Болдуина, являлся Э. Иден, «склонявший правительство к принятию экстремистских мер против Италии» [36, с. 240]. Вскоре Э. Иденом был представлен специальный рапорт, в котором предполагаемые действия Италии рассматривались не просто как «враждебные интересам Великобритании в Абиссинии», но и характеризовались как «составляющие потенциальную угрозу британским владениям на всём Африканском континенте» [37, с. 168]. Особые опасения, в данном контексте, вызывали «намерения Италии в бассейне Нила» [37, с. 168]. Оценки А. Идена совпали с сообщениями Форин офиса, о наличии «документальных доказательств» содействия итальянских агентов египетским националистическим организациям «в их антибританской активности». А. Иден, в данной связи, стремился воздействовать на мнение ряда членов кабинета и представителей руководства Консервативной партии, полагавших, что захват Италией Эфиопии «не представляет серьёзной опасности для Британской империи» [29, с. 285]. По его мнению, Великобритания «должна быть готова к решительным действиям вне зависимости от позиции Лиги [Наций – А.С.], поскольку «Абиссиния может рассматриваться как плацдарм для возможных действий Италии против Египта и Судана» [13, с. 503].

На состоявшемся вскоре расширенном заседании Кабинета, в котором приняли участие 22 министра, Э. Иден вновь заявил о «необходимости обеспечения британских интересов и британского престижа... в Средиземном море» [30, с. 711]. Но окончательно убедить членов кабинета в необходимости решительных действий ему не удалось. Большинство министров поддержали точку зрения С. Хора, полагавшего необходимым продолжение дипломатических усилий, «являющихся более предпочтительными, чем принятие сомнительных инициатив, способных вызвать негативные последствия» [22, с. 12-13]. После завершения экстренного совещания С. Болдуин и ряд министров покинули Лондон для того, чтобы продолжить прерванные отпуска. Уже на следующий день на заседании комитета по оборонной политике было принято решение отменить мобилизацию Домашнего флота и военно-морских сил в Средиземном море. Секретарь комитета при этом сделал показательное заявление о том, что «военные вмешались в сферу политических решений, с которыми обычно связывали свои неудачи»

[8, с. 402]. Глава военного ведомства лорд Галифакс заявил об отсутствии причин для паники в связи с циркулировавшими в прессе слухами о возможном вторжении итальянских войск в Египет через Ливийскую пустыню. Военная ситуация в Египте, по его мнению, «не вызывает серьёзных причин для беспокойства», а египетская армия, в случае необходимости, «будет способна сделать то, что от неё требуется» [36, с. 252].

Как отмечал заместитель главы Форин офиса Р.Дж. Вэнситарт, «руководство военного ведомства продемонстрировало благодушие и веру в возможность справиться с растущей итальянской угрозой, не прибегая к наращиванию имеющихся ресурсов» [36, с. 252]. Среди военных экспертов утвердилось мнение о том, что наступление через Ливийскую пустыню возможно силами максимум одной дивизии. Данная точка зрения подтверждалась также и агентурными сведениями. Британским спецслужбам удалось получить копию аналитической записки представителя итальянского Генерального штаба А. Париани, в которой излагались возможные варианты действий в случае англо-итальянского конфликта и закрытия Великобританией Суэцкого канала. Наиболее вероятным из них, с его точки зрения, предполагалось наступление вдоль прибрежной полосы из Киренаики на Александрию, либо через оазисы Сива и Вади Халфа к Нилу [8, с. 410].

Наращивание военных сил в Ливии итальянское правительство пыталось объяснить необходимостью борьбы с религиозным движением синуситов, боровшихся с колониальным режимом, а также необходимостью акклиматизации перед отправкой в Восточную Африку. В интервью политическому обозревателю британского издания «Дэйли Мэйл» Дж. Уорд-Прайсу, Б. Муссолини подчеркнул, что в Африке у Италии и Великобритании отсутствуют серьёзные противоречия. С другой стороны, многие представители британской политической элиты проявляли максимальное стремление к тому, чтобы избежать возможного конфликта. Так письмо С. Хора, переданном Б. Муссолини, подчёркивалось отсутствие у Уайтхолла желания усиливать конфронтацию и объяснял действия Великобритании лишь «реакцией на ужесточившуюся антибританскую пропаганду в Египте и на Ближнем Востоке» [10, с. 3]. При этом он сделал особую оговорку относительно того, что меры, пред-

принимаемые британским правительством, носят «исключительно оборонительный характер» и оно не намерено «закрывать Суэцкий канал или вводить военные санкции» [10, с. 3].

В связи с осуществлением масштабных военных операций в Эфиопии, итальянское руководство уделяло особое внимание ситуации в зоне Суэцкого канала. К лету 1935 г. итальянские перевозки достигли 20,2% от общего тоннажа судов, проходивших через канал. В июле 1935 г. Р. Дж. Вэнситарт попросил Форин офис изучить возможность изменения режима использования канала, и введения определённых ограничительных мер для Италии. Однако, в итоге, руководство внешнеполитического ведомства пришло к выводу о том, что подобные меры могут быть приняты лишь от имени Лиги Наций. К тому же, по мнению некоторых экспертов, они могли оказаться неэффективными, поскольку Италия могла использовать для своих грузоперевозок суда под нейтральным флагом. В сентябре, на одном из брифингов представитель Форин офиса Р. Липер заявил о том, что возможное решение об ограничительных мерах «окажется неразумным, и может подтолкнуть Рим в объятия наци» [25, с. 264]. Несмотря на это, представители лейбористской оппозиции продолжали настаивать на более решительных действиях, вытекающих из рекомендаций Лиги Наций по прекращению военного конфликта в Эфиопии. 10 октября исполнительный комитет Лейбористской партии, находившейся на тот момент в оппозиции, обнародовал заявление, в котором подчёркивалось, что «большая часть британского общества поддерживает полное использование механизмов коллективной безопасности Лиги Наций для того, чтобы прервать коммуникации, связывающие Италию с африканскими колониями» [9, с. 223].

По мере обострения итало-эфиопских отношений и усиления напряжённости в Северо-Восточной Африке, в британской политической элите нарастал раскол, связанный с возможной реакцией на агрессивные действия Италии. 17 марта 1936 г. британское правительство поддержало поданный в Лигу Наций протест Эфиопии относительно применения Италией химического оружия. Лорд Сесил в Палате лордов зачитал послание дочери эфиопского негуса, содержащее призыв к коллективным действиям по сдерживанию итальянской агрессии [15, с. 359].

Итальянская агрессия в Эфиопии стала важным стимулом, вы-

ведшим англо-египетские отношения из состояния определённого тупика и способствовала активизации, после двух неудачных попыток, переговоров относительно заключения нового двустороннего соглашения. Как отмечал один из представителей британской делегации, новый формат переговоров представлял собой попытку найти «обоюдное согласие на основе компромисса интересов безопасности Великобритании и стремлений египетских националистов» [9, с. 232]. По сравнению с предыдущими переговорными раундами, на этом этапе существенно большее внимание было уделено военной составляющей будущего соглашения.

Интенсификация усилий по поиску новой модели англо-египетского урегулирования началась в середине 1930-х гг. в связи с очевидной угрозой итало-эфиопского конфликта. 3 октября 1934 г. в Каире состоялись переговоры британского верховного комиссара и представителей египетского правительства, основным содержанием которых являлось обсуждение совместных мер «по охране общественной безопасности», а также рекомендаций «по укреплению административных позиций» правительства Египта [28, с. 223].

В ноябре 1934 г. Великобритании удалось добиться формирования нового правительства во главе с М.Т. Назим-пашой, в состав которого были включены в основном политики умеренного толка, склонные к компромиссу с Лондоном. Именно новый египетский премьер-министр, в условиях тяжёлой болезни короля Фуада, стал ключевой фигурой на новом раунде переговоров, начавшемся осенью 1934 г. К этому моменту, впервые за весь период после завершения мировой войны, в египетском обществе стал отмечаться рост симпатий к Великобритании. Этому, в решающей степени, способствовали агрессивные действия Италии в Абиссинии, вызвавшие категорическое неприятие в Египте. 2 декабря 1935 г. египетский представитель в Лиге Наций одним из первых заявил о намерении своей страны ввести санкции против агрессора. В одном из египетских журналов того периода подчёркивалось: «Впервые за долгое время в Египте приветствуют британских военных, а члены кабинета, включая вафдистов, высказываются в пользу увеличения военных расходов... В защите интересов Великобритании, египтяне сейчас выглядят более последовательными и энергичными, чем сами британцы» [33, с. 326]. На фоне обеспокоенности части бри-

танской политической элиты, связанной с итальянской агрессией в Эфиопии, в декабре 1935 г. премьер-министр С. Болдуин заявил о том, что задача обеспечения военной безопасности Египта находилась в сфере компетенции египетского правительства и египетских вооружённых сил, «поскольку с 1924 г. ни один британский офицер ни занимал в них какой-либо значимой должности» [22, с. 885-886]. В то же время, он в очередной раз подчеркнул, что «в рамках обсуждаемого проекта договора... основанного на положениях Декларации 28 февраля 1922 г. Правительство Его Величества признаёт право Египта на членство в Лиге Наций, в соответствии с Конвенцией Лиги Наций» [22, с. 921].

2 марта 1936 г. в Каире начался предварительный этап переговоров, связанных с подписанием итогового текста двустороннего договора. Наряду с представителями Форин офиса, в состав британской делегации вошли представители военного министерства, Адмиралтейства, а также командования ВВС [23, с. 981-982]. 9 марта британской стороной были представлены предложения относительно урегулирования оставшихся несогласованными пунктов договора [24, с. 12-13]. Со стороны некоторых британских политиков высказывались критические замечания относительно состава египетской делегации, указывая на наличие в нём людей, обвинявшихся в 1926 г. в участии в подготовке покушения на Ли Стаака [24, с. 2608-2609]. В частности, лорд Ллойд в специально послании отметил, что в неё вошли «по крайней мере два деятеля, с которыми Правительство Его Величества обещало никогда не вести диалога» [24, с. 1971-1972]. В данной связи, некоторые представители Консервативной партии в Парламенте обвиняли «национальное» правительство в том, что оно «слепо следует курсу социалистического [лейбористского – А.С.] правительства» [24, с. 2608-2609]. Данные оценки не нашли поддержки со стороны курировавших переговорный процесс представителей Форин офиса. В частности, Э. Иден, отвечая на вопросы прессы, отмечал, что «в переговорах с египетской стороны участвуют практически те же самые люди, которые вошли в состав делегации, начиная с 1930 г.» [28, с. 446]

Одним из дискуссионных вопросов в ходе переговоров, явилось предложение Адмиралтейства о превращении Александрии в главную военную базу британских военно-морских сил в Восточном

Средиземноморье. Руководство «Вафд» направило в резиденцию британского генерального консула ноту, в которой выражался протест против «превращения Египта в исключительную сферу британских интересов» и содержалось требование «снять ограничения с деятельности парламентских институтов и признать египетское правительство полностью ответственным за защиту собственной территории» [2, с. 309]. Принципиальное нежелание кабинета С. Болдуина каким-либо образом реагировать на требования вафдистов вызвало очередную волну протестных акций в крупных египетских городах в которых, по сообщениям прессы наиболее активное участия приняли студенты и старшеклассники. Чрезмерно прямолинейная политика британского правительства привела к тому, что большинство ведущих политических сил Египта, вновь, после длительного перерыва, смогли договориться о единстве действий в отношении Великобритании. К стихийным акциям вскоре добавились более организованные, забастовочные формы политического протеста. В этих условиях кабинет С. Болдуина был вынужден пойти на запоздалые политические уступки, объявив о согласии на восстановление конституции 1923 г.

В период итало-эфиопской войны, Великобритания увеличила своё военное присутствие на территории Египта до 20500 человек, т.е. практически вдвое. Тем не менее, обстановка в регионе вызывала у британского военно-политического руководства растущее беспокойство. Захват Италией Эфиопии создавал потенциальную угрозу всей системе владений Великобритании в северо-восточной Африке. Дополнительным дестабилизирующим фактором явилось начавшееся в 1936 г. в Палестине массовое арабское восстание, заставившее британское командование перебросить из Египта на палестинскую территорию 4 тыс. военнослужащих. Между тем, как отмечали эксперты, резервы для усиления военных позиций Великобритании в регионе были ограничены. В силу роста протестных настроений в Индии, существенно снизилась боеспособность индийских войск, составлявших заметную часть дислоцированных в Египте гарнизонов [8, с. 418].

Суммируя настроения, существовавшие в британской политической среде относительно перспектив англо-египетских отношений, С. Болдуин отмечал, что «заключение договора призвано стать их

важнейшим политическим решением... абсолютно необходимым при условии отсутствия ущерба нашим интересам» [11, с. 239]. В одном из британских военных отчётов подчёркивалось, что «безопасность Суэцкого канала... настоятельно требует создания устойчивого формата дружественных отношений с Египтом» [7, с. 297]. «Неудача в деле заключения двустороннего договора, – отмечалось в одном из правительственных заявлений, – приведёт к дополнительной дезорганизации на Ближнем Востоке в дополнение к тем трудностям, которые возникают на европейском континенте» [26, с. 59].

С целью оптимизации переговорного процесса по распоряжению премьер-министра в комитет по военным вопросам, возглавленный М. Лэмпсоном, был включён председатель партии «Вафд» М. Наххас-паша. На первом же заседании комитета британская сторона была вынуждена включить в текст проекта договора предложенную египетской стороной статью, предусматривавшую гарантии от вмешательства британских войск во внутренние дела Египта [4, с. 188].

После уступок, предложенных британской стороной, среди египетских политических сил возник раскол относительно видения перспектив дальнейших переговоров. 9 июля крупнейшая египетская партия «Вафд» заявила о своей принципиальной поддержке переговорного процесса. Однако, ряд других политических объединений, в частности Либерально-конституционная партия, заявили об отказе принять данные уступки и призвали продолжить бойкот переговоров. В конечном итоге, египетскую делегацию удалось убедить согласиться на восьмилетний период пребывания британских войск в Александрии. При этом в документе было зафиксировано положение, согласно которому их общая численность в мирное время не должна была превышать десяти тысяч военнослужащих и четырёхсот военных пилотов. Предполагалось размещение британских вооружённых сил в районах Каср эль-Мил, и Гарден Сити в Каире, где располагались британское посольство, а также штаб-квартира Средневосточного командования. В Александрии, кроме того, оставалась штаб-квартира командования Средиземноморского флота Великобритании [38, с. 517].

Согласование военных статей договора завершилось к 22 июля 1936 г. В общей сложности последний этап переговоров продол-

жался двадцать недель и четыре дня. С целью добиться конечного прогресса, британская сторона была вынуждена пойти на уступки по другим разделам договора. Египетскому контингенту впервые с 1924 г. было позволено войти в Судан. Британское правительство, кроме того, обязалось использовать всё своё влияние для того, чтобы добиться окончательного аннулирования связывавших Египет капитуляционных соглашений, а также его вступления в Лигу Наций. Окончательное согласование текста будущего договора завершилось к августу 1936 г. Торжественная церемония его подписания состоялась в 11.30 26 августа в здании Форин офиса в Лондоне. В ней приняли участие все участвовавшие в подготовительном процессе британские министры, а также все специально прибывшие для этой цели представители египетской делегации во главе с Нахас-пашой. Э. Иден охарактеризовал случившееся как историческое событие, «с которого начнётся новый этап в истории англо-египетских отношений» [25, с. 360].

Выводы. Эволюция англо-египетских взаимоотношений в межвоенный период являлась основой, закладывавшей вектор британской политики в ближневосточном регионе. Англо-египетский договор, заключённый в 1936 г. был призван стать новым, более гибким механизмом обеспечения долгосрочной реализации британских военно-политических и экономических интересов в долине Нила, а также гарантировать сохранение контроля Великобритании над стратегически важным Суэцким каналом. Вместе с тем, сам факт признания де-юре независимого статуса Египта, стал важным свидетельством глубоких изменений в британской колониальной стратегии. Её важнейшей составляющей стал переход от попыток сохранения прежней системы администрирования к более гибким и завуалированным формам контроля над стратегически и экономически важными владениями. Отказ от традиционных, в основном силовых методов реализации своих имперских интересов, в свою очередь, стал ключевой предпосылкой последующего постепенного демонтажа крупнейшей в истории колониальной системы. В то же время, данная стратегия позволила Великобритании сохранять своё доминирование в стратегически значимом для неё регионе вплоть до середины 1950-х гг.

Библиография

1. Гилберт М. Черчилль. Биография. М.: Колибри, 2015. 1054 с.
2. Голдобин А. М. Национально-освободительная борьба народа Египта. 1918-1936 гг. М.: Наука, 1989. 329 с.
3. Кошелев В. С. Египет: уроки истории. Борьба против колониального господства и контрреволюции, 1879-1981. М.: Наука, 1992. 288 с.
4. Ротштейн Ф.А. Захват и закабаление Египта. М.: Издательство восточной литературы, 1959. 367 с.
5. Судейкин А.Г. Колониальная политика лейбористской партии Англии между двумя мировыми войнами. М.: Наука, 1976. 268 с.
6. Al-Sayyid M. Egypt's Liberal Experiment: 1922-1936. Berkeley: University of California Press, 1977. 276 p.
7. Bergue J. Egypt: Imperialism and Revolution. N.Y.: Praeger, 1972. 736 p.
8. Clayton A. The British Empire as a Superpower, 1919-1939. L.: MacMillan, 1986. 545 p.
9. Darwin J. Britain, Egypt and the Middle East: Imperial Policy in the Aftermath of War, 1918-1922. N.Y.: St. Martin's press, 1981. 333 p.
10. «Daily Mail», 24th November, 1935.
11. Documents of English History, 1832-1950. / Ed. by Barker, W.A., St. Aubyn, G.R.; Ollard, R.L. L.:A. & C. Black, 1954. 320 p.
12. Documents on British Foreign Policy. Ser.1 (1918-1939). Series 1. L.: HMSO, 1947-1986. Vol.13.
13. Eden A. The Eden memoirs: Facing the Dictators. L.: Cassell & Company, 1962. 659 p.
14. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Lords, Fifth Series (1930), vol.77.
15. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Lords, Fifth Series (1936), vol. 103.
16. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 234.
17. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 237.
18. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 238.
19. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 250.
20. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 253.
21. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1932), vol. 272.
22. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1936), vol. 307.
23. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1936), vol. 309.

24. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1936), vol. 310.
25. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1936), vol. 318.
26. Great Britain and Egypt. 1914-1936. L.: The Royal Institute of International Affairs, 1952.
27. Henderson, A. Labour's Foreign Policy. L.: Labour Party, 1933. 35 p.
28. Hyam R. *Britain's Declining Empire: The Road to Decolonization, 1918-1968*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 484 p.
29. Lanver M. The British in Egypt: Community, Crime and Crises 1882-1922. N.Y.: I.B. Taurus, 2011. 320 p.
30. Louis W. R. Ends of British Imperialism: the Scramble for Empire, Suez and Decolonization. N.Y.: Hardcover, 2006. 1065 p.
31. Mansfield P. The British in Egypt. L.: Weidenfeld and Nicolson, 1971. 351 p.
32. Marlowe J. Anglo – Egyptian Relations 1800-1953. L.: The Cresset Press, 1954. 444 p.
33. Marlowe J. Arab Nationalism and British Imperialism. A Study in Power Politics. L.: The Cresset Press, 1961. 416 p.
34. Marlowe J. A History of Modern Egypt and Anglo-Egyptian Relations 1800-1956. L.: Hamden Conn., 1965. 469 p.
35. Monroe E. Britain's Moment in the Middle East 1914-1971. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1981. 254 p.
36. Morewood S. The British Defence of Egypt, 1935-1940: Conflict and Crisis in the Eastern Mediterranean. L., N.Y., 2005. 274 p.
37. Morewood S. Suez: the Canal Before the Crisis. L.: Oxford University Press, 2006. 310 p.
38. Morris J. Farewell the Trumpets: An Imperial Retreat. L: Mariner Books, 1980. 576 p.
39. Papers of James Ramsay MacDonald, 1893-1937. Manchester: John Rylands University Library, 1995. 106 p.
40. Porter B. The Lion's Share: A Short History of Imperialism, 1850-2011. . L.: Routledge, 1984. 484 p.
41. Vatikiotis P.J. Arab and Regional Politics in the Middle East. N. Y.: Praeger, 1969. 512 p.

SPAȚIUL SCHENGEN UN VIS SAU REALITATE?

Ludmila ROȘCA, *doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, IRIM*
(roscaudmila@mail.ru)

Donila PIPA, *doctor, SHLUJ „Universitatea Marin Barleti”, Kosovo*
(donilapipa@hotmail.com)

Ardíola BAJRAKTARI, *avocat, Kosovo*
(ardiola@yahoo.com)

Rezumat

Scopul acestui articol este de a analiza evoluția Spațiului Schengen. Această analiză se bazează pe aspectul cronologic și comparativ al acțiunilor care au urmat codul Schengen. În același timp, acesta reprezintă un studiu de caz al articolului 8 din Regulamentul Schengen. Acest articol analizează drepturile și obligațiile cetățenilor albanezi în spațiul Schengen, precum și drepturile care au loc în cadrul semnării Procesului de stabilizare și asociere la nivel european.

Cuvinte-cheie: *zona Schengen, frontiere externe, libera circulație, reglementări, Albania*

CZU: 341.1:341.24 (100)

Introducere. Libera circulație a persoanelor este una dintre caracteristicile principale a spațiului european, a Europei fără frontiere. Istoria Spațiului Schengen începe la 14 iunie 1985, când între 5 state: Franța, Germania, Luxemburg, Belgia, Olanda, în localitatea Schengen, care se află în Luxemburg, a fost adoptată decizia cu referire la eliminarea treptată a controalele la frontierele comune. Acordul viza crearea zonei, în care cetățenii vor circula liber, fără controale [10]. În anul 1990 a fost semnată Convenția de Implementare a Acordului Schengen, care stabilea

modalitățile prin care statele membre vor coopera, pentru a compensa eliminarea controalelor la frontierele interne și vor asigura o mai bună securizare a frontierelor externe. Convenția a intrat în vigoare în anul 1995.

Rezultatele investigației. Convenția a eliminat controalele la frontierele interne ale statelor semnatare și a creat o singură frontieră externă unde controalele se desfășoară conform unui set de reguli clare. De asemenea, au fost stabilite reguli comune în materie de vize, migrație, azil, precum și măsuri referitoare la cooperarea polițienească, judiciar sau vamal [30].

Printre regulile-cheie adoptate în cadrul Schengen se numără:

- desființarea verificărilor asupra persoanelor la frontierele interne;
- un set comun de reguli privind persoanele care traversează frontierele externe ale statelor membre ale UE;
- armonizarea condițiilor de acces și a regulilor privind vizele pentru șederile scurte;
- cooperare polițienească sporită (inclusiv drepturile de supraveghere și urmărire transfrontalieră);
- o mai strânsă cooperare judiciară bazată pe un sistem de extrădare mai rapid și pe transferul punerii în aplicare a sentințelor în cazul infracțiunilor;
- înființarea și dezvoltarea Sistemului de Informații Schengen (SIS) [22].

Convenția Scengen, are o structură împărțită în titluri care sunt următoarele:

Titlul I: definiții;

Titlul II, eliminarea controalelor la frontierele interne și circulația persoanelor

Titlul III, politica și securitatea sunt definite în capitolele:

- Cooperarea polițienească;
- Asistența judiciară în materie penală;
- Aplicarea principiului NON BIS IN IDEM;
- Extrădarea hotărârilor judecătorești penale;
- Transferul executării;
- Stupefiantele;
- Arme de foc și muniție.

Titlul IV, sistemul de informare Schengen:

- Crearea sistemului de informare schengen;
- Exploatare și utilizarea SIS;

- Protecția datelor cu caracter personal și Securitatea în cadrul SIS;
- Împărțirea costurilor SIS.

Titlul V, transportul și circulația mărfurilor.

Titlul VI, Protecția datelor personale.

Titlul VII, Comitetul executiv care are ca misiune să asigure aplicarea corectă a prezentei convenții.

Titlul VIII, dispoziții finale [8].

Odată cu semnarea Tratatului de la Amsterdam, în data de 2 octombrie 1997, intrat în vigoare, la 1 mai 1999, un Protocol atașat Tratatului încorporează acquis-ul Schengen în cadrul legislativ și instituțional al Uniunii Europene [191]. Din acest moment acquis-ul Schengen face parte din legislația comunitară, fiind transferat în noul Titlu IV - Vize, azil, imigrație și alte politici legate de libera circulație a persoanelor, al TUE. Mai târziu, legislația schengen este inclusă în regulamentul nr. 562/2006, care creează o ordine comunitară pentru regimul Schengen a trecerii frontierelor de către persoane. Este vorba despre Codul Vamei Schengen[11]. Articolele 2-8 din Convenția Schengen au fost înlocuite de Regulamentul nr. 562/2006 (Codul Frontierelor Schengen) care definește regulile comune privind circulația persoanelor peste frontierele interne și conține prevederile aplicabile trecerii frontierelor externe ale Uniunii Europene. În egală măsură, Codul stabilește condițiile de intrare pentru cetățenii statelor terțe, procedurile aplicabile în cazul refuzării intrării, necesitatea ștampilării documentelor de călătorie, precum și regulile aplicabile controalelor efectuate asupra anumitor categorii de persoane [16]. Observăm că este vorba de o piață fără frontiere interne, un spațiu, în care cetățenii europeni pot să circule liber, fără vame și controale. Toate schimbările au simplificat regulile de circulație, indiferent de scopul călătoriilor. Acestea susțin obiectivul Uniunii Europene de a crea un spațiu de libertate, securitate și justiție, cu respectarea drepturilor fundamentale și a diferitelor sisteme de drept și tradiții juridice ale statelor membre [3, art.67.2 TBUE].

Situația reală o vom ilustra pe rezultatele studiului de caz: aderarea Spaniei la spațiul Schengen, în anul 1991. Cazul se referă la doi cetățeni alegerieni cărora li s-a refuzat viza, cu motivația că Germania emisese o alertă conform Convenției Schengen, referindu-se la articolul 5 și 15 al regulamentului Schengen [16, KE]. În consecință, Curtea a clarificat

corelația dintre sistemul Schengen Cisa și dreptul comunitar, apreciind că Spania n-a respectat dreptul comunitar, privind refuzul unei persoane de intrare în țară numai dacă reprezintă o amenințare serioasă pentru cerințele ordinii publice ale statutului de destinație. Aceasta conduce la concluzia că o parte contractantă poate emite o alertă numai după ce s-a stabilit că prezența străinului constituie, o amenințare serioasă și afectează unul dintre interesele fundamentale ale societății [6].

Avem și cazul Melki și Abdeli, resortisanți algerieni aflați în situație de ședere nelegală în Franța, au fost controlați de poliție, conform Codului de procedură penală francez, în zona cuprinsă între frontiera terestră a Franței cu Belgia și o linie trasată la 20 kilometri înainte de această frontieră. La 23 martie 2010, fiecare dintre aceștia a făcut obiectul unei hotărâri a prefectului prin care s-a dispus returnarea și a unei decizii de menținere în stare de reținere. Domnii Melki și Abdeli au contestat legalitatea interpelării lor și au invocat neconstituționalitatea respectivei dispoziții Codul de procedură penală, pentru motivul că această dispoziție legislativă provoacă atingerea drepturilor și libertăților garantate de Constituție, fiind contrară principiului liberei circulații a persoanelor și în special, normei de drept a UE care prevede absența controalelor asupra persoanelor la frontierele interne [7]. Referindu-se la articolul 67, al TFUE [3, art.67.2 TBUE] și Regulamentul nr. 562/2006, că dreptul Uniunii Europene se opune unei legislații naționale care conferă organelor de poliție ale statului membru respectiv competență să controleze, numai într-o zonă de 20 de kilometri de la frontiera terestră a acestui stat cu statele părți la Acordul Schengen, identitatea oricărei persoane, independent de comportamentul acesteia și de împrejurările particulare care dovedesc existența unui risc pentru ordinea publică, în scopul de a verifica respectarea obligațiilor de deținere, de port și de prezentare a titlurilor și a documentelor prevăzute de lege.

Tratatul de la Lisbona a întărit noțiunile de libertate, securitate și justiție, pentru a oferi cetățenilor un spațiu fără frontiere interne în așa fel punând baze solide pentru arhitectura Europei. Dorința de a consolida acquisul Schengen, au integrat la TFUE și TUE, fiind încorporat la tratat. În același timp, la articolul șapte din acest protocol, și țările care negociază aderarea la Uniunea Europeană, trebuie să respecte acquisul Schengen și celelalte măsuri luate de către instituții în domeniul de aplicare al acestuia [15].

În prezent, 26 de state europene sunt membre cu drepturi depline în Acordul Schengen, 4 state semnatare a acordului Schengen care nu sunt state membre ale Uniunii Europene, respectiv, Islanda, Norvegia, Elveția și Lichtenștein. Iar două state ale Uniunii Europene, au decis să nu aplice în totalitate acquisul Schengen, dar colaborează cu statele membre Schengen în anumite domenii. Este vorba despre Irlanda și Marea Britanie [17]. Spațiul Schengen este bazat și pe regulamentul Schengen din anul 2016 și 2017 care a adus unele modificări, corelându-le cu Codul Uniunii Europene privind regimul de trecere al frontierelor externe de către persoane.

Analiza de conținut a regulamentelor.

a. Regulamentul Schengen din 2016

Codul Schengen a fost modificat de mai multe ori. Din motive de claritate și de raționalizare, a fost codificat și a apărut un alt regulament, cel din anul 2016, care a abrogat regulamentul din 2006. Regulamentul din 2016 a fost adoptat la Srasbourg în data de 9 martie 2016, a intrat în vigoare a douăzecea zi de la data publicării în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. Acest regulament este format de 45 de articole și împărțit în 4 titluri, împărțite și în capitole, conține zece anexe:

Titlul I: *Dispoziții generale;*

Titlul II: *Frontiere externe, divizat în: Capitolul I - Trecerea frontierelor externe și condițiile de intrare; Capitolul II - Controlul la frontierele externe și refuzarea intrării; Capitolul III: personal și resurse alocate controlului la frontiere și cooperarea între statele membre. Capitolul IV - dispoziții speciale referitoare la verificările la frontiere; Capitolul V - Măsuri Specifice în caz de deficiențe grave legate de controlul la frontierele externe.*

Titlul III: *Frontiere interne: Capitolul I - Absența controlului la frontierele interne; Capitolul II - revenirea temporară la controale de la frontierele interne;*

Titlul IV: *Dispoziții finale* [13].

b. Regulamentul Schengen din 2017 [31]

Acest regulament n-a abrogat regulamentul din 2016, dar a adus unele modificări în ceea ce privește consolidarea verificărilor prin consultarea bazelor de date relevante la frontierele externe. Practicarea controalelor la frontierele externe este ca o garanție pentru spațiul Schengen, un

spațiu fără controale interne, o contribuție importantă pentru garantarea securității în termen lung a Uniunii Europene și a cetățenilor ei. În acest context, un obiectiv important este: consolidarea verificărilor pentru combaterea amenințărilor teroriste în Uniunea Europeană și asigurarea securității cetățenilor Uniunii Europene. Controalele sistematice trebuie să se desfășoare în conformitate cu dreptul relevant al Uniunii, cu Carta Drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și trebuie să respecte pe deplin demnitatea umană în conformitate cu articolul 4 și șapte al regulamentului din 2016 [18].

În aprilie 2017, Parlamentul European a aprobat cu 469 voturi pentru, 120 împotrivă și 42 abțineri, un nou regulament, care modifică codul Schengen pentru granițe. Acesta a intrat în vigoare în aprilie 2017 [28]. Regulamentul 2017/458 e BE, a adus unele modificări și a înlocuit articolul 8 [17]. Alienatul 2 și 3 ai Regulamentului din anul 2016. Verificările sistematice la frontierele externe se leagă nu doar cu resortisanții țărilor terțe, precum și persoanelor care beneficiază de dreptul la libera circulație. În același timp, modificarea se leagă și cu utilizarea bazelor de date SIS, Interpolului privind documentele de călătorie furate, pierdute și a bazelor de date naționale pentru a se îmbunătăți securitatea UE și a cetățenilor acesteia [29]. Criza migrației și situația securității în continuă schimbare în ultimii ani, au demonstrat ca spațiul Schengen are nevoie de frontiere externe puternice. În anul 2017, au fost adoptate noi norme pentru frontierele externe ale spațiului Schengen, cu confruntarea de date de baze relevante, în scopul de a asigura aceste persoane pentru a nu reprezenta o amenințare la adresa politicii publice sau a securității interne. În plus, 1700 de ofițeri din cadrul noii Agenții Europene pentru Poliția de frontieră și Garda de Coastă sprijină în prezent poliția națională de frontieră a statelor membre să patruleze în țări ca Bulgaria, Grecia, Italia și Spania. Uniunea Europeană depune eforturi pentru a crea o uniune a securității, astfel încât Europa să devină mai sigură prin combaterea terorismului și a criminalității grave și prin consolidarea frontierelor externe ale Europei [31].

Analiza articolului nr. 8 al Regulamentului Schengen. Pentru a asigura securitatea cetățenilor din interiorul UE, trebuie fortificată securitatea granițelor Uniunii. Modificarea Regulamentului Schengen, care este un regulament comun între Comisia Europeană și Parlamentul European, prevede măsuri de consolidare a granițelor externe ale Uni-

unii Europene, nu a granițelor Schengen [26]. Regulamentul Schengen prevede unele modificări la Articolul 8, punctul 2 și 3, care se referă la verificarea sistematică la frontierele externe, susținând că controlul se face nu doar pentru cetățenii țărilor terțe, dar și pentru cetățenii europeni; controlul nu este doar unul minim, dar verificarea sistematică se face și la intrarea și ieșirea pentru fiecare persoană, verificarea în baze de date etc. Este important să arătăm diferența între denumirea frontierei interne și frontierei externe:

- frontieră internă înseamnă: (a) frontierele terestre comune, inclusiv frontierele fluviale și pe lacuri ale statelor membre [18]; (b) aeroporturile statelor membre destinate zborurilor interne; (c) porturile maritime, fluviale și cele aflate pe lacurile statelor membre, pentru legăturile interne regulate cu feribotul; Frontiere interne: frontieră ce se află între două state care fac parte la Spațiul Schengen [23].

- „frontieră externă”: frontierele terestre ale statelor membre, inclusiv frontierele fluviale și pe lacuri, frontierele maritime, precum și aeroporturile, porturile fluviale, porturile maritime și porturile aflate pe lacuri, cu condiția să nu fie frontiere interne [18]. Frontierele externe se află între un stat care este parte la Spațiul Schengen și un stat care nu face parte la acest spațiu.

Articolul 8 /2 din Regulamentul Schengen din anul 2016 este modificat prin Regulamentul Schengen din anul 2017. Țările care fac parte din Spațiul Schengen vor să aibă o uniune a securității reală și efectivă, capabilă să combată criminalitatea, terorismul, să consolideze și mijloacele de apărare la frontierele externe.

Acest lucru se referă și la articolul 1, care înlocuiește articolul 8/2[18, p.2], în care observăm în comparație cu regulamentul din 2016, orice persoană este supusă unui control mai strict, la intrare și la ieșire la toate frontierele: aeriene, terestre și maritime, indiferent de faptul că aceste persoane beneficiază de dreptul la libera circulație în temeiul dreptului UE. Ori de câte ori o persoană intră sau iese din UE, se înregistrează data, locul, motivul trecerii frontierei. Modificările aduse Codului Schengen prevăd efectuarea unor verificări sistematice în bazele de date, care face ca schimbul de informații să se îmbunătățească și Europa să fie mai consolidată, și să asigure aprarea pentru acest spațiu și cetățenii ei [18].

Referindu-ne la alienatul/3, din regulamentul Schengen, observăm ca

în articolul 8/3 [17, alin. 3] sunt modificări pentru resortisanții din țările terțe, care se referă la controalele sistematice, la intrare și ieșire, care trec frontierele externe ale UE, pentru a identifica în așa fel călătorii ce reprezintă o amenințare la adresa securității sau cei care fac obiectul unui mandat de arestare. De asemenea, verificările permit statelor membre să se asigure că persoanele respective nu reprezintă o amenințare pentru ordinea publică, securitatea internă sau sănătatea publică [17, alin. 3]. Aceste noi verificări sistematice ar trebui să se desfășoare în deplină conformitate cu dreptul relevant al Uniunii, inclusiv cu Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene („carta”) și cu articolul 4 din Regulamentul (UE) 2016/399 al Parlamentului European și al Consiliului (1), și ar trebui să respecte pe deplin demnitatea umană, în conformitate cu articolul 7 din respectivul regulament [13].

În afară de aceste modificări atestate în Spațiul Schengen, dacă ne referim la resortisanții țărilor terțe, ei trebuie să-și îndeplinească și alte condiții când circulă la spațiul Schengen.

- Ei nu trebuie să depășească perioada de ședere (maximum 90 de zile în orice perioadă de 180 de zile), trebuie să justifice scopul și condițiile șederii planificate;

- Trebuie să dispună de mijloace de subzistență suficiente, atât pentru durata șederii planificate, cât și pentru întoarcerea în țara de origine sau pentru tranzitul către o țară terță în care admisia este garantată, sau să fie în măsură să dobândească legal respectivele mijloace;

- Evaluarea mijloacelor de subzistență se face în funcție de durata și de scopul șederii și în raport cu nivelul mediu al prețurilor în materie de cazare și masă din statul membru sau din statele membre în cauză, pentru o cazare la preț moderat, înmulțite cu numărul de zile de ședere [18, art. 6].

Uniunea Europeană și cerințele aprofundării integrării - obiectiv fundamental al acesteia, au o piață internă unică, nu ar fi conceput, fără acest drept de circulație a persoanelor, integrarea însemnând, în mod explicit și organic, existența libertății de circulație, după cum restrângerea exercitării acestui drept echivalează fragilizarea și blocarea UE [2].

Statele Schengen au o frontieră externă comună pentru care, în absența controalelor la frontierele interne, acestea sunt responsabile împreună, pentru a garanta securitatea în spațiul Schengen. Cu toate acestea, controlul eficient al frontierei externe nu înseamnă că Europa a devenit o „fortăreață”. Dimpotrivă, pentru economiile europene este

esențial să se încurajeze călătoriile de afaceri și turismul. De asemenea, este necesar ca frontiera externă să rămână deschisă persoanelor care vin pentru a munci sau pentru a fugi de războaie și persecuții [23].

Libera circulație a cetățenilor albanezi în Spațiul Schengen. Albania este o țară post comunistă, care vede viitorul ei doar fiind parte a Uniunii Europene. Summitul de la Selanik reprezintă un model pentru Țările din Balcanii de Est, deoarece le-a deschis perspectiva integrării în Uniunea Europeană, dând o prioritate reformelor pentru fiecare țară în mod individual. În așa fel, între Albania și Comunitatea Europeană a fost semnat *Acordul de Stabilizare și Asociere*, în anul 2006 [12], care a intrat în vigoare în anul 2009. Acest acord este ratificat prin lege și face parte din sistemul intern de drept, după ce se publică în jurnalul Oficial al Republicii Albania [21]. Acordul are prioritate în raport cu legile din legislația albaneză [21]. Articolul 216 [20] din TFUE stipulează încheierea de acorduri între țările terțe și UE, iar articolul 217 [3, art. 217] specifică acordurile de asociere. Cetățenii unor state cu care UE a încheiat acorduri de asociere, stabilizare, cooperare, parteneriat și/sau alte tipuri de acorduri, precum este și Republica Moldova, se bucură de egalitate de tratament sub multe aspecte, însă un au dreptul la egalitatea deplină, de tratament de care se bucură cetățenii UE [14].

Cauza Demirel [1] a rezolvat neclaritățile pentru concepția cuvântului „asociere”, definindu-l prin acordarea modalității ce crează legături speciale și privilegiate a țărilor terțe cu Comunitatea, care din partea lor participă la realizarea funcțiilor sistemului comunitar. Din cealaltă parte, comunitatea, în baza articolului 238, trebuie să-și garanteze luarea măsurilor necesare pentru toate domeniile care acoperă tratatul.

Titlul V reglementează circulația muncitorilor și se referă la articolele 46/48. Pentru muncitorii albanezi care lucrează în mod legal pe teritoriul unei țări membre a Uniunii Europene, nu trebuie să fie discriminați din cauza cetățeniei lor, în ceea ce privește condițiile de muncă, remunerare, sau desființarea contractului de muncă, comparativ cu cetățenii din țara respectivă [5, art. 46/1]. Articolul 80 din Acordul de Stabilizare și Asociere între statele membre ale UE și Albania stipulează că „în ceea ce privește migrația, părțile acceptă să aplice un tratament echitabil cetățenilor altor țări, a căror ședere este legală pe teritoriile lor și să promoveze o politică de integrare a cărei obiectiv este să le acorde drepturi și obligații comparabile cu cele ale cetățenilor

proprii”[3]. Consiliul creat prin Acordul de Stabilizare și Asociere își centrează activitatea pe ameliorarea condițiilor de muncă, pe găsirea soluțiilor penru garantarea drepturilor persoanelor, angajate ca lucrători legali într-un stat al Uniunii Europene, pentru a avea acces la piață și să participe la cursuri profesionale etc.[5, art. 47].

Cetățenii din Albania pot circula fără vize în UE, dar ridicarea vizeilor este supusă unor condiții, trebuie să aibă un pașaport biometric, pentru a intra pe teritoriul UE, pe o perioada de 90 de zile, iar dacă depășesc termenul legal, ei plătesc o amendă sau li se interzice intrarea în țările membre la Spațiul Schengen. Dacă cetățenii albanezi stau într-o țară din spațiul Schengen mai mult decât 90 de zile, au nevoie de o viză, ca să poată lucra sau studia în țara respectivă [27]. Ei sunt datori să justifice scopul și condițiile șederii planificate și să dispună de mijloace de subzistență suficiente, atât pentru durata șederii planificate, cât și pentru întoarcerea în țara de origine sau pentru tranzitul către o țară terță în care admisia este garantată, sau să fie în măsură să dobândească legal mijloacele necesare, să nu fie o persoană care face obiectul unei alerte emise în SIS în scopul de a i se refuza intrarea etc. [18, art. 6].

Directiva 2009/52/CE stabilește standardele minime privind sancțiunile și măsurile referitoare la adresa angajatorilor de resortisanți din țări terțe, aflați în situație de ședere ilegală. Pentru patronii care angajează persoane cu ședere ilegală sau care nu îndeplinesc condițiile de angajare în țările din Uniunea Europeană, se prevăd sancțiuni. Aceasta este o necesitate justificată de consolidarea cooperării dintre statele membre în lupta împotriva imigrației ilegale și, în special, cu privire la necesitatea intensificării, la nivel de stat membru și la nivelul UE, a măsurilor de combatere a angajării ilegale [9]. Patronii nu trebuie să angajeze resortisanți din țări terțe, care se află în situație de ședere ilegală [9, art. 9], iar dacă încalcă acest lucru, se iau măsuri reduse la sancțiuni financiare [9, art. 5], plățile restante, ce urmează a fi efectuate de către angajatori [9, art. 6], alte măsuri, cum ar fi: rambursarea salariilor restante, a impozitelor, precum și a contribuțiilor la sistemul de securitate socială [9, art. 7], iar, în cazurile mai grave, se ajunge la sancțiuni penale [9, art. 10]. Directiva protejează migranții, asigurându-le dreptul la orice remunerație restantă de la angajatorul lor și oferindu-le acces la sprijinul unor părți terțe, cum ar fi din partea sindicatelor sau a ONG-urilor [14].

Concluzii. Modelul de integrare regională al Uniunii Europene este

viabil, dinamic, caracteristici asigurate și de faptul că procesul integrării altor state este orientat și garantează, promovează libera circulație a cetățenilor. Construind o Europă fără frontiere. Analiza istoricului și evoluției spațiului Schengen, a articolelor din TFUE, sau regulamentelor și modificărilor legislației Schengen, le vor fi utile studenților, masteranzilor, altor grupuri sociale, constituite din cetățenii Republicii Albania, Republicii Moldova, Ucraina, România etc., care planifică să călătorească în statele membre ale Uniunii Europene sau, având rude în acestea, sunt deseori rugați să ofere detalii referitoare la normele juridice și regulile de aplicare a condițiilor oferite de spațiul Schengen.

Semnarea ASA, liberalizarea vizelor pentru cetățenii din Albania, Republica Moldova, Ucraina, oferă noi oportunități pentru aceștia, creându-le condiții favorabile pentru vizite de lucru, studii în statele membre ale Uniunii Europene, amintindu-le, totodată, că în orice acord, sunt enumerate nu doar drepturile, dar și obligațiunile reciproce. Istoria Albaniei și a altor state din Europa Centrală și de Est a demonstrat că nici o țară izolată nu se poate dezvolta. Doar colaborând, asigurăm viabilitatea și dinamica modelului creat de Uniunea Europeană.

O Europă fără frontiere interne aduce și beneficii economice importante, ceea ce arată că spațiul Schengen este o realitate palpabilă, apreciată și reușită, demonstrând importanța sa pentru viața noastră de zi cu zi și pentru societatea în care trăim. Trebuie să menținem și să consolidăm această realizare comună. După cele două războaie mondiale devastatoare, au fost necesari mulți ani pentru eliminarea frontierelor, asigurarea securității și consolidarea încrederii. Crearea spațiului Schengen este una dintre cele mai importante realizări ale UE, iar rezultatele ei au produs schimbări ireversibile.

Referințe bibliografice

1. Aida Gogu Bushati, Bazat E Së Drejtës Europiane, Shtypshkronja Guttenberg, Tiranë, 2014.
2. Augustin Fuerea, Actualitatea aplicării principiului libertății de circulație în contextul Brexit, Societatea Română de Drept European, Reglementări ale Uniunii Europene de un interes aparte/ sui generis, pentru România, Universul Juridic, București, 2017.
3. Acordul de Stabilizare și Asociere între Statele Membre ale UE și Albania, Articolul 80.
4. Acordul de Stabilizare și Asociere între Statele Membre ale UE și Albania.

5. ASA, Art 46/1
6. Case C-503/03 Commission v Spain,
7. Case Aziz Melki (C-188/10), and Sélim Abdeli (C-189/10).
8. Convenția din 19 iunie 1990, de aplicare a acordului Schengen din 14 iunie 1985 privind eliminarea graduală a controalelor la frontierele Schengen.
9. Directiva 2009/52/ CE, a Parlamentului European și a Consiliului, din 18 iunie 2009.
10. Erjona Canaj, Lëvizja e lirë e personave në Bashkimin European, UETPress, Tiranë, korrik, 2014, Fq 1 993.
11. Sylvie Hennion, Muriel Le Barbier, Marion Del Sol, E Drejta Sociale Evropiane dhe Ndërkombëtare, Papirus, Tiranë, 2013.
12. Ligjin nr 95 9 0, dt 27. 7. 2006, që ratifikoi MSA ndëmjet Republikës së Shqipërisë dhe Komuniteteve Europiane të shteteve të tyre anëtare.
13. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 77/1.
14. Manual de drept european in materie de Azil, frontiere si imigratie, Luxemburg, Oficiul pentru publicații al Uniunii Europene, 2014.
15. Protocolul nr. 19 din TFUE, Privind Acquis-UI Schengen Integrat în Cadrul Uniunii Europene.
16. Regulamentul 562/2006 i CE.
17. Regulamentul 2017, www.europa.eu
18. Regulamentul (UE) 2016/399 al Parlamentului European și al Consiliului, din 9 martie 2016.
19. Traktati i Amsterdemit, Titlul IV, Viza, azil, emigracion dhe politika të tjera që lidhen me lëvizjen e personave në Be.
20. Version I Konsoliduar I Traktateve të Bashkimit European dhe Karta e të Drejtave themelore e Bashkimit European, Ipa, 2008, Tiranë.
21. [www. Qbz. Gov.al/Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë](http://www.qbz.gov.al/Kushtetuta%20e%20Republikes%20se%20Shqiperise), 2016.
22. [www.eur lex.europa. eu Konventa shengen](http://www.eur-lex.europa.eu/Konventa%20shengen).
23. Schengen Brouchure/migration and Home Affairs, European Commission, www.ec.europa.eu
24. www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/02/07-prolongation-border-controls/
25. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=80748&doclang=RO>
26. Interviu Monica Macovei, www.mobile.hotnews.ro
27. www.punetegashtme.gov.al
28. www.caleaeuropeana.ro
29. www.press.office@consilium.europa.eu
30. www.schengen.mai.gov.ro
31. Uniunea Europeană, Ce este și ce face, Comisia Europeană, Luxemburg, 2018, [www.europa.eu./](http://www.europa.eu/) documente și publicație.

REGIMUL DE TUTELĂ ȘI MANDAT - MODALITĂȚI DE EXERCITARE A COMPETENȚELOR TERITORIALE ALE STATULUI ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC

Sergiu CERNOMOREȚ, *doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM*

(cernomor2004@mail.ru)

Doina CAZACU, *doctor în drept, USEFS*

Rezumat

Teritoriul este una dintre „marile noțiuni” de drept internațional, născută din necesitatea statelor de a-și repartiza competențele pe continentele europene și americane între secolele al XV-lea și al XVII-lea.

În anumite perioade de timp, conceptul de „competență absolută” a statului asupra teritoriului său a suferit transformări. În acest sens, comunitatea internațională, prin intermediul organizațiilor internaționale, în scopul asigurării păcii și securității internaționale, a echilibrului dintre marile puteri și țări care abia își conturau suveranitatea, au instituit mecanisme internaționale de administrare a teritoriilor. În acest articol științific vom analiza regimul de mandat internațional și cel de tutelă internațională.

Cuvinte-cheie: *teritoriu, competență, administrare internațională, mandat, tutelă*

CZU: 341.1/.8+342.15

Introducere. Carta Națiunilor Unite este documentul care servește drept fundament juridic pentru întreaga activitate a Organizației Națiunilor Unite. În general, Organizația Națiunilor Unite este organizația cu vocație universală care a fost creată pentru a „feri generațiile viitoare de flagelul războiului”, acesta fiind, scopul principal - menținerea păcii și securității internaționale. Deși operațiunile de menținere a păcii nu sunt prevăzute expres în Carta O.N.U, totuși acestea au devenit un instrument des utilizabil de către O.N.U în vederea atingerii scopului său primordial.

La etapa actuală, modalitățile de asigurare a păcii și securității internaționale sunt în conformitate cu principiile generale ale dreptului internațional public, printre care se enumeră principiul egalității suverane, renunțarea la forță sau la amenințarea cu utilizarea acesteia, inviolabilitatea frontierelor, integritatea teritorială a statelor, soluționarea pașnică a disputelor, neintervenția în afacerile interne, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, egalitatea în drepturi și autodeterminarea popoarelor, cooperarea între state, executarea cu bună-credință a angajamentelor asumate în virtutea dreptului internațional public [3, p. 61].

Suportul juridic al operațiunilor de menținere a păcii îl reprezintă mandatul. Mandatul se eliberează de regulă, la inițiativa și cu aprobarea Consiliului de Securitate, dar acest rol îl poate îndeplini și Adunarea Generală a O.N.U. Art. 24 pct. 1 din Carta Națiunilor Unite conferă Consiliului de Securitate *„răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale”*.

La rândul său, N.A.T.O. precizează că prin mandat se înțelege autorizarea forțelor întrunite multinaționale de a executa misiuni în teatrele de operații, în baza hotărârii unui for internațional (MC362/1-NATO Rules of Engagements) [10, p. 99]. Mandatul, de fapt, determină limitele de angajare a forțelor în conflict, conceptul de reguli de angajare exprimă câteva realități concrete cu privire la folosirea forței de către militari ca reprezentanți ai autorităților statale care le-au încredințat misiunea.

În studiul pe care ni-l propunem să-l realizăm, vom încerca să evidențiem aspectele ce țin în special de modalitățile de administrare aplicate de către alte state sau organizații internaționale pe teritoriul altor state, astfel încât să poată fi asigurat un climat de pace, cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Metode aplicate. Realizarea obiectivelor investigației regimului de tutelă și mandat, a modalității de administrare a acestora pe teritoriul altor state este posibilă în condițiile valorificării potențialului cognitiv a metodelor teoretice și empirice de cercetare. A fost aplicată: analiza de conținut.

Rezultatele investigației. Dreptul internațional public scoate în evidență situațiile în care un teritoriu a fost administrat la nivel internațional de către state în mod individual, sau prin intermediul unei organizații internaționale. Modalitățile recunoscute de comunitatea internațională sunt mandatul și tutela.

Mandatul internațional se caracterizează prin exercitarea competențelor teritoriale de către un stat sub controlul unei instituții internaționale [6, p. 96]. Acest model de „reprezentare” a fost consacrat în art. 22 al Pactului Societății Națiunilor, fiind instituit în 1919, care prevedea că „teritoriile care în urma războiului au încetat de a fi sub suveranitatea Statelor care le guvernau mai înainte și care sunt locuite de popoare încă incapabile de a se conduce ele însele, date fiind condițiunile deosebit de grele ale lumii moderne. Bunăstarea și dezvoltarea acestor popoare formând o misiune sfântă a civilizației, este necesar să se încorporeze în prezentul Pact garanții pentru îndeplinirea acestei misiuni. Cea mai bună metodă pentru realizarea în mod practic a acestui principiu este de a încredința tutela acestor popoare națiunilor mai înaintate care, prin resursele, experiența sau pozițiunea lor geografică sunt cele mai în măsură să-și ia această răspundere și care consimt să o primească: ele ar exercita această tutelă în calitate de mandatare și în numele Societății. Caracterul mandatului trebuie să difere, după gradul de dezvoltare al poporului, după situația geografică a teritoriului, după orice alte circumstanțe asemănătoare” [13, p.19].

Din conținutul art. 22 al Pactului Societății Națiunilor și interpretat de Consiliul Societății Națiunilor, pot fi evidențiate următoarele principii care se aplicau în materie de mandat:

- a) mandatul se aplică asupra teritoriilor care, după Primul Război Mondial, au încetat să se mai afle sub autoritatea statelor care le-au guvernat;
- b) asigurarea bunăstării și dezvoltării acestor popoare, de către Societatea Națiunilor;
- c) puterile mandatare sunt responsabile pentru activitatea lor față de Societatea Națiunilor;
- d) conținutul mandatului este în funcție de nivelul de dezvoltare al populației respective.

Din acest punct de vedere, teritoriile puse sub mandat pot fi divizate în trei categorii:

- 1) mandate de tip A: formal acestea erau declarate ca fiind state independente, aflându-se sub „conducerea” statului mandatar până la momentul în care statul pus sub mandat va fi în stare să guverneze fără ajutor din afară. Ca urmare a luptei pentru eliberare națională, teritoriile de sub mandat de tip A și-au dobândit independența până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Printre teritoriile aflate supuse regimului

de mandat de tip A pot fi evidențiate: Siria și Liban - mandat Francez, Palestina, Irak și Transiordania - mandat englez.

2) mandate de tip B: aceste teritorii erau puse sub administrarea statului mandatar, sub condiția anumitor obligații față de populația locală. De exemplu, prin mandatul belgian asupra teritoriilor din Estul Africii, constituind Ruanda-Burundi, prin decizia Consiliului Societății Națiunilor din 20 iulie 1922, puterea mandatară, prin art. 5 al Acordului de instituire a Mandatului, trebuia să:

- elimine toate formele de comerț cu sclavii;
- interzică munca forțată sau obligatorie, cu excepția muncii și a serviciilor publice esențiale și sub rezerva unei remunerații echitabile;
- protejeze populația nativă împotriva fraudelor și constrângerilor prin monitorizarea atentă a contractelor de muncă;
- efectueze un control eficient asupra traficului de arme și muniții, precum și asupra comerțului cu băuturi spirtoase [9, p. 37].

Mandatele de tip B au fost aplicate și față de Camerun și Togo - mandat francez și englez, Tanganica - mandat englez [14, p. 87].

3) mandate de tip C: se referă la teritoriile asupra cărora statul mandatar era autorizat să acționeze ca și asupra teritoriilor încorporate în teritoriul său, prin aplicarea directă a legilor sale. Acest tip de mandate s-a aplicat în esență față de vechile colonii germane, Africa de Sud - Vest - mandat al Uniunii Sud - Africane (teritoriul actual al Namibiei, care a devenit independentă la 30 martie 1990), Insula Nauru - mandat al Marii Britanii, Noua Guinee - mandat al Australiei ș.a. [11, p. 306]. Societatea Națiunilor a recurs la sistemul mandatelor în vederea încredințării administrării acestor teritorii unor mari puteri precum: Anglia, Franța, Japonia, cu scopul pregătirii lor pentru a deveni autonome sau independente. Durata mandatului putea să varieze. Beneficiari ai mandatelor au fost Japonia în China și zona Pacificului, Anglia și Franța în Africa și zona arabă a Imperiului otoman (Siria și Liban – Franței, Palestina și Mesopotamia, viitorul Israel – Angliei). Unele orașe aflate în dispută au fost declarate orașe libere și trecute sub autoritatea Societății Națiunilor. A fost cazul orașelor Danzig, disputat de Germania și Polonia, și Fiume, revendicat de Italia și de Iugoslavia.

În procedura de numire a mandatelor, mai întâi, se desemnau mandatarii. Acest proces era realizat de către Consiliul Suprem, în numele Adunării Puterilor aliate și asociate, iar ulterior Societatea Națiunilor,

printr-un act juridic, preciza condițiile în care să se exercite mandatul [1, p.220]. Puterea mandatară, exercitând regimul de mandat, era în drept să exercite anumite competențe în teritoriile de sub mandat, totodată, urma să-și asume anumite obligații, fiind supusă unui control internațional.

Pactul Societății Națiunilor folosește termenul de „mandat”, totuși acesta nu corespunde conținutului termenului din dreptul intern, iar părțile nu se află pe poziție de egalitate juridică, conform principiilor generale contractuale. Potrivit Codului Civil al Republicii Moldova, prin mandat se înțelege acea împuternicire care este conferită mandatarului în vederea reprezentării mandatului la încheierea actelor juridice, iar mandatarul acționează din numele și pe contul mandantului [5]. Având în vedere cele menționate supra, este important a afirma că mandatul instituit față de un anumit teritoriu nu putea fi revocat, deoarece se instituia în baza unui tratat.

Tratatele încheiate de statul mandatar nu se extindeau asupra teritoriilor puse sub mandatul său, decât dacă exista o prevedere expresă în acest sens, aceste reglementări țineau în special de conținutul competențelor conferite. Nu avea loc o extindere automată a ordinii juridice a puterii mandatare asupra teritoriilor aflate sub mandat. Se respecta statutul juridic al bunurilor publice situate pe teritoriile puse sub mandat. Integritatea teritoriului pus sub mandat era respectată, astfel erau interzise cesiunile de teritoriu către terți și încorporarea teritoriului sub mandat la teritoriul statului mandatar. Având în vedere scopul pentru care au fost instituite regimurile de mandat, cel de a ridica bunăstarea populației, favorizarea progresului social, statutul mandatar avea dreptul de a conduce și de a controla serviciile publice locale, urma să apere acel teritoriu [2, p. 221].

Odată cu dispariția Societății Națiunilor, sistemul de mandat internațional este înlocuit prin cel de tutelă internațională, creat prin Cap. XII al Cartei O.N.U.

Organizația Națiunilor Unite a dezvoltat de fapt, de mai mulți ani, misiuni de menținere a păcii ale cărui scop este să administreze temporar anumite zone în scopul de a asigura securitatea regiunii în cauză și, în anumite cazuri, pentru a promova crearea unui stat democratic. Aceste spații, calificate drept „colectivități teritoriale” administrate pe plan internațional sau „teritorii sub administrația internațională”, sunt domeniul de aplicare a competențelor internaționale non-suverane, iar pentru

a ne convinge de acest fapt, este suficient să se refere la rezoluțiile Consiliului de Securitate (norme internaționale), prin care se creează aceste spații, oferind reprezentanților O.N.U pe teren competențe definite (non-suverane) în materie civilă, politică și militară, valabile pentru o zonă definită (jurisdicție teritorială) [12, p. 51]

Potrivit art. 77 al Cartei O.N.U., sistemul de tutelă se va aplica teritoriilor din categoriile enumerate mai jos și care vor fi supuse acestui sistem prin acorduri de tutelă:

- a) teritorii aflate sub mandat;
- b) teritorii care pot fi desprinse din statele inamice, ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial;
- c) teritorii supuse în mod voluntar acestui sistem de către statele care răspund de administrarea lor [4].

Somalia, veche colonie a Italiei, a fost unicul teritoriu plasat sub tutelă în virtutea art. 77 lit. b) al Cartei O.N.U., ca fiind teritoriu desprins din statele inamice, ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial [7, p. 306].

În conformitate cu prevederile Cartei O.N.U., obiectivele fundamentale ale sistemului de tutelă sunt:

- consolidarea păcii și securității internaționale;
- favorizarea progresului politic, economic și social al populațiilor în teritoriile sub tutelă și dezvoltarea lor pe calea autoadministrării sau independenței;
- încurajarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
- încurajarea recunoașterii interdependenței popoarelor lumii.

În vederea asigurării aplicării normelor din Carta O.N.U, pentru fiecare teritoriu, s-a încheiat un acord de tutelă între O.N.U. și statul administrator, confirmat de Adunarea Generală sau Consiliul de Securitate. Regimul de tutelă e aplicat sub răspunderea Consiliului de Tutelă, care forma un sistem de supraveghere internațională a aplicării regimului de tutelă.

În conformitate cu art. 75 al Cartei O.N.U., „Organizația Națiunilor Unite va stabili, sub autoritatea sa, un sistem internațional de tutelă pentru administrarea și supravegherea teritoriilor care vor putea fi supuse acestui sistem prin acorduri individuale ulterioare”. Precizăm că „Carta O.N.U. utilizează termenul de „teritoriu” și nu pe cel de „stat”. Acesta se explică prin faptul că, sistemul de tutelă este conceput ca un regim de tranziție al acestor teritorii spre autoguvernare și independență. În vede-

rea determinării conținutului competențelor pe care le aveau teritoriile de sub tutelă, cât și a conținutului drepturilor conferite statului administrator, se propune a face o analiză a unui caz practic, prin exemplul tutelei asupra teritoriului Camerunului.

Concluzii. Potrivit prevederilor Constituției Franceze din 1946, teritoriul Camerunului, i-a fost atribuit un regim juridic de „teritorii asociate”, care corespund acelor teritorii puse sub tutelă. Constituția Franceză se aplica direct asupra teritoriului Camerunului, fiind administrat potrivit legislației franceze, ca parte integrantă a teritoriului francez. Prin Decretul din 1957 s-au stabilit limitele competențelor statului administrator, cât și a teritoriului de sub tutelă, astfel, Franța își rezervă domeniul afacerilor externe, în acest sens, dispunând de dreptul de a încheia tratate, dreptul de legăție activă și pasivă, dreptul de a reprezenta Camerunul în cadrul conferințelor și organizațiilor internaționale [8, p. 612]. Unele libertăți largi sociale, cum ar fi dreptul la muncă, libertatea de asociere, erau în afara competenței Franței [8, p. 613]. În anul 1960, teritoriul de sub tutelă își capătă independența sub numele de Camerun.

Teritoriile administrate de către state străine în numele Societății Națiunilor, apoi în numele O.N.U., își păstrează o parte din drepturile sale suverane, iar nici o entitate care a administrat, nu putea să-și revendice careva drepturi suverane. Legitimitatea existenței unor astfel de regimuri decurge din caracterul lor temporar sau tranzitoriu. Puterile administratoare nu și-au revindecat un titlu de suveranitate asupra acestor teritorii, justificând prezența lor prin aplicarea mandatului conferit de comunitatea internațională, în numele căreia trebuiau să aducă populația la aptitudinea de a se autoadministra.

În anul 1994, odată cu obținerea autonomiei depline a insulei Palaios, care liber s-a asociat Statelor Unite ale Americii, Consiliul de tutelă, și-a sistat activitatea. Cercetarea subiectului privind regimul juridic al tutelei internaționale în materie de teritorii a reieșit din necesitatea înțelegerii impactului pe care acesta l-a avut asupra statelor, foste colonii, care au reușit, printr-un regim de tranziție, să devină independente.

Referințe bibliografice

1. Anghel I. Subiectele de drept internațional. București: Lumina Lex, 2000.
2. Anghel I. Subiectele de drept internațional. București: Lumina Lex, 2004, Ediția a II-a revăzută și adăugită.

3. Burian A., ș.a. Drept Internațional Public, Ediția a IV-a revizuită și adăugită. Chișinău: „Elena-V.I.”, 2012. 636 p.
4. Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. <http://www.un.org/fr/documents/charter/pdf/charter.pdf> (accesat la 02.10.2018).
5. Codul Civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 06 iulie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, Nr. 82-86.
6. Cohen Jean L. Les transformations contemporaines de la souveraineté. 30 p. Online: http://www.raison-publique.fr/IMG/pdf/03_Transformations_contemporaines_de_la_souverainete_Cohen_.pdf, (accesat la 07.09.2018).
7. Farran O. International enclaves and the question of state servitudes, International and Comparative Law Quarterly, V.4, Issue, 1955.
8. Gonidec P. De la dépendance à l'autonomie: l'Etat sous tutelle du Cameroun. In: Annuaire français de droit international, volume 3, 1957.
9. Kohen M. Possession contestée et souveraineté territoriale. Paris: Presses universitaires de France, 1997.
10. Manualul NATO. Bruxell: Biroul de informare și presă, 2001.
11. Sinkondo M. Droit international public. Paris: Ellipses, 1999.
12. Thibaut Fl. G. Territoare en droit international, În: „Civitas Europa”, nr. 35, 2015, pp.41-53.
13. Vianu A., ș.a. Relații internaționale în acte și documente, vol. I. 1917-1939. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
14. Анашкина И. Международно-правовой режим территориального моря. диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский Государственный Институт Международных отношений МИД РФ, Москва, 2002.

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND LIBERTATEA INDIVIDUALĂ A PERSOANEI

Eugen GUȚANU, *doctor în drept, conferențiar universitar, IRIM*
egutanu@bk.ru

Liliana STAVER, *doctorandă, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În articol se analizează noțiunea de libertate a omului prin prisma istorică a dezvoltării omenirii. Ca drept fundamental al cetățeanului, libertatea persoanei este o componentă majoră a condiției umane, un imperativ impus de necesitatea de progres al societății contemporane. Omul trăiește în societate, fiind membru al unei colectivități și prin urmare, întinderea drepturilor și libertăților care i se recunosc, ca și măsura transpunerii lor în fapt, depind de condițiile economice, sociale și politice specifice fiecărui stat. Tocmai din dorința de a se evita extremele, starea de libertate a persoanei face obiectul reglementării normelor de drept, care îi stabilesc conținutul și îi determină întinderea, consacându-se un „status libertatis” [3] al persoanei.

Cuvinte-cheie: libertate, cetățean, societate, norme de drept, stat

CZU: 342.721

Sentimentul libertății s-a născut și înălțat odată cu omul. Libertatea pentru om a fost și va rămâne tot atât de firească și de legitimă, cât este însăși existența lui. Conceptul de libertate are un conținut atât filosofic, cât și un aspect juridic. Ca o categorie filosofică, libertatea este o modalitate de comportare a oamenilor în raport cu determinismul obiectiv al vieții sociale, o expresie a raportului în care se află activitatea oamenilor față de necesitatea și legile obiective ale naturii și societății. Dreptul general la libertate este o

valoare supremă a societății și reprezintă posibilitatea persoanei de a gândi și activa în corespundere cu concepțiile și opiniile despre necesar și dorit, de a-și atinge scopurile propuse, astfel realizându-se în lumea obiectivă. În concepția filosofică de a fi liber, nu înseamnă a putea obține tot ce dorești, ci a aspira numai la ceea ce este realizabil. În accepțiune juridică, libertatea este o valoare socială promovată, dezvoltată și ocrotită de normele juridice, în sensul că personalitatea omului își găsește afirmarea în libertățile consacrate și asigurate de ordinea de drept [10]. Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu este în detrimentul altuia, astfel, exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om n-are limite decât pe acelea care asigură celorlalți membri ai societății posibilitatea exercitării acelorași drepturi [4]. În literatura juridică se face distincție între libertate, ca atribut al ființei umane și libertate ca drept fundamental al cetățeanului. Potrivit primei accepțiuni, libertatea are în vedere posibilitatea de mișcare a persoanei, însoțind toate manifestările sociale ale acesteia, fiind inclusă în conceptul de inviolabilitate a persoanei. În cea de-a doua, ea apare ca un ansamblu de drepturi consacrate și garantate prin Constituție. Libertatea individuală este un drept fundamental al omului. Acestea sunt drepturi subiective și indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, care sunt înscrise și garantate de norme ca declarații de drepturi, constituții sau legi fundamentale [1]. Ca drept fundamental al omului, libertatea persoanei este o componentă majoră a condiției umane, un imperativ impus de necesitatea de progres al societății contemporane. Omul trăiește în societate, fiind membru al unei colectivități și prin urmare, întinderea drepturilor și libertăților care i se recunosc, ca și măsura transpunerii lor în fapt, depind de condițiile economice, sociale și politice specifice fiecărui stat. În opinia unor autori, negarea sau suprimarea libertății individuale, a drepturilor fundamentale, echivalează cu oprimarea persoanei, deci cu frânarea evoluției și progresului social, după cât manifestarea fără nici un fel de limită a libertăților individuale, creează pericolul anarhiei și duce la destrămarea unității organice reprezentată de viața colectivității. Tocmai din dorința de a se evita extremele, starea de libertate a persoanei face obiectul reglementării normelor de drept, care îi stabilesc conținutul și îi determină întinderea, consacrandu-se un „status libertatis” al persoanei [5]. În aceste condiții, libertatea este o valoare socială condiționată de gradul de dezvoltare a societății, care pe plan normativ îmbracă forma dreptului de a pune în valoare toate însușirile, atributele, interesele și dorințele legitime ale omului [9]. Constituția Republicii

Moldova în articolul 25 stipulează că „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”. Pentru prima dată pe continentul european libertatea individuală este prevăzută în primul act constituțional britanic Magna Carta Libertatum din 1215 articolul 19, care prevedea că „niciun om liber nu va fi arestat sau deținut în închisoare sau lipsit de proprietate, sau declarat înafara legii, sau prigonit în alt mod și nu vom merge asupra lui și nu vom trimite asupra lui, decât în baza unei sentințe legale, de către persoane egale lui și conform dreptului țării [15].

Totodată, prin acest act, articolul 36 se întărește instituția controlului judiciar al legalității arestării învinuitului și posibilității liberării pe garanție, instituție cunoscută în Anglia și până la semnarea Cartei Libertăților, care mai târziu apare sub denumirea unei proceduri de protecție a individului - „habeas corpus” [15]. Procedura de „habeas corpus” presupunea la origine dreptul persoanei arestate de a-i fi adus, în cel mult 24 de ore, corpul în fața autorităților judecătorești pentru ca judecătorii să verifice cauzele detențiunii (arestării) în vederea protejării dreptului persoanei la libertate. În urma judecății, judecătorul trebuia să decidă dacă arestatul rămâne în detenție sau nu. Liberarea se putea face cu sau fără cauțiune, iar rearestarea era de neconceput pentru aceleași fapte. Neexecutarea deciziei judecătorești de liberare era sancționată cu amendă [6]. Libertatea individual se regăsește în continuare în Anglia, căpătând o dezvoltare mai amplă în Habeas Corpus Act din 1679, precum și în Petition of Right din 1688, care au inclus într-o formă rudimentară eliminarea arbitrarului în reținerea unei persoane [11]. În scopul asigurării libertății individuale Declarația drepturilor omului și cetățeanului a interzis expres practica arestării administrative în baza renumitelor „lettres de cachet” eliberate de rege, ce conținea numai ordinul de întemnițare a unei persoane, fără a indica învinuirea și termenul de deținere. Iar uneori „lettres de cachet” se dădeau persoanelor favorite în alb (în blanc), fiind posibilă arestarea oricărei persoane [12]. În concepția juridică din ultimele decenii a devenit o opinie de necontestat că libertatea persoanei trebuie garantată de legislația oricărui stat. Dispozițiile care permit privarea de libertate ca sancțiune de natură penală sau ca măsură judiciară urmează să corespundă unor standarde de largă aplicabilitate înscrise în diverse documente internaționale. Astfel, Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 prevede în articolul 3 că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea sa”,

iar articolul 9 prevede că „Nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar”. În 1776, pe continentul american apare Declarația de independență a Statelor Unite, influențată de stilul constituțiilor engleze, care proclamă: „inalienabile și printre acestea se numără străduința la viață, libertate și fericire; în vederea acestor drepturi, oamenii instituie guverne, care își dobândesc puterea legală prin consimțământul celor guvernanți; că dacă oricând, oricare formă de guvernământ periclitează aceste scopuri, poporului îi este de la sine înțeles adevărul, că toți oamenii se nasc egali și creatorul lor îi investește cu anumite drepturi stă în putere de a o răsturna și de a instaura o nouă guvernare [12].

Constituția SUA adoptată în 1787 n-a întărit drepturile și libertățile fundamentale ale omului prevăzute în Declarația de independență a Statelor Unite, se ratifică de către adunările legislative ale statelor în 1789-1791 „Legea cu privire la drepturi”, care conține primele zece amendamente ale Constituției SUA [14].

Amendamentul patru al Constituției SUA prevede „dreptul poporului de a fi asigurat în ce privește persoana, locuința, documentele și bunurile sale împotriva unor percheziții și confiscări excesive, nu va fi violat și nu se vor emite mandate decât pe bază de motive probabile, susținute prin jurământ sau declarație solemnă, descriindu-se în detaliu locul care va fi percheziționat și persoanele sau obiectele care trebuie reținute”. Una din motivațiile ce au stat la baza Revoluției franceze a fost și problema asigurării libertății individuale, care este prevăzută în Declarația drepturilor omului și cetățeanului din 1789, ce a conturat conceptul drepturilor și libertăților fundamentale, inspirat de teoria dreptului natural și de teoria contractului social. Articolul 7 din Declarația drepturilor omului și cetățeanului prevedea că „nici un om nu poate fi condamnat, reținut sau arestat decât în cazurile și în conformitate cu procedura prevăzută de lege. [14]

Tot Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului în articolul 4 prevedea că: „Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia. De asemenea, exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu are alte limite decât pe cele care asigură celorlalți membri ai societății să se bucure de aceleași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât de lege.” Convenția europeană a drepturilor omului semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, în articolul 5 se stipulează principiul că „Orice persoană are dreptul la libertate și siguranță. Nimeni nu poate fi privat de libertate

în afară de cazurile următoare și potrivit căilor legale [2]”. Printre excepțiile de la regula că „nimeni nu poate fi privat de libertate” figurează și arestarea preventivă. Din prevederile Convenției europene se degajă și câteva idei generale dintre care pot fi menționate:

- privațiunea de libertate în principiu nu poate fi dispusă decât de un magistrat;

- privațiunea de libertate urmează să asigure infractorului aducerea în fața organului competent să-l tragă la răspundere penală pentru fapta săvârșită;

- privațiunea de libertate trebuie să se realizeze numai în formele legale și după procedura prevăzută de legislația fiecărui stat;

- privațiunea de libertate să fie limitată în timp, în așa fel încât până la soluționarea definitivă a cauzelor penale măsurile de prevenție să aibă o durată cât mai scurtă;

- privațiunea de libertate să poată fi înlocuită în anumite condiții legale cu alte măsuri procesuale care să garanteze buna desfășurare a cauzei penale fără menținerea stării de arest, inculpatul putând fi eliberat (în condiții de control judiciar, pe cauțiune etc.)

- privațiunea de libertate să poată fi contestată de cel arestat în fața judecătorului, cei interesați având la îndemână posibilitatea folosirii unor căi de atac.

La indicațiile orientative cuprinse în Convenția Europeană urmează a se adăuga ca dispoziții generale normele constituționale și anume: „libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”. Libertatea individuală, ca de altfel toate libertățile umane nu este, nu poate și nu trebuie să fie absolută [7], ea poate fi restrânsă în scopul realizării interesului general numai prin lege. Constituția Republicii Moldova în articolul 54, alineatul 2 prevede ca „Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri, decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, a bunăstării economice a țării, ordinii publice, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției”. Restrângerea poate fi proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau libertății (art. 54, al. 4 al Constituției Republicii Moldova). Reieșind din natura „libertății individuale”, restrângerea poate fi adusă acestui drept în scopul apărării ordinii de drept în general și desfășurării instrucției penale în special. În literatura de specialitate s-a menționat, că

„acțiunile autorităților publice de restabilire a ordinii de drept, de represiune (atunci când este cazul) sunt și trebuie săi fie la rândul lor condiționate și clar determinate, astfel încât libertatea individuală să fie respectată și nici o persoană care este inocentă să nu fie victima unor acțiuni abuzive sau determinate eventual de rațiuni politice [7].” În scopul asigurării unei bune desfășurări a procesului penal se pot dispune luarea unor măsuri față de persoana învinuită de săvârșirea unor infracțiuni ce privesc direct libertatea individuală, cum este reținerea sau arestarea, precum și percheziționarea acesteia. În concluzie, urmează a se reține că „limitele aduse libertății individuale nu trebuie privite ca o sacrificare, încălcare sau abandonare a acesteia, ele sunt prevăzute și strict determinate de lege, au un caracter de excepție fiind instituite și trebuind a fi folosite numai în cazuri de extremă necesitate, sunt proporționale cu nevoile create în interesul superior, pe care îl deservește și sunt de interpretare restrictivă [13].” Pentru a se evita eventualele abuzuri și pentru a da dreptul persoanei care consideră că față de ea s-a luat o măsură ilegală de privațiune a libertății, legea permite persoanei lipsite de libertate prin arestare sau deținere să depună un recurs în instanța de judecată competentă în tot cursul procesului penal.

Dincolo de posibilitatea contestării legalității arestului sau detenției, orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri contrar dispozițiilor prezentului articol are dreptul la despăgubiri în condițiile legii (art. 6 alin. 7 CPP al RM). Întrucât starea de libertate a persoanei este cea firească, codul a învederat regula ca în cursul procesului penal, învinuitul sau inculpatul arestat preventiv poate fi eliberat provizoriu sub control judiciar sau pe cauțiune de către instanța de judecată. În cursul procedurii penale, nimeni nu poate fi supus torturii sau tratamentului inuman ori degradant.

Analizând cele menționate mai sus, pot spune că numărul și diversitatea garanțiilor care asigură libertatea persoanei în cursul procesului este foarte mare, astfel pot fi grupate în câteva aspecte semnificative:

1. Cazurile și condițiile generale ale luării măsurilor de prevenție sunt strict enumerate și explicate de lege, în așa fel încât nimănui să nu i se poată restrânge libertatea decât în împrejurările prevăzute și prescrise limitativ.

2. Cel împotriva căruia s-a luat măsura arestării preventive dacă consideră că aceasta este ilegală, are dreptul, în tot cursul procesului, să se adreseze instanței competente, potrivit legii. Instanța de judecată este obligată să se pronunțe într-un termen cât mai scurt, asupra legalității arestării sau deținerii sale și să dispună liberarea sa, dacă arestarea sau deținerea sunt ilegale.

3. Celui reținut sau arestat i se aduc îndată la cunoștință, în cel mult trei ore, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării și calificarea juridică a infracțiunii de săvârșirea căreia ea este bănuită sau învinuită, fapt despre care se face o mențiune în procesul-verbal de reținere sau în mandatul de arestare.

4. Pentru a nu parcurge procesul penal în stare de arest, învinuitul sau inculpatul privat de libertate, care îndeplinește anumite condiții legale, poate fi pus în libertate provizorie sub control judiciar sau pe cauciune.

5. Persoana, împotriva căreia s-a luat ilegal arestul preventiv, are dreptul la repararea pagubei suferite în condițiile prevăzute de lege.

6. Măsurile preventive, având un caracter provizoriu [8] se revocă obligatoriu la cerere sau din oficiu, când nu mai este nevoie de ea sau se înlocuiește cu o măsură mai blândă, când aceasta o cer împrejurările cauzei.

Referințe bibliografice

1. Arseni Al., Dreptul constituțional și instituții politice. Chișinău, 1997, p. 97.
2. Cloșca Ionel, Suceava Ion, Maxim Ioan, Badescu Gheorghe. Consiliul European. Drepturile Omului, Documente. Ed. Themis Edit SRL, București, 1994, p. 17.
3. Deleanu Ion. Dreptul constituțional și instituții politice. Teoria Generală, vol. II, București, 1991, p. 47.
4. Demeter I., Declarația drepturilor omului. București, 1968, p. 39.
5. Istrati Ilie. Libertatea persoanei și garanțiile ei procesual-penale. Edit. Scrisul Românesc, Craiova, 1984, p. 1.
6. Muram Ioan, Iancu Gheorghe. Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale, Institutul Român pentru Drepturile Omului (Partea 1), București, 1992.
7. Muraru Ioan. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I, Ed. „Proarcadia”, București, 1993, p. 248, p. 248-249.
8. Neagu I. Drept procesual penal (Partea Generală). București, Ed. Artprint, 1994, p. 310.
9. Pavaleanu Vasile, Pavaleanu Liliana. Limitarea și privarea de libertate ca măsuri penale. Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1997, p. 7.
10. Popa Vasile, Popeti Corneliu, Adamescu Ion. Drepturile omului (concept, legislație, practica statelor). Editura Presă Universitară Română, Timișoara, 1994, p. 34.
11. Popa Vasile. Podeti Corneliu, Adamescu Ioan. Drepturile omului, p. 41.
12. Rebreanu Mircea. S.I.J.A. Constituție. Democrație, p. 61, p. 86-87.
13. Volonciu Nicolaie. Tratat de procedură penală. (Partea Generală), Vol. I, Editura Paideia, București, 1996, p. 404.
14. Бежигов ОВ-Федотов М. А. Очерки по истории суда и уголовного процесса, М-ва, 1989. p. 458, p. 256-257.
15. Межутов. В., В. Вебутов М.А. Очерки суда и уголовного процесса в развитых странах, Государство и право буржуазных зарубежных стран, Из-во юридическая литература, Москва, 1957, p. 316, p. 354-355.

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ – UNICA AUTORITATE DE JURISDICȚIE CONSTITUȚIONALĂ ÎN SISTEMUL DE DREPT DIN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana DABIJA, *doctor în drept, IRIM*
(dabijatiana@mail.ru)

Rezumat

Curtea Constituțională reprezintă o instituție în premieră pentru Republica Moldova, o inovație a Constituției din 1994. Apariția Constituției din 29 iulie 1994 [2], a instituit cadrul juridic fundamental al noilor orientări în toate domeniile vieții sociale, valorificând tradiția constituțională democratică în Republica Moldova, precum și exigențele constituționale ale unei civilizații moderne [11, p.57].

La 25 ianuarie 1995 a fost promulgată Legea cu privire la Curtea Constituțională [19], iar la 29 august 1995 - Codul Jurisdicției Constituționale [3]. Curtea Constituțională a Republicii Moldova și-a început activitatea la 23 februarie 1995. Astfel, controlul de constituționalitate a legilor și asigurarea supremației Constituției au fost puse în seama unei autorități publice competente și anume, a unui organ special - Curtea Constituțională.

Cuvinte-cheie: *Curtea Constituțională, controlul constituționalității legilor, democrație, suveranitate, constituție, sistem de drept, justiție națională*

CZU: 342.565.2 (478)

Introducere. Republica Moldova a renunțat la experiența interbelică și a apelat ca și alte țări post-totalitare (Rusia, Polonia, Ungaria, etc.) la modelul european (numit și kelsiano-austriac) al controlului de constituționalitate, încredințat unui organ special, ci nu unui organ judiciar obișnuit. Conform Titlului V al Constituției din 29 iulie 1994, a fost

creată Curtea Constituțională, autoritate publică de noutate în sistemul constituțional al Republicii Moldova. Prin structura, împuternicirile și funcționarea sa, Curtea Constituțională valorifică atât tradițiile juridice ale țării, cât și experiența în domeniu a unor state europene, precum Austria, Franța, Germania, Italia, Spania și Portugalia.

Creată după modelul occidental, cel întâlnit îndeosebi în statele în care există un sistem multiplu de jurisdicții, Curtea Constituțională are ca sarcină fundamentală controlul constituționalității legilor, sarcină exercitată de altminteri cel mai frecvent. Ea apare ca o jurisdicție special constituită, care deține monopolul în acest domeniu. Este un organ independent față de celelalte autorități statale.

Metode aplicate. În contextul celor relatate în prezentul articol, am considerat oportun efectuarea unei cercetări minuțioase prin metode analitico-logice, comparative, sistemice și prospective a repertoriului normativ privind consfințirea problematicii privind Curtea Constituțională – unica autoritate de jurisdicție constituțională în sistemul de drept din Republica Moldova. Metoda analizei logice (analiza deductivă, inductivă, generalizare, specificare etc.), am utilizat-o pe larg în conținutul cercetării și, în special, la efectuarea sintezei opiniilor diferiților autori privind problematica cercetată asupra legilor autohtone în speță. Metoda analizei comparative am aplicat-o îndeosebi la compararea actelor normative și doctrinei diferitor state în materia vizată, iar metoda analizei sistemice - indispensabilă pentru cercetarea normelor juridice naționale și internaționale de ordin instituțional, material și procedural. La metodele prospective am recurs pentru a descrie tendințele existente în domeniul problematicii privind Curtea Constituțională – unica autoritate de jurisdicție constituțională în sistemul de drept din Republica Moldova, inclusiv prin prisma unificării practicii naționale în coraport cu cea internațională.

Rezultatele cercetării. Unii doctrinari din Occident, asemeni lui Louis Favoreu, consideră, că Curtea Constituțională este o jurisdicție creată pentru a practica special și exclusiv contenciosul constituțional, aceasta fiind situată în afara aparatului jurisdicțional ordinar și independentă de acesta, ca și de celelalte puteri publice. O curte supremă, sau un tribunal suprem, sau o cameră constituțională a unei curți supreme, pot fi jurisdicții constituționale, însă nu sânt curți constituționale [10, p.48].

În opțiunea profesorului A. Blankenagheli, Curtea Constituțională este ultima instanță supremă ce se include atunci când celelalte autorități nu

sânt capabile de a lua o decizie, în caz contrar nu era nevoie de Curte. Prin hotărârile sale, Curtea Constituțională conturează hotarele câmpului constituțional. Curtea Constituțională este o instituție cu funcții și procedură specifică, care o deosebesc de celelalte instituții de drept [28, p.133].

După profesorul american Schwartz B., Curtea Constituțională reprezintă organul, funcția principală a căruia este garantarea supremației Constituției, ceea ce, conform ideii, ar consolida valorile supreme ale societății, în acest sens, Curtea Constituțională e necesară în calitate de autoritate ce nu ar putea fi influențată de conflictele politice. Prin hotărârile sale, Curtea Constituțională conturează hotarele de acțiune a autorităților și a competenței lor, apără drepturile constituționale ale cetățenilor [26, p. 60].

După opinia profesorului B. N. Gabricidze, Curtea Constituțională face parte din autoritățile ce au menirea de a garanta justiția și legalitatea constituțională, acesta fiind unul din principiile regimului constituțional. Statutul juridic și trăsăturile Curții Constituționale ca organ jurisdicțional de control al constituționalității legilor reiese din atribuțiile ce-i revin și care sânt fixate în Constituție și în legea organică [27, p.135].

Atunci, când vorbim despre organizarea Curții Constituționale, ne referim la organele implicate direct sau indirect în formarea Curții, la procedura de formare, urmările ce apar în urma acțiunilor autorităților implicate, cerințele înaintate candidaților la funcțiile de judecători ai Curții Constituționale, la termenele mandatelor etc. Aceste chestiuni sunt reglementate de Constituția RM [2], de Legea cu privire la Curtea Constituțională [19] și de Codul Jurisdicției Constituționale [3].

Acest sistem este întâlnit în cele mai multe state. În altele, legile de organizare și funcționare ale Curților sunt „legi constituționale”, precum în Italia, Rusia, Ungaria, Croația etc. Un sistem mai deosebit întâlnim în Bulgaria, unde Constituția (art.149, alin. 2) prevede, că prin lege nu se poate reglementa (Curtea Constituțională).

Problema naturii juridice a Curții Constituționale din Republica Moldova se pune în termeni relativ asemănători cu cei din doctrina occidentală, deoarece are sarcini asemănătoare cu ale celorlalte curți și tribunale constituționale din Europa. Unele constituții, precum cea a Germaniei din 1949 [20] și a Federației Ruse din 1993 [4], înglobează într-un capitol unic toate formele de jurisdicție, inclusiv cea constituțională. Alte constituții însă reglementează aparte, într-un capitol distinct, organul de jurisdicție constituțional. Aceasta fiind soluția cea mai răs-

pândită pe care o întâlnim, de exemplu, Constituția Franței din 1958 [5] cea a Spaniei din 1978 [6].

Referitor la Curtea Constituțională a Republicii Moldova, aceasta se compune din șase judecători numiți pentru un mandat de șase ani, potrivit art. 6, alin. 1 din Legea cu privire la Curtea Constituțională [19]. Majoritatea statelor europene au Curți Constituționale compuse dintr-un număr impar de judecători din motiv de facilitare a adoptării hotărârilor în cazul împărțirii voturilor (de exemplu, în Franța, Italia, Portugalia, Turcia, iar din cele post-totalitare - Rusia, România, Ungaria, Croația, Slovenia, Estonia, Lituania) [9, p. 414]. Situația când există paritate de voturi și se dă prioritate opiniei, pentru care a votat Președintele, nu este democratică. Propunerea de a modifica numărul de judecători ai Curții Constituționale în sensul stabilirii unui număr impar a fost înaintat și în Republica Moldova, venind din partea unui judecător al Curții Constituționale [25, p.6]. Însă și Curtea Constituțională în raportul său anual pe 1997 a menționat, că paritatea de voturi crează probleme, care pot fi depășite suplimentând cu o persoană numărul de judecători [7, p. 302].

Condițiile pentru a deține funcția de judecător al Curții Constituționale sunt prevăzute de art. 11 al Legii cu privire la Curtea Constituțională, iar acestea sunt: pregătirea juridică superioară, înalta competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, învățământ juridic superior sau în activitatea științifică, să nu depășească limita de vârstă de 65 ani și să-și dea în scris acordul prealabil. Acordul prealabil trebuie să conțină și un angajament al candidatului de a demisiona din funcția pe care o ocupă (ca fiind incompatibilă cu cea de judecător al Curții Constituționale). Sau, după caz, de a-și suspenda activitatea în partid sau în orice altă organizație politică. Judecătorul Curții Constituționale poate deține această funcție pe durata a două mandate (art. 5, alin. (2) al Legii cu privire la Curtea Constituțională), dacă este numit și la data numirii nu depășește limita de vârstă de 65 ani art. 11, alin. (2).

În anexa 14, propunem spre atenție o analiză a vârstei și calificării solicitate candidaților la funcția de judecător al Curții Constituționale, în diferite state.

Curtea Constituțională a Belgiei este formată din 12 judecători, care sunt numiți de către Rege printr-o listă dublă prezentată alternativ de Camera Reprezentanților și de Senat. Curtea Constituțională din Slovacia este formată din 10 judecători numiți de Președintele Republicii dintr-o listă de 20 de candidați, aceasta fiind aprobată de Consiliul

Național. Sistemul de drept comun în mod tipic implică desemnarea directă în mod mecanic a judecătorilor de către șeful statului sau de reprezentantul său, ca urmare a unei propuneri executive obligatorii, cum se procedează în Canada și Irlanda, puterea de propunere fiind astfel decisivă. Judecătorii Curții Supreme din Malta, dintre care sânt aleși judecătorii Curții Constituționale, sânt desemnați în același mod. În Danemarca, Islanda și Norvegia Monarhul desemnează judecătorii la propunerea ministrului justiției. În Finlanda, Curtea Supremă propune, apoi șeful statului desemnează judecători numai după consultarea ministrului justiției și a Guvernului. În Suedia, Guvernul desemnează judecătorii la propunerea ministrului justiției [11, p.72].

Pentru asigurarea supremației Constituției nu este nevoie numai de existența unui organ „formal cu atribuții de control constituțional” ci trebuie investită această instituție cu atribuții real-implementabile, care văzute în cumul, poartă denumirea de competență.

În dreptul public, termenul competență este utilizat pentru a evoca abilitarea unui organ de stat pentru a purta o anumită activitate și de a fi, în acest sens, titular în raporturi juridice de putere [18, p. 66]. Competența este un ansamblu de atribuții prevăzute de lege, pe care organul de stat este obligat să le exercite. Prin competența Curții Constituționale înțelegem un ansamblu de atribuții materiale, procesuale și organizatorice. Este evident faptul că nucleul competenței Curții Constituționale îl formează atribuțiile materiale ce determină cazurile ce pot fi examinate, pe când atribuțiile procesuale și organizatorice realizează menirea Curții [11, p. 115].

Rolul Curții Constituționale la apărarea regimului democratic este în dependență directă de atribuțiile cu care a fost investită. Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în conformitate cu art. 4 alin. 1 din Legea cu privire la Curtea Constituțională exercită o paletă largă de atribuții.

Examinarea comparativă a competenței curților constituționale implică unele precizări privind atribuțiile de principiu ce intră în sfera controlului de constituționalitate. Și aici există diverse criterii de clasificare a atribuțiilor Curții Constituționale, fiecare având avantaje și dezavantaje.

Prof. I.Deleanu, având ca reper art. 13 din Legea privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale a României, clasifică atribuțiile Curții Constituționale potrivit actului emis întru exercitarea acestora în următorul mod: - Atribuții în exercitarea cărora Curtea Constituțională emite decizii; - Atribuții a căror exercitare este finalizată prin emiterea de hotărâri; - Atribuții în legătură cu care Curtea emite avize [9, p. 222].

Același profesor precizează, că din prima categorie ar face parte atribuțiile având ca obiect pronunțarea asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției, asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești privind neconstituționalitatea legilor și ordonanțelor. A doua categorie ar îngloba atribuții precum constatarea împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte, verificarea îndeplinirii condițiilor privind exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni. A treia categorie ar include doar atribuția Curții de a aviza propunerea de suspendare din funcție a Președintelui republicii.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova controlează conformitatea cu Constituția nu numai a legilor, ci și a altor acte adoptate de Parlament (regulamente, hotărâri), acte ale Președintelui R. Moldova (decrete), acte ale Guvernului (hotărâri, dispoziții). Sunt supuse controlului de constituționalitate numai actele adoptate după intrarea în vigoare a Constituției, adoptată la 29 iulie 1994 art. 31, alin. (3) al Legii cu privire la Curtea Constituțională.

În două cazuri Curtea Constituțională a declarat neconstituționale și unele acte normative preconstituționale (anterioare Constituției), deoarece au fost sesizate cu examinarea unor acte normative posterioare și anterioare Constituției ce erau în strânsă legătură [8, p.118].

În sensul rolului său de „legiuitor negativ” Curtea Constituțională are menirea de a aduce corective autorității legislative, ajutând-o sau constrângând-o să rămână în limitele Constituției, astfel încât puterea legislativă nu devine predominantă și nu poate abuza de atribuțiile sale. La o analiză atentă se impune concluzia, că chiar în cazul atribuțiilor de ordin politic, Curtea Constituțională examinează în exclusivitate chestiuni de drept (art. 4, alin. 3 Codul Jurisdicției Constituționale).

La 19 iulie 1997, Curtea Constituțională indicase, că „hotărârile organelor ce nu au atribuții de autoritate judecătorească nu constituie înfăptuirea justiției” [8, p.5]. De aici reiese, că Curtea Constituțională are atribuții judiciare, deoarece ea înfăptuiește justiția în cazul adresării persoanelor destituite din funcție prin actele Parlamentului, Președintelui, Guvernului.

Înainte de a încheia subiectul regimului juridic al Curții Constituționale, trebuie neapărat să menționăm și un alt subiect ce ține de relațiile Curții cu alte entități publice. În mod special, am dori să abordăm problema: raporturile juridice instituționale dintre Guvern și Curtea

Constituțională. Despre existența unor raporturi juridice strânse dintre Guvern și Curtea Constituțională a Republicii Moldova ne vorbește și faptul, că de-a lungul timpului, Guvernul s-a preocupat de desemnarea reprezentanților săi la Curte.

În acest sens, încă în anul 1999, Guvernul, în scopul reprezentării sale în Curtea Constituțională, a desemnat din oficiu în calitate de reprezentant permanent în persoana vice-ministrului justiției [12, pct.2].

Reprezentantul permanent al Guvernului în Curtea Constituțională asigură interacțiunea Guvernului cu organul respectiv, precum și asistența juridică necesară la prezentarea proiectelor de acte normative - inițiativă legislativă a Guvernului în Parlament, justifică opinia Guvernului referitor la actele supuse controlului constituționalității, argumentând legalitatea adoptării lor [12, pct.3].

Ulterior, Hotărârea Guvernului Nr. 610 din 28.06.1999 cu privire la reprezentantul permanent al Guvernului în Parlament și Curtea Constituțională [12] este abrogată. Printr-o nouă hotărâre de Guvern, s-a încercat reglementarea raporturilor juridice dintre Guvern și Curtea Constituțională. În sensul dat este vorba de Hotărârea Guvernului Nr. 326 din 20.03.2003 cu privire la reprezentantul Guvernului la Curtea Constituțională [13].

Prin Hotărârea Guvernului Nr.326 au fost detaliate atribuțiile reprezentantului permanent al Guvernului la Curtea Constituțională. Astfel, în virtutea dispozițiilor legale, reprezentantul permanent al Guvernului la Curtea Constituțională [13, pct.3]: 1) asigură interacțiunea Guvern - Curtea Constituțională; 2) reprezintă interesele Guvernului la Curtea Constituțională, justifică opinia Guvernului referitor la actele supuse controlului constituționalității; 3) coordonează participarea reprezentanților autorităților administrației publice centrale la ședințele Curții Constituționale în domeniile ce țin de competența acestora; 4) monitorizează derularea procesului de examinare a sesizărilor adresate Curții Constituționale de către Guvernul Republicii Moldova; 5) prezintă în ședința Curții Constituționale precizări la opinia Guvernului, expusă în sesizare.

După un deceniu și respectiva Hotărâre a Guvernului a fost abrogată. Pentru moment, relațiile dintre Guvern și Curtea Constituțională și-au găsit consfințire în Hotărârea Guvernului Nr.872 din 01.11.2013 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reprezentantul Guvernului în Parlament și la Curtea Constituțională și abrogarea unor hotărâri ale Guvernului [14].

În virtutea dispozițiilor Hotărârii Guvernului Nr.872, reprezentantul Guvernului la Curtea Constituțională este persoana abilitată să asigure interacțiunea dintre Guvern și Curtea Constituțională, precum și reprezentarea intereselor Guvernului la CC [14, pct.2].

Pentru asigurarea bunei desfășurări a raporturilor constituționale dintre Guvern și Curtea Constituțională, reprezentantul Guvernului îndeplinește următoarele funcții [14, pct.4]:

- 1) asigurarea interacțiunii Guvernului cu Curtea Constituțională;
- 2) coordonarea activității de reprezentare de către organele administrației publice centrale de specialitate a intereselor Guvernului la Curtea Constituțională;
- 3) asigurarea asistenței juridice necesare la examinarea unei cauze la Curtea Constituțională.
- 4) În realizarea funcțiilor sale, reprezentantul Guvernului îndeplinește următoarele atribuții principale: a). reprezintă interesele Guvernului la Curtea Constituțională și expune opinia Guvernului referitor la actele supuse controlului constituționalității; b). coordonează participarea organelor administrației publice centrale de specialitate la ședințele Curții Constituționale în domeniile ce țin de competența acestora; c) monitorizează derularea procesului de examinare a sesizărilor adresate Curții Constituționale de către Guvern; d) prezintă în ședința Curții Constituționale, în caz de necesitate, precizări la opinia Guvernului; e) verifică procesul de ajustare a legislației la hotărârile Curții Constituționale și prezintă anual Guvernului raportul privind executarea hotărârilor Curții Constituționale.

Referitor la atribuția reprezentantului Guvernului la Curtea Constituțională, menționată mai sus – de a verifica procesul de ajustare a legislației la hotărârile Curții Constituționale și de a prezenta anual Guvernului raportul privind executarea hotărârilor Curții Constituționale, există chiar și intervenții a Curții Constituționale în acest sens.

Astfel, în una din hotărârile sale, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a statuat următoarele: „Curtea reiterează, că respectarea principiului separării puterilor, implică nu doar faptul, că nici una din ramurile puterii nu intervine în competențele unei alte ramuri, dar și faptul, că nici una dintre aceste ramuri nu își va neglija atribuțiile pe care este obligată să le exercite în domeniul specific de activitate - îndeosebi atunci când o astfel de obligație este statuată în Legea Supremă sau a fost impusă printr-o hotărâre a Curții Constituționale, instanță, care în vir-

tutea art.134 din Constituție, asigură în cele din urmă, realizarea principiului separării puterii de stat” [15, pct.51]. Și mai departe: „Parlamentul sau Guvernul, după caz, au obligația de a abroga sau de a modifica respectivele acte normative, punându-le astfel de acord cu Constituția. Intervenția Parlamentului sau a Guvernului, în interiorul termenului prevăzut de articolul 28 din Legea privind Curtea Constituțională, în sensul celor stabilite prin hotărârea Curții Constituționale, reprezintă o expresie a caracterului definitiv și general obligatoriu al deciziilor instanței de contencios constituțional” [15, pct.54].

Așa cum vom arăta ulterior, în procesul de executare a hotărârilor și deciziilor Curții Constituționale există deficiențe, iar rolul de reprezentant permanent al Guvernului la Curtea Constituțională nu a fost pe deplin valorificat. Acest lucru este cu atât mai inexplicabil, cu cât calitatea de reprezentant permanent și reprezentant supleant al Guvernului la Curtea Constituțională o au viceministri justiției. Reprezentantul Guvernului la Curtea Constituțională își exercită activitatea personal, iar în cazul absenței sau imposibilității participării, funcțiile acestuia sunt exercitate de reprezentanții supleanți. Prin aceasta, factorii decizionali ai Ministerului Justiției, au acces imediat la hotărârile și deciziile Curții Constituționale, înțeleg nu doar litera, ci și spiritul legii și prin urmare, ar putea interveni imediat în remedierea cazurilor unde s-a declarat neconstituționalitatea.

Prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.837 din 29.10.2013 pentru desemnarea reprezentantului Guvernului în Parlament și la Curtea Constituțională [16], au fost desemnați dl Nicolae Eșanu, viceministru al justiției, în calitate de reprezentant al Guvernului în Parlament și la Curtea Constituțională [16, pct.1] și dna Sabina Cerbu, viceministru al justiției, în calitate de reprezentant supleant al Guvernului la Curtea Constituțională [17, pct. 3].

În fine, ținem să menționăm, că activitatea de reprezentant al Guvernului la Curtea Constituțională se extinde doar pe perioada mandatului Guvernului [17, pct.10].

Concluzionăm, că spre deosebire de alte reglementări ale raporturilor juridice dintre Guvern și Curtea Constituțională (H.G. Nr.610 și H.G. Nr.326), cadrul legal stabilit recent prin Hotărârea Guvernului Nr.872 este unul într-o variantă mai reușită. Cu toate acestea, având în vedere existența unui handicap în ce privește executarea hotărârilor și deciziilor Curții Constituționale, considerăm necesară o detaliere a atribuțiilor reprezentan-

tului Guvernului la Curtea Constituțională, în sensul fixării acțiunilor pe dimensiunea transpunerii în practică a hotărârilor și deciziilor Curții.

Astfel, în urma studierii naturii juridice a Curții Constituționale, putem afirma, că Curtea Constituțională a Republicii Moldova este unica autoritate publică politico-jurisdicțională. Cu alte cuvinte, ea include în sine trăsături esențiale necesare la garantarea supremației Constituției.

Curtea Constituțională asigură acțiunea și supremația Constituției pe întreg teritoriul statului, referindu-se la toți subiecții de drept. Actele Curții Constituționale se adoptă în numele statului, sunt obligatorii pe întreg teritoriul statului, dispun de o forță juridică obligatorie ce poate fi înlăturată numai prin adoptarea unei noi Constituții sau prin modificarea Constituției în vigoare [1, p. 9].

Curtea Constituțională înfăptuiește dreptul, stabilind direcțiile de dezvoltare a legislației, creând precedente de interpretare a Constituției și a legilor, înlăturând lacunele din Constituție în interpretare oficială. Astfel, Curtea Constituțională face mai mult decât interpretarea normelor constituționale, și anume, concomitent dezvoltă și creează doctrina constituțională, motivând adoptarea hotărârilor sale.

Având în vedere aceste trăsături și mai ales complexitatea și natura atribuțiilor Curții, precum și procedura potrivit căreia își realizează atribuțiile, în literatura de specialitate s-a opinat pe bună dreptate, că aceasta poate fi considerată „o autoritate publică politico-jurisdicțională. Caracterul politic rezultă din modul de desemnare a membrilor Curții Constituționale, precum și din natura unor atribuții, caracterul jurisdicțional rezultă din principiile de organizare și funcționare, precum și din alte atribuții și proceduri” [22, p.533].

Prin urmare, Constituția Republicii Moldova din 1994 a receptat modelul european de control de constituționalitate, printr-o autoritate central, reprezentând o jurisdicție specială și specializată, anume Curtea Constituțională, căreia constituentul i-a alocat un întreg titlu, Titlul V, de la art.140 la art.145 [2].

Împărtășim opinia savanților Ioan Muraru, Mihai Constantinescu și alții, potrivit cărora Curtea Constituțională a constituit o noutate într-un dublu înțeles: pe de o parte, deoarece nu exista tradiția unei asemenea instituții jurisdicționale, speciale și specializate de control, pe de altă parte, deoarece ea era configurată potrivit unui model de control necunoscut anterior, modelul european, centralizat și ale cărui efecte se răs-

frângeau nemijlocit asupra sistemului juridic ca urmare a obligativității erga omnes a deciziilor sale [23, p. 231].

Din aceasta rezultă o altă constatare, în sensul căreia Curtea Constituțională este o valorificare, la dimensiunile exigențelor timpului pe care-l trăim, a experienței naționale și din alte țări, cu perspectiva unei integrări organizatorice și funcționale, eficiente și viabile, în structurile juridice europene, potrivit pactelor, tratatelor și convențiilor la care Republica Moldova este parte. Racordarea la instituțiile europene rezultă clar din regulile privind denumirea, modul de desemnare a judecătorilor, rolul și funcțiile CC [24, p. 8].

Vizavi de regimul juridic de activitate al CC, am dori să evidențiem, foarte succint, câteva aspecte. În primul rând, pe plan european se înregistrează situația când crește numărul sesizărilor cu referire la constituționalitatea legilor (anexa 5), fapt care semnifică, că și în cazul Republicii Moldova, va spori numărul sesizărilor aflate pe rolul Curții Constituționale.

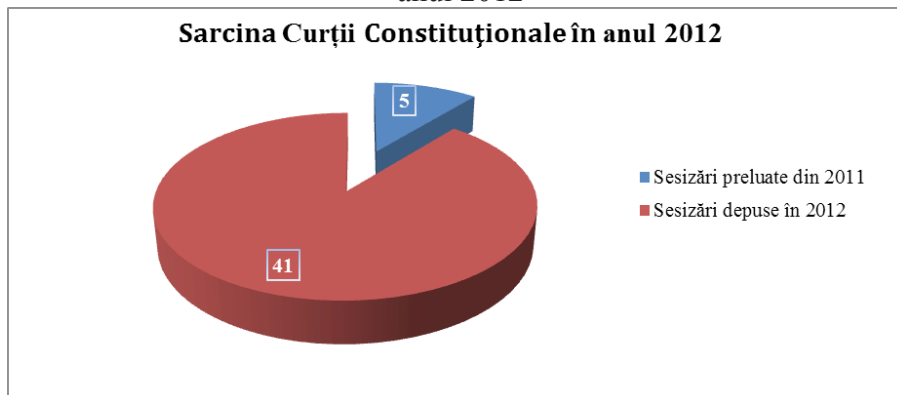
Pe de altă parte, din totalul sesizărilor, marea majoritate se referă la actele normative financiar-bancare. Este cazul, spre exemplu, a Austriei (anexa 6) și Germaniei (anexa 7). În principiu, constatăm același lucru și în cazul Republicii Moldova.

În concluzie, menționăm, că prin cererea Curții Constituționale s-a instituit un mecanism real de protejare a Constituției și de contracarare a încălcării dispozițiilor ei. Acest organ se bucură de independență (având un statut special) și autoritate (hotărârile acestuia au caracter definitiv și executoriu), revenindu-i un loc distinct în sistemul autorităților publice (nici nu substituie organele statale, nici nu se implică în competența lor și nici nu se subordonează acestora; doar le influențează activitatea prin hotărârile sale).

Totodată, să menționăm și faptul, că instituția Curții Constituționale tinde să se bucure de un respect și autoritate în societate, fapt care îi conferă responsabilitate. În cazul Republicii Moldova, deși nu s-au realizat studii, există un sentiment puternic pronunțat, că societatea are o foarte mare încredere în judecătorii Curții Constituționale. Spre exemplu, în cazul Germaniei, încrederea publicului în Curtea Constituțională este de 76% (anexa 4).

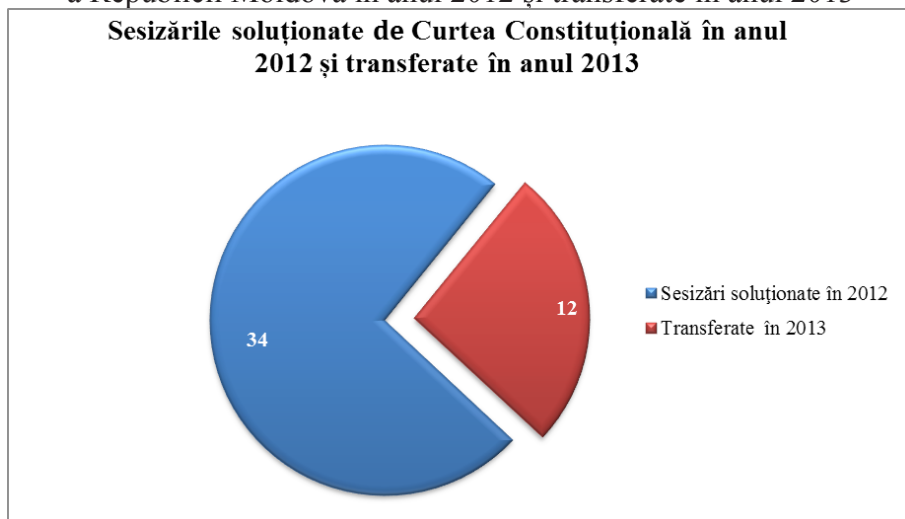
Anexe

Anexa 1 – Sarcina Curții Constituționale a Republicii Moldova în anul 2012

Sursa: Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.2 din 31.01.2013 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2012.

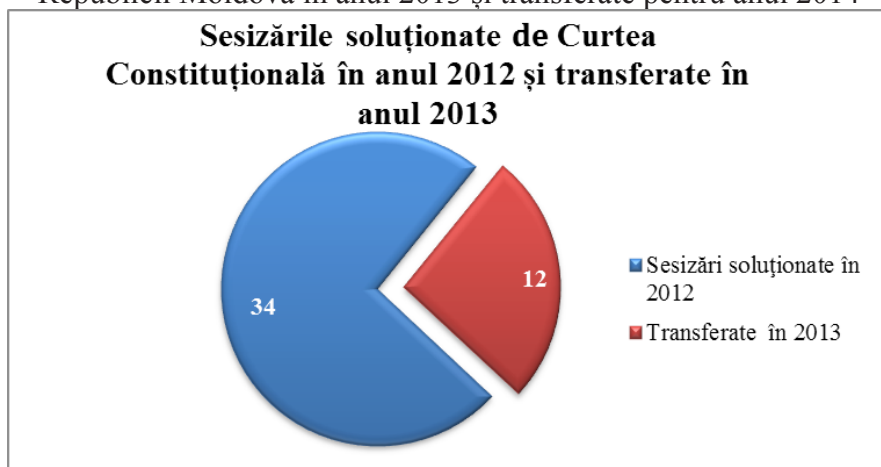
Anexa 2 – Sesizările soluționate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova în anul 2012 și transferate în anul 2013

Sursa: Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.2 din 31.01.2013 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2012.

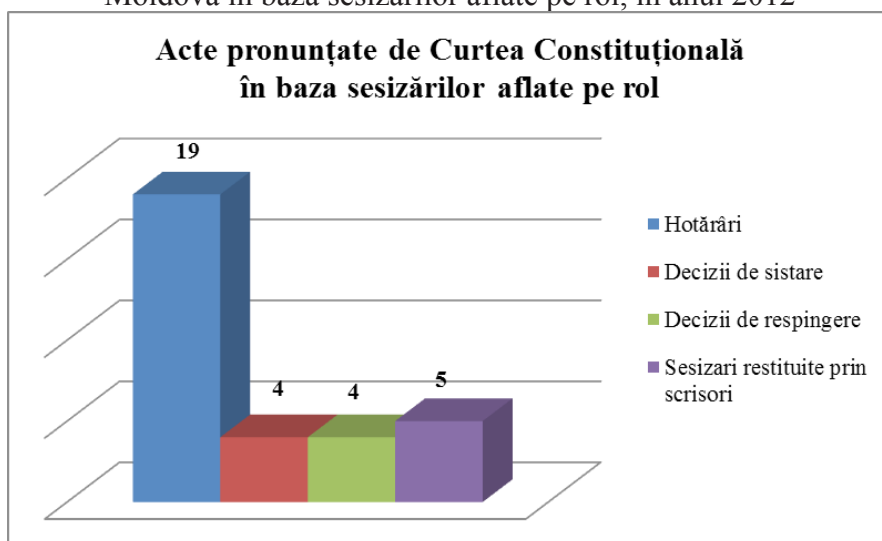

Anexa 2a – Sesizările examinate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova în anul 2013 și transferate pentru anul 2014

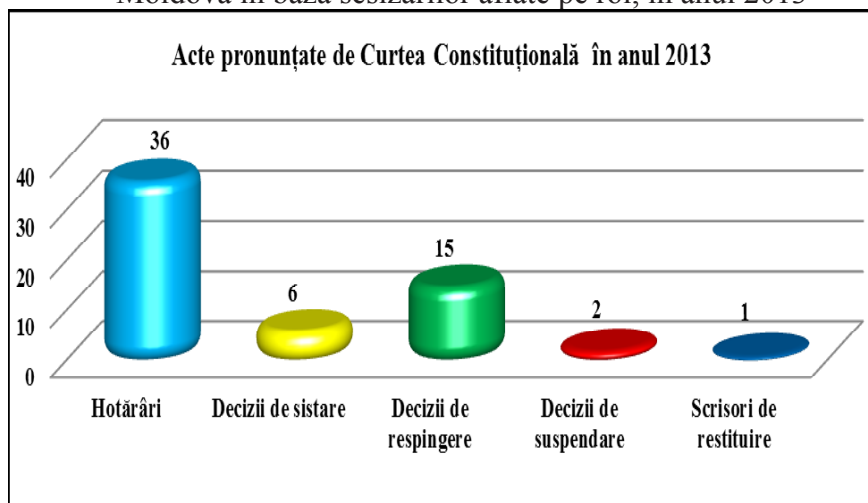
Sursa: Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Nr.1 din 28.01.2014 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2013.

Anexa 3 – Acte pronunțate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova în baza sesizărilor aflate pe rol, în anul 2012

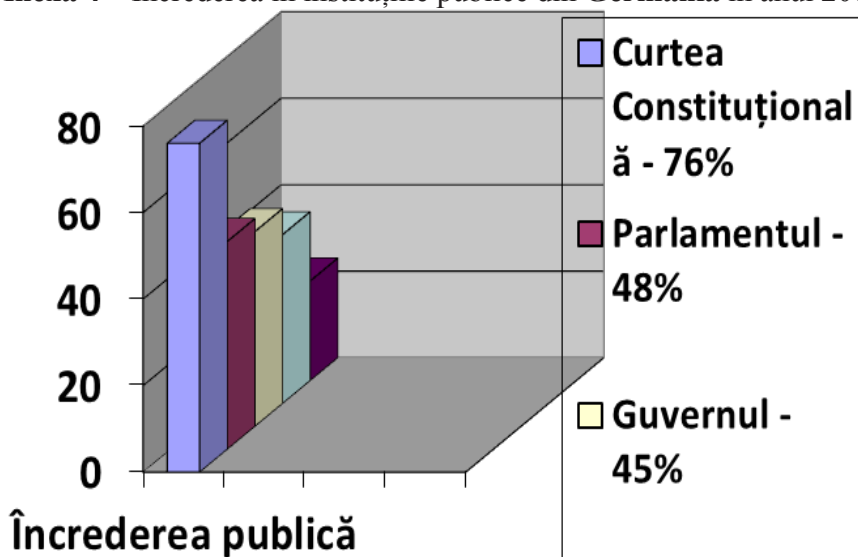
Sursa: Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.2 din 31.01.2013 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2012.

Anexa 3 – Acte pronunțate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova în baza sesizărilor aflate pe rol, în anul 2013

Sursa: Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Nr.1 din 28.01.2014 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2013.

Anexa 4 – Încrederea în instituțiile publice din Germania în anul 2009

Sursa: Generalizarea informației din sursele bibliografice.

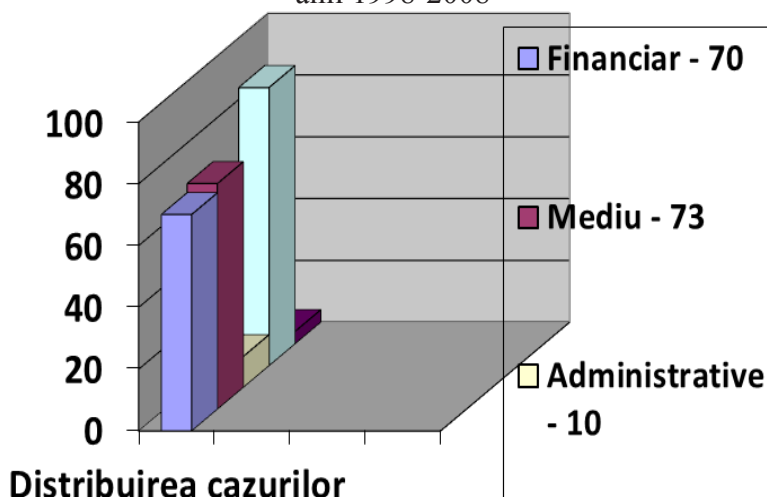

Anexa 5 – Dinamica controlului de constituționalitate a legilor în Italia, Austria și Germania

Nr. d/o	Țara	1980-1990	1990-2000	2000-2010
1.	Italia	25%	35%	45%
2.	Austria	27%	52%	42%
3.	Germania	53%	60%	75%

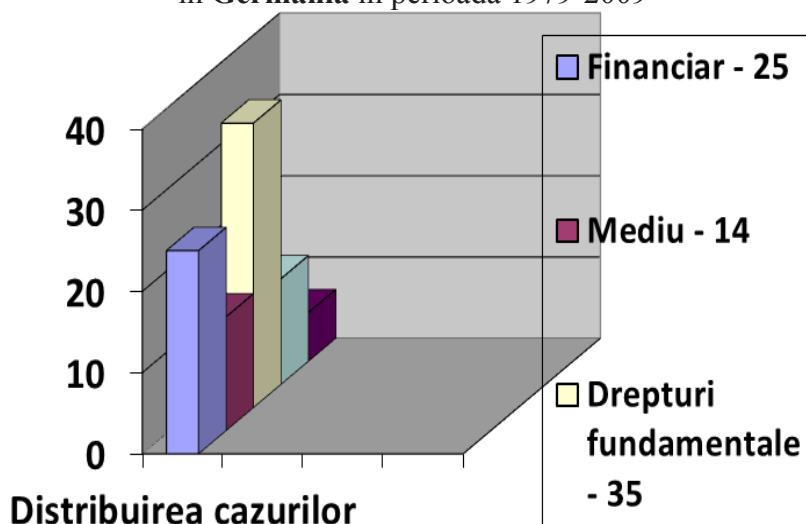
Sursa: Generalizarea realizată de autor, în baza analizei monografiilor științifice, care au cercetat diverse aspecte legale din activitatea Curților Constituționale, după cum urmează: **Austria; Germania; Italia.**

Anexa 6 – Distribuția sesizărilor Curții Constituționale în Austria în anii 1998-2008

Sursa: Generalizarea realizată de autor, în baza analizei monografiilor științifice, care au cercetat diverse aspecte legale din activitatea Curților Constituționale.

Anexa 7 – Distribuția sesizărilor Curții Constituționale în Germania în perioada 1979-2009

Sursa: Generalizarea realizată de autor, în baza analizei monografiilor științifice, care au cercetat diverse aspecte legale din activitatea Curților Constituționale.

Referințe bibliografice

1. Buletinul Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova. Nr.8. Chișinău, 1996.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 18.08.1994. Art. nr. 1. În vigoare din 27 august 1994.
3. Codul jurisdicției constituționale nr. 502 din 16.06.1995. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 53-54 din 28.09.1995.
4. Constituția Federației Ruse din 12 decembrie 1993. În: Drept constituțional comparat. Vol.II. București: Editura Lumina Lex, 1999. p.1183 - 1227, de autorii Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu.
5. Constituția Republicii Franceze din 3 iunie 1958. http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution_roumain.pdf (vizitat 29.12.2013).
6. Constituția Spaniei. trad.: M. Prisăcaru. București: C.H. Beck, 2006. 100 p.
7. Curtea Constituțională. Culegere de hotărâri și decizii 1997. Chișinău, 1998. p.302.
8. Curtea Constituțională. Culegere de hotărâri și decizii, 1995-1996. Chișinău, 1997. p. 5
9. Deleanu I. Justiția constituțională. București: Lumina Lex, 1995. 448 p.
10. Favoreu L. Mastor W. Les Cours Constitutionnelles. Paris: Dalloz, 2011. 170 p.
11. Zubco.V. Curtea Constituțională – unica autoritate publică politico-jurisdicțională. Chișinău: Tipografia Centrală, 1998. 248 p.
12. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.610 din 28.06.1999 cu privire la

reprezentantul permanent al Guvernului în Parlament și Curtea Constituțională. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.73-77 din 15.07.1999. art. Nr. 644 (abrogată).

13. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.326 din 20.03.2003 cu privire la reprezentantul Guvernului în Curtea Constituțională. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.55 din 25.03.2003. art.Nr.340 (abrogată)

14. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.872 din 01.11.2013 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reprezentantul Guvernului în Parlament și la Curtea Constituțională și abrogarea unor hotărâri ale Guvernului. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.252-257 din 08.11.2013. art. Nr. 978.

15. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Nr.33 din 10.10.2013 privind interpretarea articolului 140 din Constituție (Sesizarea nr. 45b/2013). Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 297-303 din 20.12.2013. art. Nr. 50.

16. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova Nr.34 din 11.10.2013 privind modul de executare a Hotărârii Curții Constituționale nr.27 din 20 decembrie 2011 privind controlul constituționalității unor legi de modificare a condițiilor de asigurare cu pensii și alte plăți sociale pentru unele categorii de salariați. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 312-314 din 31.12.2013. art. Nr. 52.

17. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.837 din 29.10.2013 pentru desemnarea reprezentantului Guvernului în Parlament și la Curtea Constituțională. Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.243-247 din 01.11.2013. art. Nr. 943.

18. Iorgovan A. Drept administrativ și știința administrației. București, 1983. 416 p.

19. Legea Republicii Moldova nr. 317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 8 din 07.02.1995.

20. Legea Fundamentală a Republicii Federale a Germaniei din 23 mai 1949. În: Drept constituțional comparat. Vol.II. București: Editura Lumina Lex, 1999. p.1111 - 1181, de autorii Victor Duculescu, Constanța Călinoiu, Georgeta Duculescu.

21. Legea Republicii Moldova nr. 317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituțională. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 8 din 07.02.1995.

22. Muraru I. Tănăsescu S. Drept constituțional și instituții politice. București: Lumina Lex, 2002. 664 p.

23. Muraru I. Constantinescu M. Tănăsescu E. ș.a. Interpretarea Constituției – doctrină și practică. București: Ed.Lumina Lex, 2002. 291 p.

24. Muraru I. Constantinescu M. Curtea Constituțională a României. București: Ed.Albatros, 1997. 116 p.

25. Osmochescu N. Curtea Constituțională la doi ani de activitate. În: Legea și viața, 1997, nr. 4, p.28-29.

26. Schwartzberg R-G. Sociologie politique. Paris: Montchrestien, 1998. 623 p.

27. Баглай М. Габричидзе Б. Конституционное право Российской Федерации. Москва, 2008. 512 p.

28. Кудрявцев Ю. Конституционный Суд России: опыт и проблемы. În: Государство и право, Москва, 1994, Nr.1, p.132-138.

INTERNATIONAL POLITICAL DISCOURSE: RELEVANT PROBLEMS

THE PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE SYSTEM COMPREHENSION OF INNOVATION AND INNOVATIVE SECURITY IN THE METHODS AND STUDY METHODOLOGY CONTEXT

Vasile SACOVICI, *doctor habilitate in Political Sciences, university professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus*
(113vs@mail.ru)

Abstract

The value of a correctly chosen methodology for any research is big, and for studying the process of ensuring innovative security in the formation of an innovative economy as a completely something new and phenomenon in the overall system and structure of national security is huge. In this regard, this article attempts a scientifically philosophical understanding of the systematic and innovative processes in the modern world, the new interpretation of ensuring the safety of innovative processes and the rationale, in the research methods and methodology context, of a new pheno-

menon of national security - the system of innovative security and its role in creating and the development of a national innovation system.

Keywords: *innovative security, innovative economics, philosophical aspect, information, methods, and methodology*

CZU: 001.8:1

Introduction. Currently, the world realities are influenced by globalization and innovation development, so it has changed so drastically that it is just impossible to analyze them using methods developed for the realities until the post-industrial era. It should be noted that the theory and practice of national security, which focuses on the fundamental problems of the world and national community, cannot ignore the problems of innovative transformations of a particular country and the protection of its national interests [13]. But this aspect of the problems that arise is necessary to analyze and solve their practical issues by ensuring national security in the context of qualitative transformations taking place at the global and national levels, in our case innovative, in their essence, revolutionary transformations. The ongoing transformations require a change, both of the priorities of economic development and of the methods, concepts, and categories of research of new realities. They make it necessary to analyze the patterns of innovative development and the creation of a new system of innovation and security, ensuring full and guaranteed security at the entire stage of innovative transformations. The philosophical aspect of the innovation security problem in innovative modernization can be followed in the points below:

1) ideological awareness of the importance and necessity of an innovative economy and society transformations, both at the national and global levels;

2) understanding that in the on-going process of these transformations a situation of “creative destruction” (according to Schumpeter) will rise eventually;

3) a general scientific analysis of threats arising during the on-going process of the formation of an innovative economy and the modernization of society, through the involvement of the categorical apparatus of philosophy and science, the use of the dialectical method and synergistic approaches to solving problems of innovative security;

4) the need to maintain stability in society and social immunity of a

person during the complex process of innovative transformations;

5) the whole range of emerging challenges and threats (much more dangerous than with traditional evolutionary forms of economic development) in the formation of an innovative economy and the innovative transformation of society, during the searching for adequate measures process.

Moreover, it should be clear that the problem of the philosophical foundations of ensuring innovative security of the economy, society, and the individual is much broader, since it, along with the axiological aspect, has an ontological aspect: consciousness is not an independent substance that exists along with the matter, and “the dialectical method is necessary not because that someone wants it, but because ultimately in nature, society, and in thinking itself, everything is done dialectically, not metaphysically” [8, p. 240]. And in the end, the safety of innovative modernization, innovative development, the formation of an innovative economy comes down to the fundamental problem of security - the survival of all humanity and the wildlife of our planet. According to this, in order to form a system of functioning and activity of innovative security, it is necessary to conduct a systematic system analysis of society during the process of its innovative modernization in order to identify the most important social bases for ensuring its safety. In order to comply with the general logic of safety studies, it is necessary to begin the studying process with the examining society at the system level task. Society appears in the form of a subsystem of objective reality, relatively isolated from the natural entities, but organically related to them. It obeys the universal laws of being. Characteristic to the society is the social form of movement as a prerequisite of its existence which is based on the lower forms of the movement of matter (mechanical, physical, chemical and biological) and contains them in itself in a dialectical form. This indicates the importance of the material foundations of innovative security, without which the very existence of society becomes impossible.

The main difference between society and other subsystems of objective reality is that society always represents a certain combination of material and ideal, objective and subjective, spontaneous and planned, random and natural. This is due to the fact that in society, unlike in nature, there are people who are endowed with consciousness and will, their actions are always purposeful. However, the activities of people do not always lead to the expected results, because in complex social

phenomena there is a collision of mutually opposed forces, actions, actions of various subjects, which determines objectivity (that is, independence from the goals and desires of these subjects) of the general social and social process. [12]. Such objectivity of the laws governing the functioning and development of society is one of the most important determinants of innovative security.

As far as we know public relations are divided into primary (material) and secondary (ideological). The main ones are material - production relations, the nature of which is determined by the productive forces of society and does not depend on the will and consciousness of people. Therefore, material social relations are one of the most important foundations of innovative security.

Ideological social relations - political, legal, moral and others arise on the basis of production relations, passing through the consciousness of people beforehand. These relations also play an extremely important role in the system of determinants of innovative security, and during periods of crisis or modernist transformations of society and the economy, their value is multiplied and may even exceed the value of material social relations in the degree of influence on the state of security.

In society, the basis and the superstructure have a dialectic interaction: the basis determines the superstructure, which has relative autonomy in its development and exerts a reverse impact on the economic basis (for example, politics is determined by the economy, but in return can have a huge impact on the evolving economic situation). The categories "basis" and "superstructure" reveal the subordination of the most important elements of the structure of society according to their importance in the system of determination of innovative security.

The movement, as being universal, covers all the phenomena of development and modernization and has a single basis. This unity in philosophy is sealed with a strict regularity: deep research reveals the need prevailing over it. Heraclitus expressed this idea in several aphorisms, of which the most important is the 30th: "This world's order," says Heraclitus, "is identical for all, none of the gods, nor of people, but it always was, is and always will be a living fire, in the flashing and fading measures "[11]. Constant movement, changing process, the transition of each phenomenon to the opposite one have as an inevitable consequence the relativity of all properties of things. No quality of an ever-changing

nature is an irrelevant, absolute property. The world is one, in the world, everything is interconnected, every phenomenon and property goes into its own opposite, and therefore every quality should be characterized not as isolated and absolute in its isolation, but as relative quality.

In this regard, it seems necessary to consider the innovation security as a philosophical and methodological problem in space and time and on this basis to investigate the nature of the social security in the context of innovative transformations and the conditions for the formation of a comprehensive theory of innovation security.

Serious threats for the formation of an innovative economy are based upon the psychology and people's mentality. The man is essentially both idealistic and social [5, p. 3]. Therefore, any changes in society, especially such global ones as the formation of a new economic structure, the formation of an absolutely new economy - the knowledge economy lead to moral and psychological changes, affect the outlook and world perception of people. In this regard, socialization is important for society [3, p. 267], which is a multifaceted process of individual learning social experience, a certain system of knowledge, norms, values, patterns of behavior inherent in a particular social group and society as a whole and allowing it to function as an active subject of social relations and activities in new conditions.

Since the informational post-industrial society formation is happening now, the basis of which is an innovative economy, the problem of the functioning of innovative security in new context becomes very relevant. About this process of innovation transformations for innovation security, a number of dilemmas arise: absolute market freedom of modernization or constant state control, chaos (at least regulated) or strict order in the implementation of innovation policy, the release of innovative products and market uncertainty, the extent of innovation and saturation of demand and demand and capacity of the potential market, etc., and also the importance of ensuring safety and sustainable development comes to the fore I, uneven process of formation and development of an innovative economy in the world today. The using of the latest information technologies, which lead to growing interdependence and mutual influence, to the emergence, in this connection, of vulnerable sides, challenges and threats, is a particular danger for society and security. The concept of "cyber weapon" has emerged - a concept that is not new, although not all of its characteristics are precisely defined.

The term “cyberwar” appeared, as “any hostile action in cyberspace that contributes to or is equivalent to an increase in significant physical damage” [7]. In addition, researchers from different countries pay attention to the emergence of an artificial mind (which will certainly have an impact on the national security system), on the prospects of space communication systems as an element of a weapon, on the problems of psychotronic weapons and psychotronic war.

No less significant is the study of new sources of threats and dangers that are associated with fast innovative transformations, primarily in the economy of the beginning of the XXI century, the growth of the processes of innovation, informatization and globalization, the formation of a knowledge-based economy and the development of biological, genetic, telecommunication technologies, which is associated with human innovation. Human innovation in the socio-philosophical aspect is its property to generate new meanings of the existing sociocultural experience, to construct on their basis new pictures of the world, which become a source of sociocultural changes and are realized under appropriate social conditions. Since the innovativeness of creatively active people appears in the unity of their innovative potential and innovative capabilities that are especially demanded during transitional periods of society (in our case, from industrial to post-industrial society), creatively active people during this period have more opportunities for self-realization and self-affirmation than during stable periods. In an informed society it is recognized such human innovation, as the one which is based on a high level of knowledge and experience of sociocultural innovation design, the formation of which becomes the leading task of public policy, and especially for actively creative, goal-oriented and educated youth.

On the other hand, an increase of the knowledge potential generated by science and mastered by man leads, with all the positive features, to the instability of the society. As a result, a new technology of mass cognition and creativity becomes an adequate need, which represents a special mechanism for organizing a mass gnoseological process in the most complex interdisciplinary subject areas [12]. The security of the economic and legal aspects of the use of intellectual property, both enterprises and individuals, is associated with innovation.

In general, the solution of multiple innovative security problems involves the application of the system methodology, including security systems of

various kinds of objects. One of such systems in the conditions of the innovative economy creation is the psychological world of the individual, which is finding itself under the enormous pressure of innovative, informational, and communication transformations. Therefore, new effective integrated technologies of innovative security ensuring the security of the individual, society and the state during the process of innovative transformations, as well as the management of society and human behavior, deserve attention.

The philosophical understanding actualization of the security problems happens, generally, due to the civilizational shift that takes place nowadays, at the beginning of the third millennium from industrial to post-industrial society, the formation of a knowledge society, uncertainty, and unpredictability of the future of humanity. Modern society has entered the zone of so-called “mega risks”, which W. Beck qualifies as a “risk society” [4]. Therefore, it is not by chance that such new category as “innovative security”, which is inseparably connected with the category of “innovation,” gradually enters modern scientific thought. Scientists and politicians discuss various of political, social, economic, informational, conceptual, psychological, cultural and security issues, which should be solved on the basis of the non-linear nature of world integrity [12]. In this series, in the context of innovative transformations, we also place innovative security as the basis for ensuring national security. The concept of national security of any state should take into account the whole range of new challenges and threats, the challenges of our time, arising in the course of the formation and development of an innovative economy.

The dialectic perception of social phenomena, which proceeds from the opposition of their opposite characteristics, was known even in the early stages of ancient philosophy. Heraclitus owns the famous words: “I must know <...> that everything arises through struggle and of necessity” [11]. The ancient philosopher believed that the emergence and disappearance, life and death, birth and death - being and non-being - are interconnected, causing and passing into each other. Such a set-up seems to be very fruitful for the disclosure of the essence of security, which is to a certain extent achievable through its opposition to danger. Danger - the opposite of security, security means no danger. Therefore, to understand safety, it is necessary to clearly understand the nature of the hazard, which is absent in this case. Such attention to the psychological aspect of security is characteristic of philosophy.

Philosophers are not so much interested in the question of what the world is and how it exists, but in the question of how to live in this world in order to avoid disasters that are threatening from all sides.

The most important foundations of public safety are its social and political consolidation and effective public administration. Evaluation of the result of ensuring innovative security should act as a general criterion for the effectiveness of public administration, which in the broadest sense of this concept means the ability to manage its management activities to prevent damage to national interests in the formation of the information society and its basis for an innovative economy.

An important concept in the context of post-industrial society is the concept of “information”. Based on the analysis of the approaches to the definition of “information” available in the modern scientific literature, we will interpret it as an objectified aspect of the reflection process [15]. Information interaction is a necessary part of any social interaction. Communication means reducing uncertainty in an interaction situation. In the communicative field, communicative norms function, there are moral and ethical imperatives as a rule-set of functionally determined actions and behavioral patterns, communicative networks; a set of diverse inter-individual relationships; rules - norms, are also instrumental in nature and serve to coordinate and act in modern situations.

Many philosophers consider that the information method the most efficient for a further development of the systemic method of knowledge. Despite the interest shown for the information method in a number of scientific publications, it should be noted that at present this method is still at the initial stage of its formation and its possibilities are not well understood yet. One evidence of this is the ambiguity of the philosophical interpretations of the very concept of “information”. In science, the definition given by the American Biochemist G. Kastler is widely used: “Information is a memorized choice of one option from several possible and equal rights” [1]. This suggests that the simpler the system is, the higher its tendency to degeneration, the harder it is, the higher is the likelihood of its dynamic stability and self-development. One of the founders of theoretical and system programming in the USSR, academician A.P. Ershov wrote that information in the second half of the twentieth century became a fundamental philosophical category, which is “considered as one of the most important attributes of matter, reflecting its structure. Un-

derstanding the single nature of information following the establishment of a single nature of matter and energy was an important step towards the realization of the material unity of the world” [6, p.112-113].

Philosophical understanding of the problem of information, allows you to outline a general approach to the interpretation of the method of its research. In accordance with it, the information method of research consists in disclosing the meaning of the objectified foundations of the process of reproducing in the internal state of an object the qualitative and quantitative characteristics of another object acting on a given [16].

The prospects for the application of the information method of cognition are very extensive since almost all of the interrelationships in nature are of an informational nature. This fully applies to the phenomenon of innovative security. Information determines the direction of the development and functioning of society, it is the definition of all social and social processes and, accordingly, information is the basis for understanding the essence and degree of social danger to society and the individual, as well as a means of modeling the state of innovative security in one or another of its aspects.

The use of the information method of knowledge is extremely effective for the study of social phenomena and processes associated with the innovative modernization of society in terms of their security. Man himself is one of the most important information objects of the world, even his biological nature is largely informational. In addition, in certain respects, information can also ensure innovative security.

As a result of the philosophical and methodological safety analysis, we determined that the methodology for research on innovative security should include: a strategy for scientific research, the choice of a particular method of organizing the research, methods for realization of it, and using the existing provisions of the theory of national and economic security. During the developing the methodology of cognition process, taking into account the novelty of research on innovation security, it is necessary to solve the following tasks: to evaluate the problem statement procedure and analyze the methods used in science, analyze the language and the existing conceptual-categorical apparatus of the object under study, using what methods it is possible to develop an innovative-conceptual apparatus of innovative security, building a theoretical model of national security strategy in the conditions of formation of an innovative economy.

Additionally, it is necessary to determine what methods are the perfect fit for the possibility to test and evaluate conceptual and ideological and theoretical approaches to the system of ensuring innovative security. At the same time, it is necessary to take into account the specifics of the study, which consists in the following: first, in the internal logic of building an innovation security system to ensure safety throughout the entire cycle of innovation transformations, secondly, in the subject matter that unfolds as part of the constant reflection of these transformations on innovative safety.

Taking into account the foregoing philosophical and logical analysis, as well as the specifics of the object of research, the methodological basis for the study of innovative security in the conditions of the formation of an innovative economy is to choose the dialectical method of scientific knowledge, and a base approach is a systematic approach.

The application of the system methodology becomes especially relevant for innovative transformations and ensuring innovative safety in conditions when events of nonlinearity, randomness, and unpredictability become more common and of a large-scale. Understand and properly assess the nature, nature, and direction of these processes, their likely consequences are possible only when, as suggested by academician E. M. Babosov, if we bear in mind that those phenomena that yesterday seemed impossible, today become probable, and tomorrow may become inevitable [3]. Long before the emergence of the theory of synergetics, the well-known Russian philosopher S. A. Levitsky called this process “the impossibility of impossible” [9]. The methodology of system analysis involves the solution of three cognitive tasks: identifying the elements that make up the object being studied; definition of system principles that combine these elements into a whole; consideration of the object at the level of the super system, that is, as an element of another, wider system. The relevance and validity of the application of the system method lie in the fact that innovative transformations occur nonlinearly (on a national scale and in the world), with a large share of unpredictability. Therefore, the main trajectories of the deployment of innovation processes and measures to ensure their safe development become available for description, study and adequate assessment only from the standpoint of a systematic approach. The system approach made it possible to consider the object and subject of research as a set of elements united by relationships, links that have a certain develop-

mental logic. The system method made it possible to consider the essence and forms of manifestation of innovation security in the period of formation of an innovation economy as an integral, complexly organized mechanism that is in continuous interaction with the innovation environment, which is ensured by safe development. This method must be implemented in the form of a strict concrete methodological concept and the space of innovative transformations based on the following principles: the structural and functional organization of the object, its integrative - as an internal characteristic; the presence of multiple internal links; the irreducibility of an object as a whole to a simple set of its components; the presence of diverse functional relationships with the environment; the ability of an object to change during its existence under the influence of internal and external factors and factors arising from the modernization of the object itself, the probabilistic nature of the unpredictable behavior of the object.

An addition to the system method is the comparative (comparative) method. This method is based on the theoretical position, according to which there are certain tendencies and patterns that manifest themselves in different social and cultural systems, in different political and economic processes since there is much in common in these processes in different countries. The comparative method involves the identification and comparison of the same type of social phenomena in the life of various communities, different cultural systems, which contributes to the fruitful use of the experience of other peoples and countries [3, p. 59].

For further research on the modern phenomenon of modernity - innovation security - it is necessary to use a set of various research or cognitive methods: methods that are used in theoretical science, which are used both in science and in other branches of knowledge; methods that are used in all areas of science; methods specific to certain sections of science or disciplines; methods used during the study of globalization, global space, special specific scientific methods, the emergence and application of which is associated with the study of innovative security.

The modern interdependent global world is a complex dynamic holistic system, the correct and comprehensive understanding of which is impossible without certain philosophical ideas. They help to obtain a more deeply comprehend the reality in the interaction of all its spheres, sides and relations in development, in the unity of all its laws and contradictions, the place of man in the modern world and

a number of other complex problems. In the conditions of the occurring deep changes in the formation of the post-industrial world, the economy of knowledge, in modern society it is extremely necessary to abandon outdated stereotypes, frozen dogmas, and speculative schemes not only in thinking but also in practical activities.

A broad philosophical analysis and a correctly chosen methodology help to focus scientific research on the correct reflection of the processes of innovative transformation of the economy in particular and society as a whole, to identify the features of various (and often directly opposite) innovative transformations, to give basic value-ideological orientations in the current complex modernist world, to predict its further development, to develop an effective system for ensuring the innovation security of the modernization processes of economy and society.

Bibliographical references

1. Quastler H. The emergence of biological organization. New Heaven and London: Yale University Press, 1964. 83 p.
2. Sakovich V. The Global Processes in the Modern World. Chișinău: Institute of International Relations in Moldova, 2014. 326 p.
3. Babosov E.M. Philosophical problems of being. knowledge, faith and culture. Minsk: RIVSH, 2010. S. 55.
4. Beck U. From industrial society to risk society // THESIS No. 5, 1994
5. Grachev S. The indifference virus. Arguments and Facts. № 21 (1802), May 20–26, 2015. P. 3.
6. Ershov A.P. On the subject of computer science // Bulletin of the USSR Academy of Sciences. 1984. No. 2. P. 112–113.
7. Joseph Nye. International standards in cyberspace // Economic Review No. 20 (1092), May 29, 2015
8. Kohanovsky V.P. Philosophy and methodology of science. Rostov n / d, 1999. p. 240
9. Levitsky S. A. The tragedy of freedom. M., 1995
10. Melik-Gaikazyan I.V. Information and self-organization: Methodological analysis. Tomsk: TPU publishing house, 1995. 180 p.
11. Worldview and teaching of Heraclitus // http://otherreferats.allbest.ru/law/00136742_0.html
12. Polikarpov V.S. Philosophy of Security // <http://www.dslib.net/russkaja-literatura/filosofija-bezopasnosti.html>
13. Sakovich V. A. National security of the Republic of Moldova in the context of modern processes of globalization and integration: theory, methodology, applied analysis. Chișinău, 2016, 326 p.
14. Ukraintsev B.S. Information and reflection // Questions of philosophy. 1963. No. 2. P. 26–41.
15. Ursul A.D. Reflection and information. M. : Thought, 1973. 231 p.
16. Chernavsky D.S. Synergetics and Information: Dynamic Information Theory. M. : Editorial URSS, 2004. 288 p.

MISSION OF GENERAL SAVARI AND RUSSIA AFTER SIGNING OF THE TILZIT WORLD

Oleg SOCOLOV, *PhD in History, associate professor, State University of Saint Petersburg, Russian Federation*

(sokolov1796@yandex.ru)

Anastasia ESCHENKO, *PhD students, State University of Saint Petersburg, Russian Federation*

(eshencko.anastasya@yandex.ru)

Abstract

This article explores the relationship between Russia and France after the treaty of Tilsit in 1807, reflected in the reports of the French general Savary who was sent for a special mission to St. Petersburg in July 1807. Having examined the content of the reports, the authors showed that the initial negative opinion of the Russian society about the Peace of Tilsit was a natural reaction on the recently ended war.

The opinion of the Moscow nobility, divided into parties, wasn't unified, and if after a few years Russia moved from peace and alliance with France to sharp confrontation, largely due to the personal decision of Emperor Alexander I, but not because of the anti-French attitude of the noble society.

Keywords: *Alexander I, Napoleon, General Savary, the treaty of Tilsit, Russian society, War of the Fourth Coalition, the relationship between Russia and France*

CZU: 93:341.24 (470+44)

Introduction

The reaction of the Russian society to the Tilsit world of 1807 is almost always regarded by historians as sharply negative. It is enough to quote from the most famous works of modern historians. Thus, the well-known domestic researcher V. M. Bezotosny writes: "The Tilsit

Treaty was met with disapproval in Russia and was criticized, and moreover, it woke up the hidden opposition not only in public circles but even among the highest bureaucracy ..." [1, p. 227]. French historian Marie-Pierre Rey says: "On his return to Petersburg, the king became the object of fierce reproaches. Evidence of this are caustic epigrams, in particular, one of them, written by Pushkin and which circulated at the court:

We knew him very meekly
When not our cooks
Double-headed eagle pinched
At Bonaparte's tent.

In general, the bright atmosphere of the Fronde was felt, this noticeable feeling of discontent worried even the diplomats from St. Petersburg" ¹ [2, p. 245].

However, this perception of the Tilsitsky world is connected in many ways with what appears to the authors of this article as the "late-time screen" effect. After the war of 1812 beginning, the attitude of Russian society about Napoleonic France will become sharply hostile, and any attempts for peace and rapprochement with this country will be unreasonable. This point of view was reflected in the majority of letters, memoirs, diaries written shortly after the Patriotic War of 1812 or much later than this event. This point of view was mainly perceived by historians who wrote about the Tilsit world. The study of synchronous sources makes the believing of such view increase significantly. Documents emanating directly from the era we are exploring provide a much wider range of opinions of the Russian society about the Napoleonic Empire, [3] which is also explained by the stable cultural ties of Russia and France, which minimized the effects of the foreign policy changes [4].

For this point of view, an interesting thorough study of such an important source for understanding the attitude of Russian society after Tilsit as reports of General Savary sent by Napoleon with a diplomatic mission immediately after the signing of Tilsit peace in July 1807, is presented. It is impossible to say that this source was unknown.

¹About how much such a point of view is based on later sources is indicated in particular by a curious error. Marie Pierre Rey provides as proof of the Fronde of the nobility of 1807 the quatrain from the poem "Eugene Onegin", which A. Pushkin wrote in the 1823-1830s!

The reports of Savary were fully published in the pages of the collection of the Russian Historical Society (RIO) in 1892, 1893. [5,6] However, these published reports, it seems, have not been studied carefully by historians. So, the analysis of the letters of Savary, undertaken by SS Tatishchev and later by the French historian A. Vandal [7; 8] seemed very superficial and did not set as his goal the explanation of the phenomenon of Russian society. Both Tatishchev and Vandal proceeded from the traditional concept of Russian society's rejection of the Tilsit world. And therefore, apparently, skimmed through the letters of Savary. Vandal chose from them those letters that fit perfectly into traditional ideas, and the translation of his famous work "Napoleon and Alexander" made these excerpts from the letters accessible to a wide circle of researchers. As a result, it was the extracts from Vandal that became representative for the General Savary opinion for most historians.

In this paper, we set ourselves the task of carefully reviewing the entire Savary correspondence. A fresh look at this correspondence shows how the usual point of view is one-sided and does not reflect the entire spectrum of Russian public opinion in 1807.

Methodology. In this article, the authors used the historical-genetic (historical) method of historical research, consisting of a consistent penetration into the past in order to identify the causes of any facts, events, phenomena. The use of this method allows you to underline the cause-effect relationship and patterns of historical events. Using the principles of historicism and scientific objectivity made it possible to analyze the perspective of Russian-French relations after the Tilsit world. Also, the authors applied special historical methods: conditional documentation, textual methods, historical and political analysis.

Content. Russia's participation in the coalition wars against France, somehow, influences the attitude of Russian society after the signing of the Tilsit Treaty, and this is reflected in the reports of Savary. The general, who arrived in St. Petersburg on July 23, 1807, wrote: "The return of Emperor Alexander to the capital made little impression, no public holidays were organized. The news of the peace that preceded the return of the emperor did not arouse emotions. Public opinion, on which our opponents have been working for more than two years, is orientated against us. People were too disposed to war for the peace to be accepted in Petersburg with the usual for such cases enthusiasm ... I noted silence

everywhere, which consisted in a stupor, regarding political affairs. No one dared to speak, neither about Tilsit, or about the treaty, or about the emperor (Napoleon). The Treaty has not been published yet. Nevertheless, the fact of its signing is doubtless, although some prefer to pretend that they do not believe in it" [5, p. 21].

Savary noted: "I arrived in this country at the time when people treat us very critically. The war caused a negative opinion about everything that comes from France. The events of this war and that, which preceded it were too unfavorable for the Russians to change their attitude, which was hostile. Our fame only increased their hatred" [5, p. 146].

All this was not surprising, since on July 21, in the churches, they prayed against the French, and the order to stop such services was issued only on July 24. A year earlier, in November 1806, a law was passed in Russia on the expulsion of the French [6, p. 157-158]. The French had to leave Russia within 8 days or accept her citizenship, with an immediate payment of debts.

However, the content of the Savary's report, which, it seems, certainly confirms the traditional point of view, was very likely dictated by some specific episodes. They created an opinion with the author, which he will refute himself in subsequent correspondence later.

An interesting synchronous source allows you to look at the first messages Savary carefully. This evidence comes from the Orenburg military governor G.S. Volkonsky. Here is what he wrote to General Vyazmitinov on July 17, 1807 "At the very midnight on July 14, i.e. when Saturday turns into Sunday, I had the honor to receive ... the intercourse about the conclusion of peace between Russia and France on June 27th. Cannon thunder informed this joy to Orenburg, and in the morning a great multitude of people gathered in churches to bring solemn thanksgiving to the Almighty ... In the evening a feast was through by me and the city was illuminated. Pure joy was portrayed on all the faces and it was more perceptible that the brave sons of Russia marked all steps with heroic deeds and covered themselves with glory, always with the courage of Russians accompanying ... with. thirty]. And Pestel reported from Irkutsk on July 31, "... I consider it necessary to report on the universal great joy here on the occasion of such favorable news, which the inhabitants of the local observed with a decent illumination in the city" [9, p. 81].

With great enthusiasm, the Treaty of Tilsit was perceived by A. B.

Kurakin, the future ambassador of Russia in Paris, N.P. Rumyantsev, the future Foreign Minister, the famous Russian diplomat PG G. Divov, General Rajewski and others. Kurakin wrote to Empress Maria Feodorovna on June 22, 1807: "Suddenly we were filled with the greatest joy! God did not leave Russia and the emperor, your son! The blood will not flow any more, the misfortunes that have torn apart Europe will cease ... The truce and the convention are signed absolutely in such a way that one could only wish for ... You must agree, Your Majesty, that nothing happier could happen. The sky sent us its blessing in the most difficult moment in which Russia had ever been!" [12, p. 183-186].

Finally, Savary himself in one of the subsequent reports writes "The peace was published here and made the most pleasant impression" [5, p. 25].

Savary has repeatedly noted the attention with which he was surrounded by Emperor Alexander. "On August 1, the emperor sent me an invitation to come in the evening and spend the night in Peterhof, where the rest of the diplomatic corps was invited only for tomorrow. A special mansion relating to the imperial court was allocated for me, and a special court crew was given at my disposal"¹ [5, p. sixteen].

Savary has repeatedly noted the attention with which he was surrounded by Emperor Alexander. "On August 1, the emperor sent me an invitation to come in the evening and spend the night in Peterhof, where the rest of the diplomatic corps was invited only for tomorrow. A special mansion relating to the imperial court was allocated for me, and a special court crew was given at my disposal" [5, p. sixteen]. Savary continued: "I was the only foreigner invited to the parade on the next day, and immediately they put me to the left of the emperor, who wished me to introduce everyone who accompanied me." "Then I was invited to worship, where I stood in the front row with the imperial family. In the evening, at the ball in the palace, the emperor, in the presence of his entire court, spreading the crowd, approached me and talked with me for a quarter of an hour before all those gathered and moreover, we talked with him two times that evening ... from that moment I met everywhere smiling persons" [5, p. 16-17].

¹ Savary claims that on August 2, 1807, the birthday of Alexander's mother was celebrated in Peterhof. But the dowager empress was born on October 14 (25), 1759. This, apparently, is about name-days.

As a response, Napoleon sought to organize the warmest welcome to the Russian ambassador in Paris, P.A. Tolstoy, when Napoleon presented the Russian envoy with a luxurious mansion called Telusson, filled with expensive furniture, paintings, silverware, and carpets. When the Russian ambassador met, the emperor Napoleon put on the Order of St. Andrew the First-Called, whom Alexander I awarded him in Tilsit and wore him all day. Regarding the reaction of the Petersburg society to the reception of the Russian ambassador Savary, he reported: "In the capital, they only talk about the reception hosted by Count Tolstoy. The young people who accompanied him described it to their families in the best possible way, among others, the young Guriev, whose father is the Minister of Fate, is a great admirer of France and enjoy universal respect here. It is also known that Your Majesty consented to the training of cadets in the navy and for guns so everything at the present moment contributes to making public opinion towards us benevolent ..." [5, p. 240]. It should be noted that such a reaction of Guriev was not something exceptional. The union signed in Tilsit allowed the emperor Alexander to send several young men (Gagarin, Gorgoli, Chernyshev) to Napoleon's headquarters to familiarize themselves with French military affairs. All of them were given an exceptional reception.

Champagne wrote to Savary on this occasion: "The emperor wants the French officers who are in St. Petersburg to know and be pleased about the proudness with which the Russian officers achieved success in Parisian society" [5, p. 98]. As for the Russian society, the situation here was not so unambiguous, of course, it directly depended on the international situation and, on the will of the emperor himself.

"We will make a big mistake," wrote Savary, if we understand by public opinion in Petersburg is the same thing that this word usually means in any other country. The people who have everywhere at least some importance for the state, here does not mean anything. ... After the courtiers and ministers, I see only the merchants, who are between the nobles and their serfs. Foreign merchants consist mainly of the British, the rest of the French or Germans" ¹ [5, p. 143].

It means that, in Russia, there was no politically active social category,

¹The Russian infantry rifle of the sample of 1808 was an exact copy of the French rifles of the model of 1777 modified in the republic's IX year (1801). The following 1808 became the main armament of all Russian infantry.

with the exception of the nobility, which formed the basis of a “society” that was rather small relative to the entire population of the empire.

Savary thought that the apolitical peasantry could not influence the decision of the emperor. Thus, the stratum of people that he could potentially influence in the interests of France was greatly reduced and limited to the Russian nobility.

What Savary noted was a feature of the historical development of Russia, in which the process of formalizing the estates took place from above and was directed by the state. In Russia, there was no active third class in the form in which it was, for example, in France until 1789. The nobility, however, which was formed in close contact with Europe, absorbed the political ideas of France, England, and Austria. So, the Russian society was not monolithic but disintegrated into parties and groups whose composition was mobile. It so happened that over the years, England had the greatest influence in Russian trade and the court; however, despite this, French remained the language of communication, France was a traditional supplier of luxury goods, the main cultural center, and rapprochement with it was desirable for many nobles.

Savary wrote: “During the revolution, for ten years we did not have an ambassador in St. Petersburg, all kinds of relations with us were interrupted, it gave our enemies great opportunities to influence the Russians, and this is what they did. And now the work of their efforts, intrigues and bribes are problems that we have to deal with now. The British captured everything ... General Duroc appeared here only for a short moment. He had only his own special task, which he performed without doing other things. Then came General Kolenkur. His short-term mission was too fleeting to give him time to notice everything that could damage or contribute to the interests of our country ... Kolenkur did not have time to do anything in order to enforce France influence ... General Eduville arrived here with the status of an ambassador sent by the First Consul after the battle of Marengo. He failed to adequately represent France, for he behaved as if he represented a third-order power ... There was no worthy representative of France here ... In this situation, the emperor sent me here [5, p. 144-145].

Savary gave the following characteristic of social categories in Russia: the court; the emperor; the ruling empress; the widowed empress, and her children; the nobility; the merchant corps; and the serfs. Even

though Alexander wanted to show his disposition for France and Savary, the court of the empress mother was on the opposite side. All anti-French nobility concentrated around her. However, even here it was not so simple. Surrounded by the empress mothers were courtiers, pro-French minded. For example, prince A.M. Beloselsky-Belozersky former ambassador to Dresden and Turin. Savary had, also, other arguments. Montesquieu, who played the role of a courier between Russia and France, was introduced by the general to the court of Maria Fedorovna and received a warm welcome. "I knew," continued Savary, "that after Montesquieu's departure, the empress-mother told her confidants how much she was pleased with him and said that when she returned to St. Petersburg, she would order the French who were with me, to be invited at her ball"¹ [5, p. 259].

A supporter of the alliance with France was Alexander's brother, Grand Duke Constantine. Savary gave him the following description. "The Grand Duke Konstantin Pavlovich ... lives constantly outside the city, in a beautiful palace in Strelna ... Near him there is an Uhlan regiment named after him, he is constantly engaged to this regiment ...

... His palace is a real arsenal where you can see weapons of all kinds, his library contains all sorts of books on military affairs that exists and by rereading them he is constantly looking for innovations for the Russian army, in his park you can see the barracks of military camps, such as those that were built in Boulogne, Ostend, and Ambleteuse. These structures were built by French prisoners who were with him. The orchestras of the two cavalry guards regiments of the Horse Guards and the Lancers, play only French marches at the parade, such as the "Chant de depart"¹ [5, p. 261].

During Savary's stay in St. Petersburg, Grand Duke Konstantin talked with him more than once and once said that although he loves his wife (*in Orthodoxy, Anna Feodorovna, Princess of Saxe-Coburg, born in Julian*), he cannot live with her. But he asks to convey that he is very grateful to Napoleon for what he did for her family and her parents. Konstantin added: "Although I am very much disposed towards Napoleon, this new circumstance adds even more devotion that I feel to him" [5, p. 103].

¹ "Chant de départ" - "The Song of Departure (volunteer appearances)", a French song and march of the era of revolution and empire.

The English influence was strong in the diplomatic corps, which Savary considered an important political institution, but in his opinion, this influence could be overcome. He wrote: "A properly composed diplomatic corps is a pledge of success and influence of the French ambassador here ... It is necessary that the ambassadors of the most significant states of the Rhine Confederation, as well as Italy, Naples and Holland be sent here" [5, p. 143].

The British Ambassador in Russia was Lord Gower. Savary wrote: "The British, who rule here for three years here, would go for any expenses, just to make a palace coup, but I dare to assure that they will not succeed ... Their ambassador was a powerful ruler here. Many German princes do not possess such a luxury ... Since I arrived here I realized that: it is necessary for him to be replaced as soon as possible by the ambassador of Your Majesty, and that he would own the influence that the English ambassador had" [5, p. 80].

The British party was represented in the government by the following persons: A. Chartoryi, V.P. Kochubey, G.A. Stroganov, N.N. Novosiltsev, Orlov, Pushkin, and Budberg. However, after the Tilsit Treaty, it was French interest to have representative people in the government. Interior Minister Kochubey immediately asked for his resignation. It was given to him, but he remained at his post and was replaced only three months later on December 6, 1807. Novosiltsev was sent on a journey, and Stroganov at that time was Spain ambassador.

As for the French group, the most consistent supporter of the alliance with France was N.P. Rumyantsev, Minister of Commerce, who later became Minister of Foreign Affairs. It was Napoleon who wanted to be the Paris ambassador. To this Rumyantsev replied: "I cannot be the ambassador of my emperor in France because of my poor health, but I want to serve Napoleon here. I want him to point out that I am the Minister of Commerce. I am always ready to patronize the French merchants. Even in times of hostility, I was not afraid to speak out in their defense" [6, p. 135].

Among other supporters of the French influence were Saltykov, the comrade of the Minister of Foreign Affairs, the Naryshkin brothers, "who accepted the French very well." Describing the Russian court, Savary could not attribute many of political influencers to any of the parties. "Lobanov and Vyazmitinov are Russian ministers, who is Prin-

ce Lobanov is well known, and as for Vyazmitinov, he is rather an old man, a Russian patriot ... Chichagov is the naval minister, Golitsyn, minister of public education - patriots" [6, p. 135]. As it can be seen, there were few true supporters of England in the government.

Most of the English were quite naturally engaged in trade. Savary wrote: "It is enough for Your Majesty to know that more than half of the merchants who trade here are the British, that out of 1,200 ships that, on average, enter the Neva, more than 600 have the British flag. That is why it is not surprising that merchants who are expecting a quick break (relations with England) are spreading thousands of absurd rumors" [5, p. 80].

Savary divided merchants into two categories: "Merchants who have an account and wealthy merchants, and merchants in the shops. The first half consisted of English, half German, Russian, and several French. There are only five or six French houses of the third order (in Lyon, Bordeaux, Nantes or Rouen, this is not even called merchants). The second category consists mostly of Russians, Germans, and French adventurers ... - Savary continued, - our trade here is in a degraded condition or, better to say, does not exist ... I have not seen in Russia neither fabric, nor porcelain, nor lace, nor jewelry" [5 with. 266].

Describing the situation in St. Petersburg, the Commissioner for Trade Affairs in St. Petersburg Zh.B. Lesseps wrote to Champagny: "The two parties are now at enmity and share mainly the merchants on the local stock exchange: one thinks that the war that Russia can declare to England any minute, might cause a complete fall of trade, the other, on the contrary ... finds that it is necessary to care not about personal, immediate interests, but about the liberation of the seas and about the benefits of the whole of Europe "[6, p. 197-198].

In this situation of struggle and uncertainty "... France perhaps more than Russia has the arguments to shut up the Russian merchants, personal interest for people of this class means a lot. It is enough for this public to report that France, which for so long has not acquired anything important in Russia, wants to buy wood, hemp, canvas. All this seems to be politically and economically beneficial," Savary wrote. It was also assumed that all this can be bought at a bargain price without competition [5, p. 140-141].

The society itself, as we have already mentioned, did not have a definite vector, it divided into parties whose composition was flexible, be-

cause of the constant struggle of the English and French groups, whose countries clashed over spheres of influence in Europe. This is evidenced by the reaction to the attack of England on Denmark, which declared its neutrality, on August 16, 1807, which caused a general censure of yesterday's ally. The British "sent a significant fleet to the coastal areas of Denmark to force it to provide the fleet and become an ally of England and to involve Sweden in the coalition in order to prevent the conditions that can be achieved between Russia and France and which (the conditions) can be hostile to the interests of England."

Savary wrote: "What the British did in Copenhagen provoked universal indignation here ... It got angry all Russians and they are working on enforcing Kronstadt (in anticipation of a British attack)" [5, p. 57]. "The events in Copenhagen provoked universal anger and in the eyes of the English ambassador (who left St. Petersburg only in November), all the preparations were made to protect Kronstadt. Everything is ready to fight the British if they attack. Everything is prepared for fighting the English properly. The emperor wanted me to see Kronstadt with my own eyes. I visited him ... and I can assure you that any attempt to attack this fortress is meaningless" [5, p. 66].

This England behavior could not have the support of the nobility. A.B. Kurakin wrote in a letter to Rumyantsev in November 1807: "I am waiting for our break with England ... The outrageous despotism that the British provided during their work over the fleet that they carried out up until now against neutral fleets, insults all the powers at once and violates the rights of all people. The military neutrality established by Catherine in 1781 forced England to make peace with Paris. Now it seems to me that I need to wait for the same effect ... most of her (England) residents want peace, it is impossible if she will continue the war against the whole Europe ... this is exactly the era when England's stubbornness and violence must stop" [10, 1316-316 about.].

However, the English party, according to Savary, "seized upon Petersburg" [5, p. 147]. Immediately after Tilsit, an Englishman, Wilson was sent to St. Petersburg with a special mission, who left a diary about his journey. Wilson wrote about Savary "I don't like the long visits of Savary to the emperor. This closeness cannot indicate favorable consequences. Although we should not rashly conclude about the way we are treated according to external signs" [11, p. 348].

Savary also had a bad opinion of his rival, he wrote to Napoleon: "This carrier of intrigue and corruption, who had the courage to come here with pockets full of outrageous brochures in which Your Majesty and Emperor Alexander are doused with mud" [5, p. 147]. These books are distributed here through Orlov, Novosiltsov, Kochubey, Stroganov and others" [5, p. 174].

The British behavior was increasingly met with disapproval. Rumyantsev wrote about Wilson: "Unimaginable is everything that the British are doing in order to put us out of balance. I am very saddened by the arrival of this Wilson, who I don't like at all ... Wilson came to me yesterday and after long complaints about unpleasant changes in the situation of England in Russia, he decided to enlight his true reasons for being here. This is a simple officer not accredited, whose duties are similar to a courier's one. But he was the one who was going to suggest Alexander I some ideas" [5, p. 184].

What did the English envoy want in order to enforce the influence of his country, which refused to mediate Russia in a truce with France? He declared to the king: "We decided to continue the war on our own or with other allies. Doubtless, it will be a long one because we decided not to declare peace until Germany will have strong states capable to stop France, so its ambitions cannot disturb Europe's peace ... We see this as a guarantee for the expansion of Prussia and Russia" [5, s. 185; 11, p. 434-439].

In the conversations of Wilson and Savary, the problem of Moldova and Wallachia, occupied by Russia during the campaign of 1806-1807, was repeatedly raised. Russia did not hurry up with the withdrawal of troops from this territory. Wanting to promote rapprochement with the new ally as much as possible, Napoleon was ready to support the wishes of Russia in this matter. The Minister of Foreign Affairs, Champagny wrote Savary on emperor's will: "Perhaps ... Emperor Alexander wishes to save Moldova and Wallachia? The emperor (Napoleon) is ready to agree to this, but at the same time, France should receive benefits that would preserve the balance of power, as defined by the Tilsit agreements" [5, p. 212].

Napoleon's position about this issue contributed to the improvement of Russian-French relations. Finally, on November 18, 1807, an important event occurred - Lord Gower and the British mission left St. Petersburg. Savary wrote: "This event made a big impression here. For almost 50

years, the British owned almost all trade affairs in this country ... Now everyone here treats us in a much better way than before with us and our ambassador will be able to do a lot in this country” [5, p. 219].

In general, the attitude towards peace with France and personally towards Savary was changing very quickly. A month and a half after his arrival, Savary wrote to Talleyrand: “The changes that have taken place here are entirely in our favor. Public opinion is completely different than the one I met at the time of my arrival. With satisfaction, I can tell the emperor that this situation is completely the one we could wish for ... I see the same feelings (from the Russian side) that were manifested in Tilsit. The desire to maintain what was done there is very touchable” [5, p. 65].

About a month and a half later, and shortly before the departure of the English ambassador, Savary wrote to Emperor Napoleon personally: “The tone of the conversations has completely changed, especially the women’s one. There are no such lofty words that were not addressed to Your Majesty. It remains quite a bit to do in order to make this behavior universal.” And then Savary confidently writes that the ambassador, who will come to his place, “will not find more bile in the world” and will undoubtedly play a huge role in Russian society [5, p. 149].

In general, the evolution of public opinion, which is noted by the envoy of Napoleon, is quite obvious. He was sharply negative, which is understandable since Savary arrived in St. Petersburg almost a few days after the end of hostilities, the French general managed to win the trust of a large part of the Russian aristocracy. Without a doubt, the English influence was strong at court and in the circle of metropolitan merchants, which Savary has repeatedly noted. However, it is completely unacceptable to generalize this position to all Russian society (this is, of course, primarily about the nobility), as many historians do. A significant part of the Russian aristocracy easily changed their attachments towards a particular country. Even though Alexander’s position was not that touchable, many representatives of the Moscow aristocracy quickly changed their landmarks. The Russian-French alliance, contrary to what is often written, was quite possible and the reports of Savary do not refute but confirm this opinion.

Conclusion. The content of this article shows that Savary’s correspondence was not thoroughly analyzed by historians, and the initial negative opinion of Russian society about the Tilsit Treaty was in many

ways just an emotional reaction to the recently ended war and anti-French propaganda of 1806-1807. The cultural ties and mutual interest of France and Russia mitigated the fluctuations in foreign policy. And this is very clearly expoused in the reports of Napoleon's adjutant. Despite the presence of the pro-British party, the opinion of the Russian nobility was not unified, and the fact that after a few years, Russia did not move from peace and alliance with France to sharp confrontation, this is largely due not to the sharp anti-French spirit of the noble society, but to the personal contradictions of Emperors Alexander I and Napoleon.

Bibliographical references

1. Безотосный В. М. Россия в Наполеоновских войнах 1805-1815 гг. М.: РОССПЭН, 2014. 629 с.
2. Rey M.-P. Alexandre I. Paris: Flammarion, 2009. 593 p.
3. Соколов О.В. Военно-политическая обстановка во время подписания Тильзитского мира и реакция на договор в свете синхронных источников // Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер.2. История. 2015. № 1. С. 35-46.
4. Николаева Ю.В. Русско-французские культурные связи в 1801 - 1812 годах : автореферат дис. ... кандидата исторических наук. СПб, 2001. 29 с.
5. Политическая переписка генерала Савари во время пребывания его в Санкт-Петербурге в 1807 г. // Сборник Императорского Русского Исторического Общества. СПб.: Тип. Тренке и Фюсно, 1892. Т. 83. 388 с.
6. Дипломатические сношения России с Францией в эпоху Наполеона I // Сборник Императорского Русского Исторического Общества. СПб.: Тип. М. Стасюлевича, 1893. Т. 88. 754 с.
7. Tatishchev S.S. Alexandre I et Napoleon d'après leur correspondance inédite 1801-1812. P.: Perrin et cie, 1891. 668 p.
8. Вандаль А. Наполеон и Александр I. Франко-русский союз во время Первой империи. Ростов-на-Дону: Феникс, Т.2.: От Тильзита до Эрфурта. 539 с.
9. Из дипломатической и военной переписки, относящейся к событиям, предшествовавшим Тильзитскому миру // Сборник Императорского Русского Исторического Общества. СПб.: Тип. А. Траншеля, 1893. Т. 89. 916 с.
10. Российский государственный исторический архив (РГИА). Ф. 1646: Майков П.М. Оп.1: 1700-1918. Д. 99: Письма Екатерины II, Павла I, Людовика XVI, Аракчеева, Карамзина и др. за 1782-1821 гг.
11. Life of General Sir Robert Wilson, 2 vol. London: J. Murray, 1862. Vol. II. 470 p.
12. Письма с дороги от князя А.Б. Куракина к государыне императрицы Марии Федоровны, в виде дневника VIII-XIX. (Фридландский разгром. Заключение Тильзитского мира. Дальнейшее путешествие в Вену) // Русский архив. М.: Тип. В. Грачева и Ко, 1868. Вып. 2. С. 162-240.

MUNICH AGREEMENT: SOME MYTHS

Dumitru SURJIC, *PhD in History, The Russian Academy of Sciences,
Russian Federation*
(dimsu@inbox.ru)

Abstract

The article discusses the main distortions of the Munich agreement, concluded on September 30, 1938. On the basis of the definitions of legal science, the author is convinced that the definition of this act is a conspiracy. According to the author, since this action was criminal in the transaction nature between the security guarantors of Czechoslovakia (both directly, through the Locarno Agreements of 1925 - France, and indirectly, by preventing the remilitarization of Germany, under the terms of the Versailles Peace Treaty of 1919 - France and Great Britain). Therefore, the parties that went to an agreement with A. Hitler about the expense of Czechoslovakia, seek to silence, distort this agreement or shift the emphasis on the Soviet-German non-aggression treaty on August 23, 1939. The main myths disseminated in the modern mass media about the 1938 Munich Agreement are discussed below.

Keywords: international relations, diplomacy, falsification of history, World War II, Munich Agreement

CZU:93:327.5:341.24 (430+437)

Introduction

The 1938 Munich Agreement in Russian historiography is called collusion, and today, I think there is no reason to deny this interpretation. Indeed, legal science unambiguously defines collusion as “a preliminary, prior to the commission of any actions, not announced the agreement of several participants of such actions to act in a certain way in their own interests and to the detriment of the interests of other subjects. Usually, collusion is illegal in nature and infringes the interests of the state or a

third party” [1, p. 754]. That was the content of the document signed on the night of September 29-30, 1938 in Munich between the guarantors of the demilitarization of Germany and the security of Czechoslovakia and the armed aggressor who claimed to seize the territory of a sovereign state. The deal was concluded without the presence of the third party, which, as we know, was informed only about the results of these negotiations. And yet, none of the “democratic parties” that signed the Munich Agreement were not subjected to any condemnation (except for the famous phrase by W. Churchill and the reaction in numerous documents and works from the USSR). Moreover, we can say that some aspects related to the Munich Agreement are subtly distorted.

The results of the study. One of these distorted questions is the myth that the “collective West” did not know whom it was dealing with [4]. At the same time, the “Western democracies” have known about the fact that the Hitler regime was rearming in violation of the Versailles Treaty and preparing for aggression, from its early days. The “conservatives” from the Reich ministries of Foreign Affairs brought trouble to the Nazi diplomacy with their speeches in the foreign press, records from the political diary of the head of the Foreign Policy Bureau of the NSDAP (actually the shadow Foreign Ministry) Alfred Rosenberg eloquently indicate. There were also data from the intelligence line: from the head of the department of military intelligence, F. Winterbotham [5, c. 31, 42, 44, 45]. In the British Parliament, there were lively discussions about this. Back in 1933, the chief financier of the British military department, and then the minister of war and the first lord of the Admiralty, Alfred Duff Cooper, said unequivocally that Germany “is preparing for a war of such magnitude and with such enthusiasm that history has not yet known” [9, p. 182]. He was echoed by officers of the French General Staff [8, s. 515]. So London and Paris initially knew whom they would deal with.

We are also told that Hitler “frightened” Chamberlain and Daladier by building their way to his residence through endless chains of military equipment and soldiers. But was the Wehrmacht so strong that (with the exception of individual Luftwaffe compounds and officers) did not have combat experience? Today we can operate with data from the “aggression mind” itself. As Wilhelm Keitel, the chief of the headquarters of the OKV, wrote in his diary, “we faced serious organizational problems:

when forming a strike force on the Grun front, we could operate with 40 part-time divisions (including Ostmark) without conducting a set of mobilization measures strictly forbidden Fuhrer. The formation of a strike force and the redeployment of troops to the Czech border took place in an atmosphere of unprecedented secrecy: after the completion of the maneuvers in Silesia, Saxony, and Bavaria, reserve officers were detained at the location of the units “until special notice”; the divisions were recruited on the territory of the training camps - temporary points were also set up there to receive and distribute the required military service age. The “Western Shaft” garrisons were replaced by volunteers from the “Todt organization” and the imperial labor service” [2, p. 194].

Conclusion

Translating this information into action, it turned out that in the first echelon the only mountain rifle brigade of the Wehrmacht had to operate, recruited from the Austrians, and therefore knew the terrain well. The rebels of the Sudeten-German party Konrad Henlein, who had already undergone military and sabotage training, were supposed to help her in the Czech rear. The invading army would have counted just over 40 divisions (each of which is still far from the regular 17,000 men of the 1941's model) or about half million men, assembled from all German military districts. The protection of the western border was entrusted to youths who underwent pre-conscription labor and hired hands at the “construction sites of great Germany.” In the context of an armed conflict, they had to confront troops with trained regular units of the ground army of the third republic, which contemporaries estimated in the metropolis about 450 thousand people (including the Maginot Line) in the land forces and another 50 thousand people with 4000 aircraft in military -air forces [3, p. 346]. They could fall on the bare German rear, while the entire Wehrmacht was concentrated against Czechoslovakia, and force the aggressor to peace. But this did not happen, and the “dim empires”, tired of their own greatness and psychological trauma caused by the First World War under the guidance of short-sighted leaders, made a deal with their enemy.

Bibliographical references

1. Большая юридическая энциклопедия / Авт.-сост.: А.Б. Барихин. М.: Книжный мир, 2010. 960 с.

2. Кейтель В. 12 ступенек на эшафот / Пер. с нем. Н. Лаврова. – Ростов-н/Д: Феникс, 2000. 416 с.
3. Малая советская энциклопедия. М.: ОГИЗ, 1947. Т. 11. 616 с.
4. Мюнхен-1938: психология катастрофы (URL: <https://www.svoboda.org/a/25119674.html> Дата обращения: 25.09.2018).
5. Политический дневник Альфреда Розенберга, 1934 – 1944 гг. / Под ред. И. Петрова; пер. с немецк. С. Визгиной, И. Петрова; коммент. С. Визгиной, А. Дюкова, В. Симиндя, И. Петрова; предисл. А. Дюкова; сопр. ст. И. Петрова. – М.: Фонд «Историческая память», Ассоциация книгоиздателей «Русская книга», 2015. 448 с.
6. Розанов Г. Л. Германия под властью фашизма (1933–1939). М.: Международные отношения, 1964. 516 с.
7. Шахт Я. Главный финансист третьего рейха. Признания старого лиса. 1923 – 1948. / Пер. с нем. Л.А. Игоревского. – М.: Центрполиграф, 2011. 511 с.
8. Castellan G. Le réarmement clandestin du Reich 1930–1935. Vu par le 2-me Bureau de l'état-Major Francais. P., 1954. 571 s.
9. Cooper D. A. Old Men Forget: The Autobiography. L., 1954. 420 pp.
10. Winterbotham F.W. Secret and personal. L., 1969. 192 pp.

POLITICAL IDEAS OF THE DIPLOMAT ALEXANDRU SCARLAT STURZA

Octavian MOȘIN, *PhD in History, associate professor, USM*
(mosin.octavian@gmail.com)

Abstract

This article capitalises on the work of Alexander Scarlat Sturza, who held responsible positions in the Russian state, a part of which, since 1812, is also the territory between the Prut and the Dniester rivers, known today as Bessarabia. With a good theoretical knowledge, Alexander Scarlat Sturza manifested himself in his writings in the field of history, the philosophy of history, he was an active participant of many historical events of world importance, contributing to the history-making process. The social-political sources of the rehabilitation of medieval spirituality, that is to say, the ideals of Alexander Scarlat Sturza, have been embodied in the Act of the Holy Alliance. This act was anticipated by the Treaty signed at the end of the Vienna Congress, which took place from September 1814 to June 1815. Inspired by Russian Tsar Alexander I and Austrian Chancellor Metternich-Vinneburg, the act of establishing the Holy Alliance was signed in Paris by the Tsar of Russia - Alexander I, the Emperor of Austria - Francis I and the King of Prussia - Frederick Wilhelm III. England refused to join the Holy Alliance. At a later stage, the majority of sovereigns in Europe joined the pact that was renewing by four congresses. The diplomat Alexander Scarlat Sturza played an important role during these events.

Keywords: *Alexandru Scarlat Sturza, opera, scientific and diplomatic activities, the Holy Alliance Act*

CZU:341.71

Introduction. The significance of this study is enhanced by the fact that: the primary objective of the internal and external policy of the Republic of Moldova is the European integration; this year's main event

is the celebration of the centenary of the united principalities and the formation of the contemporary Romanian state. Knowledge of history, medieval history, through which the Moldovan society has passed with all its difficulties and positive moments, is a very important goal for the citizens of the Republic of Moldova, the uptake of our forefathers achievements is advisable, especially when we aim to serve the state, the society, carrying out political and diplomatic actions.

The theoretical and diplomatic activity of Alexandru Scarlat Sturza was also marked by the fact that, starting with Peter the Great and Eca-terina I, Russia, through Emperor Alexander I, promoted a progressive pro-European policy, which opened to some intellectuals in Greece, Bulgaria, as well as his siblings Alexandru and Ruxandra Sturza, with royal roots in Moldova, the prospect of brilliant political and spiritual careers. All the more so that young Alexander Sturza, like Emperor Alexander I, was worried about the widening of the influence of the Roman Catholic Church and of the revolutionary French spirit in Europe.

Having a good theoretical background, Alexandru Scarlat Sturza manifested himself in his writings and in the field of history, philosophy of history. As a young diplomat, as secretary of the Russian Danube Army Chancellery, he is an eyewitness to the illegitimate allegiance of Bessarabia to Russia. During the same year 1812 and also later, he took part in the war with the armies of Napoleon. In the years 1814-1815, he is one of the main actors in execution of the Holy Alliance Act. According to the memoirs of his sister Roxandra Edling, Alexander Scarlat Sturza was the person who, through a letter, rescued France after being torn by allies. During his diplomatic work, Alexandru Scarlat Sturza has developed documents of international importance.

Applied methods. The resizing of the current affairs and the meaning of papers/documents with political content, elaborated by Alexandru Scarlat Sturza, was possible due to the application of the cognitive potential of the historical method, the content analysis, the comparative study.

The results of the study. The humanist scholar had a special attitude towards history. History is a clever guide to humanity, but also a depositary of national dignity. Many of the scholar's works are full of examples of historical facts that serve as arguments to prove his theses, in order to draw some conclusions. In Alexander Scarlat Sturza's work two ways of conceiving history can be distinguished, inextricably

linked together. The first relates to studying, knowing history, the second to its philosophical treatment, perceiving the meaning of the mission of history in human society. In his famous speech in April 1839, at the opening of *Odessa Society of History and Antiquities*, Alexander Scarlat Sturza mentions: “The first symptom of national progress is the cult of the past,” also pointing out that “any nation that knows how to study and carefully preserve its origins learns to discover himself better, it always renews its commitment not to degenerate [3, p. 120].

As for the philosophical treatment of history, in interpreting his mission, Alexander Scarlat Sturza starts from Providence. Everything describes a circle on earth, says the philosopher, except the eternal religion. The cross is the sphere’s axis, when we call it the moral universe, and thanks to it, to this universe, history advances and progress. The sphere does not move but rotates around itself. These are events that are related to the world and political improvisations. But these says Alexander Scarlat Sturza, never offer anything really new. And to judge these improvisations, history remains an oracle that never fails and deceives. Alexander Scarlat Sturza conceives history as a unitary, logical process, necessary in itself for the development of humanity’s faith. In the work “*Greece in 1821-1822*”, the philosopher notes, “The centuries follow one after another, they pass by, and their fugitive shadows are projected on the living plates of the eternal law. The enclosure of the true temple rises without regard to the delirium of man’s passions, and every century sees a new face of the edifice without being able to deny unity and identity “[4, p. 223].

The analysis of the political ideas, outlined by Alexandru Scarlat Sturza, would be incomplete work: “*Mentions about Russia*”. Alexander Scarlat Sturza wrote this book more for the Western reader as a citizen of Russia, drew the attention, painfully, to many shortcomings, injustices, realized a critical analysis of the internal and external policy of the Tsarist Empire. As a true columnist, Alexander Sturza describes the difficult situation that occurred in Bessarabia after her accession to Russia, especially after the death of Emperor Alexander I, “the Russians from within the empire and a lot of foreigners from all nations flowing poorly in Bessarabia. They settled here by the thousands, because the eastern part of the region called Bugeac is still uncultivated, while the rest of the province is a fertile soil, virgin forests, supports trade relations with Austria and Turkey and, at all, has some origins of crafts, of

the people “[5, pp. 134-135]. In these works dedicated to history, Alexandru Scarlat Sturza also highlights its determinant forces: providence, social consciousness of people, unity between science and religion, the cult of the past, his study. The essence of what has been said is reduced to the proverbial phrases of the scholar: “history is the teaching of teachings ... Without historical knowledge, the smartest man is only a disinherited” [6, pp. 211-212].

The philosophical theme has been at the heart of the scholar’s attention all his life, but the work in this field appeared at a very old age. Thus, “*Essay on Fundamental Laws of Society and Human Institutions*” is finalized only at the end of his life, the work “*Considerations of Christian Philosophy*” is published in 1843, and “*Religious, moral and historical teachings*” in the years 1842-1844. The philosophical theme was never a central one for Alexandru Scarlat Sturza, fact which is also confirmed by the title chosen: “*Works of religious, historical, philosophical and literary poems.*” So the publisher placed them in third place. Instead, in these writings, the author worked thoroughly, with discernment. As a philosopher, Alexander Scarlat Sturza, is a typical representative of religious thought, a theorist and theoretician of Christian philosophy, a follower of the human-general ideas of Pythagoras, Plato, Cicero, Augustin the Merciful, Origen, and others. Concerned not only with the problems suggested by the history of philosophy but also by those of contemporary, especially those of A. Comte, he will define and describe the application of the four fundamental laws of society, which he called primitive, because they have existed since the world: the needs (needs), natural or moral, revealed and civil-positive. He has shown the correlation between them, has outlined the general principles of their use in practice, he has issued recommendations on the harmonization of the above-mentioned laws.

The “*Essay on fundamental laws of society and human institutions*” has been extensively analyzed in the Ph.D.thesis in philosophy of the researcher Emil Vrabie. Here we will only mention that the four laws are perceived by man, he is aware that he is under their control in society, but they are often neglected by the individual (often by governments), are forgotten and then suffer both the citizens, as well as whole states. The laws deduced by Alexandru Scarlat Sturza are, in fact, blocks of law. The first law encompasses, in particular, a set of economic laws;

the second, also called moral, is a totality of moral laws. By analyzing them, the philosopher reveals a series of principles, ideas, truths, as if known, but which, I put you in charge and inspire you to life. The first law, says Alexander Scarlat Sturza, inspires roughly the same needs for all moral beings, endowed with nature with unequal forces, it establishes among themselves the principle of inequality. "Everywhere, the strongest and most skilful one will be the master, the weak and lazy one will be subordinated" [6, p. 27]. But how much wisdom is contained in the Book of "*Religious, Moral and Historical Teachings*." Each of the twenty-one lectures presents a philosophical interpretation of the material more or less known by believers. The principles of the Christian religion are dealt with in terms of philosophical categories: the universal and eternal movement, cause and effect, good and evil, etc. Thus, speaking of consciousness, of self-knowledge, the philosopher offers an interpretation to everyone's point of view: "Sloboziunea (freedom - n.n.) is a separated attribute from the human mind. As our eye separates the light of darkness, so does our mind, since then, since we have made use of our freedom, it distinguishes the good of evil, the right of wrong, and the bodily things that demean from the things that exalt it in front of its eyes. We call this work of the soul conscience or consciousness, a wonderful saying, which is present in all languages and etymologists means: our own feeling, thinking of ourselves, speaking with ourselves (conscience) [6, pp. 16-17].

Alexandru Scarlat Sturza's "*Travel Notebook*" is of interest from several points of view. And as intimate travel notes, it is a model of a specific type of journalism, as a historical factual material and as a way of philosophical thinking, as a way of expressing its position, its beliefs. Here we find some data about the towns of Bender, Chișinău, Balti, Cernăuți, then about a number of Italian cities, where the philosopher rested. Throughout the description we encounter dozens of holy places with their rich architecture, thoughts about the strength of faith. In Coliseum in Rome, a strong impression leaves the author standing forever in the middle of the gladiatorial arena, that brought many misfortunes to man, the cross, a symbol of the victory of faith on the sinful world. The aged eye of the traveller observes admirable works of art and architecture in the capital of Italy. The author draws the reader's attention to the treasures exhibited in the treasures of the Vatican and the Capitol,

then to the glories and majesty of Genova, the luxury of Milan, and the paintings of the Academy of Sciences and Arts.

In the “*Notebook*”, the author gives us glorious paintings of nature. Here there is a short fragment of his writer’s vow: “For a whole day I climbed to the ridge of the mountains and descended when the darkness of the autumn night was passed to a passage on an old floating bridge over a fast river in one of the most deserted regions, reminding us of the Russian girl. At dawn, the southwestern slope of the mountains opened in front of our sleepy eyes an unprecedented scenic view for us: we were descending the steps of the mountains to the Mediterranean Sea that looked azure in the distance, and on each terrace a beautiful vegetation gave way to another. From the woods of cypress I entered the lower layer of air, suitable for wild olive and chestnuts; descending in the valley, we found ourselves among the lemon and rosemary trees, among which were suburban households and fairy tales “[6, p. 4].

The social-political valences of the rehabilitation of medieval spirituality, and also of the ideals of Alexander Scarlat Sturza, have been embodied in the Holy Alliance Act. This was anticipated by the treaty signed at the close of the Vienna Congress. Here, we are asked to make a remark and to conclude that until the 20th century the name of *congress* was given to an international conference with the participation of heads of state or their delegates, organized with the purpose of concluding peace treaties, and the Congress in Vienna, which ran from September 1814 to June 1815. The Congress legalized the victory of the European states’ coalition against Napoleon and directed its efforts to restore the feudal order and meet the territorial claims of the winning countries. In September 1815, the Holy Alliance is founded, an international organization created by the monarchs of European states after the collapse of Napoleon’s empire in order to stifle the revolutionary movement in Europe. Inspired by the Russian Tsar Alexander I and Austrian Chancellor Metternich-Vinneburg, the act of establishing the Holy Alliance was signed in Paris by the Tsar of Russia - Alexander I, the Emperor of Austria - Francis I and the King of Prussia - Frederick Wilhelm III . England refused to join the Holy Alliance. Later, the majority of sovereigns in Europe joined the pact that was renewed by four Congresses. Bound by numerous internal contradictions, the Holy Alliance, after the revolutions of 1848-1849, finally broke down [2, p. 379].

Although the Treaty of the Holy Alliance was written at the initiative of the Russian Tsar, the immediate authors of the text were Alexander Scarlat Sturza and Capo d'Istoria, even if they did not always fully share their content [7, p. 66]. In his memoirs of Capo d'Istoria, Alexandru Sturza presents some important facts about the Holy Alliance: "The Emperor, full of reverence, before the salutary and vital power of the Christian faith, saw in her inner restoration the only guarantee of peace, rebirth and happiness of all of the earthly nations" [2, p. 41]. The Holy Alliance Act was more religious than diplomatic, and yet, according to the diplomat philosopher, "since the day of the signing of this treaty, there was anger against him: diplomatic cunning, church suspicion and demagogic self-belief" [1, p.44], even if, in the opinion of Alexander Scarlat Sturza, the act was a good initiative. Through this treaty of the Holy Alliance, religion was not put into the service of politics, but vice versa, politics was put in the service of religion. Traditionally, it was customary for people to turn to the saving function of Christianity in their private or family life, but in the case of the Holy Alliance, the appeal was taken over by the social community. The French Revolution opened a new era in the history of Christianity. Mankind sought to help Christian religion as a decisive factor in the struggle with the evil that the great French rebellion had triggered. However, the signing of the Act included some delicate religious aspects, which were fortunately overcome for a while. It is that the Holy Alliance Act was supposed to be, and eventually it was signed by an Orthodox Tsar, a Catholic Emperor and a Protestant King.

Being written under the influence of Alexander I, some saw in the content of the Holy Alliance Act the theoretical and political basis of Russia's imperialist ideology. Thus, in 1876, A. de Gentz, in the first volume of *Depeches inedites aux Hospodars de Valachie*, edited in Paris, wrote: "The first intention of almost all those who have learned of this Treaty was the tendency to see in it the sign of the projection of a project against Turkey [...] The secret wish of Emperor Alexander I did not exclude the fact that he bound the states of the forefathers by solemn obligations and proposed a new kind of crusades" [7, pp. 82-83].

It is difficult, if not impossible, to determine whether Alexander I's plans included or not the fight against Turkey under the symbols of the Holy Alliance. It is also hard to assume that the Emperor of Russia

wanted to revive the colonial military expeditions carried out by the Crusades under the influence of the feudal values of the 11th-13th centuries under the pretext of fighting against the “unbelievers.” One thing is clear: Alexander wanted to improve Russia’s image in the eyes of European countries and to camouflage his imperial intentions. The Act of the Holy Alliance should also contribute to this. For this purpose, in March 1816, the Russian diplomatic missions from abroad, especially from the countries of Europe, received the letter of Emperor Alexander I, which came with new insights of the essence of the Holy Alliance. The letter noted that Russia and its allies through this treaty want to “promote the principles of peace, understanding and love, which are the fruit of Christian religion and the morals of believers, used so far only in the sphere of civil relations, to be used in the field political relations between states” [7, p. 91]. This meant that the holy commandments, which had found their application in the private life of the believers, would in the future acquire a wider scope - practically universal. “The only and exclusive purpose of the Alliance - Alexandu I mentioned - can be just keeping peace and understanding between the moral interests of the peoples who, by the will of the Lord, were united under the sign of the Cross. Such an Act is foreign to any hostile ideas towards peoples who have not had the happiness of being Christian” [7, p. 91]. The most delicate part concerned the implementation of the Act, something that Alexander Scarlat Sturza was aware of. He mentioned in *The biography notes about Count Capo d'Istoria, president of Greece*: “It was difficult to indicate the procedure of the passage from the holy theory (Holy Alliance Act - O.M.) to its transposition into practice” [2, p. 41].

In order to support and promote the ideas set by the Holy Alliance Act, Alexandru Scarlat Sturza writes in French the work that remained unedited *Meditations upon the Brotherhood and Christian Alliance Act of 15/26 September 1815*, in which he mentioned that: *The Holy Alliance is a universal model of international relations , based only on common dogmas and religious commandments for public duties and general political rules, capable of permanently affirming trust and alliance between states*” [7, p. 89]. Alexander Scarlat Sturza is convinced that anything to say about the human race, concerned with his material interests, he has fought and will always fight for ideas. The periods of fanaticism bring bloody arguments to confirm this. Alexander Scarlat

Sturza said that namely his awareness in the above-mentioned work, made the pious founding fathers of the Holy Alliance look for the holy truths, the remedy of dominating our unhappiness and the removal of dangerous mistakes.

This instrument, which encouraged the rulers of the peoples to ally under the parental care of God, in any way does not exclude the necessary to satisfy certain interests. But this calculation must harmonize with the eternal truths, remaining equidistant to fanaticism and vice. In this respect, the Holy Alliance presents itself not only a diplomatic convention, but also an “educational association” [7, p. 90] - considers Alexander Scarlat Sturza. This means that from the Act of the Holy Alliance depends not only the peace, but also the moral rebirth of peoples. The humanist philosopher affirms without doubt: “This Act is an armament based on respect for the principle of neutrality, directed against the lack of faith and fanaticism” [7, p. 90]. Confirming the suspicions “in the dangerous spirit of proselytizing” [7, p. 90], Alexander Scarlat Sturza highlights not only the anti-revolutionary character of the Holy Alliance Act, but also his hostile attitude towards the Catholic reactions that spread throughout Europe. However, in the first part of the *Meditations*, the author follows Emperor Alexander I in his ideas.

In the second part of this paper, the author exposes his own beliefs about what the Holy Alliance Act really needs to represent. Unlike Count J. Maistre, who saw in the French Revolution only a deviation from the path of Catholicism, Alexander Scarlat Sturza saw in the French rebellion the earthly confrontation between the divine forces and the forces of hell. Within it the law of faith and the fanaticism collide, destroying each other, considers the humanist philosopher. If for Count J. Maistre the consequences of the revolution were manifested in a “great religious revolution” - so the French thinker guided the orientation of some countries in the post-revolutionary period to Catholicism, then for Alexandru Scarlat Sturza the “religious trend” that emerged after the French Revolution, demonstrated that Christian religion can fully satisfy the religious needs of Europe, initiated on the path of renewal. Rejecting Catholicism, the humanist philosopher shows a certain loyalty to Protestantism. And this happens for two reasons. First of all, “The Protestant Church at the time of its appearance seeks a point of support in the Orthodox Church and its alliance” [7, p. 90] and secondly, the

Protestant Church is permanently subject to change, which does not exclude the perspective of evolution to Orthodoxy. However, he criticizes both Churches: if the Catholic Church is dominated, in the vision of Alexander Scarlat Sturza, by despotism, then the Protestant one, was attracted by the vortex of anarchism. Only the Orthodox Church, “remote from all extremities, operates outside spiritual despotism and ecclesiastical anarchy” [7, p. 93].

Referring to the Holy Alliance Act, concluded on 14/26 September 1815, Alexander Scarlat Sturza once again reminds that the great French Revolution has shaken the Christian principles of Europe. And that such an Alliance was a superior imperative. But the philosopher exaggerates when it comes to perceiving the importance of the Holy Alliance by the Emperor of Russia, writing: “The modern society presented by Alexander I is in the face of an alternative: restoration of Christianity or death” [2, p. 60]. Closer to the truth is that, for both Alexander I and Alexander Scarlat Sturza, the Holy Alliance presents itself as an international structure with spiritual enlightenment functions. But if the Tsar, being to some extent indifferent to the confessional differences, was limited only to the implication of the general Christian commandments, for the humanist philosopher, as for J. de Maistre, Christianity could and should be revived only through a confession: for the first - through Orthodoxy, for the second - through Catholicism.

Regretfully, the work *The Meditations on the Fraternal Alliance Act* was not edited, but the Tsar maintained, including with solid financial resources, the publication in 1816 of the book *Historical Views on the Teaching and Spirit of the Orthodox Church*. In order to understand the immediate interest of Emperor Alexander I in the editing of this work during that period, it is necessary to stop briefly on some international social resonance events that had occurred at that time. The Jesuits who had been expelled from 1764-1768 from Catholic countries such as France, Spain, Italy, etc., had already found shelter in Russia where the intense process of conversion to Catholicism was initiated by many representatives of the Russian aristocracy. Emperor Alexander I, with all his tolerance, is forced in 1816 to expel Jesuits from Russia. It is natural for the Russian Tsar to base his actions on religious and ideological grounds that would confirm the superiority of Orthodoxy over Catholicism.

Alexandru Scarlat Sturza's diplomatic and perhaps apologetic activity was severely shaken in 1818. With such a power that the humanist philosopher is forced to withdraw from the Tsar's court. The event is related to the fact that during that year the philosopher drew up, at the proposal of Alexander I for the Aachen Congress of the Holy Alliance, a document - *Memorandum on the current state of Germany*, edited in 50 copies and handed to the members of the Congress [7, p. 176]. The fact that he pursued his studies in Germany allowed Alexander Scarlat Sturza to know quite well the spirit of rebellion that dominated these universities, which, instead of contributing to the spread of Christianity, were nurseries for spreading atheism and revolutionary spirit. Speaking in such circumstances of the possibility of a revolution, Alexandru Scarlat Sturza recommends that university privileges should be abolished, that a special police superintendence needs to be established in place of the academic one over student education, that teachers' choices has to be replaced by governmental decision, that the newspapers should be more rigorously censored etc. Without mentioning the name of the author and after some editing, the *Memorandum* was sent confidentially to the diplomatic services of Russia from the European courts. At first the English newspaper *Times*, and after him and the German gazettes, discovered who is the author of these materials. His criticism on the well-documented situation in Germany was supported by the so-called conservatives and harshly criticized by the so-called progressives. The Germans, however, felt embarrassed by Alexander Sturza's interference in German affairs. As Gh. Bezviconi mentions on the basis of the documents studied, "indignation, especially after the apocryphal of the *Times*, was high and forced two students in Vienna, Bochgoltz and Keller, to challenge Sturza to the duel. The Russian government then transferred it to Dresden, because its life was also threatened "[2, p. 61].

We can attest with satisfaction that Alexandru Scarlat Sturza's philosophical and religious vision, during his entire life, has not changed his orientation. He has always remained faithful to his ideals. The *Memorandum on the present state of Germany*, which is part of the parameters fixed by *the Historical View on the Teaching and Spirit of the Orthodox Church*, or other works in which the social progress is put by the author in terms of humanistic values rather than the accumulation of material goods. Simply, the religious ideas in the *Memorandum* are sub-

ject to an European formative function, not a personal or national one. And if religious values certainly bring peace and optimism to the soul of man, it is not the philosopher's fault that religious ideas, especially the Orthodox, were not used to the therapy of Europe in general, and of Germany in particular.

Not accidentally, Alexander Scarlat Sturza criticizes in his memoir the university education in Germany. The humanist philosopher was convinced that, according to the state of education, we can judge the current and prospective situation of a state. For Alexandru Scarlat Sturza and the legal system must be "a pedagogically system organized with mastery" [7, p. 180]. Until the end of his political career, he remained faithful to Alexander I's liberal reforms, directed against the feudal aristocracy, in which he saw the main obstacle to reforms. Alexandru Scarlat Sturza argued that Christianity was incompatible with serfdom, propagated religious tolerance and political opinions, constantly attracted the Tsar and society's attention to the situation of the subjugated peoples, and supported their struggle for national liberation, including the Greeks and other peoples - liberation, not revolution. To see in all this, the manifestation of Alexander Scarlat Sturza's "obscurantism" would mean having a pathology of vision that presents your values "on the back".

It should be noted that Alexander Scarlat Sturza supported the religious policy of Alexander I, just as it did not, in his intentions, contradict the spirit of Orthodoxy. He supported and propagated the ideas of the Holy Alliance, aiming to contribute to the liberation of the Greeks under the yoke of the Ottoman Empire, and to the strengthening of the position and authority of the Orthodox Church in the world. As Alexandru Scarlat Sturza reports, in the study of the history of the Russian church - *About the fate of the Russian Orthodox church under the reign of Emperor Alexander I*, published in 1876, in the magazine *Русская старина*, vol. 15, it is beneficial to permanently unite the Ministry of Education and Religious Affairs for the purpose of the beneficial union of science and religion, which should have the same ends [7, p. 189]. But to Alexandru Scarlat Sturza was alien to the idea of supporting Russian nationalism with the help of the Orthodox religion. He was the follower of an intellectual orthodoxy, aimed at the development of the consciousness of the masses, which was supposed to lead to the removal of the Russian serfdom.

The discussions on the conditioning of social liberties by spiritual freedom have made the opponents Alexandru Scarlat Sturza and Alexandru Puskin to be friends and forget about the tension between them, caused by the Russian poet's evil epigram. It was their review in 1823 in Odesa, in Roxandrei Edling's salons. Here is what he wrote in his letter of October 14, 1823 to his friend, Prince P.A. Veazemski, the Russian poet: "Here is the monarchic Sturza, not only that I am a friend of him, but in one respect, and we think the same, we do not hate each other" [2, p. 53]. In conclusion, we mention that Alexander Scarlat Sturza found in the activity of Emperor Alexander I a spiritual ally in the defence and propagation of Orthodoxy. This led him to become fully involved in drafting the Holy Alliance Act and propagating its content in European countries. He saw in the work of the Holy Alliance the manifestation of an "educational association" with multiple possibilities: combating the destructive revolutionary spirit, religious fanaticism, and the lack of religious belief. Unfortunately, for Alexander Sturza the practical recommendations have brought him serious problems, especially those aimed at promoting Germany's internal policy. Nevertheless, the philosopher constantly promoted his or her humanist ideas fuelled by orthodoxy, opposing, when necessary, and demonstrating the incompatibility of Christianity with social oppression, including serfdom and national subjugation.

Conclusions. The study on the phases of the affirmation of the Alexandru Scarlat Sturza's personality, the analysis of persuasively conceived conceptions, the results of his political and diplomatic activity allow us to observe:

The reforms initiated by the Tsar and then by the Emperor of Russia Petru I, both internally: public administration reform, economic reform - by supporting industrial development and trade, the army, etc., and externally: it modernized the country according to the European model, led several wars, turned Russia into an empire, which, with the contributions of its descendants, will become an influent state in Europe. Even though the lower levels were severely exploited, due to the pro-European reforms, the local aristocracy and the periphery of the empire enjoyed many privileges and the real chance of making a brilliant career in culture, politics and diplomacy, which led the Sturza (Sturdza) family to live in Russia.

Family education, knowledge of modern and classical languages,

native intellectual capacities, the support received from his sister Roxandra, with important influences in the yard, in the diplomatic spheres and cultural lounges - all separately and together have led to the fact that at the age of almost 18 years, Alexander Scarlat Sturza was employed in the Russian Foreign Ministry. Being aware of Russia's ability to influence the future of Europe, the young diplomat studies, investigates various social processes, resulting in proposals to improve several strategic documents.

Bibliographical references

1. Romanian Enciclopedia Dictionary. *Vol. 4*. București: Politică Editors, 1966. 959 p.
2. Bezvinconi, Gh. Din vremea lui Alexandru Sturdza. În: *Din trecutul nostru...*: Revistă istorică dedicată memoriei mult regretatei Sofia Bezviconi. 1936, nr. 36-39 (septembrie-decembrie), pp. 1-81.
3. Sturza Al. Știința antichităților. În: *Revista de istorie a Moldovei*, 1992.
4. Stourdza Al. Oeuvres posthumes religieuses, historiques, philosophiques et littéraires. Vol. 5: La Science des antiquités. Karamsine. Essai sur les lois fondamentales de la société. La Grèce en 1821 et 1822. Paris: Dentu, 1861. 316 p.
5. Stourdza Al. *Oeuvres posthumes, religieuses, historiques, philosophique et littéraires*. Paris: Dentu, 1858-1861. 1266 p.
6. Sturza Al. *Învățăături religioase, morale și istorice*. Trad. de Neofit Scriban. Iași: Cantora Foaiei Sătești, 1844. 180 p.
7. Парсамов, В.С. *Жозеф де Местр и Александр Стурдза: Из истории религиозных идей Александровской эпохи*. Изд-во Саратовского ун-та, 2003, 193 с.

ANALYSIS OF THE IMPLEMENTATION PROCESS OF THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH OFFICIAL AND ALTERNATIVE REPORTS

Liliana BENIUC, *PhD student, IRIM*
(laurililiana@yahoo.com)

Abstract

The article provides an analysis of the implementation process of the Republic of Moldova – European Union Association Agreement during the period September 1, 2014 – February 8, 2018. The content is based both on the official reports, drafted by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova, as well as on the alternative reports, drafted by the civil society representatives of the Republic of Moldova. The European Union's assessment of the Republic of Moldova is presented on the basis of the resolutions of the European Parliament and the conclusions of the Council of the European Union. The author outlined the problems, which have sat the implementation of the Association Agreement, but also the advantages that the Republic of Moldova can gain in cooperation with the European Union. The article contains quantitative and qualitative assessments regarding the implementation of the Association Agreement, the enumeration of the EU's conditionalities towards the Republic of Moldova and the objectives set out in the National Action Plan for the Implementation of the Association Agreement between the Republic of Moldova and the European Union during 2017-2019.

Keywords: Association Agreement, European Union, Republic of Moldova, European Parliament, Council of the European Union

CZU: 341.176 (4)+327 (478)

Introduction. The Association Agreement between the European Union and the Republic of Moldova is an international treaty that regulates the relations between the signatory parties, and its provisions have become mandatory for implementation, after the completion of the ratification process on July 1st 2016. We consider that for the Republic of Moldova the association with the European Union represents either an intermediate stage in the European integration process or a final point of the integration path, becoming a buffer zone between the European Union and the Eurasian Economic Union. A clear vision of the future for the Republic of Moldova, accepted by the whole society, is still intangible because of the division of the society and of the political elite on the basis of geopolitical criteria. Therefore, the internal political evolutions and external integration processes of the Republic of Moldova depend on how the provisions of the Association Agreement will be implemented.

The main objective of the Association Agreement is the political association and economic integration of the Republic of Moldova into the European area. The Association Agreement has effects on the entire territory of the Republic of Moldova, including the Transnistrian region. The first progress and difficulties that were encountered in the implementation of the Association Agreement, between July 2014 – July 2015, were presented by the experts from the Association for Participatory Democracy “ADEPT” and the Expert-Grup Independent Analytical Center within the Euromonitor Report [3]. During the monitoring process, the implementation of the Association Agreement, the commitments made by national authorities in 23 policy areas, 15 economic and sectoral cooperation areas, 10 deep and comprehensive free trade areas [3] were taken into account. During the monitoring process, it was certified that 21% of the commitments were fulfilled, 68% were under implementation and 11% were not implemented [3]. Under Title II, “*Political dialogue and reforms, cooperation in foreign and security policy*”, a total of 370 actions were planned, of which 309 were foreseen for the implementation period July 2014 - July 2015 [3]. As progress, the draft Law on the participation of the Republic of Moldova in international missions and the decision of the Council of the European Union to launch negotiations with the Republic of Moldova on security procedures for the exchange of classified information. [3] were mentioned.

Applied methods. The achievement of the investigation objectives

was possible due to the selection of the following theoretical and empirical research methods: historical method, analysis and synthesis, content analysis, capacity analysis, comparative study. Their cognitive potential has allowed the research of the implementation process dynamics of the Association Agreement between the Republic of Moldova and the European Union, of the positive and negative results that characterized the activity of Moldovan state institutions.

Research results. The implementation of the Association Agreement with the European Union during the year 2015 was largely influenced by the ongoing government crises, with several arrears in key areas, the image of the Republic of Moldova in general and the credibility of the Chisinau government, in particular, were strongly affected, as demonstrated by the European Union suspension of budget support payments at the beginning of 2015, their resumption was conditional upon the approval of a new program by International Monetary Fund and the fulfilment of all conditions for budget support [13].

At the beginning of 2016, the relationship of the Republic of Moldova with the European Union recovered comparing with 2015, but the official position of the Union was still cautious. The European Parliament Resolution 2015/3032 (RSP) of January 21st, 2016 on the implementation of Association Agreements with Georgia, the Republic of Moldova and Ukraine concerning the Republic of Moldova expressed concern regarding the systemic political instability, which has effectively continued since the last parliamentary elections of 30 November 2014, endangering the economy and the inflow of foreign direct investment; further efforts are needed to combat corruption and establish an independent and depoliticized judiciary [16]. The European Parliament called on the European Commission and the Member States to provide the Government of the Republic of Moldova with all necessary technical know-how and financial support, by seconding European officials and experts to assist in and monitor the implementation of reforms on the spot and on a daily basis, including the comprehensive media reform [16].

The Council conclusions on the Republic of Moldova of February 15th, 2016, set out for the first time, using an unequivocal language, a series of conditionalities on short-term priority actions that the Government of Chisinau should undertake. Among the most important conditions, were mentioned the following: (a) depoliticisation of state

institutions and the reform of public administration; (b) fight against systemic corruption; (c) the reform of the financial and banking sector; (d) impartial investigation of the bank fraud with a view to recovering the diverted funds and to bringing those responsible to justice; (e) strengthening the independence and efficiency of justice; (f) ensuring an attractive business and investment climate; (g) strengthening cooperation with civil society and ensuring freedom of the media; (h) limit the concentration of media ownership.[4] In response to the Council conclusions of February 15th, 2016, the Government of the Republic of Moldova adopted on March 11th, 2016, on the eve of the Association Council Republic of Moldova - European Union, the “Roadmap on Priority Reforms’ Agenda” [18] which contained measures, commitments and timelines for implementing a series of actions in order to overcome the challenges identified by the EU Council and signaled by the development partners, but it did not address an important issue - the depoliticization of law enforcement and regulators.

On February 18th, 2016, the Government of the Republic of Moldova published the Report on the implementation results of the National Implementation Plan of the Association Agreement, with an average of 63% of the total commitments for the period September 1st, 2014 – December 31, 2015, being achieved [6]. From the perspective of the experts from the European Institute of Politics and Reforms (IPRE), the achievement ratio reported by the Government does not fully reflect the actual implementation situation, the actual achievement of commitments by the end of 2015 was up to 23.9%, considering the completed actions [6]. The quantitative differences observed in the progress assessment can probably be explained by the application of different methodologies.

For the year 2015-2016, 1774 measures were planned according to the National Action Plan for the Implementation of the Association Agreement, of which the Moldovan authorities accomplished, until March 31, 2016 - 565 measures with a concrete deadline and 178 measures with a permanent implementation period set out in Titles II to VI of the Association Agreement [2]. The main areas, requiring concrete actions to produce reforms in 2016 concerned: (1) the efficient and independent functioning of justice, (2) the prevention and combating of high-level corruption, (3) the depoliticization of law enforcement and regulators, (4) reform of public administration, (5) reform of the finan-

cial and banking sector, (6) implementation of commitments to capitalize on the Deep and Comprehensive Free Trade Area with the European Union, (7) improvement of the investment climate [2].

In the first half of 2016, the agenda of Moldova - European Union relations was largely dictated by the implementation of the “Roadmap on Priority Reforms’ Agenda”. Another process in which the Moldovan authorities were committed by the end of 2016 was the elaboration of the new National Action Plan for the implementation of the Moldova-European Union Association Agreement (2017-2019), which was approved by the Government of the Republic of Moldova on December 30, 2016. At the same time, starting with the summer of 2016, the European External Action Service of the European Union and the Ministry of Foreign Affairs and European Integration have launched the process of elaborating a new “Association Agenda”.

The report of the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova, which presented the achieved results and the implementation level of the actions included in the National Plan for the Implementation of the Moldova - EU Association Agreement (2014-2016) was published in January 2017 [2]. According to the data presented by the Minister of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova, the actions planned for this period were implemented in a proportion of 73.73% (out of 1782 envisaged measures, 1314 were achieved and 468 were unfulfilled) [2]. Although in 2016 several achievements in the implementation of the “Roadmap” agreed in March 2016 with the Brussels authorities were certified, arrears were accumulated at the chapter “Transposition of the *acquis communautaire*”: out of 667 normative acts, only 230 were adopted, which represents 34%, and another 437 remain outstanding [2]. From the Title “Political dialogue and reforms, cooperation in the field of foreign and security policy” 87% of the total envisaged measures were achieved [2].

On March 31, 2017, took place the first reunion of the Association Council after the entry into force of the Republic of Moldova - European Union Association Agreement (1 July 2016) and the publication of the first European Commission Report on the Association implementation by the European Union (March 13, 2017) and the Synthesis Report on the Implementation of the Association Agenda for the period 2014-2016 by the Republic of Moldova. Both documents focused on key de-

velopments and reform efforts in the Republic of Moldova, presenting the agreed short-term and medium-term strategic priorities between the European Union and the Republic of Moldova. The Association Council pointed out the sectors where the reform process should continue, focusing in particular on justice, media, energy and business sector. The European Union has expressed concern over the lack of independence of the judiciary as mentioned in the Council conclusions of February 2016, and the Republic of Moldova has stated that the reform of the criminal prosecution service is underway and continuous efforts are being made to progress in the reform of the whole judicial system [11]. The Association Council has agreed on the importance of guaranteeing the independence, efficiency, transparency and accountability of the judiciary in order to regain citizens' confidence and improve the investment climate. On the occasion of the Association Council, the Prime Minister of the Republic of Moldova, P. Filip and the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, F. Mogherini signed the Agreement on the Security Procedures for the Exchange of Classified Information, and discussed the convergence between the European Union and the Republic of Moldova in the field of the Common Foreign and Security Policy [5].

The political dialogue between the Republic of Moldova and the European Union at the present stage is carried out on the basis of the objectives set out in the National Action Plan for the implementation of the Republic of Moldova - European Union Association Agreement 2017-2019, approved by the Government Decision no.1472 of December 30, 2016, in all areas of mutual interest, including the common foreign and security policy and external security aspects [8]. Maintaining and developing the political dialogue should contribute to increasing the effectiveness of political cooperation and to promote convergence in the common foreign and security policy. The main aspects which determine the dialogue and the cooperation in the field of foreign and security policy, including on common security and defence policy, are as follows: conflict prevention, crisis management, regional stability, disarmament, armaments control and arms exports [8]. As a result, the cooperation of the Republic of Moldova with the European Union is based on common values and mutual interests, achieved through the convergence and the effectiveness of the policies, bilateral, international and regional forums.

In order to achieve the objectives of the dialogue in the field of the common foreign and security policy, a working group on the coordination of the Republic of Moldova's participation in the common security and defence policy of the European Union was created. In this way, Moldova has been able to participate in the European Union's consultations on the common security and defence policy. In the framework of the cooperation with the European Union, the Republic of Moldova reaffirmed its commitment in respecting the principles of sovereignty, territorial integrity, inviolability of borders and independence, established by the UN Charter and by the OSCE Helsinki Final Act, as well as the promotion of these principles in bi- and multilateral relations[8].

According to the Implementation Plan of the Association Agreement (2017-2019), in order to prevent conflicts and manage crises, the Republic of Moldova has agreed to participate in civilian and military operations led by the European Union, including in the relevant exercises and training activities, following a possible invitation from the European Union [8]. To develop institutional capabilities, national experts have been given the opportunity to participate in EU / UN / OSCE operations/missions and to various training courses, training programmes, relevant seminars aimed to familiarize themselves with the decision-making processes in the field of security policy and common defence [8].

The National Action Plan for the Implementation of the Association Agreement (2017-2019) stipulates that the Republic of Moldova will continue the negotiations in all the Transnistrian dialogue platforms (5 + 1, 1 + 1, sectoral working groups) aimed at achieving concrete results on the negotiation agenda, as well as the determination of a special legal status of the region, respecting the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova within its internationally recognized borders [8]. The Republic of Moldova has committed itself to ensure a permanent dialogue with external partners and international organizations in order to promote the Transnistrian settlement process and the reintegration policies of the country.

The authorities of the Republic of Moldova are aware of the need to raise world public opinion awareness through international meetings and conferences, public statements and speeches in order to gain international support in achieving the objectives of withdrawing the Russian armed forces from the territory of the Republic of Moldova, without

legal status determined and transform the current peacekeeping operation into a multinational civilian mission under international mandate [8]. As a result, the Transnistrian issue is one of the main topics on the agenda of the Moldovan-EU political dialogue and cooperation, and the European Union has committed itself to provide technical assistance to support the regulation and implementation of post-conflict policies.

The cooperation of the Republic of Moldova with the European Union at bilateral, regional and international level is determined by the need to prevent and combat international terrorism, according to the norms of international law, UN resolutions, international standards in the field of human rights, refugee and humanitarian law. Based on the above, we emphasize that the Republic of Moldova cooperates with the European Union in order to deepen the international consensus on the fight against terrorism.

Migration (legal migration, illegal migration, trafficking of migrants and human beings), asylum and border management are other areas that determine the joint management of migration flows between the Republic of Moldova and the European Union and strengthen the bilateral dialogue. According to the National Plan for Implementation of the Association Agreement, approved by the Government of the Republic of Moldova on December 30, 2016, the Republic of Moldova has undertaken the obligation to launch a preventive policy against illegal migration, trafficking of migrants and human beings, ensuring the protection of victims of human trafficking[8].

In the field of regional development, cross-border and regional cooperation, the Republic of Moldova and the European Union rely on mutual understanding and bilateral cooperation based on the methods of formulation and implementation of regional policies, governance and multi-level partnership. In this context, the parties opt for the development of disadvantaged areas and territorial cooperation, with the objective of establishing channels of communication and improving the exchange of information and experiences between national, regional and local authorities. As a consequence, the Republic of Moldova has committed itself to align with the decentralization of the decision-making process at the central and at the regional community level [8]. In our view, this regional development goal will favour the involvement of local and regional authorities in cross-border and regional cooperation in accordance with EU regulations and practices. The elements of

cross-border and regional cooperation include transport, energy, communication networks, culture, education, tourism, health.

The first report on the implementation of the National Action Plan for the Implementation of the Association Agreement (2017-2019), published on June 30, 2017, reflects the main achievements and arrears in the implementation of actions with a deadline for the first semester of 2017. The quantitative assessment of the implementation level of the Plan shows a proportion of 60% of the total of 191 actions, including continuous, 113 realized and 78 unrealized [15]. An action shall be taken only when the normative act is published in the Official Gazette. Consequently, between the submission of the Report and its publication in the Official Gazette, another 17 actions were carried out, exceeding 68% of the total envisaged measures [15].

On July 4th 2017, MEPs voted to grant to the Republic of Moldova 100 million euro macro-financial assistance to support its commitment to ensuring sound public finances management, fighting corruption and money laundering, depoliticizing public administration, independent justice and freedom of the press [12]. The prerequisite for the Republic of Moldova to receive assistance is the respect for effective democratic mechanisms, a multi-party parliamentary system, rule of law and human rights. These conditions must be linked to the payment of each instalment and the Commission shall be entitled to suspend or cancel any payment in the case of non-fulfilment of the conditions. In the studies conducted under the auspices of the European Parliament regarding the Republic of Moldova, it is mentioned that when the conditionality criteria for macro-financial assistance are not met, the macro-financial assistance funds should not be paid, and such action should be accompanied by a clear public statement of the reasons for the decision [17].

On February 7, 2018, the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova presented the Report on the implementation during the year 2017 of the National Action Plan for the implementation of the Moldova-EU Association Agreement 2017-2019, according to which for the reporting period 66% of the proposed actions were achieved [14]. The methodology applied by the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova accounts only the realized and unrealized actions from the all planned measures for 2017, including the ones with a continuous character.

Thus, out of 587 actions, including the continuous ones, 388 were realized and 199 were unrealized [14]. In the field of “Political dialogue and reforms, cooperation in the field of foreign and security policy”, 89 actions were planned for 2017, out of which 39 were continuous, with 67 actions being implemented, of which 39 were continuous, which is 75.28%, and 22 remained unimplemented [14].

The European Institute for Politics and Reforms drafted an Alternative Report on the implementation of the Association Agreement with the European Union (Quarter I-III 2017), according to which the rate of implementation of the provisions of the National Action Plan for the implementation of the Association Agreement is 34.1% [7], which means that only a little over one third of the planned actions were implemented in the reference period. The qualitative analysis of the key areas contained by the five titles of the National Action Plan for the Implementation of the Association Agreement shows little progress in meeting the commitments of the Association Agreement with the European Union during the first three semesters of 2017.

Most results were certified in the implementation of measures for the creation of the Deep and Comprehensive Free Trade Area, under the Title V of the Plan, with an achievement rate of 43.6%, followed by Title VI „Financial and deposit fraud” - 34.5% and Title IV “Economic and Sectoral Cooperation” - at a rate of 33.9% [7]. Most arrears were identified on the commitments under Title III „Justice, Freedom and Security”.

During the year 2017, the convergence between the Republic of Moldova and the European Union in the field of the common foreign and security policy was achieved by the alignment of the Republic of Moldova to 26 CFSP decisions and 15 declarations of the European Union, the coordination of 58 statements on the OSCE agenda within the Permanent Council and the Forum for Security Cooperation [14]. During the reference period, visits to Brussels by the President of the Republic of Moldova (6-7 February 2017) and 3 visits by the Prime Minister of the Republic of Moldova, in order to participate at the Association Council and the Eastern Partnership Summit, were organized. With the purpose of deepening the cooperation in the field of arms export control, military technology and equipment, between 28-29 June 2017, the Regional Seminar on Arms Export Control was organized in Chisinau in cooperation with the European External Action Service and the German Federal Office for Economics and Export Controls.

In 2007 two meetings (April 3 and June 27) of the European Union Border Assistance Mission to the Republic of Moldova and Ukraine (EUBAM) took place, during which the issues related to the extension of the EUBAM mandate, which expired on November 30, 2017, for a new phase of 3 years, was discussed. EUBAM's new mandate started on December 1st, 2017 and it is valid for 36 months until November 30, 2020. The main objectives on which EUBAM's new mandate is based are the Transnistrian issue, integrated border management across the entire border Moldovan-Ukrainian and combating cross-border crime [14].

Conclusions. For the Republic of Moldova, The Association Agreement is a fundamental international treaty that determines the areas of cooperation with the European Union. The National Action Plan for the implementation of the Moldova-EU Association Agreement is a strategic document for Moldova drafted by the Government of the Republic of Moldova on the basis of the provisions of the Association Agreement, its realization determining the perspective of the cooperation with the European Union. The current National Action Plan for the implementation of the Republic of Moldova – European Union Association Agreement covers the period 2017-2019, the results of which will probably be evaluated at the next Eastern Partnership Summit in 2020. The implementation of the Association Agreement by the Republic of Moldova obliges the Government and Parliament to reconcile their agendas in order to facilitate the planning of the legislative harmonization process and progress in the implementation of the *acquis communautaire* according to the timetable established by the European Union.

As a result, the Parliament of the Republic of Moldova has to adopt and systematize the normative framework in line with the titles, chapters and articles of the Association Agreement with the European Union. At the beginning of 2018, the areas where the least progress was made were the efficient and independent functioning of justice, the prevention and combating of high level corruption, the depoliticization of law and regulatory institutions, the reform of the public administration, the reform of the financial and banking sector, despite the fact that officially the Ministry of Foreign Affairs and European Integration presents a percentage above 60 percent, which gives us the impression that most of the actions are realized in due time. The Memorandum of Understanding between the European Union and the Republic of Moldova,

signed on November 23, 2017, sets out 28 conditions that the Moldovan authorities must implement in order to receive the 100 million euros for two and a half years.

Bibliographical references

1. Le Parlement européen soutient l'accord d'association entre l'UE et la Moldavie. Communiqué de presse. <http://www.europarl.europa.eu/news/fr/press-room/20141110IPR78124/le-parlement-europeen-soutient-l-accord-d-association-entre-l-ue-et-la-moldavie> (viewed: Februarie 7, 2018).
2. The Republic of Moldova - European Union Association Agreement: The actions planned for this period were implemented at a rate of 73.73% (INFOGRAPHIC) <http://bani.md/acordul-de-asociere-rmue-actiunile-planificate-pentru-aceasta-perioada-au-fost-realizate-in-proportie-de-73-73prc-infografic---86601.html> (viewed: January 31 2018).
3. Boțan Igor, Cenușă Denis, Kalughin Mariana, Lupușor Adrian, Morcoțilo Iurie, Panainte Polina, Prohnițchi Elena. First achievements and difficulties in implementing the EU Association Agreement RM. In: EUROMONITOR, Chișinău, September 2015, 44 p.
4. Conclusions du Conseil sur la République de Moldavie. <http://www.consilium.europa.eu/fr/press/press-releases/2016/02/15/fac-moldova-conclusions/> (viewed: February 7, 2018).
5. Conseil d'association UE-République de Moldavie, <http://www.consilium.europa.eu/fr/meetings/international-ministerial-meetings/2017/03/31/> (viewed: February 7, 2018).
6. Groza Iulian, Rusu Iulian, Ermurachi Adrian, Platon Mariana, Ghilețchi Stanislav. Second Alternative Report on the Implementation of the Association Agreement with the EU (Quarter I-III 2017). <http://ipre.md/2017/12/22/al-ii-lea-raport-alternativ-privind-implementarea-acordului-de-asociere-cu-ue-trimestrul-i-iii-2017/> (viewed: February 11, 2018).
7. Groza Iulian, Rusu Iulian, Lutenco Victor. Third Alternative Report on the Implementation of the Association Agreement RM - EU (November 2015 - March 2016). <http://ipre.md/2016/04/28/239-gradul-total-de-implementare-al-planului-national-de-actiuni-pentru-implementarea-acordului-de-asociere-rm-ue-pe-2015-2016/> (viewed: January 31, 2018).
8. Government Decision of the Republic of Moldova no. 1472 of 30 December 2016 on the approval of the National Action Plan for the implementation of the Association Agreement between the Republic of Moldova and the European Union in the period 2017-2019. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, March 31, 2017, no. 103-108, art. no: 271.
9. Government Decision of the Republic of Moldova no. 713 of October 12, 2015 on the modification and completion of the Government Decision no. 808 of October 7, 2014. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, October 16, 2015, no. 281-290, art. no: 800.

10. Government Decision of the Republic of Moldova no. 808 of October 7, 2014 on the approval of the National Action Plan for the implementation of the Moldova - EU Association Agreement in the period 2014-2016. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, October 10, 2014, no. 297-309, art. no: 851.

11. Joint statement following the third Association Council meeting between the European Union and the Republic of Moldova <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/03/31/statement-eu-moldova/> (viewed: February 7, 2018).

12. Parliament approves EU financial help for Moldova. <http://www.europarl.europa.eu/news/fr/press-room/20170629IPR78680/parliament-approves-eu-financial-help-for-moldova> (viewed: February 7, 2018).

13. Position of the European Parliament adopted at first reading on July 4, 2017 with a view to the adoption of Decision (EU) no. 2017 / ... of the European Parliament and of the Council providing macro-financial assistance to the Republic of Moldova. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0283+0+DOC+XML+V0//RO> (viewed: February 11, 2018).

14. Report on the implementation during the year 2017 of the National Action Plan for the implementation of the Moldova - European Union 2017-2019 Association Agreement. <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Report-consolidated-implementation-2017-PNA-AA-2017-2019.pdf> (viewed: February 7, 2018).

15. Implementation of the National Action Plan for the Implementation of the Association Agreement Republic of Moldova - European Union 2017-2019 Semester I 2017 <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Raport-privind-implementarea-PNAAA-Sem-I-2017.pdf> (viewed: February 10, 2018).

16. Résolution du Parlement européen du 21 janvier 2016 sur les accords d'association et les zones de libre-échange approfondi et complet avec la Géorgie, la Moldavie et l'Ukraine (2015/3032(RSP)).

17. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=FR&reference=P8-TA-2016-0018> (viewed: February 7, 2018).

18. Ruthrauff Holly. The electoral reforms in three association countries of the Eastern Neighbourhood - Ukraine, Georgia and Moldova and their impact on political developments in these countries. Study. European Parliament's Committee on Foreign Affairs. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603850/EXPO_STU\(2017\)603850_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603850/EXPO_STU(2017)603850_EN.pdf) (viewed: February 7, 2018).

19. Roadmap on Priority Reforms' Agenda (until 31 July 2016) https://gov.md/sites/default/files/foaie_de_parcuri_privind_agenda_de_reforme_prioritare_.pdf (viewed: February 8, 2018).

INTEGRATIONAL PROCESSES AND GLOBAL ECONOMY

USA VERSUS CHINA: PRIMACY IN GLOBAL ECONOMIC DIPLOMACY

Vitalie CAZACU, *PhD in Economic Sciences, associate professor, IRIM*

(emrei@mail.ru)

Vlad PLETNIOV, *PhD student, IRIM*

(vladpletniov@gmail.com)

Abstract

The transition of power among national states creates a great deal of complexity and challenges for governments - the great powers, the developing countries, as well as those countries that are viewers of the transition.

Keywords: *USA, China, economic diplomacy*

CZU: 341.76 (73-510)

JEL: E61, C78

The transition of power among national states creates a great deal of complexity and challenges for governments – the great powers, the developing countries, as well as those countries that are viewers of the transition.

The world is currently in the midst of a major shift in the economic weight of the transatlantic countries towards the Asian states. Emerging economies have provided about 3/4 of the world's annual growth in recent years, accounting for half of world GDP and approaching 60% by 2030. Much of the growth is driven by Asia, especially China.

This phenomenon poses challenging questions to the United States about its role in relation to Asia and, in general, how it should respond to the efforts of emerging economies, especially China, to play a more assertive role in global affairs. These questions include: Can the US adopt the same position in the region as in the past? What responsibilities could China take over? What would be the role that the rest of the region should play in the coming decades?

Firstly, the transition of economic primacy from the transatlantic space to Asia takes place in real time and provokes the institutions and rules that have governed global economic activity over the last 70 years. In particular, emerging economies have become more hearful about the failure of existing institutions and governance arrangements to meet their goals, pushing for "rewriting" the rules and creating new institutions. While it is important to recognize that global rules are always remodeled, much of them are evolving and are in the nature of reconstitution in response to economic developments.

Secondly, the economic weight does not automatically confer global power or influence. Consequently, the key issue is not whether the US is in a relative economic decline or whether we are seeing the end of the American century. The United States will remain at the center of efforts to galvanize institutions and other nations to address global challenges and deliver global public goods.

But the diffusion of power, both between nation states and between nations and non-state actors, means that the US will have to operate differently than in the past if it is successful. In particular, it will have to be more strategic in identifying its core national interests and be more agile in its response to events. As Joseph Nye noted, in this emerging world ad hoc reactions to events will not be enough – success means that the US needs a "smart power strategy"[4].

The growing importance of non-state actors reflects a number of factors, especially due to the evolution of information technology. The informational revolution has brought significant benefits – increased

community involvement through social media, for example, enabling communities of interest to be created more easily, while media outlets have been able to extend their coverage beyond historical constraints. Both these positive and negative developments hamper the government's ability to respond carefully to the events that take place.

Thirdly, if a strong international order is an important objective, changing global economic governance arrangements is not only inevitable but also necessary. Failure to meet these risks diminishes the influence and ability of countries to achieve their national goals. However, at this stage there is no clarity as to how such an evolved order might arise, nor how could the best transition to it be managed. This raises several unanswered questions, at least until now: will the world be more or less liberal than in the past? Will it have a wider range of "acceptable" behaviors? How should economic diplomacy be conducted in such an environment? What capacity should institutions and policy makers (including diplomats) have in such an environment?

The foundation of economic diplomacy

The long-term forces shaping the destiny of the countries are fundamentally economic – the response to globalization, demography, human capital, innovative and entrepreneurial culture, strengths and effectiveness of domestic institutions and the quality of the rule of law – are undoubtedly valid over the last two centuries. Those who fail to recognize this economic situation and do not pursue policies that stimulate dynamism, help to manage shocks, and give citizens what they want, risk by being able to design power and sustain influence. Access to the foreign market can not be defined as a measure of success, however a recurrent theme of trade negotiations is to achieve improved market access, which is seen as a source of dynamism and economic opportunities. In fact, the vast majority of the benefits that are supposed to flow from free trade agreements can be obtained through unilateral action as they result from improving allocation efficiency in domestic markets as a result of additional competition, not because a country can sell an extra beef or a machine tool.

Consequently, economic success is a necessary but insufficient condition for the sustained development of power and the realization of influence.

Without economic success, countries will not have a record of high

employment and livelihoods, a sustained and stable growth that others might aspire to. In the absence of economic success, a country will also lack resources that can be used in a sustainable way to influence other people – be it military goods, aid programs, cultural and social assistance, or even effective distribution and the use of missions and diplomats.

The way countries choose to use their economic resources is essential because the relationship between economic success and power projection is neither mechanical nor linear.

Obviously, sustained economic success can provide resources that can be used to deploy powerful military forces or other forms of power projected in the future. But equally, countries can erode their ability to achieve economic success over a long period of time, redirecting resources from productive activities to military assets and equipment. The former Soviet Union was a clear case of a nation capable of designing a military force for a long time in the absence of good economic performance but with the price of suppressing its people and sowing seeds of its own collapse.

Economic success also influences the ability to design soft power – countries with no living standards will not be able to enrich the world with key cultural industries, values and foreign policies that are soft power. However, economic success does not guarantee the weakness of power if the underlying social model has no other desired characteristics. The United States has a long history of developing and designing soft power – the Soviet Union has not done it, and up to now, modern China also seems relatively successful.

Whether countries choose to make an effort, it all depends on a number of other issues. American isolation during the interwar period could be seen as a failure to convert power, but for the author, it seems to be a perfectly legitimate and deliberate policy choice rather than a sign of incapacity. [4]

Instead, Japan's extended aid program and sustained public diplomacy over the decades seems to have only limited success, suggesting that other factors have undermined its ability to achieve the desired results. Similarly, while China has gained an economic power for some time, it has shown up to the past few years that it was not interested at all to use its power to influence others.

Interdependence, as a result of globalization of trade, capital and

labor markets, brings great benefits for the global economy, but also creates new complexities for countries in pursuit of their national interests. In particular, the rise in interdependence, combined with the growing economic weight of China and other emerging economies, requires Western nations, especially the USA, to develop a more dynamic vision of relative economic and strategic power, and to use the best way to shape and to use economic power to achieve national goals of interest.

However, very few countries are thinking about interconnecting policies in a strategic manner. Indeed, these countries could say they are making the “common” government, as there is a recurrent lack of coordination between the strategic, military and economic institutions of all nations. Although it may be difficult for any country to achieve this result and perhaps harder for democrats, history suggests that those who do so may have a disproportionate influence at key moments of history.

US Economic Diplomacy

The United States has a long and enviable history of effective economic diplomacy – strategies that have effectively combined economic, strategic strength and soft actions to meet key challenges.

Probably the most prominent example of the common policy and the exercise of economic diplomacy as part of a clear strategic agenda are found in the Marshall Plan.

At the same time, the US has supported the post-war liberal economic order by creating international institutions – the IMF, the World Bank, GATT and the WTO - which have supported economic growth, post-war trade and investment, have lifted billions of people around the world.

More recently, the US initiative to build the G20, with strong Canadian support, following the Asian financial crisis, acknowledged that the world has changed and that global problem solving requires the involvement of a wider group of countries. The projected outlook has proved to be particularly important when responses to the global financial crisis were needed.

But the essence is not covered by US history. On the contrary, diplomacy in its current form will be just as successful, especially in Asia.

The fact that Asia’s importance has increased and will continue to do so in the coming decades is due largely to the assumption by the US of the liberal economic order. This open market regime, trade and investment flows, effective rules and institutions have contributed to

the environment in which Asian economies have been able to grow and grow – from Japan to the Asian Tigers of South Korea, Taiwan, Hong Kong and Singapore, and now China, India, Indonesia and others are alien to new economic realities.

Noteworthy, however, that the American military primacy constituted the establishment of that fragile strategic balance of Asia. Without recognizing these contributions, recent Asian history and future developments would look very different.

But what became striking for post-war Asia was the absence, by the 1980s, of any regional institution that would support economic growth and strategic stability.

By the late 1980s, things had begun to change. The acceptance by the countries of the Asian region concept has led to the institutionalization of reform processes and opening up to US trade and investment flows that have come to characterize Asia's economic development. The geopolitical change – the end of the cold war – was a key factor that led to the expansion of ASEAN to cover the whole of Southeast Asia and a wider embrace of regionalism.

The APEC Initiative in 1989 – led by Japan, Korea and Australia and designed to incorporate “open regionalism” - has attempted to engage the US from the beginning. The United States fully committed to President Clinton's active lobby by Australian Prime Minister Paul Keating, who admitted that APEC would not succeed without the US, Asia's largest trading partner. This engagement led to the first meeting of Seattle leaders in 1993.

The initial ambition of the United States reflected disagreements in Washington about the appropriate objective for APEC. “Community builders” saw this by stimulating better understanding and encouraging collaborative responses to regional issues, helping countries become “normalized” to work together. Thus, they considered that the APEC project required patience and a long-term perspective. Others feared that it was a way to exclude the US from the security and foreign policy talks in the region, and would therefore launch the idea that it should oppose, while a third group considered it as a means of promoting economic reform and trade liberalization. [3]

While, ultimately, “community builders” prevailed, the tension between the Asian multilateralism model with the emphasis on the pro-

cesses of delivering structural changes “behind the border” and the more focused US focus on reciprocity was a continuing source of distortion within APEC. This can be seen in the 1994 Bogor Declaration which aims at achieving free trade between APEC members by 2020.

Moreover, even at APEC training, the United States has often sought to use economic fora to promote wider multilateral interests. For example, expanding membership of APEC to include Russia, while possibly desirable in the long run, has added complexity to a developing institution and probably has diminished its effectiveness for a certain period of time. The United States has also diluted its economic concentration by expanding its agenda to include non-economic issues, such as terrorism, after 9/11. Each of these decisions seemed to be determined by the broader interests of the United States and the short-term imperatives, not the long-term integration of the region. More recently, the same issues are presented at the G20 leaders’ meetings.

But managing the Asian crisis of 1997-1998 has fundamentally changed Asia’s perception of itself and the nature of economic relations between the United States and Asia.

The United States, through the IMF, has been seen as an indispensable element in the nature and causes of the crisis, and accused of orchestrating a response that has advanced its own political and economic interests. The overvaluation of the IMF reform agenda, probably at the request of the United States, has been seen throughout the region as a ruthless exploitation of the crisis to push countries in certain directions that they might otherwise not have pursued. While the region has conveniently chosen to ignore the guilt of countries at the center of the crisis, this perception of the role of the United States is now deeply rooted in public and official consciousness.

This experience also directly led Asia’s long-term trend towards seeking new support mechanisms to reduce the dependence of the IMF. This has not only affected the credibility and effectiveness of the IMF in the region but has undoubtedly triggered it directly:

- The proposal for an Asian Monetary Fund, which was finally overcome by the vehement opposition of the US and Australia;
- Establishment of the Chang Mai initiative, which has created a network of bilateral financing facilities and foreign exchange swap arrangements, becoming the most damaging for growth prospects;

- A widespread priority for the constitution of foreign exchange reserves as a (costly) insurance against the risk of refinancing.

In addition, the region at the time of the Asian crisis, contrasted American behavior to that of China, concludes that China's decision to maintain the value of the currency rise crisis and resisting before depreciation and devaluation was seen as good sign of leadership, despite that this was clearly in favor of China's own interest.

The recurrent tension between the US's short-term orientation and orientation towards the future cooperation blocks has been seen again in the context of the Manila Framework Group (MFG). MFG has emerged from the Asian crisis as a confidence-building mechanism in macroeconomic coordination, and has been successful for many years, until the US reluctance to continue its participation triggered its resignation. It is an unfortunate reflection on the regional inadequacies of the period when member countries could not support the continuation of MFG without US involvement. Again, the apparent reason in the US was that payments, as defined by concrete (unspecified) results, were not obvious. In this sense, the initial lack of interest in APEC and continued frustration for its performance.

Such attitudes are, of course, never universally shared by any government, and the high officials of the Bush administration have privately described the decision to remove MFG as "ultimately to be regretted."

These three examples suggest that the US has not always understood the Asian attraction to regionalism opened through a suite of institutions or how the region is thinking about economic co-operation and coordination. An affinity for non-intervention and the building of relations deeply supports Asian economic diplomacy. The United States' implied rule-based reciprocity function works well with many countries and regions, but has a narrower history of success in Asia. The implication for the great powers tends towards bilateral relations because they are more likely to prevail. Instead, multilateralism tends to restrict its ability to act. Recognizing this, the nature of the American state emerged from the Second World War. This is something that the US should take into account as it intensifies its role in China.

However, the US has also shown great flexibility in other areas, such as supporting the creation of the G20 to help strengthen crisis management efforts and global financial architecture following the Asian crisis.

The pivot of 2011 for Asia is the reflection of how the main US interests are at stake in terms of the transition of the economic weight to the region and especially to China. This has incorporated traditional elements of economic diplomacy and military power in achieving strategic goals.

As part of this, the Trans-Pacific Partnership was an initially considered successful initiative that will provide a powerful reference point for others to get involved. As such, it would be a visible sign of US leadership in delivering global public goods. However, in practice, the US would have been too obvious about its strategic intention towards China as a motivator for APEC.

Specifically, if true liberalization was the goal, it seems that we are unlikely to keep the largest emerging economy in the world in one basic trading group, as the major trading partner of most, if not all, members. Moreover, it is in stark contrast to the approach taken by Asia for US involvement in APEC. While the TPP is theoretically open to any country in the region, we can say that, in reality, the costs would be heavy for many developing countries. As a result, its existence has determined China's trade, investment and infrastructure initiative.

And whereas the USA has given TPP priority as a transatlantic partner for trade and investment, China has placed emphasis on multilateralism and the WTO is at the heart of its trade policy approach, an approach that addresses most developing countries and other emerging economies.

Looking back, it is hard to avoid the conclusion that US general economic diplomacy has become more tactical than strategic. Far from the clarity of purpose and commitment that has supported US leadership in the formation of global institutions - from the IMF and the World Bank to the G20 – the US's strategic intention has become increasingly difficult to discern. This can be seen repeatedly - because of the failure to reform the US-backed IMF rate in response to the proposal to set up the Asian Investment Bank (AIIB) or to undermine US credibility in pursuing the political agenda in the framework of several fora.

To some extent, this justifies the criticism of American diplomacy, made more widely by authors such as Mead, Garfinkle and Haass.

Mead, for example, argues that the absence of serious strategic consequences for everything that happened in the immediate aftermath of the Cold War has led to solving the problems in isolation. [7]

Garfinkle suggests that the American strategy that prevailed until the

end of the Cold War was replaced by a sense of determinism that led to the error rate of US foreign policy in perspective, becoming largely reactive, and the US reputation suffered as a result. . [1]

Haass claimed that the mistakes of foreign policy “stained” the reputation and competence of the US, because the US’s advantages are neither permanent nor sufficient to ensure the continuity of primacy without reforming “at home”. [6]

What we can deduce from their writings is that the collapse of the Soviet Union has eliminated the organizational framework to think about how to obtain US interests and to allow tracking of the unique problems in the short term without any strategic link.

The United States’ stark focus on short-term opportunity at the expense of longer-term goals around APEC, TTP, and even forces led by officials such as MFG raises all questions about what was and could become the organizational framework of US economic diplomacy in the region . This question becomes more important as it becomes more difficult to determine unilaterally the rules of the game - the short-term costs are also increasing.

This raises two interesting questions. First, is China likely to become a new organizational principle for US policy if it pursues a determined strategy to remove the US as a prominent power in the Indo-Pacific space? Second, the structural slowdown in China’s economic growth rates will change the perceptions about the relative decline in US speed? If so, it would be a clear case of economic outcomes with strategic consequences.

Challenges

While the collapse of the Soviet Union left the United States as an economically and militarily dominant power, this domination of the last quarter of the last century ended, replacing the US’s continued prominence, accompanied by the growth of other countries, each individual on each dimension of power, but capable of convincing or provoking the US to be trained in various problems at different times.

As a result, we now have a world in which no country is undoubtedly conducive, and this makes the economic environment more fluid, in which regionalism is the order of the day. [2] This is a change in circumstances as to the scale of problems and the number countries capable of constraining the US’s ability to act unilaterally or always on board for effective multilateral responses.

Obviously, the problems faced by the US at the moment are global transnational threats such as weak global growth, terrorism, pandemics and climate change - and the diffusion of power from nations to non-state actors creates the critical multilateralism from which, at a particular moment the crisis itself arises. It is unclear whether this crisis is transient or permanent. [5]

While economic power has become multipolar long before the global financial crisis, with the emergence of the European Union and the rise of Japan's power in the 1980s, it has led to the growth of many other countries that do not automatically share western liberal values that create a greater complexity than either Japanese or European economic success, or even when faced with a single rival (as in the case of the Soviet Union). And while the transition of power between large nations is difficult, history can provide a guide. But what is the best way to manage the diffusion of power between governments and governments to non-state actors?

For the world, the role of the United States in galvanizing institutions and groups of countries to address transnational challenges will remain crucial. How well it is to use the power of the US to achieve common goals, in situations where the lack of support from other key countries will ensure failure, is something that will only be determined in time. But there is a need for an agility in approach that can embrace both unilateralism on issues and the recognition of the importance of multipolarity and collective action over others. Again, to a certain extent, this is not new - rather, the balance of options deviates from unilateral action and therefore restricts the US's freedom to act and increases the value of agility.

China

It is clear that China has the capacity and the inclination to advance as a consistent provider of global public goods. However, although it is generally satisfied with supporting the existing institutions and global rules, it clearly wants a more prominent role in contributing to the formation of governance arrangements, including through the creation of new institutions.

In the mid-2000s, US Deputy Secretary of State Robert Zoellick presented the emerging situation as a situation where China's success would make it a "stakeholder".[8] Although this concept has gained support in many circles, for players in the developer invoked the reaction - "interested" in whose eyes?

If China's compliance with Western modes of behavior would mean a passive agreement with the rules and institutions created without its contribution, China would probably never accept its role defined in this way. Indeed, China has recognized the importance of these rules and institutions for its own impressive economic development.

Indeed, the way we respond to China's growth will itself contribute to shaping China's behavior. A more realistic objective should therefore be to "shape the environment according to China's decisions" and for the decisions taken by emerging economies in general. [4]

China's economic diplomacy has been remarkably bold in recent years, oriented to long-term objectives and clear support for open markets (especially in other countries) and strong multilateral institutions, even if its broader strategic impact has been undermined by growing fears of regional militarization and assertiveness.

Some of them are clearly strategically positive for China's interests as the world's largest trading nation. Some are clearly designed to reflect China's growth model well in order to increase its appeal to others (for example, the exchange of stability in the midst of crises, despite the recent devaluation). But some of them are also due to the fact that China recognizes that it has benefited from the global economic order created by the US, and that the robustness and credibility of this regime is important for its long-term prosperity.

At the same time, China is building a history of effective use of various multilateral fora. In 2014, he successfully hosted APEC, working closely with Australia to ensure that the APEC and G20 agendas are mutually reinforcing. On several occasions, during the G20 host year, China has been a critical and highly effective supporter for ambitious action.

Considered strategic, China's hosting also provides a significant opportunity for the US to work closely with it on issues of mutual importance - the question is whether the US is willing or able to seize this opportunity.

This interrogation of the US will and capacity may sound harsh, but reflects an increasingly strong vision in certain parts of the region that the US has recently failed to show leadership in economic matters other than bilateral ones - the refusal to leads to some inefficient problems and attempts on other occasions, due to a foolishness to accept that the world has changed.

In particular, the US emphasis on global imbalances and exchange rate manipulation is considered a reflection of internal political imperatives. In part, this seems to reflect a concern that one can not expect the US to be the only engine of global growth - but the reality is that this has not been the case for some time. In addition, an ongoing tendency to criticize Chinese currency exchange policies will challenge the US and China's ability to cooperate to ensure that a minimal global disarmament results from the liberalization of China's imminent capital account. This requires a huge transition in approaching both countries.

The critical point of all these aspects is to recognize that most of the emerging and developing world do not share the Western world vision and that the changing economic weight makes it harder to resolve the West's objections. Making a normal business in a world where others are capable of actually blocking what is desired will become a recipe for frustration, which will result in disillusionment for all those involved and risking further erosion of support for multilateral responses to transnational issues, noting that real progress is not guaranteed to address issues of real importance.

Let me cite three examples where the relative influence of the US has been or is in danger of being affected. First, Congress's failure to support the reform of the IMF quota, which was backed by Republican and Democratic governments.

If we need to be able to achieve the broad results we are pursuing, there must be a greater desire to allow others to help shape situations and institutions. Despite the United States' efforts to drive reform in global institutions, supported by Australia, Canada and a few other similar countries, the growing market economy is worrying because global institutions have not reformed sufficiently quickly to reflect the weight and because there is insufficient attention to the concerns. It is a key factor for emerging economies to consider alternative ways of crisis management and funding, such as AIIB.

If Congress fails to pass the reform of the IMF's quota, it will create additional incentives to build institutions outside existing structures.

Secondly, the American behavior that aimed to shake up the establishment of the AIIB has achieved two results, both of which are out of the US long-term interest.

While there may be a legitimate debate on how best to support infra-

structure delivery, the result was a widespread view that the US is not willing to recognize the real infrastructure needs of emerging economies.

Moreover, by setting up the AIIB a US-China Voice Challenge - which China has won - the US raised this issue from a useful contribution to the global institutional framework to a world leadership issue.

Third, removing the economic merits of TPP will significantly affect the perception of the US's ability to carry out its own initiatives - the consequences of such a result will be long-lasting and widespread. The value of a high-quality TPP should be perceived as an incentive for domestic economic reform in the member countries and in other countries, not as a constraint device for emerging powers.

Together, these three experiences and the need to contribute to managing the increasingly complex capital and exchange rate problems suggest that the US must be more sophisticated and nuanced in its economic diplomacy. At one point, virtually all US administrations are confronted with the limitations to their freedom to operate imposed by the structure and nature of the US political system. Supporting US influence will therefore require the wider US policy to develop a more common perspective on national interests and how to achieve them internationally in the coming decades.

Bibliographical references

1. Adam Garfinkle, *The Silent Death of American Grand Strategy* in *American Review* No. 15, Feb-April 2014.
2. Amitav Acharya, *The End of American Order*, Polity Press, 2014.
3. Charles E. Morrison, *Alternative American Perspectives on Asia-Pacific Regional Cooperation and the Future of APEC*, in *Kokusai Mondai (International Affairs)* No. 585, October 2009.
4. Joseph S. Nye, Jr, *Is the American Century Over?* Polity Press, Malden MA, 2015, p. 4, p.124-125.
5. Peter Varghese, *The Challenges of Multilateralism*, Sir James Plimsoll Lecture, 7 November 2013.
6. Richard N. Haass, *Put America's House in Order*, in *American Review* No. 15, Feb-April 2014.
7. Walter Russell Mead, *The End of History Ends in The American Interest*, 2 December 2013.
8. *Whither China: From Membership to Responsibility*, Remarks to National Committee on US-China Relations, 21 September 2005.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE NEW ECONOMY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE EU STRATEGY FOR THE DANUBE REGION

Tatiana ANDREEVA, *PhD in Economic Sciences, assistant professor, IRIM*
(andreevatatiana72@mail.ru)

Elena BĂDĂRĂU, *PhD in Economic Sciences, IRIM*
(el.badarau@gmail.com)

Ludmila GOLOVATAIA, *PhD in Economic Sciences, assistant professor, IRIM*
(golovataya4@gmail.com)

Abstract

In this article are examined the problems, perspectives and the possibilities of the new economic development of the Republic of Moldova in the context of the implementation of strategy of the EU for the Danube region. There are open major priorities of our country within the Strategy for Danube region, the basic directions for ensuring of the new economy in the modern conditions of managing. New communication opportunities, which are provided by informational technology, can influence strongly on the process of production and exchange and modify the world economic space: the forming of the intellectual and innovational clusters, due to the flexible logistics they possess a wide range of possibilities for communication with each other, which is characterized by polycentrism. Accordingly, it's characteristic for the new economy a big number of basic differences, which gives the opportunity to speak about changing of certain economic parameters inside the country as well as in the regions and internationally too.

Keywords: *new economy, information technologies, network trade, model of new economy*

CZU: 330.34 (478)+338.2(4)

JEL: E66, F63, O11

Introduction. Today, the competitiveness of any country and region largely depends on the ability to use network technologies, on the speed of transition from the traditional to the new economy, on their most successful combination and interaction, which ultimately determines the necessary competitive advantages. Obvious, the economy of the Republic of Moldova cannot develop in isolation from the world economy; accordingly, it must also actively perceive these progressive processes and take part in them. Basis on this, it seems very relevant to consider the main prospects for the development of the new economy in the Republic of Moldova in the context of the implementation of the EU strategy for the Danube region.

Body of the article. Despite the fact that the Republic of Moldova has only a small 430-meter stretch of access to the Danube, it is considered a coastal state interested in participating in the political and economic development of the Danube Region and to be a part of European Union Strategy for the Danube Region. In this context, relevant areas are: the adoption and promotion of European values and standards in all areas; the deepening of bilateral relations with the member states of the European Union and the states of the region; ensuring energy security through the tools at the disposal of the European Union and joining the European energy market, as well as connecting the Republic of Moldova to the European transport networks. [1] In this basis that regional development is a top priority for our country, we believe that the Strategy for the Danube Region will accelerate and bring added value to the efforts of the Republic of Moldova to realize this priority and at the same time will make a significant contribution to the consolidation of the dialogue between our country and the states of the Danube basin, in particular, the members of the European Union. [1] Consequently, the construction of a new economy is a particularly important area for our country.

Of course, the new economy is not only a part of the economy, which consists of high-tech industries, but also the influence of high technologies on the economic environment, which leads to a fundamental change in individual economic parameters. [2] The new economy, of course, does not abolish economic laws, but demonstrates a new quality of economic growth and opens up new perspectives and opportunities.

In modern conditions of economic development in the Republic of Moldova, insufficiently large volume of sales which is carried out through the network trading market. There are a number of fundamental

factors and problems hampering the development of network trading. The main ones are: an insufficient number of users involved in online trading, therefore, the unprofitability of many projects, as well as the security threat of information in the Network and network payments, the problem of convenient delivery of goods. For the Moldavian consumer as a whole, there is a type of behavior that does not have to purchase goods without their prior direct inspection. According to the conducted research, the most popular Moldavian users are household goods, books, videos, products, computers and computer accessories.

Consequently, there are a number of obstacles for the development of a new economy. For the successful functioning of e-commerce are needed electronic enterprises, and the degree of automation of business processes of our enterprises remains at an insufficiently high level. An integrated enterprise resource planning (ERP) system is a high-standing product that all Moldavian enterprises cannot afford. Moreover, only those enterprises are interested in e-commerce, which in the conditions of high competition is important to expand the circle of customers and suppliers, but the search for business counterparties in the Moldavian context is very limited by many problems, in particular, the risk nature of the Moldavian economy, when a sufficient degree of distrust towards potential counterparty in the market. Safety business security in this regard is a cornerstone for many domestic enterprises. In addition, it must be understood that electronic business is more efficient when it is carried out on the basis of an electronic trading platform, i.e. on the basis of exchange traditions, which in Moldova are still underdeveloped.

It should be noted that e-commerce is beneficial in Moldova in such industries where competition is developed, the degree of product standardization is high (condition of exchange trading), there are acceptable financial conditions. But one should not limit the concept of e-commerce to e-trade. The Internet provides big advertising opportunities, opens up new perspectives for communicating with potential customers, and the mentioned forms of e-commerce have a direct impact on the formation and development of all other forms of network business. In the Republic of Moldova there are such resources that in the future can positively affect on the development of e-commerce, this is the further development of telecommunications and the system of cashless payments, increasing attention to the legal issues of business.

Commercial Internet services have enormous economic potential. But one should remember about the difficult economic situation in the country in general terms and problems in the innovation sphere in particular. Based on this, what does Moldova need to do in order to integrate into the information space on the most favorable terms? What steps to take to introduce innovative principles of economic development? Of course, there may be more questions. But what are our investment opportunities to successfully implement the development strategy of the new economy? Of course, in addition to all factors, the presence of a favorable investment climate is crucial.

In the context of the analysis of the prospects of the new economy of the Republic of Moldova, there are several possible models for its development. First of all, the so-called Indian model involves the development of offshore programming, although many researchers consider it exclusively Indian. It seems that this is somewhat wrong, because offshore programming centers operate not only in India, but also in Singapore, Brazil, Ireland, Malaysia, and Taiwan. But, it was in India that a separate segment of the economy was formed with a special infrastructure and government regulation. Business offshore programming is primarily based on the need for certain types of software work and the lack of engineering workers in developed countries. In our country, this model can have a number of advantages, namely the involvement of engineering personnel, the use of the experience of other countries, the expansion of the market, the diversification of risks and much more. The pressing problems are undoubtedly related to the growing dependence of this business on the cyclical nature of the development of the world market, the lack of management experience in this area.

Another progressive model is used in the Scandinavian countries and Israel. This model is based on the export of ready-made solutions and products to foreign markets. Based on the experience, this model provides the advantages of leadership, creating a market saturated with product knowledge and influence on it, using the country's intellectual potential in the most efficient way. The problems of this model are very similar to the problems of the Indian model, but here the difficulties associated with the need to organize marketing in enterprises using this model are already added, this is due to the need to bring new products to the market and promote them. In this regard, it is possible to distinguish

the third model, which is called the national market development model. This model provides for the creation of goods and services aimed at the domestic market of a country or region. The indisputable advantage of this model is the familiarity of its developers with local specifics, the specifics of doing business in a country or region, but due to the limited domestic market, it already determines the limit of possibilities for implementing this model. [2]

Of course, a new phenomenon creates new problems and points out new ways to solve them, gives new opportunities, and creates new social and economic challenges.

Moreover, there are still many problems caused by an incorrect assessment of the results from the introduction of information technology. The share of intermediate consumption in the service sector, wholesale trade, insurance and other industries is growing. This leads to the fact that in the field of information technology there is a rapid depreciation of fixed assets, and the increase in national income is lower than the GDP growth rate.

In any case, analyzing the prospects for the development of the new economy in the Republic of Moldova in the context of implementing the EU strategy for the Danube region, it is worth noting the valuable proposals from our country in the areas of cooperation, where the priority area is the sphere of information and communication technologies, and as a result, the development of the new economy. In the Regulation states that information and communication technologies are a catalyst for economic growth and social cohesion. They offer public services take into account the needs of citizens, such as e-government, e-culture, e-health and e-integration. The development of the information society, especially at the regional level, has the potential to provide citizens with information and facilitate entrepreneurship and interaction between economic activities, increasing productivity. Despite the fact that the Republic of Moldova has a high level of education in the field of ICT (Information and Communication Technologies), the level of public services available via the Internet remains low. At the same time, there is an obvious need to stimulate the development of electronic communication services (fixed and mobile telephony, broadband Internet access) and adapt their cost to the purchasing power of the population. [1]

Conclusion. Thus, it should focus on the fact that the new economy

does not eliminate the need for the regulatory role of the state. Public investment in education and innovation are needed. The public benefit from investing in research is much more private, since the positive effects of their implementation extend to other firms and industries. The state should be actively involved in investing new developments, especially in basic and advanced industries. To increase the supply of scientific services, the government should use a system of grants and scholarships. One should not forget about the importance of the state role in the protection of intellectual property rights and the development of a legal regime for regulating information technologies.

Bibliographical references

1. Постановление Nr. 694 от 04.08.2010 об утверждении Вклада (предложений) Республики Молдова в Стратегию Европейского Союза по Дунайскому региону
Опубликован: 10.08.2010 в Monitorul Oficial Nr. 141-144, статья №: 778.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура.
Москва, ГУ ВШЭ, 2010. с.51.

THE VULNERABILITY OF MAIN AGRICULTURAL CROPS AT RISK OF DROUGHT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Elena NIREAN, *PhD in Economic Sciences, associate professor, The State Agrarian University of Moldova*

(ni-lena@mail.ru)

Marcelia MITRIUC, *The State Agrarian University of Moldova*

(marcelia-bujor@rambler.ru)

Abstract

Natural risks have always been that negative factor for the agriculture, which should be taken into account in the development of the agrarian sector. Due to the fact that the Republic of Moldova is located in a climatic zone with insufficient humidity, it is periodically subject to the influence of particularly strong droughts. The droughts of recent years have shown the insufficient level of adaptation of the Moldovan agriculture to drought conditions, which affect the agrarian sector more and more often and with an increased intensity especially in recent years. From this perspective, agricultural entities need to analyze the probability of damages occurrence and to assess them, as due to their specific field of activity, they constitute environments in which the drought risk can be manifested predominantly. This makes it necessary to develop urgent and long-term measures to reduce the drought risk. From this point of view, drought risk management is a set of rigorously established and organized activities, which, regarding the existing conditions and objectives, analyzes risk factors in a security concept in order to minimize the risks and costs involved.

Keywords: *Precipitation, Productivity, Risk, Drought*

CZU: 63:338.18 (478)

JEL: E71, Q19

Introduction. Natural risk is a function of probability of a damage occurrence and possible consequences as a result of a certain event, being understood as the measure of the magnitude of the natural “threat”. In other words the risk is given by the expected loss level in case of occurrence of the expected natural event.

Natural processes and phenomena, although natural, have their random character. Although they appear to be a necessity in the evolution of the system, they manifest themselves as a random occurrence being included, from this point of view, into the sphere of chance, of the unexpected. However, the term “hazard” in US literature only designates exceptional natural phenomena with a high risk potential. In this sense, the term “hazard” from English has long been used as the equivalent term for the “risk” from French language.

Natural hazard implies the possibility of a potentially devastating event occurring at a given time and in a given area. In any aspect, the hazard contains a certain degree of danger, involving, most of the time, extreme events. It may also include latent conditions, which may represent future dangers. Natural hazard can manifest itself in the form of singular events, combined or sequentially intertwined in causes and effects. Any hazard can be characterized by a certain geographical location, intensity or magnitude, frequency and likelihood of occurrence.

The classification of hazards can be estimated by: climatic zones, genetic types, seasons, by way of manifestation (slow or violent), by the damage caused, etc. According to the genetic types and the factors that can trigger their manifestation as disasters and / or catastrophes, we distinguish hazards and risks of a technogenic and natural character which in turn, according to the factors involved in their occurrence and their triggering, are subdivided into: geological, hydro meteorological and biological. [1]

Climate risks are the possibility of getting losses due to climate change. Any climatic risk phenomenon, by its manifestation, is a deviation from the multiannual average, and the extent of this deviation depends on its consequences. Climate risks include: drought, hail, torrential rains, floods, frosts, snowfalls, polarities, etc.

The Republic of Moldova, being located in a climatic zone with insufficient humidity, is regularly subject to the influence of particularly strong droughts (once in 50 years), strong (once in 6 years), averages (once in 4 years). [1]

Drought is characterized by high temperatures of the air layer at the soil surface over a long period of time, accompanied by the lack of the necessary reservoir of moisture and precipitation in the soil, necessary for plant growth. The drought in the Republic of Moldova is one of the most dangerous natural phenomena, representing the specific feature of the regional climate, conditioned by the uneven distribution of the atmospheric precipitation in time and space against the background of increased air temperature.

Of all the climatic phenomena, droughts can be considered as the most complex, as there are several factors involved in their triggering: atmospheric precipitation, plant water availability, air moisture and temperature, evapotranspiration, wind speed etc., these being the main climatic parameters that define the occurrence of dry or droughty time.

Although droughts can be recorded throughout the year, the most numerous droughts occur at the end of the summer and in early autumn. In the country this phenomenon occurs at a frequency of 3 to 5 years and it generally includes the south and the center of the country. Drought leads to significant losses (from 10% to 50%) of the agricultural crop. Cutting down rivers and lowering groundwater levels can make difficult the water supply in localities.

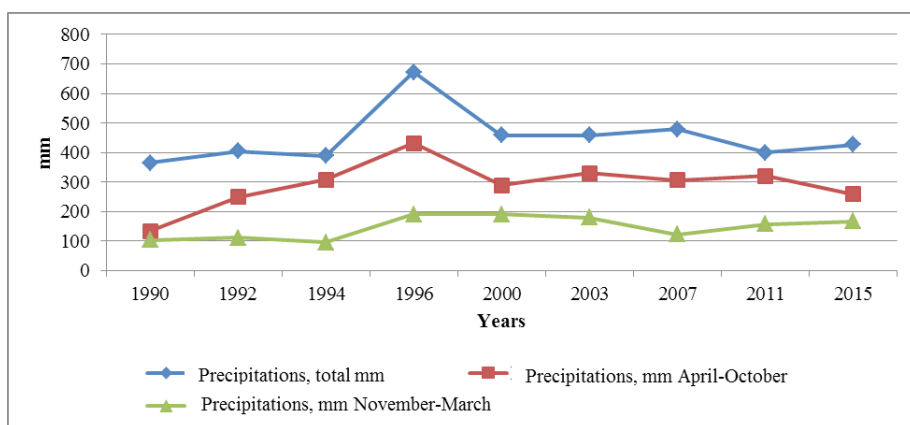
In the Republic of Moldova in the spring season droughts and catastrophic droughts predominate, more extreme droughts occur in summer and in autumn a high frequency of catastrophic droughts is recorded.

Applied method and material. In order to solve the problem the specialty literature was used, as well as the data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova, the data of the State Meteorological Service and the data obtained from the research carried out by the authors. Based on the accumulated data, calculations were made to analyze the amount of precipitation, the productivity of the main agricultural crops, and the correlation between these indicators. For the interpretation of accumulated data and made calculations the analytical method of calculation, table method, graphical method and correlation method were applied. In order to interpret the obtained results, the method of analysis was used. In formulating the conclusions, the authors focused on the method of induction and deduction.

Results of the investigation. The consequences of the drought are determined both by the degree of intensity, duration, and by the affected

area. The droughts that cover an area of up to 10% of Moldovan territory are assessed as local; 11% - 20% are considered vast; 21% - 30% - very vast; 31% - 50% - extreme, and above 50% are considered as catastrophic droughts, because they cause large losses to the national economy [2].

In the last two decades droughts have been more frequent, and they are becoming more and more intense. Thus, during the period 1990-2016, in the Republic of Moldova there were registered 11 years (1990, 1992, 1994, 1996, 1999, 2000, 2001, 2003, 2007, 2011, 2015) with droughts of varying intensity, that led to the reduction of crops production.

**Figure 1. The amount of precipitation in the arid years
in the Republic of Moldova**

Source: elaborated by the authors on the database of the State Hydrometeorological Service [3]

From the data presented in Figure 1, we can observe that during the analyzed period, the smallest amount of rainfall occurred in 1994, followed by 2011 and 2015, and in 1996 the highest rainfall occurred.

The low amount of rainfall in the driest periods has affected the productivity of the main cereal crops in Moldova.

The data presented in Figure 2 show that the lowest productivity of winter wheat in the driest years was registered in 2003, namely 6.8 q / h, the highest productivity being registered in 1992 - 34.8 q / Ha. The situation is different with regard to corn crops, the lowest productivity was registered in 2007 - 8.5 q / ha, and the highest in 2011 - 37 q / ha.

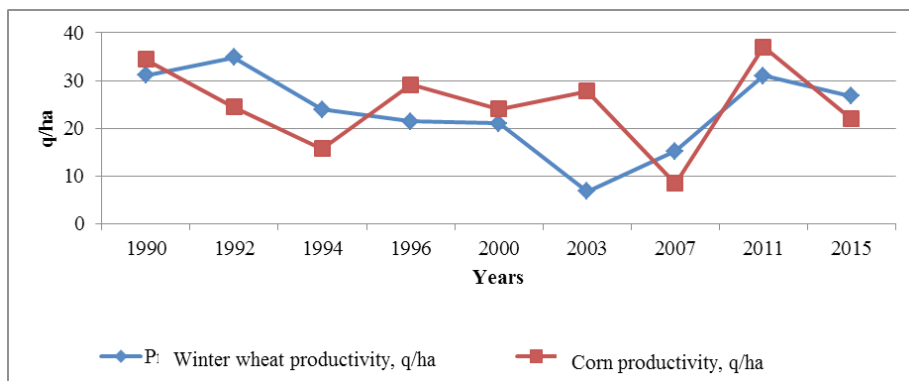

Figure 2. Productivity of the main cereal crops in the Republic of Moldovain the driest years

Source: elaborated by the authors on the database of the National Bureau of Statistics [4]

The reduced amount of precipitation during the droughts has influenced the modification of the crop yield per hectare of the main cereal crops in the Republic of Moldova. The lowest productivity of winter wheat in the most recent years was registered in 2003, namely 6.8 q / ha, with the highest productivity recorded in 1992 - 34.8 q / ha. The situation is different with regard to corn crops, the lowest productivity was registered in 2007 - 8.5 q / ha, and the highest in 2011 - 37 q / ha.

According to the initial data in Figures 1 and 2, we have made the calculations reflecting the correlation between the amount of precipitation and the yield of wheat and corn in the arid years. The results of these calculations are shown in Figure 3.

So, the amount of precipitation in the arid years has influenced 28% of the wheat production and 33% of the corn production.

The consequences of the drought are determined both by the degree of intensity, duration, and by the affected area. The droughts that cover an area of up to 10% of the territory of the Republic of Moldova were assessed as local; 11-20% is considered to be vast; 21-30% - very vast; 31-50% - extreme, and above 50% are considered as catastrophic droughts, because they cause big losses to the national economy. In the Republic of Moldova during the spring season there are very vast droughts and catastrophic droughts, in summer and in autumn extreme and catastrophic droughts are frequent.

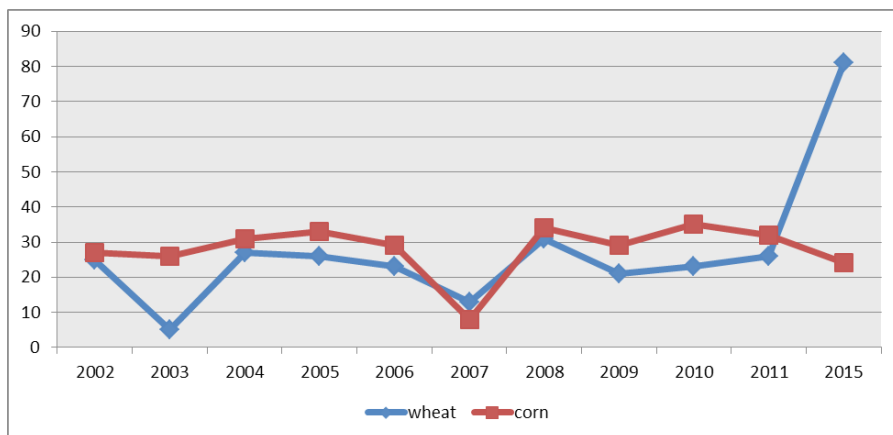

Figure 3. Correlation between the amount of precipitation and the productivity of the main cereal products in the arid years in the Republic of Moldova

Source: elaborated by authors

Thus, the droughts in the years 1994, 2000, 2003, 2007, 2011 and 2015 were rated as the most intense in terms of intensity and catastrophic by occupied area. The total losses due to drought constituted approximately six billion lei in 2015.

The drought in 2015 was characterized by the lack of regional rainfall, the precipitations were predominantly local, and the lack of precipitation in some regions of the country between May and July. Water shortages had a negative impact on the productivity of the main cereal crops. For winter wheat, the best results were recorded in the northern area in Briceni, Edinet, Râșcani, Falești, Florești, as well as in Comrat, where productivity was over 32 q / ha. A lower productivity, compared to the average in the republic, was recorded in Strășeni, Telenești and Nisporeni districts (15-20 q / ha).

One of the consequences of the drought is the impact it has on the market situation of cereal crops, by increasing market prices of wheat, corn and other cereal crops by 20-30 percent compared to previous years.

From the data shown in Figure 4, an increase in wheat price by 22% and in corn price by 33% in the dry year 2015 can be observed compared to the previous year 2014 which was not dry. Subsequently, in 2016 (the year with no drought), the prices of these products were reduced by 10 % and 5% respectively.

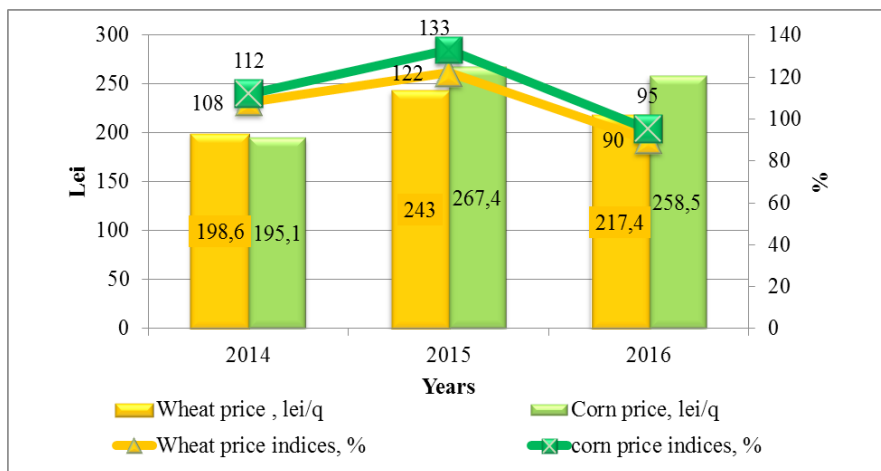

Figure 4. Prices and price indices of the main cereal products during the period 2014-2016

Source: elaborated by the authors based on data from the National Bureau of Statistics [5]

The increase in prices for cereal products can lead to a rise in prices for fodder crops, which will generate higher prices for livestock products - milk, meat, eggs, etc. Also,

from the experience of previous years, we can mention that because of the lack of fodder, the livestock will be reduced.

The impact of the drought risk can be reduced by taking the following measures:

- restoration and development of irrigation systems;
- implementation of varieties and hybrids of agricultural crops, including the indigenous ones, with a high genetic potential for drought resistance, adapted to the pedoclimatic conditions of the Republic of Moldova;
- subsidizing the production of the seed crop material resistant to droughts;
- subsidizing insured drought risks;
- institutional strengthening of the risk management system in agriculture at the national level.

Conclusions:

1. On average, our country faces droughts once in five years in the north of the country and once in three years in the southern and central districts. The most recent and severe droughts occurred in the years 2003, 2007, 2012 and 2015.

2. One of the consequences of the dispersed nature of the rain in the country during the dry years is the high variation in agricultural crop productivity, especially in cereals, and the difficulty of assessing the negative impact of the drought.

3. At national level, the drought has no significant impact on the country's food security if there are grain reserves made in previous years.

4. At the level of the economic entity, the consequences of the drought can be quite representative, as agricultural producers assume most of the impact of the drought as a result of the poorly developed insurance sector in the Republic of Moldova. The current insurance system in agriculture has insufficient coverage and, consequently, its impact on the mitigation of both ordinary and catastrophic risks is insignificant.

5. The negative impact of the drought is more severe on the living conditions of the rural population because that most of the food comes from households.

6. The drought has a negative impact on the market as a result of reduced supply and raising prices.

Bibliographical references

1. BUZA, V. Disaster Risk Management in the Republic of Moldova. National Agency for Rural Development of the Republic of Moldova. Chisinau, 2007. 104 p.

2. BOIAN, I. Droughts in the Republic of Moldova are becoming more frequent and intensive. In: Environment no. 6 (60), December 2011, p. 40-44.

3. <http://www.meteo.md/index.php/search/d7dc4c2b5ff8d4b767eff160ce0f248d/>

4. <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=315&id=2278>

5. <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=335&id=2345>.

ACADEMIC MOBILITY AN IMPORTANT POINT IN THE DEVELOPMENT OF THE STRATEGY OF THE DANUBE REGION

Elena BĂDĂRĂU, *PhD in Economic Sciences, IRIM*

(el.badarau@gmail.com)

Ghenadii BROVKA, *PhD in Pedagogy, associate professor, Technical University of Belarus, the Republic of Belarus*

(gbrovka@bntu.by)

Abstract

In this article are discussed the perspectives and opportunities of the academic mobility development in the context of implementation of strategy of the EU for the Danube region. The major priorities for our country within the Strategy for the Danube region, the main directions for ensuring the academic mobility function. There are analyzed some concepts of the education concerning the academic mobility which represents a necessity in globalization perspectives, and promotes the coherence worldwide and the science level enrichment. This is an enormous contribution to the development of skills to face a new environment of learning and understanding other cultures.

Keywords: *academic mobility, information technologies, innovation, scholarships, digital information, EU strategy*

CZU: 001.1:338

JEL: J60, D83, I25

Introduction. The process of European integration is indispensable for the new concept of education. Europe is traditionally considered to be the legacy of contemporary civilization, and this postulate contrib-

utes to the development and implementation of new educational policies for the compatibility and integration of education systems.

The ability of society to create and exploit knowledge is a key factor for the progress and development of society. A knowledge-based society needs a competitive research and education infrastructure, institutions that support innovation and efficient information and communication technologies.

Research methodology: Technological progress should make society more transparent, bring citizens closer to public services, develop new tools for working in the field of education, facilitate job search and enable the efficient use of information. Information systems are a tool for modernizing and globalizing public services and the educational system. The state must ensure that all its citizens have access to information technology and provide an adequate and safe legal framework for digital information users.

These basic conditions vary considerably in the Danube region, but generally remain below the 27 EU countries. In the “European Progress Report on Innovation”, some countries in the region are classified as “innovation leaders” and others as “those who tend to lead the countries in innovation”. In the education system, in terms of quality and competitiveness in a globalized educational environment, a similar difference can be observed. Researcher mobility studies (students, graduates and academics) show that the Southeast European countries are in a less favorable position than other EU countries, especially in the field of mobility in international scientific research and the ability to attract bilateral cooperation and R & D activities.

The “Mobility Scoreboard in the EU” was created to identify and then remove the obstacles that prevent young people from studying abroad in programs that help them acquire new skills and experience to start a career in EU countries .[1] The main factors determining young people to study or to take training abroad are analyzed.

Guidance and information on academic mobility opportunities: Germany, Belgium, Spain, France and Italy offer the most complete opportunities. Less developed information and guidance structures are found in Bulgaria, Greece, Slovenia and Cyprus.

Transferability of scholarships for students allows them to receive public scholarships in another country under the same conditions as if

they were studying in the country of origin. Scholarships and student loans are transferable to Belgium, Cyprus, Luxembourg, Slovenia, Finland and Sweden. Instead, the most restrictive financial support schemes for students are found in the French-speaking part of Belgium, Bulgaria, the Czech Republic, Greece, Croatia, Lithuania, Romania and Slovakia.

Knowledge of foreign languages: Cyprus, Luxembourg, Belgium, attaches the greatest importance to language learning in schools.

Recognition of studies abroad (using ECTS and the Diploma Supplement): Germany, Belgium, Spain and Austria are working to monitor the use of European instruments to enable students to gain recognition of their studies abroad through the European Credit Transfer System (ECTS) and the supplement to the diploma, unlike most countries, which pay little attention to this issue (Bulgaria, Romania, Slovakia).

Support for students from disadvantaged backgrounds: Belgium, Germany, Italy and Austria are distinguished by the fact that they have well-developed financial support systems for students from disadvantaged backgrounds who wish to study or undertake training abroad, as well as monitoring systems of mobility from the perspective of the social environment of the students, which is not developed in such countries as Romania, Bulgaria, Slovakia.

However, despite the heterogeneity of the Danube region, it is also united by long-term commercial relations and by the common historical and political processes, which are a good basis for cooperation in the field of mobility programs. The use of information and communication technologies can stimulate essential growth in the Danube region, as it is possible to rapidly update using the latest technology and bypassing the intermediate stages.

The public and private sector could progress rapidly to provide more efficient services by using electronic management, business, education and health management systems, or by making reasonable use of transport infrastructure, using technologies such as river information systems or systems electronic load management. It is possible to significantly improve the exchange of information and knowledge between businesses, academia, administration and the public sector. Given the polarity of the Danube region with regard to ICT innovation and indicators, the introduction of dissemination mechanisms and specific support for research infrastructure should be promoted. To stimulate progress in

research and development, cooperation between knowledge providers, businesses and the public sector should be strengthened, and incentives for closer cooperation should be developed. Better coordination of national and regional funds to stimulate R & D in the region is necessary for the most beneficial use of the European Research Area.

The EU Strategy for the Danube Region offers more opportunities for development in the Republic of Moldova in the field of education (studies on researcher mobility, bilateral cooperation and R & D activities, etc.). The accession of the Republic of Moldova to the Bologna Process has led to a series of reforms regarding the restructuring of higher education architecture, the implementation of the European Credit Transfer System, academic mobility, recognition of diplomas, quality of higher education, etc.

Recently, the European Commission presented the results of the International Credit Mobility projects (ICM, KA107), including the Danube Region countries for the year 2018. According to the results, 68 projects with the participation of the Universities of the Republic of Moldova were selected from 109 projects submitted by Higher Education Institutions of the Erasmus + Program Countries to the Erasmus + National Agencies. The budget allocated to the Republic of Moldova following the selection of projects is about 1.6 million euros. The total number of planned mobility is 538, out of which 356 (students and university staff) to the Erasmus + Program Countries and 182 (students and university staff) to the Republic of Moldova. The ICM projects have duration of two years, and this year also includes mobility for internships for the Republic of Moldova. [2]

Conclusion: A striking problem of the educational system in the Republic of Moldova remains the adequacy of education in information and communication technologies. Educational domain remains a relatively sacred domain in the national Internet. In this context, the use of information and communication technologies in education would be welcomed: complete socialization of the society, use of distance learning programs offered by mass media, e-learning technologies, adherence to information and communication technologies education, and the development of a national communications network for education, the development and development of electronic libraries, which would include, besides electronic editions, interuniversity lessons for students

from all over the country, the establishment within each higher education institution of an Information Technology Center communication to ensure the computerization of students from all specialties, the digital literacy of the teaching staff, the development of the databases, the development of the IT structure, the establishment of a Nativity Agency coordinating the national education program for information and communication technologies [3].

In conclusion, we can mention that academic mobility is a necessity in the perspective of globalization, and promotes coherence at European level and enhancing the scientific horizon. This is an enormous contribution to developing the capabilities to cope with a new learning environment and to understand other cultures. In the context of the many problems faced by some countries - poverty, corruption, lack of transparency, etc. - the mobility process of teachers and students contributes to increasing the quality of studies by improving modern teaching and learning methods, programs tailored to the European context, and the content of teaching material. This fact makes the education in the countries of the Danube region to tend to the European quality standards in education.

Bibliographical references

1. <http://cursdeguvernare.ro/mobilitatea-studentilor-in-ue-romania-intre-tarile-cu-cele-mai-restrictive-sisteme-s-sprijin-financiar.html> accesat la 18.11.2018
2. <http://www.erasmusplus.md/en/news/resultatele-proiecte-de-mobilitate-international-de-credite-2018> accesat la 17.11.2018.
3. Bădăraș E. Unele aspecte ale sistemului educațional al Republicii Moldova în contextul integrării europene. În: Anuarul Științific IRIM. Revistă Științifică. Chișinău, IRIM, 2007, vol.V, p.225-227.

ANALYSIS OF INTERNATIONAL TRADE IN TEXTILE PRODUCTS IN MOLDOVA

Elena CHERNOVA, *PhD student, ULIM*
(alena.chernobelkina@mail.ru)

Abstract

The analysis of import and export operations for the three sections of the commodity nomenclature relating to the textile industry. As well as an analysis of exports and imports by country groups and sections of the textile industry. It identified some of the problems in the textile industry of Moldova, and the positive and negative dynamics of exports and imports, by groups of CIS, the EU and other countries on the three dedicated divisions. Formulated conclusions and recommendations on the topic «Analysis of international trade in textile products in Moldova».

Keywords: *analysis; competition; export; import operations; textile industry; international trade; dynamics; sections of the textile industry*

CZU: 677 (478):339.5

JEL: B17, L67, H83

In the structure of the national economy of Moldova, the textile industry is one of the stabilizing industries to create jobs and attract labor force, as an industry capable of producing competitive goods and providing a sufficiently high level of export sales [1, p.101].

Analysis of changes in international trade at the current stage, involves consideration of two aspects, firstly, the rate of its growth in general (exports and imports) and relative growth in production; secondly, the shifts in the structure: commodity (the ratio of the main groups of goods and services) and geographic one (or in the structure of regions, groups of countries and individual ones) [2, p. 165].

Table 1. Export of the Republic of Moldova for 2014 - 2016, by sections of the textile industry [3]

Code №	Section name	2014			2015			2016		
		Mln. USD. USA 2014	Structure, %	% by 2013	Mln. USD. USA 2015	Structure, %	% by 2014	Mln. USD. USA 2016	Structure, %	% by 2015
	Total:	2339,5	100,0	96,3	1966,8	100,0	84,1	2045,3	100,0	104,0
VIII	Tanning raw materials, leather, natural fur, and fur products	34,7	1,5	103,8	25	1,27	72	23,9	1,17	95,6
XI	Textiles and textile products	330,1	14,1	99,9	273,7	13,9	82,9	307,9	15,05	112,5
XII	Footwear, hats, umbrellas and similar products	34,1	1,4	94,4	24	1,2	70,4	29,3	1,43	122,1

The table was compiled by the author on the basis of data from the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova / Statistics of each branch industry / Foreign trade / Statistical series/ Foreign Trade of the Republic of Moldova in 2014-2016 / [www.statistica.md / category.php? L = en & idc = 336 & # idc = 34 & / Exp_Sec_Cap_NCM_TOTAL_2014-2016.xlsx](http://www.statistica.md/category.php?L=en&idc=336&#idc=34&/Exp_Sec_Cap_NCM_TOTAL_2014-2016.xlsx)

Analysis of export operations of the Republic of Moldova for 2014 - 2016. by sections of the commodity nomenclature, concerning the textile industry, showed a negative dynamics, that is, export under section VIII “Leather raw materials, leather, natural fur, and fur products” to other countries has decreased. In 2014, exports to other countries amounted to 34.7 million dollars, in 2015 - 25 million dollars. That is by \$US 9.3 million less, and in 2016 there was a decrease of \$US 1.1 million, compared with 2015. It can be seen that for the period 2014 - 2016, the export operations of the Republic of Moldova under this section decreased by \$US 10.8 million.

The study of export operations under section XI “Textiles and textile products”, shows that there is an uneven dynamics. In 2014, exports amounted to 330.1 million dollars, in 2015 - 273.7 million dollars, and in 2016 - 307.9 million dollars. If we compare exports to other countries during the period 2014 - 2016, we can see that the indicators of the period (in 2014) decreased by \$ 56.4 million, and in 2016 compared to 2015, increased by 34.2 million dollars.

The study in section XII “Footwear, hats, umbrellas and similar products” has showed that at the beginning of the period in 2014, there was a decline, and then in 2016, growth and positive dynamics. So in 2014,

export operations amounted to 34.1 million dollars, and in 2015 - 24 million dollars. Therefore, export operations were 10.1 million dollars less than in the previous year. In 2016, exports amounted to \$ 29.3 million, which is \$ 5.3 million more compared to 2015.

Table 2. Import of the Republic of Moldova for 2014 - 2016, by sections of the textile industry

Code №	Section name	2014			2015			2016		
		Mln. USD. USA 2014	Structure, %	at % by 2013	Mln. USD. USA 2015	Structure, %	at % by 2014	Mln. USD. USA 2016	Structure, %	at % by 2015
	Total:	5317,0	100,0	96,8	3986,8	100	75	4020,3	100	100,8
VIII	Tanning raw materials, leather, natural fur, and fur products	42,9	0,8	125,5	38,1	0,95	88,8	48,4	1,2	127
XI	Textiles and textile products	357,0	6,7	92,3	285,9	7,2	80,1	345,6	8,6	120,9
XII	Footwear, hats, umbrellas and similar products	30,2	0,5	88,9	18,8	0,5	62,3	27,3	0,7	145,2

The table was compiled by the author on the basis of data from the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova / Statistics by each branch industry / Foreign Trade / Dynamic series / Foreign Trade of the Republic of Moldova in 2014-2016 / www.statistica.md/category.php?l=en&idc=336&#idc=34 & / Imp_Sec_Cap_NCM_TOTAL_2014-2016.xlsx.

Imports from other countries for the period 2014 - 2016, under section VIII "Tanning raw materials, leather, natural fur, and fur products", in 2014 amounted to transactions in the amount of \$ 42.9 million, in 2015 - \$ 38.1 million, which is \$ 4.8 million less, and in 2016 - \$ 48.4 million, that is, it is \$ 10.3 million more than in 2015.

The study of import operations in the XI section "Textiles and Textile Products" for the period 2014 - 2016, clearly shows that there is an ambiguous situation. In 2014, the amount of import operations amounted to \$ 357.0 million, in 2015 - \$ 285.9 million, that is, the indicators on the section decreased sharply by \$ 71.1 million, compared to 2014, and in 2016, the indicators grew to \$ 345.6 million, which is \$ 59.7 million more, compared to 2015.

Table 3. Export of the Republic of Moldova for 2014-2016, by group of countries and by sections of the textile industry

Code №	Section name	2014				2015				2016			
		Total mln. USD	Of them			Total mln. USD	Of them			Total mln. USD	Of them		
			CIS countries	EU countries	Other countries		CIS countries	EU countries	Other countries		CIS countries	EU countries	Other countries
VIII	Tanning raw materials, leather, natural fur, and fur products	34,7	1,3	33	0,4	25	0,7	23,9	0,4	23,9	1	22,1	0,9
XI	Textiles and textile products	330,1	55,5	246,5	28,2	273,7	31,6	219,7	22,4	307,9	51,8	229,9	26,1
XII	Footwear, hats, umbrellas and similar products	34	5,4	28,7	0	24	3,2	20,8	0	29,3	4,7	22,5	0,1

The table was compiled by the author on the basis of data from the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova / Statistics by each branch industry / Foreign Trade / Dynamic series / Foreign Trade of the Republic of Moldova in 2014-2016 // www.statistica.md/category.php?l=en&idc=336&#idc=34&Exp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2014.xlsx; [Exp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2015.xlsx](#); [Exp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2016.xlsx](#).

The study of import operations in section XII “Footwear, hats, umbrellas and similar products” that during the period of 2014 - 2016, the indicators are significantly reduced, and then in 2015 they are increasing. So in 2014, the volume of import operations amounted to \$ 30.2 million, in 2015. - \$18.8 million, that is, the volume of imports decreased by \$ 11.4 million. And in 2016, import operations under this section accounted \$ 27.3 million, which is \$ 8.5 million more compared to 2015.

It is possible, therefore, to carry out the analysis by groups of CIS countries, the EU and other countries in selected sections, which will allow us to consider in more detail the volumes of export and import supplies and to reveal some dynamics.

Figure 1 shows the dynamics of changes in exports by sections of the textile industry: (VIII - “Tanning raw materials, leather, natural fur, and fur products”, XI - “Textiles and textile goods”, XII - “Footwear, hats, umbrellas and similar products”). Based on the figure, for the period 2014-2016 we can observe that in 2014 the volume of exports under the section “Tannery, leather, natural fur, and fur products” to the

Table 4. Import of the Republic of Moldova for 2014-2016, by group of countries and by sections of the textile industry

Code №	Section name	2014 r				2015 r				2016 r			
		Total mln. USD	Of them			Total mln. USD	Of them			Total mln. USD	Of them		
			CIS countries	EU countries	Other countries		CIS countries	EU countries	Other countries		CIS countries	EU countries	Other countries
VIII	Tanning raw materials, leather, natural fur, and fur products	42,9	0,4	31,4	11	38,1	0,7	30,4	7	48,4	1,1	41	6,3
XI	Textiles and textile products	357	21,5	168,3	167,1	285,9	16,5	135,3	134,2	345,6	20	147,6	178,1
XII	Footwear, hats, umbrellas and similar products	30,2	2,2	9	19	18,8	0,9	5,7	12,2	27,3	1,9	6,9	18,5

The table was compiled by the author on the basis of data from the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova / Statistics by each branch industry / Foreign Trade / Dynamic series / Foreign Trade of the Republic of Moldova in 2014-2016 // www.statistica.md/category.php?l=en&idc=336&#idc=34&/ Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2014.xlsx; Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2015.xlsx; Imp_Sec_NCM_Grupe_Tari_2016.xlsx.

CIS countries amounted to \$ 1.3 million. US \$ 0.7 million in 2015, US exports decreased by \$ US 0.6 million, compared to 2014, and in 2016, exports reached \$ US 1 million, therefore increased by \$ US 0.3 million, compared to 2015.

For the period 2014 - 2016 years international trade with EU countries showed a negative trend (in particular exports). For example, in 2014, it was \$ 33 million, in 2015 it was \$ 23.9 million, that is \$ 9.1 million less than in 2014, the same negative trend was observed in 2016, the volume of exports under this section to the EU countries is fixed at \$ 22.1 million, which is \$ 1.8 million less than in 2015. We can say that for 2014 - 2016, the volume decreased from \$ 33 million in 2014 to \$ 22.1 million in 2016, that is, this amounted to \$ 10.9 million.

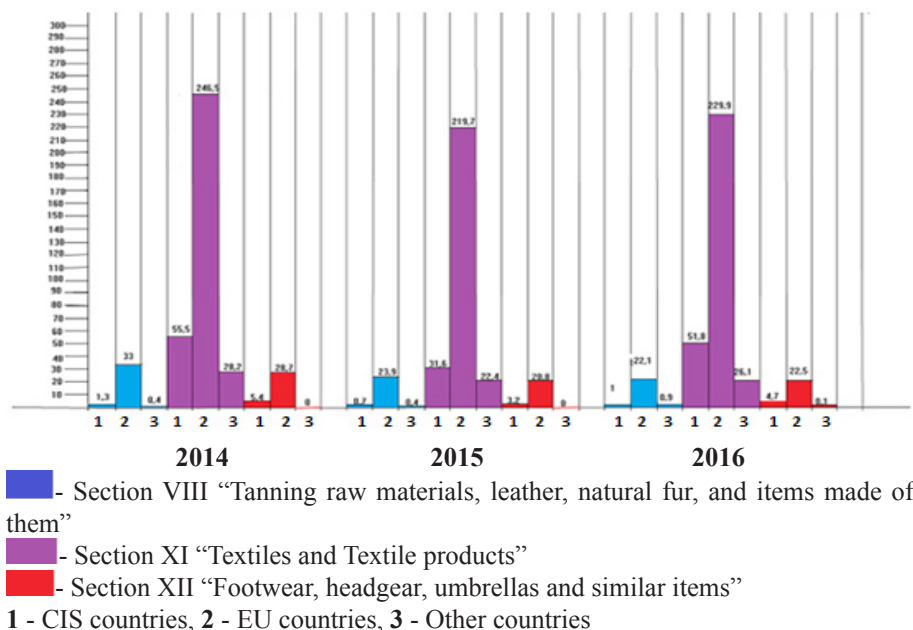

Figure 1. Dynamics of changes in textile exports for CIS countries, the EU, and other countries, according to the nomenclature for sections No. 8, No. 11, No. 12, for the period from 2014 to 2016.

The international trade of the Republic of Moldova of exports in the section "Tannery, leather, natural fur, and fur products" with other countries over the past three years has shown a positive trend. So, in 2014, the share of other countries accounted for \$ 0.4 million, in 2015 also \$ 0.4 million, hence the situation remained unchanged, in 2016, the positive trend continued and was fixed at \$ 0.9 million, which is \$ 0.5 million more than in 2015 and 2014.

For 2014, 2015 and 2016, the Republic of Moldova exported according to the Moldova commodity nomenclature under the section XI – "Textiles and textile products", it can be noted that the maximum volumes of export deliveries by groups of countries are fixed under this section. For example, uneven dynamics was registered to the CIS countries, first a decline in indicators by \$ 23.9 million, in 2015, compared with 2014, and then an increase of \$ 20.2 million in 2016 compared to 2015. We can say that for the three years under review, exports decreased by \$ 3.7 million.

In the EU countries this situation is monitored, so in 2015, as compared to 2014, the volume of exports decreased by \$ 26.8 million, and in 2016, increased by \$ 10.2 million compared with 2015, and, in general, for 2014-2016 years there was a decrease of \$ 16.6 million.

A similar situation was noted when exporting to other countries. For example, in 2014 export deliveries under the section “Textiles and Textiles Products” amounted to \$ 28.2 million, and in 2015 by \$ 5.8 million less, compared to 2014, and in 2016 by \$ 3.7 million more than in 2015. It follows that in 2014, 2015, 2016, exports to other countries, in general, decreased by \$ 2.1 million USA.

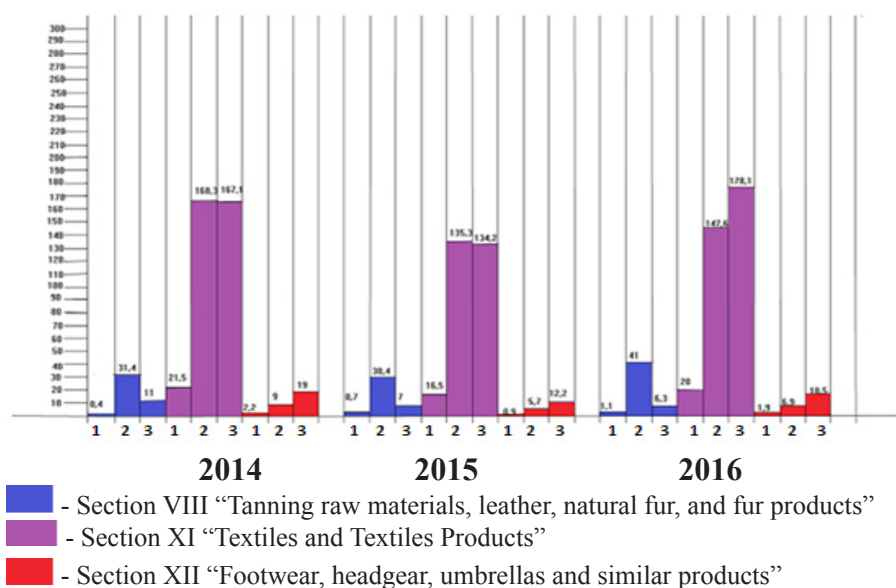

Figure 2. Dynamics of Imports of Textiles by Countries of the CIS, the EU, and other Countries, according to the Nomenclature for Sections No. 8, No. 11, No. 12, for the Period from 2014 to 2016.

In 2014, the Republic of Moldova carried out international trade, with the CIS countries, under section XII - “Shoes, headgear, umbrellas and similar products” for \$ 5.4 million, in 2015 there was a decline of 2.2% million dollars, (in 2015 - \$ 3.2 million), and in 2016 recorded an increase of \$ 1.5 million, compared with 2015.

The Republic of Moldova exported in section XII - “Shoes, hats,

umbrellas and similar products” to the EU countries, there is an uneven dynamics. In (2014 - \$ 28.7 million), in (2015 - \$ 20.8 million), that is, \$ 7.9 million less than in 2014 year. In 2016, compared to 2015, exports in the section “Shoes, hats, umbrellas and similar products” to the EU countries increased by \$ 1.7 million to \$ 22.5 million. Export of footwear to other countries for 3 years (2014 - 2016) grew by \$ 0.1 million. In general, for the period 2014 - 2016 years the decrease in the volume of international trade in footwear was observed in the CIS countries at \$ 0.7 million and with EU countries at \$ 6.2 million, and there were also small increases in exports to other countries, by \$ 0.1 million.

The analysis of the situation shows that the Republic of Moldova, for the period 2014 - 2016 imported goods, in particular “Tanning raw materials, leather, natural fur, and fur products” in accordance with Section VIII of the commodity nomenclature, in the groups of CIS countries, EU countries and other countries. For example, the volume of exports from the CIS countries for the period 2014-2016 stably increases. In 2014 - \$ 0.4 million, in 2015 - \$ 0.7 million, which is \$ 0.3 million more than in 2014, in 2016, \$ 1.1 million, an increase of \$ 0.4 million compared to 2015.

Imports of “Tannery raw materials, leather, natural fur, and fur products” from the EU countries, show a generally uneven dynamics. In 2014, imports amounted to \$ 31.4 million, in 2015 - \$ 30.4 million, that is, \$ 1 million less, respectively. In 2016, the volume of supplies was fixed at \$ 41 million, which is \$ 10.6 million more than in 2015. In general, from 2014 to 2016, the amount of imports under the heading “Tannery, leather, natural fur, and fur products” increased by \$ 9.6 million.

Analysis of imports in the section “Tannery, leather, natural fur, and fur products” from other countries for 3 years (from 2014 to 2016) showed a negative trend. This shows that the Republic of Moldova gives preference to goods from “Tanning raw materials, leather, natural fur, and fur products” from the CIS countries and EU countries. For example, in 2014, imports of “Leather raw materials, leather, natural fur, and fur products” was fixed at \$ 11 million, in 2015 - \$ 7 million, which \$ 4 million less than in 2014, and in 2016 the amount of imports under this heading from other countries has decreased by \$ 0.7 million, compared to 2015 and it was marked at \$ 6,3 million, respectively. Consequently, during the last 3 years (2014 - 2016) negative dynamics in the amount of \$ 4.7 million have been revealed.

The study of import operations by groups of countries and the section “Textiles and textiles goods” showed that overall there is an uneven dynamics, a significant decline in 2015 and a slight rise in 2016. For example, for imports under the section “Textiles and Textiles goods”, of the CIS countries in 2014 accounted for \$ 21.5 million, in 2015 - \$ 16.5 million, it is \$ 5.0 million less, compared to 2015, in 2016, the indicator increased by \$ 3.5 million compared to 2015 and in 2016 amounted to \$ 20 million, respectively.

Imports from EU countries under this section of “Textiles and Textiles goods”, in 2014 was marked at \$ 168.3 million, in 2015 - \$ 135.3 million, it is \$ 33 million less than in 2014. In 2016, the number of imports from EU countries increased and it was marked at \$ 147 million, which is \$ 11.7 million more than in 2015. In general, for 2014-2016 years a decline of \$ 21.3 million was recorded.

In 2014, according to the XI section “Textiles and Textile Products”, imports from other countries were seen worth \$ 167.1 million. In 2015, \$ 134.2 million, which is \$ 32.9 million less, compared to 2015, in 2016 they recorded an increase in imports under this section, it is accounted for \$178.1 million, by \$43.9 million more than in 2015. For the last more than in 2015. For the last years (2014 - 2016), imports from other countries increased by \$ 11 million (from \$ 167.1 million in 2014, to \$ 178.1 million in 2016).

Carrying out research and analysis of imports in section XII – “Footwear, hats, umbrellas and similar products”, for the period 2014 - 2016. In the CIS countries, we can conclude that there is a negative dynamics, hence it follows that the Republic of Moldova reduced the purchase of “Footwear, headwear, umbrellas and similar products” from the CIS countries, EU countries, and other countries, and it concentrated on the production of domestic products on the corresponding section. So, from the CIS countries, it was imported in 2014 for the amount of \$ 2.2 million, in 2015 for \$ 0.9 million, which is \$ 1.3 million less, than in 2015. In 2016 there is a slight increase in imports in the amount of \$ 1.9 million, that is, \$ 1 million more than in 2015. But in general, for the period from 2014 to 2016 years, including, the volume of imports under the heading “Footwear, headgear, umbrellas and similar products” decreased by \$ 0.3 million.

In 2014, the EU imported “Footwear, headwear, umbrellas and simi-

lar products” worth \$ 9 million, in 2015, in the amount of \$ 5.7 million, it is \$ 3.3 million less than in 2014, and in 2016 there is an increase and it is fixed at \$ 6.9 million, which is \$ 1.2 million more than in 2015. In general, we can say that that Moldova’s international trade with the EU countries under the section “Footwear, hats, umbrellas and similar products” decreased for the last 3 years 2014-2016 by \$ 2.1 million. In 2014, the share of imports in the section “Shoes, hats, umbrellas and similar products” from other countries is \$ 19 million, in 2015 - \$ 12.2 million, this is \$ 6,8 million less than in 2014. In 2016, this section increased imports from other countries, and amounted to \$ 18.5 million, an increase of \$ 6.3 million, then in 2015. The analysis of the situation showed that for 3 years (2014 -2016) there was a decrease in imports from other countries in the section “Footwear, headgear, umbrellas and similar products” by \$ 0.5 million.

One of the main tasks of international textile trade in the Republic of Moldova is the production of competitive products (textiles products) that will meet all the requirements of international standards, as well as saturation of the domestic market of the Republic of Moldova with products made of new modern textile materials. In order to conquer the domestic market, textile enterprises must be ready for new requirements of the world market, that is they should be flexible, quickly oriented for producing new products (for example, an enterprise that previously produces linen towels will produce towels which were made of artificial fibers that are not inferior to all requirements of international standards, exterior attractiveness and quality of products and they will be much cheaper at cost). Due to the analysis of the international textile trade in the Republic of Moldova, some problems were found:

- in the textile industry, a weak degree of scientific potential is inherent;
- the large deficit of specialists in textile industry, R&D, master innovators, process engineers, spinners, weavers, tanneries, embroiderers, shoemakers, capable of creating new innovative products and technologies, to introduce them into production, and make the textile industry highly profitable and competitive;
- dependence of the textile industry on imported raw materials;
- the aging of production capacities in the textile industry, the moral wear and tear of equipment;

- fierce competition between Moldovan enterprises;
- shortage of working capital for the development of new modern technologies for the production of textile materials [4, p. 118];
- due to the poor visibility of Moldovan textiles in Western markets, (information e-sites, advertising in English, etc.), the Republic of Moldova does not have a worthy good image in the EU countries and other countries.

Bibliographical references

1. Грибинча А. И., Чернова Е. И. Текстильная промышленность Молдовы: результаты, проблемы, перспективы. // ULIM. Studii economice. Revistă științifică. Chișinău, 2012, №1-2. 452с.
2. Международные экономические отношения : Учебник для вузов/В.Е. Рыбалкин, Ю.А. Щербанин, Л.В. Балдин и др./ Под ред. профессора В.Е. Рыбалкина. 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001г.
3. Национальное Бюро Статистики Республики Молдова. Статистика по отраслям. Внешняя торговля. **Динамические ряды.** Внешняя торговля Республики Молдова в 2014-2016гг. [www.statistica.md/ category.php?l=ru&idc=336&#idc=34&/Exp_Sec_Cap_NCM_TOTAL_/2014-2016.xlsx](http://www.statistica.md/category.php?l=ru&idc=336&#idc=34&/Exp_Sec_Cap_NCM_TOTAL_/2014-2016.xlsx).
4. Сенку Энрико. Диссертация 2004 г. «Тенденции, проблемы и перспективы внешней торговли республики Молдова». Стратегия развития внешней торговли Республики Молдова. Легкая промышленность. Диссертация к.э.н. 08.00.14 Москва, 2004, 200 с.

NATIONAL AND INTERNATIONAL EUROPEAN LAW

THE ANGLO-EGYPTIAN TREATY OF 1936 AS THE FINAL STAGE OF POLITICAL-LEGAL FORMULATION OF THE MODEL OF «VEILED PROTECTORATE»

Aleksey SAGIMBAEV, *PhD in historical Sciences,*
associate professor, Bryansk State University, Russian Federation
(sagimbaev@yandex.ru)

Abstract

The article deals with one of the most important aspects of the evolution of the colonial strategy of the United Kingdom in the interwar period related to completing the contractual relationship with Egypt. Special attention is paid to the analysis of the factors that lead to the actions of the government offices of R. McDonald and C. Baldwin resolution existed in this context. The article, moreover, is characterized by the key events associated with the preparation of the Anglo-Egyptian Treaty of 1936, which became the most important political and legal basis of British policy in the region for the next two decades.

Keywords: *Egypt; British political elite; the transformation of the Imperial strategy; the model of “veiled protectorate”.*

CZU: 93:341.24 (410+620)

Introduction

In the 1930s maintaining control over Egypt continued to be one of the strategic priorities of British politics. Against the background of the gradual deterioration of the international situation that began after the Great Depression, the geopolitical importance of communications passing through Egyptian territory, among which the Suez Canal played a crucial role, sharply increased. The main priority of the Foreign Office policy, in this regard, was the completion of the process of formalizing bilateral contractual relations designed to become the political and legal basis of the “veiled protectorate” model, which was initiated by the declaration of D. Lloyd-George’s Cabinet on February 28, 1922 among the British political elite to the early 1930s there was a fundamental consensus on its optimal nature both in terms of international obligations and financial capabilities of the UK, and because they need to preserve its established dominant position in the region. The most important indicator of this consensus was the strict continuity in the policy of the British offices in relation to Egypt at the turn of the 1920s - 1930s, regardless of their party composition. Strengthening the veiled protectorate model in Egypt, from a strategic point of view, was considered by Whitehall as an essential element in maintaining the entire system of British influence in the Middle East and Northeast Africa. Along with the geopolitical factor, the need to find the optimal model for the realization of British interests was conditioned by the increase in the 1930s. the economic importance of communications passing through its territory. This trend was associated, among other things, with the dependence of Great Britain on oil supplies from the Middle East that had increased in this period. The main problem that delayed and impeded the negotiation process was political instability and the frequent change of government offices in Egypt. In addition, British diplomacy had to face a largely consolidated position of the Egyptian political forces, insisting on the real recognition of the British sovereignty of the Egyptian state. This requirement was shared not only by traditionally radical Wafd members in favor of independence, but also by representatives of more moderate political forces participating in the formation of government offices, in particular, the Liberal Constitutional Party and the Union Party [3, p.117]. Along with the difficulties caused by the presence of a significant radical factor in the internal political life

of Egypt, the realization of British interests was complicated by an increase compared with the 1920s. geopolitical competition in the Middle East and Northeast Africa. The most important challenge for the UK in this regard was the sharply increased activity of Italy in the region.

Research Methodology. The author has used a number of general scientific and special methods of knowledge. The key to them was the application of a systematic approach based on the dialectical method of considering historical events, as well as the principles of science and objectivity. Its use involves a comprehensive objective analysis of specific historical factors that determine the nature and specificity of the problem being studied, as well as the system processing of available empirical and theoretical information. Based on the analysis of materials from sources and scientific literature, general patterns and specific manifestations of the subject of research are identified. The use of the deductive and inductive methods has contributed to the analysis of the influence of various factors in the process of the transformation of British colonial strategy in the interwar period.

The study results. Up until the early 1930s, most of the British political elite did not attach importance to possible threats from Italy for the strategic positions of Great Britain in the Eastern Mediterranean. Having occupied for a long time in the conservative cabinets of S. Baldwin, the post of head of the Foreign Office, N. Chamberlain, was a staunch supporter of the policy of appeasing the regime of B. Mussolini, who believed that Italy could be given certain “compensation” for not all its interests and claims were taken into account in the period of post-war settlement. In 1925, he actively supported the agreement on the transfer to Italy of some disputed border areas in Northeast Africa. These included, in particular, the Jarabab border crossing point on the Libyan-Egyptian border, handed over to Italian control, despite vigorous protests by the Egyptian government, as well as the military air department, whose representatives believed that it could be used by the Italians, including as an air base for a possible attack on Egypt [37, p. 240].

Along with O. Chamberlain, B. Mussolini also sympathized with a number of other influential British politicians, who included, among others, Churchill, who compared the leader of the Italian fascists with the Roman emperor Caesar. This favor of the British establishment B. Mussolini earned to a large extent due to the flexible and cautio-

us line of foreign policy behavior. After the failure of the capture attempt on Corfu in 1923, for a rather long period, he abandoned direct confrontation with Great Britain in the Eastern Mediterranean and in Northeast Africa. In private conversations, B. Mussolini, nevertheless, noted that the most important goal of Italy should be “to break the chilling British chain, covering Gibraltar, Malta, Cyprus and Suez” [12, p. 325]. At the same time, due to the military superiority of Great Britain and France, which is allied to her, this goal, in his opinion, can only be realized in the long term [12, p. 338].

Attempts for reaching an agreement stated in the treaty of 1927 and 1929 failed. At the turn of the 1920s and 1930s, especially after the Labor Party won the parliamentary elections at the end of May 1929, the debate on the possible ways of further developing Anglo-Egyptian relations revived within the British leadership. Representatives of the General Staff spoke out categorically against possible restrictions on the stay and movement of British troops in Egyptian territory.

On January 11, 1930, during a speech on the beginning of the work of the new parliament, the Egyptian King Fuad I expressed, according to the representative of the Foreign Office, “friendly disposition regarding the proposals on the draft treaty, and as noted by the High Commissioner, as well as the public” [16, col. 33].

At the beginning of February 1930, the draft treaty considered during the previous rounds of negotiations was submitted to the Egyptian parliament for consideration. Prime Minister M. Nahhas Pasha highlighted that “the actions of the Egyptian side, and in particular the Wafd party, are dictated by the need to search for the spirit of reconciliation ... in order to achieve mutually beneficial and long-term agreements between the parties. We firmly hope that the negotiations will lead to an agreement that is so necessary for the interests and well-being of the two countries” [31, p. 236]. According to the British High Commissioner, this statement was greeted by applause by members of the House. On February 6, the Egyptian Prime Minister received the approval of the Parliament to continue negotiations [31, p. 236].

After the preliminary consultations, at the beginning of March 1930, the Foreign Office was able to agree with the Egyptian government on a new round of representative negotiations, which began in London at the end of the same month. The basis for discussion must be the pro-

visions of the draft treaty formulated in the “White Book” of 1929. Along with the head of the Foreign Office, the British side included the head of the military department, as well as the Minister of Aviation and the Minister for Dominions. From the Egyptian side, the participants in the talks were Prime Minister M. Nahhas Pasha, Foreign Minister V.B. Ghali Pasha, Minister of Public Works O. Moharrem Pasha, as well as Minister of Finance U.M. Ebeid-Effendi [17, col. 873-874]. During the new stage of discussions, representatives of the British military department repeatedly stressed the need to preserve the “effective” military presence of Great Britain in Egypt, which, in their opinion, was important not only to protect the strategically important Suez Canal, but also to ensure the security of “Sinai Palestine” [17, col.2141]. According to the British military, in the middle of July 1930 in Egypt, there were 3 cavalry units, 6 artillery batteries, and 6 infantry battalions, as well as auxiliary units. The total number of British troops as of June 1 1930 was 9,800 people, which is 200 people exceeded the analogous figure of 1929. They were located by garrisons in the areas of Cairo, Ismailia, Alexandria and Port Said [41, p. 87]. According to military experts, these forces were quite enough to “prevent local unrest,” but they were “absolutely insufficient to counter serious internal or external threats to British interests in Egypt” [32, p. 253]. After a period of certain stabilization, which allowed the British command to withdraw from Egypt part of the naval forces there, in the spring of 1931, unrest erupted in major Egyptian cities. According to press reports from clashes in Cairo, on May 14, 13 demonstrators were killed and 119 were injured. Two policemen were also killed, and 34 were injured. A Cypriot who was a British subject also died. Two days later, the riots were repeated. This time, 13 demonstrators and one policeman were among the dead. 38 riots and 14 policemen were injured [19, col.186]. According to British experts, the Egyptian government has taken sufficiently effective measures to protect foreign nationals. However, among British politicians, the debate resumed on the need to maintain close cooperation with the Egyptian government in the field of security [20, col. 48].

Against the context of nationalist sentiment growth in Egypt, in July 1929, Prime Minister R. MacDonald announced the government’s decision to withdraw British troops from Cairo and place them on the Suez Canal, as well as to recall High Commissioner Lloyd, who was a con-

sistent opponent of easing the conditions of the future treaty in favor of the Egyptian government. These actions caused a number of demarches by the conservative opposition. Winston Churchill later recalled: "After the resignation of Lloyd, I actively spoke out against this crude and unexpected decision and hoped that the same sentiments would prevail in the ranks of the Conservatives ..." [1, p. 524].

At the same time, Anglo-Egyptian discussions regarding the financing of the work of British officials who were in Egypt continued. In mid-January 1930, the head of the Foreign Office, A. Henderson, stated that "the experience already experienced in paying Egyptian officials for the Egyptian government's activities could be a positive scheme implemented in the public interest" [17, col. 2141-2142]. In April, the British Foreign Ministry provided detailed information on the composition of British officials who worked in the British government structures [5, p. 109]. On April 14, 1930, the deputy head of the Foreign Office of Dalton stated that, based on the law legislated in July 1923, the British employees who were dismissed from service in the Egyptian administrative structures provided compensation payments totaling 7 million f.st. which should be carried out at the expense of the Egyptian budget [35, p. 189]. In December 1932, the Foreign Office presented new detailed information regarding the participation of British officials in the work of various Egyptian administrative structures [21, col.1806-1808]. As E. Eden, who represented the British Foreign Ministry at the talks, noted that the number of British employees in Egypt remained virtually unchanged from 1929-1930. According to him, the British government was still ready to continue the negotiation process but proceeded in planning its own policy because of the need to "base itself on the provisions of the 1922 declaration" [12, p.494]. One of the tasks of British diplomacy, he called "a detailed discussion of issues related to the possible evacuation of our troops from Cairo ... with the participation of Parliament, as well as all interested structures" [12, p. 494].

During the debates that accompanied the negotiation process, a number of British politicians once again questioned the ability of the Egyptian government to independently defend the interests of foreign nationals living in Egypt. In this connection, particular attention was paid to the concerns of the Italian Foreign Ministry regarding the security guarantees of 50 thousand Italian citizens living on Egyptian territory [17, col.

2904-2905]. Subsequently, the issue of the status of representatives of the European community in Egypt has repeatedly become the subject of discussion in British political circles. On May 7, the House of Commons presented statistical data on the approximate number of Europeans living in Egyptian territory, based on data from the 1917 census [18, col. 930-934]. Despite the initial optimism that the management of the Foreign Office experienced, the next stage of negotiations ended without result, which A. Henderson had to state during the speech at the House of Commons on May 8. The main reason for the failure, according to official sources, was the unwillingness of the British side to accept the Egyptian proposals regarding the status of Sudan [14, col.433-434].

At the end of June 1930, against the background of another change of government cabinet, discussions on the prospects for the negotiation process revived in British political circles. Great response, in this regard, has acquired a letter sent by members of the British Union in Egypt addressed to R. Macdonald. It contained a proposal to establish, under the High Commissioner, an advisory council comprising the British, who had extensive knowledge of Egypt and a long experience in this country. According to the authors of the message, this structure would allow for a clearer and more consistent position of British diplomacy at the negotiations. This initiative, however, did not receive support from the Labor Cabinet. As A. Henderson noted in one of his speeches, "His Majesty's Government does not consider it possible for British nationals abroad in general, and for the High Commissioner in Egypt, in particular, to interpret his policies in front of Governments in any way, while they are accredited ... Although at the same time, they can submit to His Majesty's Government their views on the point of view of the British community on issues that represent the immediate subject of their interests" [27, p. 22]. Despite the failure of the next stage of the negotiation process, A. Henderson expressed a positive assessment of his prospects, stating the readiness of the British government to continue the dialogue with the Egyptian government, "relying on the support of the freely elected Parliament" [27, p. 22].

July 16 was followed by an official statement by Prime Minister R. Macdonald regarding the government's vision of the state and prospects for further development of Anglo-Egyptian relations. It, first of all, emphasized the intention of the British side to refrain from interfering in Egyptian

internal political processes in order to “maintain the appropriate atmosphere necessary to continue the negotiation process” [39, p. 92]. Relevant notifications were sent by High Commissioner P. Lorain to King Fuad, as well as to Egyptian Prime Minister M. Nahhas Pasha. As R. McDonald emphasized, this political line fully complied with both the international obligations of Great Britain and the guarantees set forth in the declaration of the British government of February 28, 1922 [39, p. 92]. Expressing hope for overcoming the government crisis as soon as possible, the head of the British Cabinet emphasized the importance of ensuring internal political stability in Egypt, necessary for the speedy elimination of capitulation privileges that limited its sovereignty [39, p. 93].

Political instability and government leapfrog in Egypt in the early 1930s hindered further progress in agreeing on a draft treaty. The “national” MacDonald-Baldwin government, which was formed in August 1931, in turn, did not want to make further concessions to the “Egyptian Nationalists” and sought to preserve the former format of British influence in the Nile Valley [38, p. 322].

In 1932, the subcommittee of the Imperial Defense Committee concluded that the Suez Canal zone, controlled by British troops, should be significantly expanded, and therefore, noticeable differences arose between the leadership of the General Staff and Foreign Office [36, p. 225]. In the course of the next round of negotiations, the British side proposed to take as a basis the formula worked out in London in 1933 and reflected a certain compromise between the positions of interested British departments, including the Admiralty. In February 1934, new statistics were presented among the number of British troops stationed in Egypt. In accordance with the data presented, there were 500 British officers and 9,610 military personnel of other ranks in Egyptian territory, which “roughly corresponded to the figures of January 1929” [36, p. 226]. In addition, according to the Ministry of Aviation, in Egypt, there were 209 officers and 1910 members of the ranks of the British Air Force [36, p. 226].

In 1934, M. Lampson arrived in Egypt as the British ambassador, becoming one of the key figures in the negotiation process. According to him, “despite the realization of the complete futility of its adoption, ... attempts were made in order to make it the basis for the gradual achievement of the most important provisions [of the future agreement

- AS]" [6, p. 135]. According to one of the proposals of the British side, Egypt had to remove all restrictions regarding the number and order of deployment of the British contingents on its territory. But this initiative was rejected by the Egyptian side. The redeployment scheme of the British forces involved moving them to the Helwan Air Force Base area, located 16 miles from Cairo, which, from the point of view of some military experts of the General Staff, could hinder their use in crisis situations. They insisted on the need for the earliest possible settlement of the military provisions of the future treaty.

At the initiative of the General Staff, a special commission of military experts was created, headed by M. Lampson, to discuss the military provisions of the future treaty with the Egyptian delegation, headed by the leader of Wafd, M. Nahas Pasha. In addition, to overcome the impasse arising in the negotiation process, representatives of the relevant British departments, M. Lampson, G. Smart, R. Brooke-Porham, were introduced into a special negotiating committee headed by the Prime Minister. According to M. Lampson, "a union and friendly Egypt" for Britain was a much more favorable option than "the risk of continuing the current situation with the growth of unfriendliness on the Egyptian side, as well as imperial ambitions on the part of Italy" [26, p. 56]. In connection with the growing criticism in parliament, S. Baldwin's cabinet was forced to constantly emphasize the temporary nature of the agreements reached. Some representatives of the cabinet, as R.J. Vansitart noted, "being frightened by the German and Italian threats, suggested considering the world situation, change the focus of politics in Egypt," in fact, calling for serious concessions. "Italy's actions," he emphasized, "push us to put our positions on the Mediterranean in the shortest possible time" [40, p. 151].

The aggravation of Italian-Ethiopian relations and the gradual preparation of Italy for the seizure of Ethiopia made significant adjustments to the former British course. These changes were, however, highly controversial. At the end of July 1935, through the ambassador to France, the British agents in Rome conveyed a message, emphasizing that the Italian ruling circles were becoming convinced of the weakness of Britain and the "decrepitude of the British Empire", which would allow Italy "to ignore its interests with impunity and achieve maximum benefits" [12, p. 349].

In early August 1935, S. Khor, who at that time held the post of head

of the Foreign Office, made a principled statement on the inadmissibility of annexing Abyssinia. At the same time, the British government issued an order to alert the fleets deployed in Portland and Malta, as well as air defense systems of naval bases in the Mediterranean and the Red Sea basins. According to the reports of the Italian special services, the most consistent supporter of taking tough measures in S. Baldwin's office was E. Eden, who "inclined the government to take extremist measures against Italy" [36, p. 240]. Soon E. Eden has presented a special report, in which the alleged actions of Italy were viewed not only as "hostile to the interests of Great Britain in Abyssinia", but also characterized as "constituting a potential threat to British possessions throughout the African continent" [37, p. 168]. Special concerns, in this context, were caused by "the intentions of Italy in the Nile Basin" [37, p.168]. Estimates A. Eden coincided with the reports of the Foreign Office, the presence of "documentary evidence" of the assistance of Italian agents to Egyptian nationalist organizations "in their anti-British activity." A. Eden, in this regard, sought to influence the opinion of a number of cabinet members and representatives of the leadership of the Conservative Party, who believed that the seizure of Ethiopia by Italy "does not pose a serious danger to the British Empire" [29, p. 285]. In his opinion, the United Kingdom "must be ready for decisive action regardless of the position of the League [Nations - A.S.], since" Abyssinia can be considered as a springboard for possible actions by Italy against Egypt and Sudan "[13, p. 503].

At the enlarged Cabinet meeting, which was held soon, in which 22 ministers took part, E. Eden reiterated "the need to ensure British interests and British prestige ... in the Mediterranean" [30, p. 711]. But he did not succeed in finally convincing cabinet members of the need for decisive action. Most of the ministers supported the point of view of S. Chora, who considered it necessary to continue diplomatic efforts, "which are more preferable than taking questionable initiatives that can cause negative consequences" [22, col.12-13]. After completing an emergency meeting, S. Baldwin and a number of ministers left London in order to continue their interrupted leave. The very next day, during the meeting of the defense policy committee, it was decided to cancel the mobilization of the Home Fleet and the naval forces in the Mediterranean. The secretary of the committee at the same time made an indi-

cative statement that “the military intervened in the sphere of political decisions with which they usually associated their failures” [8, p. 402]. The head of the military department, Lord Halifax, stated that there are no reasons for panic over the rumors circulating in the press about the possible invasion of Italian troops into Egypt through the Libyan desert. The military situation in Egypt, in his opinion, “does not cause serious reasons for concern,” and the Egyptian army, if necessary, “will be able to do what is required of it” [36, p. 252].

As it was noted by the deputy head of the Foreign Office, R.J. Vansittart, “the leadership of the military department showed complacency and faith in the ability to cope with the growing Italian threat, without resorting to increasing available resources” [36, p. 252]. Among military experts, this view: that an offensive through the Libyan desert was possible with the forces of at most one division was confirmed. This point of view was also confirmed by intelligence information. The British secret services managed to get a copy of the analytical note by the representative of the Italian General Staff A. Pariani, which outlined possible options for action in the event of an Anglo-Italian conflict and the closure of the Suez Canal by the UK. The most likely of them, from his point of view, was supposed to be an offensive along the coastal strip from Cyrenaica to Alexandria, or through the oases of Siva and Wadi Halfa to Nil [8, p. 410].

The Italian government tried to explain the need to combat the religious movement sinusitis, who fought with the colonial regime, as well as the need to acclimatize before sending to East Africa through the buildup of military forces in Libya. In an interview with a political columnist for the British Daily Mail, J. Ward-Price, B. Mussolini stated that Italy and the UK lack serious contradictions in Africa. On the other hand, many representatives of the British political elite showed the maximum desire to avoid a possible conflict. Thus, S.Hor’s letter, transmitted by B. Mussolini, emphasized Whitehall’s lack of desire to increase confrontation and explained the actions of Great Britain only by “a reaction to the tougher anti-British propaganda in Egypt and the Middle East” [10, p. 3]. At the same time, he made a special reservation that the measures taken by the British government are “exclusively defensive in nature” and it does not intend to “close the Suez Canal or impose military sanctions” [10, p. 3].

In the context of the implementation of large-scale military operations in Ethiopia, the Italian leadership has paid special attention to the situation in the Suez Canal zone. By the summer of 1935, Italian shipments reached 20.2% of the total tonnage of ships passing through the canal. In July 1935, R. J. Vansitart asked the Foreign Office to study the possibility of changing the mode of using the canal, and introducing certain restrictive measures for Italy. However, in the end, the leadership of the Foreign Ministry came to the conclusion that such measures can be taken only on behalf of the League of Nations. In addition, according to some experts, they could be ineffective, since Italy could use vessels with a neutral flag for their cargo shipments. In September, at one of the briefings, the representative of the Foreign Office R. Leeper stated that a possible decision on restrictive measures “would prove to be unwise and could push Rome into the embrace of the Nazis” [25, col. 264]. Despite this, representatives of the Labor opposition continued to insist on more decisive actions arising from the recommendations of the League of Nations to end the military conflict in Ethiopia. On October 10, the Labor Party’s executive committee, which at that time was in opposition, issued a statement stating that “a large part of British society supports the full use of the League of Nations collective security mechanisms in order to interrupt the communications linking Italy with the African colonies” [9 p. 223].

As the Italo-Ethiopian relations intensified and tensions intensified in Northeast Africa, the British political elite was growing into a rift-related to a possible reaction to the aggressive actions of Italy. On March 17, 1936, the British government supported Ethiopia’s protest against the use of chemical weapons by Italy. Lord Cecil in the House of Lords read a message to the daughter of the Ethiopian Negus, calling for collective action to contain Italian aggression [15, col. 359].

Italian aggression in Ethiopia became an important stimulus that brought Anglo-Egyptian relations out of a certain deadlock and contributed to the revitalization, after two failed attempts, of negotiations regarding the conclusion of a new bilateral agreement. As one of the representatives of the British delegation noted, the new format of negotiations was an attempt to find “mutual agreement based on a compromise of the security interests of the United Kingdom and the aspirations of the Egyptian nationalists” [9, p. 232]. Com-

pared to previous negotiation rounds, at this stage, much more attention was paid to the military component of the future agreement.

Intensification of the efforts of finding a new model of the Anglo-Egyptian settlement began in the mid-1930s due to the apparent threat of the Italo-Ethiopian conflict. On October 3, 1934, the British High Commissioner and representatives of the Egyptian government held talks in Cairo, the main content of which was to discuss joint measures “to protect public safety” and recommendations “to strengthen the administrative positions” of the Egyptian government [28, p. 223].

In November 1934, Britain managed to achieve the formation of a new government headed by M. T. Nazim Pasha, which included mainly politicians of moderate persuasion, prone to compromise with London. It was the new Egyptian Prime Minister, in the midst of a serious illness of King Fuad, who became a key figure in the new round of negotiations that began in the autumn of 1934. By this time, for the first time since the end of the world war, Egyptian society began to show an increase in sympathy for Britain. This, to a decisive extent, was promoted by the aggressive actions of Italy in Abyssinia, which caused a categorical rejection in Egypt. On December 2, 1935, the Egyptian representative in the League of Nations was one of the first to announce the intention of his country to impose sanctions against the aggressor. In one of the Egyptian journals of that period, it was emphasized: “For the first time in a long time, the British military is welcomed in Egypt, and cabinet members, including leftists, speak in favor of increased military spending ...” [33, p. 326]. Against the background of the concern of a part of the British political elite connected with the Italian aggression in Ethiopia, in December 1935, Prime Minister S. Baldwin declared that the task of ensuring Egypt’s military security was within the remit of the Egyptian government and the Egyptian armed forces, “since In 1924, no British officer held any significant position in them” [22, col. 885-886]. At the same time, he once again emphasized that “within the framework of the draft treaty under discussion ... based on the provisions of the Declaration of February 28, 1922. His Majesty’s Government recognizes Egypt’s right to membership in the League of Nations, in accordance with the League of Nations Convention” [22, col. 921].

On March 2 1936 in Cairo, began a preliminary stage of negotiations related to the signing of the final text of a bilateral treaty. Along with

representatives of the Foreign Office, the British delegation included representatives of the War Department, the Admiralty, and the Air Force Command [23, col. 981-982]. On March 9, the British side submitted proposals regarding the settlement of the remaining uncoordinated clauses of the treaty [24, col.12-13]. Some British politicians criticized the composition of the Egyptian delegation, pointing to the presence of people accused of participating in the preparation of the assassination of Lee Staak in 1926 [24, col. 2608-2609]. In particular, Lord Lloyd in a special message noted that it included “at least two figures with whom His Majesty’s Government promised never to conduct a dialogue” [24, col.1971-1972]. In this regard, some representatives of the Conservative Party in the Parliament accused the “national” government of “blindly following the course of the socialist [labor-AS] government” [24, col. 2608-2609]. These estimates did not find support from the representatives of the Foreign Office in charge of the negotiation process. In particular, E. Eden, responding to questions from the press, noted that “almost the same people who joined the delegation since 1930 participate in negotiations from the Egyptian side” [28, p. 446]

One of the debatable issues during the negotiations was the proposal of the Admiralty to turn Alexandria into the main military base of the British naval forces in the Eastern Mediterranean. The Wafd leadership sent a note to the residence of the British Consul General, expressing a protest against “turning Egypt into an exclusive sphere of British interests” and demanding “remove restrictions from the activities of parliamentary institutions and recognize the Egyptian government as fully responsible for protecting its own territory” [2, with. 309]. The principled reluctance of S. Baldwin’s cabinet to respond in any way to the demands of waffists has caused another wave of protest actions in major Egyptian cities in which, according to press reports, students and high school students took the most active part. The excessively straightforward policy of the British government has led to the fact that most of the leading political forces of Egypt, again, after a long break, were able to agree on a unity of action in relation to Great Britain. More organized, strike forms of political protest were soon added to the spontaneous actions. Under these conditions, S. Baldwin’s cabinet was forced to make late political concessions, declaring consent to the restoration of the 1923 constitution.

During the Italo-Ethiopian War, Great Britain increased its military presence in Egypt to 20,500 people, i.e. almost doubled. Nevertheless, the situation in the region caused growing concern among the British military-political leadership. Italy's seizure of Ethiopia posed a potential threat to the entire British possession system in northeast Africa. An additional destabilizing factor was the mass Arab uprising that began in 1936 in Palestine, forcing the British command to transfer 4,000 servicemen from Egypt to Palestinian territory. Meanwhile, as experts noted, the reserves for strengthening the military positions of Great Britain in the region were limited. Due to the growth of protest moods in India, the combat capability of the Indian troops, which constituted a significant part of the garrisons stationed in Egypt, significantly decreased [8, p. 418].

Summing up the moods that existed in the British political environment regarding the prospects of Anglo-Egyptian relations, S. Baldwin noted that "the conclusion of a treaty is intended to be their most important political decision ... absolutely necessary, provided there is no damage to our interests" [11, p. 239]. In one of the British military reports, it was emphasized that "the security of the Suez Canal ... urgently requires the creation of a stable format of friendly relations with Egypt" [7, p. 297]. "Failure to conclude a bilateral treaty," noted in one of the governmental statements, "will lead to additional disorganization in the Middle East in addition to the difficulties that arise on the European continent" [26, p. 59].

In order to streamline the negotiation process, by order of the Prime Minister, the Chairman of the Wafd Party, M. Nahhas Pasha, was included in the committee on military affairs, headed by M. Lamson. At the very first meeting of the committee, the British side was forced to include in the text of the draft treaty an article proposed by the Egyptian side providing guarantees against the intervention of British troops in the internal affairs of Egypt [4, p. 188]. After the concessions proposed by the British side, a split arose among the Egyptian political forces regarding the vision of the prospects for further negotiations. On July 9, the largest Egyptian party "Wafd" announced its principled support of the negotiation process. However, a number of other political associations, in particular, the Liberal-Constitutional Party, declared their refusal to accept these concessions and called for a continued boycott of the negotiations. In the end, the

Egyptian delegation was able to convince to agree to an eight-year stay of British troops in Alexandria. At the same time, the document recorded a provision according to which their total strength in peacetime should not exceed ten thousand troops and four hundred military pilots. The deployment of British armed forces in the areas of Qasr el-Mil and Garden City in Cairo, where the British Embassy was located, as well as the headquarters of the Middle Eastern Command, was assumed. In Alexandria, moreover, the headquarters of the command of the Mediterranean fleet of Great Britain remained [38, p. 517].

The agreement of the military articles of the treaty was completed by July 22, 1936. In total, the last stage of negotiations lasted twenty weeks and four days. In order to achieve final progress, the British side was forced to make concessions in other sections of the treaty. For the first time since 1924, the Egyptian contingent was allowed to enter Sudan. The British Government, moreover, undertook to use all its influence in order to achieve the final annulment of the capitulation agreements that linked Egypt, as well as its entry into the League of Nations. The final approval of the text of the future treaty was completed by August 1936. The solemn signing ceremony took place at 11:30 am on August 26 in the Foreign Office building in London. All British ministers participating in the preparatory process, as well as all the representatives of the Egyptian delegation led by Nahas Pasha, who took part in it, took part in it. E. Eden described what happened as a historical event, "from which a new stage in the history of Anglo-Egyptian relations will begin" [25, col. 360].

Conclusion

The evolution of the Anglo-Egyptian relations in the interwar period was the foundation that laid the vector of British policy in the Middle East region. The Anglo-Egyptian Treaty concluded in 1936 was intended to be a new, more flexible mechanism for ensuring the long-term implementation of British military-political and economic interests in the Nile Valley, and also to guarantee the preservation of British control over the strategically important Suez Canal. At the same time, the very fact of recognizing Egypt's *de jure* independent status became an important evidence of the profound changes in the British colonial strategy. Its most important component was the transition from attempts to preserve the old system of administration to more flexible and veiled forms of control

over strategically and economically important possessions. The rejection of traditional, mostly forceful methods of realizing their imperial interests, in turn, became the key prerequisite for the subsequent gradual dismantling of the largest in the history of the colonial system. At the same time, this strategy allowed Great Britain to retain its dominance in the region strategically significant for it until the mid-1950s.

Bibliographical references

1. Gilbert M. Churchill. Biography. M.: Kolibri, 2015. 1054 p.
2. Goldobin A.M. The national liberation struggle of the people of Egypt. 1918-1936 M.: Science, 1989. 329c.
3. Koshelev V.S. Egypt: lessons of history. The struggle against colonial rule and counter-revolution, 1879-1981. M.: Science, 1992. 288 s.
4. Rotshtein, F.A. The capture and enslavement of Egypt. M.: Publishing house of Oriental literature, 1959. 367 p.
5. Sudeikin A.G. The colonial policies of the Labor Party of England between the two world wars. M.: Nauka, 1976. 268 p.
6. Al-Sayyid M. Egypt's Liberal Experiment: 1922-1936. Berkeley: University of California Press, 1977. 276 p..
7. Bergue J. Egypt: Imperialism and Revolution. N.Y.: Praeger, 1972. 736 p.
8. Clayton A. The British Empire as a Superpower, 1919-1939. L.: MacMillan, 1986. 545 p.
9. Darwin J. Britain, Egypt and the Middle East: Imperial Policy in the Aftermath of War, 1918-1922. N.Y.: St. Martin's press, 1981. 333 p.
10. «Daily Mail», 24th November, 1935.
11. Documents of English History, 1832-1950. / Ed. by Barker, W.A., St. Aubyn, G.R.; Ollard, R.L. L.:A. & C. Black, 1954. 320 p.
12. Documents on British Foreign Policy. Ser.1 (1918-1939). Series 1. L.: HMSO, 1947-1986. Vol.13.
13. Eden A. The Eden memoirs: Facing the Dictators. L.: Cassell & Company, 1962. 659 p.
14. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Lords, Fifth Series (1930), vol.77.
15. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Lords, Fifth Series (1936), vol. 103.
16. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 234.
17. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 237.
18. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 238.
19. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 250.
20. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1930), vol. 253.
21. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1932), vol. 272.
22. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1936), vol. 307.
23. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1936), vol. 309.
24. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1936), vol. 310.

-
25. Great Britain. Parliamentary Debates. House of Commons, Fifth Series (1936), vol. 318.
 26. Great Britain and Egypt. 1914-1936. L.: The Royal Institute of International Affairs, 1952.
 27. Henderson, A. Labour's Foreign Policy. L.: Labour Party, 1933. 35 p.
 28. Hyam R. Britain's Declining Empire: The Road to Decolonization, 1918-1968. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 484 p.
 29. Lanver M. The British in Egypt: Community, Crime and Crises 1882-1922. N.Y.: I.B. Taurus, 2011. 320 p.
 30. Louis W. R. Ends of British Imperialism: the Scramble for Empire, Suez and Decolonization. N.Y.: Hardcover, 2006. 1065 p.
 31. Mansfield P. The British in Egypt. L.: Weidenfeld and Nicolson, 1971. 351 p.
 32. Marlowe J. Anglo – Egyptian Relations 1800-1953. L.: The Cresset Press, 1954. 444 p.
 33. Marlowe J. Arab Nationalism and British Imperialism. A Study in Power Politics. L.: The Cresset Press, 1961. 416 p.
 34. Marlowe J. A History of Modern Egypt and Anglo-Egyptian Relations 1800-1956. L.: Hamden Conn., 1965. 469 p.
 35. Monroe E. Britain's Moment in the Middle East 1914-1971. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1981. 254 p.
 36. Morewood S. The British Defence of Egypt, 1935-1940: Conflict and Crisis in the Eastern Mediterranean. L., N.Y., 2005. 274 p.
 37. Morewood S. Suez: the Canal Before the Crisis. L.: Oxford University Press, 2006. 310 p.
 38. Morris J. Farewell the Trumpets: An Imperial Retreat. L: Mariner Books, 1980. 576 p.
 39. Papers of James Ramsay MacDonald, 1893-1937. Manchester: John Rylands University Library, 1995. 106 p.
 40. Porter B. The Lion's Share: A Short History of Imperialism, 1850-2011. . L.: Routledge, 1984. 484 p.
 41. Vatikiotis P.J. Arab and Regional Politics in the Middle East. N. Y.: Praeger, 1969. 512 p.

THE SCHENGEN AREA A DREAM OR REALITY?

Ludmila ROȘCA, *doctor habilitate in Philosophy, university professor, IRIM*

(roscaludmila@mail.ru)

Donila PIPA, *PhD, SHLUJ „Marin Barleti University”, Kosovo*

(donilapipa@hotmail.com)

Ardiola BAJRAKTARI, *Lawyer Specialist, Kosovo*

(ardiola@yahoo.com)

Abstract

The purpose of this article is to analyze the history and evolution of the Schengen Area. This analysis is based on the chronological and comparative aspect of the changes and alterations that followed the Schengen code. At the same time it represents a case study of Article 8 of the Schengen Regulation. This article aims to analyze the rights and obligations of Albanian citizens in the Schengen Area as well as the rights that take place in the framework of signing the European Stabilization and Association Process.

Keywords: *schengen area, external borders, free movement, regulations, Albania*

CZU: 341.1:341.24 (100)

Introduction. The free movement of people is one of the main characteristics of the European area and of Europe without frontiers. The history of the Schengen area begins on June 14, 1985, when between five states: France, Germany, Luxembourg, Belgium, the Netherlands, in the Schengen region located in Luxembourg, the decision regarding the gradual abolition of controls at the common borders was adopted. The agreement aimed at creating an area where citizens would move freely without checks [10]. In 1990, the Convention Implementing the Schengen Agreement was signed, setting out the modalities by which Member States would cooperate to compensate the abolition of inter-

nal border controls and ensure better securing of external borders. The Convention entered into force in 1995.

The Convention abolished controls at the internal borders of the signatory states and created a single external border where controls are carried out according to a clear set of rules. Moreover, common rules on visas, migration, asylum and measures on police, judicial or customs cooperation have been established [30]. Key rules adopted within the Schengen framework include:

- removal of checks on persons at the internal borders;
- a common set of rules applying to people crossing the external borders of the EU Member States;
- harmonisation of the conditions of entry and of the rules on visas for short stays;
- enhanced police cooperation (including rights of cross-border surveillance and hot pursuit);
- stronger judicial cooperation through a faster extradition system and transfer of enforcement of criminal judgments;
- establishment and development of the Schengen Information System (SIS) [22].

The Schengen Convention structure is divided into the following titles:

I. Definitions;

II. The abolition of checks at internal borders and movement of persons

Title III, policy and security are defined in the following chapters:

- Police cooperation;
- Mutual assistance in criminal matters;
- Application of the NON BIS IN IDEM principle;
- Extradition;
- Transfer of the enforcement of criminal judgments;
- Narcotic drugs;
- Firearms and ammunitions.

Title IV, The Schengen Information System

Establishment of the Schengen Information System

Operation and use of the Schengen Information System

Protection of personal data and security of data in the Schengen Information System

Apportionment of the costs of the Schengen Information System

Title V, transport and movement of goods

Title VI, protection of personal data

Title VII, Executive Committee which ensures the correct implementation of the Convention

Title VIII, final provisions [8].

With the signing of the Treaty of Amsterdam on October 2, 1997, which entered into force on May 1, 1999, a protocol attached to the Treaty incorporates the Schengen acquis into the legal and institutional framework of the European Union [19]. From this moment, the Schengen acquis is part of the Community law and it is transferred to the new Title IV - Visas, asylum, immigration and other policies related to the free movement of persons of the TEU. Later, the Schengen legislation has been included in the Regulation no. 562/2006 which established a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders. This is the Schengen Borders Code [11]. Articles 2 to 8 of the Schengen Convention have been replaced by Regulation No. 562/2006 (Schengen Borders Code) which defines common rules on the movement of persons across national borders and contains the provisions on the crossing of external borders of the European Union. The Code also sets out the entry conditions for third-country nationals, the procedures applicable to refusal of entry, the need to stamp travel documents and specific rules for checks on certain categories of persons [16]. We note that it is about a market without internal borders, a space in which European citizens can move freely, without customs and controls. All the changes have simplified the movement rules, regardless the purpose of traveling. They support the European Union's objective of creating an area of freedom, security and justice, respecting the fundamental rights and the different legal systems and traditions of the Member States [3, Art.67.2 TBUE].

The actual situation will be illustrated by the results of the following case study: Spain's accession to the Schengen area in 1991. The case concerns two elected citizens who have been refused a visa on the grounds that Germany had issued an alert under the Schengen Convention, referring to article 5 and 15 of the Schengen Regulation [16, KE]. Consequently, the Court clarified the correlation between the Schengen CISA and the Community law, and found that Spain violated the Com-

munity law on the refusal of a person to enter the country only if it represents a serious threat to the public policy requirements of the State of destination. This leads to the conclusion that a Contracting Party may issue an alert only after it has been established that the presence of the foreign constitutes a serious threat and affects one of the fundamental interests of society [6].

We can also mention the case of Mr Melki and Abdeli, Algerian nationals unlawfully present in France, that subject to a police control, in accordance with the French Code of Criminal Procedure, in the area between the land border of France with Belgium and a line drawn 20 kilometres inside that border. On 23 March 2010, they were each made the subject of a deportation order from the Prefect and a decision for continued detention. Mr Melki and Mr Abdeli disputed the lawfulness of the check made on them and raised the issue of the constitutionality of the Code of Criminal Procedure provision, on the ground that that provision prejudices the rights and freedoms guaranteed by the Constitution, contrary to the principle of the free movement of persons and, especially to EU rules which provide for the absence of internal border controls for persons [7]. Referring to the Article 67 of the TFEU [3, art. 67.2 TBUE], and the Regulation No 562/2006, that EU law preclude national legislation which grants to the police authorities of the Member State in question the power to check, solely within an area of 20 kilometres from the land border of that State with States party to the CISA, the identity of any person, irrespective of his behaviour and of specific circumstances giving rise to a risk of breach of public order, in order to ascertain whether the obligations laid down by law to hold, carry and produce papers and documents are fulfilled, where that legislation does not provide the necessary framework for that power to guarantee that its practical exercise cannot have an effect equivalent to border checks.

The Treaty of Lisbon has strengthened the notions of freedom, security and justice in order to provide citizens with an area without internal borders, thus laying the foundations for the architecture of Europe. The desire to strengthen the Schengen acquis has been incorporated into the TFEU and TEU. At the same time, Article 7 of this Protocol and the countries negotiating the accession to the European Union have to respect the Schengen acquis and the other measures taken by the institutions within its scope [15].

At present, 26 European states are full members of the Schengen Agreement, 4 Schengen signatory countries that are not EU Member States, namely Iceland, Norway, Switzerland and Liechtenstein. And two states of the European Union have decided not to fully apply the Schengen acquis, but they work with the Schengen Member States in some areas. This is about Ireland and the United Kingdom [17]. The Schengen area is also based on the Schengen regulation of 2016 and 2017, which brought some changes, correlating them with the European Union Code on the regime for the crossing of external borders by persons.

Content analysis of the regulations.

a) The Schengen Regulation of 2016

The Schengen Code has been amended several times. For reasons of clarity and rationalization, it was codified and another regulation came into force in 2016, which repealed the 2006 regulation. The 2016 Regulation was adopted in Sarsburg on March 9, 2016 and came into force on the twentieth day following that of its publication in the Official Journal of the European Union. This regulation consists of 45 articles and it is divided into 4 titles, also divided into chapters and contains ten annexes:

Title I: *General provisions*;

Title II: *External borders*, divided into: Chapter I - *Crossing of external borders and conditions for entry*; Chapter II - *Control of external borders and refusal of entry*; Chapter III - *Staff and resources for border control and cooperation between Member States*; Chapter IV - *Specific rules for border checks*; Chapter V - *Specific measures in the case of serious deficiencies relating to external border control*.

Title III: *Internal borders*: divided into: Chapter I - *Absence of border control at internal borders*; Chapter II - *Temporary reintroduction of border control at internal borders*.

Title IV: *Final provisions* [13].

b) The Schengen Regulation of 2017 [31]

This regulation has not repealed the 2016 regulation, but it has made some changes regarding the strengthening of checks by consulting relevant databases at the external borders. The practice of external border controls is a guarantee for the Schengen area, an area without internal controls, an important contribution to guaranteeing the long-term security of the European Union and of its citizens. In this context, an important objective is to

strengthen controls to combat terrorist threats in the European Union and to ensure the security of EU citizens. Systematic controls must be carried out in accordance with the relevant Union law, with the Charter of Fundamental Rights of the European Union, and must fully respect human dignity in accordance with articles 4 and 7 of the 2016 Regulation [18].

In April 2017, the European Parliament approved with 469 votes in favor, 120 against and 42 abstentions, a new regulation modifying the Schengen Borders Code. It entered into force in April 2017 [28]. Regulation 2017/458 and BE has made some amendments and replaced Article 8 [17], paragraphs 2 and 3 of the 2016 Regulation. Systematic checks at external borders are linked not only to third-country nationals as well as to persons enjoying the right to free movement. At the same time, the amendment is also linked to the use of the SIS databases, Interpol on lost and/or stolen travel documents and national databases to improve the security of the EU and its citizens [29]. The migration crisis and the security situation, constantly changing in recent years, have shown that the Schengen area needs strong external borders. In 2017, new rules have been adopted for the external borders of the Schengen area, with the confrontation of relevant baseline data, in order to ensure that these people do not represent a threat to public policy or internal security. In addition, 1,700 officers from the new European Border and Coast Guard Agency support the national border guards of the Member States in patrolling the external borders in Bulgaria, Greece, Italy and Spain. The European Union is working to create a Security Union, so that Europe becomes safer by combating terrorism and serious crime, and by strengthening Europe's external borders [31].

Analysis of article no. 8 of the Schengen regulation. In order to ensure the security of citizens within the EU, the security of the Union's borders must be strengthened. The amendment to the Schengen regulation, which is a joint regulation between the European Commission and the European Parliament, furnishes measures to strengthen the external borders of the European Union, not the Schengen borders [26]. The Schengen regulation provides some changes to Article 8 (2) and (3), which refers to systematic verification at external borders, arguing that control is being done not only for citizens of third countries but also for European citizens; control is not only a minimal one, but systematic checking is also made at the entrance and exit for each person, verifica-

tion of databases etc. It is important to show the difference between the name of the internal border and the external border:

- “internal borders” means: (a) the common land borders, including river and lake borders, of the Member States; [18] (b) the airports of the Member States for internal flights; (c) sea, river and lake ports of the Member States for regular internal ferry connections; Internal borders means that the border is situated between two Schengen States [23].

- “external borders” means the Member States’ land borders, including river and lake borders, sea borders and their airports, river ports, sea ports and lake ports, provided that they are not internal borders [18]. The external borders are located between a State which is part of the Schengen Area and a State not party to that area.

Article 8/2 of the Schengen regulation of 2016 is amended by the Schengen regulation of 2017. Schengen countries want a real and effective Security Union, capable of combating crime, terrorism, and strengthening the means of defense at the external borders.

This also applies to Article 1, which replaces Article 8/2 [18, p.2], where we observe, compared to the 2016 regulation, that every person is subject to stricter control at the entrance and exit of all frontiers, air, land and sea, irrespective of the fact that these persons enjoy the right to free movement under EU law. Whenever a person enters or leaves the EU, the date, the place, the reason for crossing the border shall be recorded. The amendments to the Schengen Code provide for systematic checks in databases which improves the exchange of information and strengthen Europe, ensuring the defense of this space and its citizens [18].

Referring to paragraph 3 of the Schengen regulation, we see that in article 8/3 [17, paragraph 3] there are some changes regarding the third-country nationals, which refers to systematic checks on entry and exit at the EU borders in order to identify travelers who represent a threat to security or who are subject to an arrest warrant. Checks also allow Member States to ensure that those persons do not pose a threat to public order, internal security or public health [17, paragraph 3]. These new systematic reviews should be carried out in full compliance with the relevant Union law, including the Charter of Fundamental Rights of the European Union (“the Charter”) and Article 4 of Regulation 2016/399 of the European Parliament and of the Council (1) and should fully respect human dignity in accordance with Article 7 of the respective regulation [13].

In addition to these changes certified in the Schengen area, if we refer to third-country nationals, they must also fulfill other conditions when traveling to the Schengen area.

- They must not exceed the period of stay (maximum 90 days in any 180-day period), must justify the purpose and conditions of the intended stay;

- They must have sufficient means of subsistence, both for the duration of the intended stay and for the return to the country of origin or for transit to a third country where the admission is guaranteed, or to be able to legally acquire such means;

- The means of subsistence shall be assessed in accordance with the duration and the purpose of the stay and by reference to average prices in the member states concerned for board and lodging in budget accommodation, multiplied by the number of days stayed [18, art.6].

The European Union and the requirements for deepening integration - its fundamental objective, have a single internal market that could not be conceived without the right of movement of persons, integration meaning explicitly and organically the existence of freedom of movement, as the restriction of this exercise equals to the fragility and blockage of the EU [2].

The Schengen States have a common external border for which, in the absence of internal border controls, they are jointly responsible to ensure security in the Schengen area. However, effective control of the external border does not mean that Europe has become a “fortress”. On the contrary, it is essential for European economies to encourage business travel and tourism. It is also necessary for the external frontier to remain open to those who come to work or to flee wars and persecutions. [23]

Free movement of Albanian citizens in the Schengen area. Albania is a post-communist country that sees its future only as part of the European Union. The Selanik Summit is a model for the Eastern Balkan countries because it has opened the prospect of EU membership, giving priority to reforms for each country individually. Thus, the Stabilization and Association Agreement (SAA) was signed between Albania and the European Community in 2006 [12] and entered into force in 2009. This agreement was ratified by law and after being published in the Official Journal of the Republic of Albania is part of its internal legal system

[21]. The agreement takes priority over Albanian legislation [21]. Article 216 [20] of the TFEU stipulates the conclusion of agreements between third countries and the EU, and Article 217 [3, Article 217] specifies association agreements. Citizens of some countries with which the EU has concluded association, stabilization, cooperation, partnership and/or other types of agreements, such as the Republic of Moldova, enjoy equal treatment in many respects, but have no right to the full equality of treatment which is enjoyed by EU citizens [14].

The Demirel case [1] solved the uncertainties of the “association” concept, defining it as a way of creating special and privileged ties between third countries and the Community, which participate in the realization of the functions of the community system. On the other hand, the community, under Article 238, must ensure that the necessary measures are taken for all the areas covered by the treaty. Judges must adopt the SAA articles as part of an international agreement, adopting, interpreting Albanian law and bringing it closer to the European law.

The Title V, articles 46/48 of SAA refers to the movement of workers. Albanian legally working in the territory of a Member State of the European Union shall be free of any discrimination based on nationality, as regards working conditions, remuneration or dismissal, compared to its own nationals [5, art. 46/1]. Under the Association Agreement, it must be understood that the legally resident spouse and children of a worker legally employed in the territory of a Member State shall also have access to the same benefits [5, art. 46/2]. Article 80 of the Stabilization and Association Agreement between the EU Member States and Albania states that *“In relation to migration, the Parties agree to the fair treatment of nationals of other countries who reside legally on their territories and to promote an integration policy aiming at making their rights and obligations comparable to those of their citizens”* [3]. The Council, created by the Stabilization and Association Agreement, focuses its work on improving working conditions, finding solutions to guarantee the rights of individuals employed as legal workers in a European Union state, to gain access to the market and benefit from professional courses, etc. [5, art. 47].

Citizens of Albania can travel without visa in the EU, but visa-issuing is subject to conditions and it means to have a biometric passport to enter the EU territory for a period of 90 days, and if they exceed

the legal staying deadline, they pay a fine or are denied the entry into the Schengen Member States. If Albanian citizens stay in a Schengen country for more than 90 days, they need a visa to work or study in that country. [27] They are obliged to justify the planned purpose and conditions of their stay and to have sufficient means of subsistence, both for the duration of the intended stay and for the return to the country of origin or for transit to a third country where the admission is guaranteed, or to be able to acquire the necessary means legally, not be the subject of an alert in the Schengen SIS for the purpose of refusing entry etc. [18, art. 6]

Directive 2009/52/EC lays down minimum standards on sanctions and measures on the address of employers of third-country nationals who are illegally staying. Employers of people who are staying illegally or who are not qualified to be employed in the EU countries are subject to sanctions. This is a justified need to strengthen cooperation between Member States in the fight against illegal immigration and, in particular, on the need to step up measures to combat illegal employment at Member State and EU level [9]. Employers must not hire third-country nationals who are illegally staying [9, art. 9], and if they are in breach of this, reduced financial sanctions will be applied [9, art.5], the overdue payments, which employers [9, art.6] are to be carried out by other measures, such as: reimbursement of overdue salaries, taxes, as well as social security contributions [9, art.7], and, in the cases more serious, criminal sanctions are reached [9, art.10]. The directive protects migrants by giving them the right to outstanding remuneration from their employer and access to the support of third parties, such as trade unions or NGOs [14].

Conclusion

The European Union's regional integration model is viable, dynamic, features ensured by the fact that the integration process of other states is oriented and guarantees, promotes the free movement of citizens, building a Europe without frontiers. The analysis of the history and evolution of the Schengen area, of the TFEU articles, or of the regulations and amendments to the Schengen legislation, will be useful to students, master students and other social groups, made up of the citizens of the Republic of Albania, Republic of Moldova, Ukraine,

Romania etc. planning to travel to the Member States of the European Union or having relatives there and being often asked to provide details on the legal rules of the Schengen area.

The signing of the SAA, the visa liberalization for the citizens of Albania, the Republic of Moldova, Ukraine, offers new opportunities for them, creating favorable conditions for their work, visits, studies in the EU Member States, reminding them that any agreement comes with rights but also reciprocal obligations. The history of Albania and other states in Central and Eastern Europe has shown that no single country can develop alone. By working together, we ensure the viability and dynamism of the model created by the European Union.

A Europe without frontiers also brings important economic benefits, which shows that the Schengen area is a palpable, appreciated and successful reality, demonstrating its importance in our everyday life and for the society we live in. We need to maintain and consolidate this common achievement. After the two devastating world wars, it took many years to eliminate borders, ensure security and build confidence. The creation of the Schengen area is one of the most important achievements of the EU, and its results have produced irreversible changes.

Bibliographical references

1. Aida Gogu Bushati, Bazat E Së Drejtës Europiane, Shtypshkronja Guttenberg, Tiranë, 2014.
2. Augustin Fuerea, Actualitatea aplicării principiului libertății de circulație în contextul Brexit, Societatea Română de Drept European, Reglementări ale Uniunii Europene de un interes aparte/ sui generis, pentru România, Universul Juridic, București, 2017.
3. Acordul de Stabilizare și Asociere între Statele Membre ale UE și Albania, Articolul 80.
4. Acordul de Stabilizare și Asociere între Statele Membre ale UE și Albania.
5. ASA, Art 46/1
6. Case C-503/03 Commission v Spain,
7. Case Aziz Melki (C-188/10), and Sélim Abdeli (C-189/10).
8. Convenția din 19 iunie 1990, de aplicare a acordului Schengen din 14 iunie 1985 privind eliminarea graduală a controalelor la frontierele Schengen.
9. Directiva 2009/52/ CE, a Parlamentului European și a Consiliului, din 18 iunie 2009.
10. Erjona Canaj, Lëvizja e lirë e personave në Bashkimin European, UETPress, Tiranë, korrik, 2014, Fq 1 993.
11. Sylvie Hennion, Muriel Le Barbier, Marion Del Sol, E Drejta Sociale Evropiane dhe Ndërkombëtare, Papirus, Tiranë, 2013.

12. Ligjin nr 95 9 0, dt 27. 7. 2006, që ratifikoi MSA ndëmjet Republikës së Shqipërisë dhe Komuniteteve Europiane të shteteve të tyre anëtare.
13. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 77/1.
14. Manual de drept european in materie de Azil, frontiere si imigratie, Luxemburg, Oficiul pentru publicații al Uniunii Europene, 2014.
15. Protocolul nr. 19 din TFUE, Privind Acquis-UL Schengen Integrat în Cadrul Uniunii Europene.
16. Regulamentul 562/2006 i CE.
17. Regulamentul 2017, www.europa.eu
18. Regulamentul (UE) 2016/399 al Parlamentului European și al Consiliului, din 9 martie 2016.
19. Traktati i Amsterdamit, Titlul IV, Viza, azil, emigracion dhe politika të tjera që lidhen me lëvizjen e personave në Be.
20. Version I Konsoliduar I Traktateve të Bashkimit European dhe Karta e të Drejtave themelore e Bashkimit European, Ipa, 2008, Tiranë.
21. [www. Qbz. Gov.al/Kushtetuta e Republikes se Shqiperise](http://www.qbz.gov.al/Kushtetuta_e_Republikes_se_Shqiperise), 2016.
22. [www.eur lex.europa. eu](http://www.eurlex.europa.eu) Konventa shengen.
23. Schengen Brouchure/migration and Home Affairs, European Commission, www.ec.europa.eu
24. www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/02/07-prolongation-border-controls/
25. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=80748&doclang=RO>
26. Interviu Monica Macovei, www.mobile.hotnews.ro
27. www.punetegashtme.gov.al
28. www.caleaeuropeana.ro
29. press.office@consilium.europa.eu
30. www.schengen.mai.gov.ro
31. Uniunea Europeană, Ce este și ce face, Comisia Europeană, Luxemburg, 2018, [www.europa.eu./](http://www.europa.eu/) documente și publicație.

THE TRUSTEESHIP AND MANDATE SYSTEMS - METHODS OF EXERCISING THE TERRITORIAL JURISDICTION OF THE STATE IN PUBLIC INTERNATIONAL LAW

Sergiu CERNOMOREȚ, *PhD in law, associate professor, IRIM*
(cernomor2004@mail.ru)

Doina CAZACU, *PhD in law, USEFS*

Abstract

Territory is one of the “major notions” of international law, arose from the need of states to distribute their competences on European and American continents between the 15th and 17th centuries. In certain time periods, the concept of “absolute competence” of the state over its territory underwent transformations. In this respect, the international community, through international organizations, in order to ensure international peace and security, the balance between the great powers and the countries which were only just starting to affirm their sovereignty, established international mechanisms for the administration of the territories. The scientific research that we have proposed to carry out will analyze the international mandate system and the international trusteeship system.

Keywords: *territory, jurisdiction, international administration, mandate, trusteeship*

CZU: 341.1/.8+342.15

Introduction. The United Nations Charter is the document that serves as the legal basis for the entire activity of the United Nations. In general, the United Nations is a universal vocation organization that was created to “keep future generations away from the scourge of war”, the

main purpose of which is to preserve international peace and security. Although peacekeeping operations are not expressly set out in the U.N. Charter, they have become a tool that the U.N. can often use to achieve its primary purpose. At the current stage, the methods of ensuring international peace and security are in accordance with the general principles of public international law, including the principle of sovereign equality, the renunciation of the threat or use of force, the inviolability of frontiers, the territorial integrity of states, peaceful settlement of disputes, non-interference in internal affairs, observance of human rights and fundamental freedoms, equality of rights and self-determination of peoples, cooperation between states, good faith in executing the commitments assumed by virtue of public international law [3, p.61].

The legal support of peacekeeping operations is represented by the mandate. The mandate is usually issued at the initiative and with the approval of the Security Council, but this role can also be fulfilled by the U.N. General Assembly. Article 24 (1) of the Charter of the United Nations confers to the Security Council *“the primary responsibility for the maintenance of international peace and security”*.

For its part, N.A.T.O. specifies that that mandate is to authorize multinationals to execute missions in theaters of operations, based on the decision of an international forum (MC362 / 1-NATO Rules of Engagements) [10, p. 99]. The mandate, in fact, determines the limits of engagement of the forces in conflict, the concept of hiring rules expresses some concrete realities about the use of force by the military as representatives of the state authorities that entrusted them with the mission.

In the study that we propose to carry out, we will try to highlight the issues that concern in particular the management arrangements applied by other states or international organizations on the territory of other states so that a peace climate can be ensured, with respect for human rights and fundamental freedoms.

Applied methods. The accomplishment of the objectives of the study on the trusteeship and mandate system, on the ways of their management on the territory of other states is possible under the conditions of capitalizing the cognitive potential of the theoretical and empirical research methods. The content analysis was applied.

The results of the study. Public international law highlights the situations in which a territory can be administered internationally by individual

states or through an international organization. The methods recognized by the international community are mandate and trusteeship.

The international mandate is characterized by the exercise of territorial competences by a state under the control of an international institution [6, p.96]. This model of “representation” was enshrined in the art. 22 of the Covenant of the League of Nations, which was established in 1919 and stated the following: *“Territories which as a consequence of the late war have ceased to be under the sovereignty of the States which formerly governed them and which are inhabited by peoples not yet able to stand by themselves under the strenuous conditions of the modern world, there should be applied the principle that the well-being and development of such peoples form a sacred trust of civilisation and that securities for the performance of this trust should be embodied in this Covenant. The best method of giving practical effect to this principle is that the tutelage of such peoples should be entrusted to advanced nations who by reason of their resources, their experience or their geographical position can best undertake this responsibility, and who are willing to accept it, and that this tutelage should be exercised by them as Mandatories on behalf of the League. The character of the mandate must differ according to the stage of the development of the people, the geographical situation of the territory, its economic conditions and other similar circumstances.”* [13, p. 19].

According to the content of art. 22 of the Covenant of the League of Nations and interpreted by the Council of the League of Nations, the following principles were applicable to the mandate:

- a) The mandate applies to territories which, after World War I, ceased to be under the authority of the states that have governed them;
- b) Ensuring the welfare and development of these peoples by the League of Nations;
- c) Mandating powers are responsible for their work towards the League of Nations;
- d) The content of the mandate depends on the level of development of the respective population.

From this standpoint, the territories placed under mandate can be divided into three categories:

- 1) Type A mandates: These states were formally declared as independent, under the “leadership” of the mandate state until the state un-

der mandate would be able to govern without any help from outside. As a result of the struggle for national liberation, the territories under this kind of mandate gained independence until the end of the Second World War. Among the territories subject to the type A mandate system can be highlighted: Syria and Lebanon - French mandate, Palestine, Iraq and Transjordan mandate - English mandate.

2) Type B mandates: These territories were placed under the authority of the mandate state, on condition that it has certain obligations to the local population. For example, the Belgian mandate on the territories of East Africa, such as Rwanda-Burundi, by the decision of the Council of the League of Nations of July 20, 1922, art. 5 of the Agreement establishing the mandate, states that the mandate power has to:

- eliminate all forms of slave trade;
- prohibit forced or compulsory labor, with the exception of essential public works and services, and subject to fair remuneration;
- protect the native population against fraud and constraints by closely monitoring labor contracts;
- perform effective control over arms and ammunitions trafficking, as well as trade of spirit drinks [9, p.37].

Type B mandates were also applied to Cameroon and Togo - French and English mandate, Tanganyika - English mandate [14, p.87].

3) Type C mandates: refers to the territories on which the mandate state was authorized to act as in the territories incorporated into its territory by the direct application of its laws. This type of mandate was essentially applied to the old German colonies, South Africa - mandate of the South African Union (the present territory of Namibia, which became independent on March 30, 1990), Nauru Island - United Kingdom mandate, New Guinea - Australian mandate, etc. [11, p. 306]. The League of Nations has resorted to the mandate system to entrust the administration of these territories to great powers such as England, France, Japan with the aim of preparing them to become autonomous or independent. The term of office may vary. Beneficiaries of the mandates were Japan in China and the Pacific region, England and France in Africa, and the Ottoman Empire in the Arabic area (Syria and Lebanon - France, Palestine, Mesopotamia, the future Israel - England). Some disputed cities have been declared free cities and passed under the authority of the League of Nations. It was the case of Danzig citi-

es, disputed by Germany and Poland, and Fiume, claimed by Italy and Yugoslavia.

In the mandate nomination procedure, first, mandate states were appointed. This process was carried out by the Supreme Council on behalf of the Assembly of Allied and Associated Powers, and subsequently the League of Nations, through a legal act, specified the conditions under which the mandate would be exercised [1, p.220]. The mandate power, exercising the mandate regime, was entitled to exercise certain competences in the territories under mandate, while assuming certain obligations, being subject to international control.

The Covenant of the League of Nations uses the term “mandate”, but it does not correspond to the term of national law, and the parties are not in a position of legal equality, according to the general contractual arrangements. In accordance with the Civil Code of the Republic of Moldova, by mandate is meant the power granted to the mandate state to represent the mandate when the legal acts are concluded, and the mandate state acts in the name and on behalf of the mandate [5]. In view of the above, it is important to note that the mandate established for a certain territory could not be revoked because it was established under a treaty.

The treaties concluded by the mandating state did not extend to the territories under its mandate, except where there was an express provision for that, those regulations were in particular related to the content of the competences conferred. There was no automatic extension of the legal order of the mandate authority over the territories under mandate. The legal status of public goods located in the territories under mandate was respected. The integrity of the territory under the mandate was respected, and the transfer of territory to third parties and the incorporation of the territory under mandate into the territory of the mandate state were forbidden. Considering the purpose for which the mandate systems were established, that of raising the welfare of the population, of fostering social progress, the mandate state had the right to lead and control local public services and to defend that territory [2, p.221]. With the disappearance of the League of Nations, the international mandate system is replaced by the international guardianship, created by Cap. XII of the O.N.U.

The United Nations has in fact developed for many years peacekeeping missions whose purpose is to temporarily administer certain areas

in order to ensure the security of the some regions and, in some cases, to promote the creation of a democratic state. These areas, qualified as “territorial collectivities” administered internationally or “territories under international administration”, are the scope of non-sovereign international competences, and to be clear, it is sufficient to refer to the resolutions of the Security Council (international norms), which creates these spaces, giving U.N. representatives on the ground defined (non-sovereign) civil, political and military competencies valid for a defined area (territorial jurisdiction) [12, p. 51]

According to art. 77 of the U.N. Charter, the trusteeship system shall apply to such territories in the following categories as may be placed thereunder by means of trusteeship agreements:

- a. territories now held under mandate;
- b. territories which may be detached from enemy states as a result of the Second World War;
- c. territories voluntarily placed under the system by states responsible for their administration [4].

According to art. 77 of the U.N. Charter, Somalia, an old colony of Italy, was the only territory placed under trusteeship under Art. 77 lit. b) of the U.N. Charter as a territory detached from enemy states as a result of the Second World War [7, p. 306].

According with the provisions of the U.N. Charter, the basic objectives of the trusteeship system are:

- to further international peace and security;
- to promote the political, economic, social, advancement of the inhabitants of the trust territories, and their progressive development towards self-government or independence;
- to encourage respect for human rights and for fundamental freedoms;
- to encourage recognition of the interdependence of the peoples of the world.

In order to ensure the application of the U.N. Charter rules, for each territory, a trusteeship agreement was concluded between the U.N. and the administering state, confirmed by the General Assembly or the Security Council. The trusteeship system is under the responsibility of the Trusteeship Council, which forms an international supervisory system for the trusteeship application.

In accordance with art. 75 of the U.N. Charter, *“The United Nations shall establish under its authority an international trusteeship system for the administration and supervision of such territories as may be placed thereunder by subsequent individual agreements”*. We note that the U.N. uses the term “territory” rather than “state”. This is explained by the fact that the trusteeship system is conceived as a transitional regime of these territories towards self-government and independence. In order to determine the content of the competences of the territories under trusteeship and the content of the rights conferred to the administering state, it is proposed to analyze a practical case, by exemplifying the trusteeship of the Cameroon territory.

Conclusions. According to the provisions of the French Constitution of 1946, to the territory of Cameroon was assigned a legal status of “associated territories” corresponding to those territories that were under trusteeship. The French Constitution was directly applied to the territory of Cameroon, being administered, according to the French legislation, as an integral part of the French territory. The Decree of 1957 stipulated the limits of the administering state powers and of the territory under trusteeship, so France retained the field of foreign affairs, with the right to conclude treaties, the right to active and passive legacy, the right to represent Cameroon in conferences and international organizations [8, p.612]. Some broad social freedoms, such as the right to work, the freedom of association, were beyond the jurisdiction of France [8, p. 613]. In 1960, the territory under trusteeship gained its independence under the name of Cameroon.

The territories administered by foreign states on behalf of the League of Nations, then in the name of the U.N., maintain part of their sovereign rights, and no entity that has managed it can claim any sovereign rights. The legitimacy of such systems arises from their temporary or transitional nature. The administering powers did not reconstitute a title of sovereignty over these territories, justifying their presence by applying the mandate conferred by the international community on behalf of which they had to bring the population to the capacity to self-administer. In 1994, with the full autonomy of Palau, which freely joined the United States of America, the Trusteeship Council ceased its activity. The study of the international legal trusteeship of territories has emerged from the need to understand the impact it had on states, former

colonies, which through a transitional regime, succeeded in becoming independent.

Bibliographical references

1. Anghel I. Subiectele de drept internațional. București: Lumina Lex, 2000.
2. Anghel I. Subiectele de drept internațional. București: Lumina Lex, 2004, Ediția a II-a revăzută și adăugită.
3. Burian A., ș.a. Drept Internațional Public, Ediția a IV-a revizuită și adăugită. Chișinău: „Elena-V.I.”, 2012. 636 p.
4. Charter of the United Nations of 26 June 1945. <http://www.un.org/fr/documents/charter/pdf/charter.pdf> (accessed on 02.10.2018).
5. Civil Code of the Republic of Moldova, no. 1107 of July 6, 2002. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, 22.06.2002, Nr. 82-86.
6. Cohen Jean L. Les transformations contemporaines de la souveraineté. 30 p. Online: http://www.raison-publique.fr/IMG/pdf/03._Transformations_contemporaines_de_la_souverainete_Cohen_.pdf, (accessed on 07.09.2018).
7. Farran O. International enclaves and the question of state servitudes, International and Comparative Law Quarterly, V.4, Issue, 1955.
8. Gonidec P. De la dépendance à l'autonomie: l'Etat sous tutelle du Cameroun. In: Annuaire français de droit international, volume 3, 1957.
9. Kohen M. Possession contestée et souveraineté territoriale. Paris: Presses universitaires de France, 1997;
10. Manualul NATO. Bruxell: Biroul de informare și presă, 2001.
11. Sinkondo M. Droit international public. Paris: Ellipses, 1999.
12. Thibaut Fl. G. Teritoare en droit international, În: „Civitas Europa”, nr. 35, 2015, pp.41-53.
13. Vianu A., ș.a. Relații internaționale în acte și documente, vol. I. 1917-1939. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1974.
14. Анашкина И. Международно-правовой режим территориального моря. диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московский Государственный Институт Международных отношений МИД РФ, Москва, 2002.

GENERAL NOTIONS OF INDIVIDUAL FREEDOM

Eugen GUȚANU, *PhD in law, associate professor, IRIM*
egutanu@bk.ru

Liliana STAVER, *PhD student, Academy "Ștefan cel Mare"*
of the Ministry of Internal Affairs of the Republic

Abstract

The article analyzes the notion of human freedom in the light of the historical development of mankind. As a fundamental right of the citizen, the individual freedom is a major component of the human condition, an imperative imposed by the need for progress of the contemporary society. Man lives in the society, as a member of a community, and therefore the rights and freedoms that are recognized to him, as well as their transposition, depend on the economic, social and political conditions specific to each state. It is precisely from the desire to avoid extremes that the state of individual freedom is subject to the regulation of the norms of law, which determine its contents and determine its extent, by establishing a "libertatis status" of the person.

Keywords: *Freedom, citizen, society, rules of law, state*

CZU: 342.721

The feeling of freedom was born and ascended with man. For man, freedom has been and will remain as natural and legitimate as its very existence.[10] The concept of freedom has both a philosophical and a legal aspect. As a philosophical category, freedom is a way of behaving in relation to the objective determinism of social life, an expression of the relationship between human activity and the necessity and objective laws of nature and society. The general right to liberty is a supreme value of society and it is the possibility of the person to think and act in accordance with the

conceptions and opinions about the necessary and desirable, to achieve his proposed goals, thus achieving himself in the objective world.

From the philosophical point of view, being free does not mean to be able to get everything you want, but to aspire only to what is achievable. In the legal sense, freedom is a social value promoted, developed and protected by legal norms, as meaning that the personality of man finds affirmation in the established freedoms and ensured by the order of law [4]. The freedom consists in doing everything that is not to the detriment of another, so the exercise of the natural rights of each person has no limits than those which provide other members of society to exercise the same rights.[4] In the legal literature a distinction is made between freedom as an attribute of the human being and freedom as the fundamental right of the citizen.

According to the first concept, freedom regards the possibility of person to move, with all his social manifestations, being included in the concept of inviolability of the person. In the second, it appears as an ensemble of the rights enshrined in the Constitution. Individual freedom is a fundamental right of man. These are subjective and indispensable rights for the free development of human personality, which are enshrined and guaranteed by norms as fundamental rights, constitutions or laws[5]. As a fundamental right of the person, the individual freedom is a major component of the human condition, an imperative imposed by the need for progress of contemporary society. Man lives in a society, as a member of a community, and therefore the rights and freedoms that are recognized to him, as well as their transposition, depend on the economic, social and political conditions specific to each state. According to the opinion of some authors, the denial or suppression of individual freedom and fundamental rights equates to the oppression of the person, and thus to the braking of social evolution and progress, since the manifestation without any limitation of individual freedoms creates the danger of anarchy and leads to the breakdown of organic unity represented by the community life.

It is precisely from the desire to avoid the extremes that the state of freedom of the person is subject to the regulation of the norms of law, which determine its contents and determine its extent, establishing a “*libertatis status*” of the person[9]. Under these conditions, freedom is a social value influenced by the level of development of society, which on a normative plan is the right to value all the attributes, interests and legitimate desires of man[15]. The Constitution of the Republic of Moldova in Article 25

stipulates that “individual freedom and individual safety are inviolable”. For the first time on the European continent the freedom of the individual is provided in the first constitutional act of the Magna Carta Libertatum of 1215 article 19, which stipulated that “No free man shall be seized or imprisoned, or stripped of his rights or possessions, or outlawed or exiled, or deprived of his standing in any other way, nor will we proceed with force against him, or send others to do so, except by the lawful judgment of his equals or by the law of the land”[15].

At the same time, Article 36 of the same act strengthens the institution of judicial control of the lawfulness of the arrest of the accused and of the possibility of release on guarantee, an institution known in England until the signing of the Charter of Freedoms, which later appears under the name of a protection procedure - ”habeas corpus” [6]. The “habeas corpus” procedure originally assumed the right of the arrested person to be in from of the judicial authorities within 24 hours, so that the judges could verify the causes of detention (arrest) in order to protect the person’s right to freedom. Following the trial, the judge had to decide whether or not the arrestor was detained. The liberation could be done with or without bail, and the retention was inconceivable for the same deeds. Failure to execute the court decision to release the respective person was sanctioned by a fine[11]. Individual freedom is still found in England, gaining a wider development in the Habeas Corpus Act of 1679, as well as in the Petition of Right of 1688, which included in a rudimentary form the abolition of arbitrary detention of a person[12]. In order to ensure individual freedom The Declaration of Human and Citizen Rights explicitly forbade the practice of administrative arrest on the basis of the famous “lettres de cachet” released by the King, which contained only the order of imprisonment of a person, without indicating the charge and the term of detention. And sometimes “cachet lettres” were given to the loved ones in white (in blanc), with the possibility of arresting any person[12].

In the legal concept of the last decades has become an undisputed opinion that the freedom of the person must be guaranteed by the law of any state. Provisions allowing deprivation of freedom as a criminal or judicial measure are to be in line with broad applicability standards enshrined in various international instruments. Thus, the Universal Declaration of Human Rights of 1948 states in Article 3 that “Everyone has the right to life, freedom and security of person”and Article 9 provides

that” No one shall be subjected to arbitrary arrest, detention or exile.” In 1776, the Declaration of Independence of the United States, influenced by the English constitutions style, proclaiming: “unalienable rights that among these are Life, Liberty and the pursuit of Happiness. — That to secure these rights, Governments are instituted among men, deriving their just powers from the consent of the governed, that whenever any form of Government becomes destructive of these ends, it is the right of the people to alter or to abolish it, and to institute new Government”[14].

The US Constitution adopted in 1787 did not strengthen the fundamental human rights and freedoms set forth in the United States Declaration of Independence, so the legislative assemblies of states in 1789-1791 ratified “The Law on Rights”, which contains the first ten amendments to the US Constitution”[14].

The Fourth Amendment to the US Constitution provides for “The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no warrants shall issue, but upon probable cause, supported by oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized”.

One of the reasons behind the French Revolution was the question of ensuring individual freedom, which is laid down in The Declaration of the Rights of Man and of the Citizen of 1789, which outlined the concept of fundamental rights and freedoms inspired by the theory of natural law and the theory of social contract. Article 7 of the Declaration of Human Rights and Citizens stipulated that “no man shall be condemned, detained or arrested except in cases and in accordance with the procedure prescribed by the law”[2].

The French Declaration of the Rights of Man and of the Citizen in Article 4 stated that “Liberty consists of doing anything which does not harm others: thus, the exercise of the natural rights of each man has only those borders which assure other members of the society the fruition of these same rights. These borders can be determined only by the law.”

The European Convention on Human Rights, signed in Rome on November 4, 1950, states in Article 5 the principle that “Everyone has the right to liberty and security. No one can be deprived of liberty except in the following cases and in accordance with the law”[7].

Among the exceptions to the rule that “no one can be deprived of lib-

erty” is also the preventive arrest. From the provisions of the European Convention there are also some general ideas that can be mentioned:

- deprivation of liberty in principle can only be ordered by a magistrate;
- deprivation of liberty is intended to ensure that the offender is brought before the competent institution that will bring him to criminal responsibility for the deed committed;
- the deprivation of liberty must take place only in the legal forms and according to the procedure provided by the legislation of each state;
- the deprivation of liberty must be limited in time, so that until the final settlement of the criminal cases the preventive measures have a shorter duration;
- the deprivation of liberty can be replaced under certain legal conditions by other procedural measures that guarantee the good conduct of the criminal case without maintaining the state of arrest, the defendant being able to be released (under judicial control, bail, etc.)
- the deprivation of liberty can be challenged by the person arrested in front of the judge, those interested having the possibility of using appeals.

The guidelines contained in the European Convention are to be added as general provisions to constitutional norms, namely: "Individual freedom and the safety of the person are inviolable". Individual freedom, like all human freedoms, is not, cannot and must not be absolute"[7], it can be restricted in order to achieve the general interest only by law. The Constitution of the Republic of Moldova in Article 54 (2) states that "The exercise of the rights and freedoms may not be subdued to other restrictions unless for those provided by the law, which are in compliance with the unanimously recognized norms of the international law and are requested in such cases as: the defense of national security, territorial integrity, economic welfare of the country, public order aiming at preventing mass riots and crimes, protection of the rights, freedoms and dignity of other persons, prevention of disclosing confidential information or the guarantee of the power and impartiality of justice. "The restriction may be proportionate to the situation which determined it and cannot attain the existence of the right or freedom (art.54, par.4 of the Constitution of the Republic of Moldova).

Taking into account the nature of "individual freedom", the restriction can be brought to this right for the purpose of protecting the rule of law in general and the unfolding of criminal instruction in particu-

lar. The specialized literature mentioned that “the actions of the public authorities to restore the law, repression (where appropriate) are and must be in turn conditional and clearly determined, so that individual freedom is respected and no person who is innocent is not the victim of abusive or eventual political reasons”[7].

In order to ensure the proper conduct of the criminal proceedings, it may be necessary to take measures against the person accused of committing offenses directly related to individual freedom, such as detention or arrest, as well as its search. In conclusion, it should be noted that “the limits to individual liberty should not be regarded as slaughter, violation or abandonment, they are prescribed and strictly determined by the law, they have an exceptional character and they have to be used only in cases when they are proportionate to the needs created in the higher interest they serve and are restrictive in interpretations”[13].

In order to avoid possible abuses and to give the right to the person who considers that an illegal measure of deprivation of liberty has been taken, the law allows the person deprived of liberty by arrest or detention to lodge an appeal with the competent court throughout the criminal proceedings.

Apart from the possibility of challenging the lawfulness of arrest or detention, any person who is the victim of arrest or detention contrary to the provisions of this article has the right to compensation under the law (art. 6 paragraph 7 CPP of RM). Since the individual freedom is natural, the code has highlighted the rule that in the course of criminal proceedings, the defendant preventively arrested can be temporarily released under judicial control or on bail by the court. During the criminal proceedings no one can be subjected to torture or inhuman or degrading treatment.

In view of the foregoing, we can say that the number and the variety of guarantees that ensure the individual freedom in the process is very large, so they can be grouped into several significant aspects:

1. General cases and conditions for taking preventive measures are strictly listed and explained by the law, so that no one can restrict his freedom except under the prescribed and prescriptive circumstances.

2. The person against whom the precautionary arrest has been taken if he/she considers that this is illegal shall be entitled throughout the course of the proceedings to apply to the competent court, according to the law. The court is obliged to adjudicate as soon as possible on the lawfulness of the arrest or detention and to dispose of its release if arrest or detention is illegal.

3. The arrested person shall immediately be informed, in no more than three hours, in the language he/she understands, the reasons for the arrest and the legal classification of the offense for which he/she is suspected or accused, which is also mentioned in the detention record or arrest warrant.

4. In order not to go through the criminal proceedings in custody, the accused or defendant deprived of his liberty who fulfills certain legal conditions may be temporarily released under judicial control or on bail.

5. The person against whom the preventive arrest has been taken illegally has the right to

6. Preventive measures with a provisional nature”[8], shall be revoked on request or ex officio when it is no longer needed or replaced by a more mild measure when the circumstances of the case require so.

Bibliographical references

1. Arseni AI., Dreptul constituțional și instituții politice. Chișinău, 1997, p. 97.
2. Cloșca Ionel, Suceava Ion, Maxim Ioan, Badescu Gheorghe. Consiliul European. Drepturile Omului, Documente. Ed. Themis Edit SRL, București, 1994, p. 17.
3. Deleanu Ion. Dreptul constituțional și instituții politice. Teoria Generală, vol. II, București, 1991, p. 47.
4. Demeter I., Declarația drepturilor omului. București, 1968, p. 39.
5. Istrati Ilie. Libertatea persoanei și garanțiile ei procesual-penale. Edit. Scrisul Românesc, Craiova, 1984, p. 1.
6. Muram Ioan, Iancu Gheorghe. Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale, Institutul Român pentru Drepturile Omului (Partea 1), București, 1992.
7. Muraru Ioan. Drept constituțional și instituții politice. Vol.1, Ed. „Proarcadia”, București, 1993, p. 248, p. 248-249.
8. Neagu I. Drept procesual penal (Partea Generală). București, Ed. Artprint, 1994, p. 310.
9. Pavaleanu Vasile, Pavaleanu Liliana. Limitarea și privarea de libertate ca măsuri penale. Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1997, p.7.
10. Popa Vasile, Popeti Comeliu, Adamescu Ion. Drepturile omului (concept, legislație, practica statelor). Editura Presă Universitară Română, Timișoara, 1994, p. 34.
11. Popa Vasile. Podeti Corneliu, Adamescu Ioan. Drepturile omului, p. 41.
12. Rebreanu Mircea. S.I.J.A. Conștiință. Democrație, p. 61, p. 86-87.
13. Volonciu Nicolaie. Tratat de procedură penală. (Partea Generală), Vol. I, Editura Paideia, București, 1996, p. 404.
14. Бежигов ОВ-Федотов М. А. Очерки по истории суда и уголовного процесса, М-ва, 1989. p. 458, p. 256-257.
15. Межутов. В., В. Вебутов М.А. Очерки суда и уголовного процесса в развитых странах, Государство и право буржуазных зарубежных стран, Из-во юридическая литература, Москва, 1957, p. 316, p. 354-355.

THE CONSTITUTIONAL COURT - THE ONLY AUTHORITY OF CONSTITUTIONAL JURISDICTION IN THE LEGAL SYSTEM OF REPUBLIC OF MOLDOVA

Tatiana DABIJA, *PhD in Law, IRIM*
(dabijatatiana@mail.ru)

Abstract

The Constitutional Court is a premier institution for the Republic of Moldova, an innovation of the 1994 Constitution. The constitution of 29 July 1994 [2] established the fundamental legal framework of new orientations in all spheres of social life, capitalizing on the democratic constitutional tradition in the Republic of Moldova, as well as the constitutional requirements of a modern civilization [11, p.57]. The Law on the Constitutional Court [19] was promulgated on 25 January 1995 and on 29 August 1995 the Code of Constitutional Jurisdiction [3]. The Constitutional Court of the Republic of Moldova started its activity on February 23, 1995. Thus, the control of the constitutionality of the laws and the assurance of the supremacy of the Constitution have got under the responsibility of a competent public authority, namely a special body - the Constitutional Court.

Keywords: *Constitutional Court, control of the constitutionality of laws, democracy, sovereignty, constitution, law system, national justice*

CZU: 342.565.2 (478)

Introduction

The Republic of Moldova gave up its interwar experience and, like other post-totalitarian countries (Russia, Poland, Hungary, etc.), appealed to the European (also Kelsiano-Austrian) model of constitution-

ality control, entrusted to a special body, not an ordinary judiciary. According to Title V of the Constitution of July 29 1994, the Constitutional Court, a public authority of novelty in the constitutional system of the Republic of Moldova, was created. Through its structure, empowerment, and functioning, the Constitutional Court exploits both the legal traditions of the country and the experience in the field of European states such as Austria, France, Germany, Italy, Spain, and Portugal.

Created by the Western model, especially in countries where there is a multiple system of jurisdictions, the Constitutional Court has as a fundamental task the control over the constitutionality of laws, which is the most frequently exercised task. It appears as a special jurisdiction, which has a monopoly in this area. It is an independent body vis-à-vis other state authorities.

Concerning the work of the Constitutional Court: tasks, appeals, and judgments, see annexes: 1, 2, 2a, 3 and 3a.

Applied methods

In the context of this article, we considered it appropriate to carry out a meticulous investigation through the analytical, comparative, systemic and prospective methods of the normative repertory on the settlement of the issue of the Constitutional Court - the only authority of constitutional jurisdiction in the Moldovan law system. The method of logical analysis (deductive, inductive, generalization, specification, etc.) widely used in the content of this research and, in particular, in summarizing the opinions of the various authors on the researched question of native laws in this case. The method of comparative analysis was used in particular to compare normative acts and doctrines of different states in the matter concerned. Systematic analysis method, indispensable for the investigation of national, international legal norms of institutional, material and procedural. Prospective methods used to describe the existing tendencies in the area of the Constitutional Court - the only constitutional jurisdictional authority in the Moldovan law system, including through the unification of national practice in conjunction with the international one.

Research results

Some doctrines in the West, like Louis Favoreu, consider that the Constitutional Court is a jurisdiction created to practice specifically and exclusively the constitutional litigation, which is outside the ordinary judicial system and independent of it, as well as the other public powers. A supreme court, or a supreme tribunal,

or a constitutional chamber of a supreme court, may be constitutional jurisdictions, but they are not constitutional courts [10, p. 48].

From the point of view of Professor A. Blankenagheli, the Constitutional Court is the last supreme court that should be included only when the other authorities are not able to make a decision. By its rulings, the Constitutional Court outlines the boundaries of the constitutional field. The Constitutional Court is an institution with specific functions and procedure, which distinguishes it from the other legal institutions [28, p.133].

According to the American Professor Schwartz B., the Constitutional Court is the body, the main function of which is to guarantee the supremacy of the Constitution, which, ideological, would enforce the supreme values of society; in this sense, the Constitutional Court is necessary as an authority that could not be influenced by political conflicts. By its rulings, the Constitutional Court outlines the limits of action of the authorities and their competence, defends the constitutional rights of citizens [26, p.60].

According to Professor B.N. The Constitutional Court is a part of the authorities that are meant to guarantee constitutional justice and constitutionality, which is one of the principles of the constitutional regime. The legal status and features of the Constitutional Court as a judicial body for controlling the constitutionality of laws stem from its attributions, which are enshrined in the Constitution and in the organic law [27, p.135].

While mentioning to the Constitutional Court organization, we refer to the bodies involved directly or indirectly in the establishment of the Court, the training procedure, the consequences arising from the actions of the involved authorities, the requirements submitted to the candidates for the Constitutional Court judges, the terms of office, etc... These issues are governed by the Constitution of the Republic of Moldova [2], by the Constitutional Court Act [19] and by the Constitutional Court Code [3].

This system is found in most states. In others, the Court's organizing and functioning laws are "constitutional laws", as in Italy, Russia, Hungary, Croatia, etc. A more particular system is found in Bulgaria, where the Constitution (Article 149, paragraph 2) provides that it cannot be regulated by law (Constitutional Court).

The issue of the legal nature of the Constitutional Court in the Republic of Moldova is in terms relatively similar to those in the Western doctrine because it has tasks similar to those of other constitutional courts and constitutional courts in Europe. Some constitutions, such as

Germany 1949 [20] and the Russian Federation of 1993 [4], encompass all the forms of jurisdiction, including the constitutional one, in a single chapter. Other constitutions, however, regulate separately, in a distinct chapter, the body of constitutional jurisdiction. This is the most widespread solution we meet, for example, in the French Constitution of 1958 [5] and that of Spain in 1978 [6].

Regarding the Constitutional Court of the Republic of Moldova, it consists of six judges appointed for a six-year term, according to art. 6, par. 1 of the Law on the Constitutional Court [19]. Most of the European states have Constitutional Courts composed of an uneven number of judges for the facilitation of decision-making in the case of the division of votes (e.g. in France, Italy, Portugal, Turkey, and post-totalitarian ones - Russia, Romania, Hungary, Croatia, Slovenia, Estonia, Lithuania) [9, p. 414]. The situation where there is parity of votes and priority is given to the opinion voted by the President is not democratic. The proposal to amend the number of judges of the Constitutional Court in order to establish an uneven number was also submitted in the Republic of Moldova, coming from a judge of the Constitutional Court [25, p.6]. However, the Constitutional Court in its 1997 annual report also noted that the parity of votes creates problems that can be overcome by supplementing the number of judges with one person [7, p.302].

The requirements for being a judge of the Constitutional Court are stipulated by art. 11 of the Law on the Constitutional Court and these are: high legal training, high professional competence and at least 15 years of experience in legal activity, a degree in law or in scientific activity, not to exceed the age limit of 65 years, and has to give his written consent. The prior agreement must also include a candidate's commitment to resign from his position (as incompatible with that of the Constitutional Court judge). Or, as the case may be, suspend their activity in the party or in any other political organization. The judge of the Constitutional Court may hold this position for two mandates (Article 5, paragraph (2) of the Law on the Constitutional Court) if appointed and at the date of appointment does not exceed the age limit of 65 years Art. 11, par. (2).

In Annex 14, we propose to consider an analysis of the age and the qualification required of candidates for the Constitutional Court judge's position in different states. The Belgian Constitutional Court is composed of 12 judges, who are appointed by the King through a double list

presented alternately by the House of Representatives and the Senate. The Constitutional Court of Slovakia consists of 10 judges appointed by the President of the Republic from a list of 20 candidates, approved by the National Council. The common law system typically involves the direct appointment of judges by the head of state or his representative as a result of a binding executive proposal, as is the case in Canada and Ireland, with the proposal power being decisive. The judges of the Supreme Court of Malta, of whom the judges of the Constitutional Court are elected, are appointed in the same way. In Denmark, Iceland, and Norway, the Monarch designates judges at the proposal of the Minister of Justice. In Finland, the Supreme Court proposes, and then the head of state appoints judges only after consulting the Minister of Justice and the Government. In Sweden, the Government appoints judges at the proposal of the Minister of Justice [11, p. 72].

In order to ensure the supremacy of the Constitution, it is not only necessary to have a “formal” organization with constitutional control powers but to invest in this institution real-implemented tasks, which in the cumulus, is called competence. In public law, the term competence is used to refer to the empowerment of a state body to effectuate a particular activity and to be a holder of legal power in this respect [18, p.66]. Jurisdiction is a set of tasks stipulated by law, which the state body is obliged to exercise. Through the competence of the Constitutional Court, we understand a set of material, procedural and organizational tasks. It is obvious that the core of the competence of the Constitutional Court determines the material attributions that manage the cases that can be examined, while the procedural and organizational powers accomplish the purpose of the Court [11, p. 115].

The role of the Constitutional Court in defending the democratic regime is directly dependent on the **attributions** with which it was invested. The Constitutional Court of the Republic of Moldova, according to art. 4 par. 1 of the Law on the Constitutional Court exercises a wide range of duties.

The comparative examination of the jurisdiction of the constitutional courts implies some clarifications regarding the principle attributions that fall within the field of constitutional control. And here are various criteria for classifying the Constitutional Court’s attributions, each of which has advantages and disadvantages.

Prof. I.Deleanu, referring to art. 13 of the Law on the Organizati-

on and Functioning of the Constitutional Court of Romania, classifies the attributions of the Constitutional Court according to the act issued in order to exercise them in the following manner: - Duties in the exercise of which the Constitutional Court issues decisions; - Tasks whose exercise is completed by the issuance of judgments; - Attributions according to which the Court issues opinions [9, p. 222]. The same professor states that the first category would be the attributions regarding the constitutionality of the laws, before their promulgation, on the initiatives for revising the Constitution, on the constitutionality of the Parliament's regulations, on the exceptions raised before the courts regarding the unconstitutionality of laws and ordinances. The second category would include attributions such as finding the circumstances that justify the interim in the exercise of the position of President, verifying the fulfillment of the conditions for the exercise of the legislative initiative by the citizens. The third category would only include the Court's power to endorse the proposal to suspend the President of the republic.

The Constitutional Court of the Republic of Moldova controls the compliance with the Constitution not only of the laws but also of other acts adopted by Parliament (regulations, judgments), acts of the President of the Republic of Moldova (decrees), acts of the Government (decisions, ordinances). Only acts adopted after the entry into force of the Constitution, adopted on 29 July 1994, are subject to the constitutionality control. 31, par. (3) of the Law on the Constitutional Court.

In two cases, the Constitutional Court declared unconstitutional and some preconstitutional normative acts (before the Constitution), because they were referred to the examination of some post-normative acts before the Constitution, which were closely related [8, p. 118].

In the sense of its role as a "negative lawmaker", the Constitutional Court is meant to bring corrective action to the legislative authority by helping it or to keep it within the limits of the Constitution, so that the legislative power does not become predominant and cannot abuse its attributions. In a careful analysis, it must be concluded that even in the case of political attributions, the Constitutional Court examines exclusively issues of law (Article 4, paragraph 3 of the Code of Constitutional Jurisdiction).

On July 19, 1997, the Constitutional Court had indicated that "the decisions of bodies that do not have attributions of judicial authority do

not constitute the execution of justice” [8, p.5]. It follows that the Constitutional Court has judicial attributions because it implements justice in the case of the dismissal of the persons deprived of office through the acts of the Parliament, the President, the Government.

Before we end the subject of the Constitutional Court’s legal regime, we must also mention another subject related to the Court’s relations with other public entities. In particular, we would like to discuss the issue: the institutional legal relations between the Government and the Constitutional Court. The existence of close legal relations between the Government and the Constitutional Court of the Republic of Moldova also underline that, over time, the Government has been concerned with the designation of its representatives at the Court. To this end, in 1999, the Government, for the purpose of its representation in the Constitutional Court, has appointed from the office as a permanent representative in the person of the Deputy Minister of Justice [12, point 2].

The Permanent Representative of the Government in the Constitutional Court ensures the Government’s interaction with the respective body as well as the necessary legal assistance for the presentation of the draft legislative acts - legislative initiative of the Government in the Parliament, justifies the Government’s opinion on the acts subject to the constitutionality control giving arguments for the legality of their adoption [item 3].

Afterward, Government Decision No. 610 of 28 June 1999 on the Permanent Representative of the Government in Parliament and the Constitutional Court [12] is repealed. By a new Government decision, the legal relationship between the Government and the Constitutional Court was tried. In this sense, it is the Government Decision No. 326 of 20 March 2003 on the representative of the Government at the Constitutional Court [13].

Government Decision No. 326 detailed the powers of the Permanent Representative of the Government to the Constitutional Court. Thus, by virtue of the legal provisions, the Permanent Representative of the Government to the Constitutional Court [13, point 3]:

1. Ensures the interaction between the Government and the Constitutional Court;
2. Represents the interests of the Government in the Constitutional Court, justifies the Government’s opinion on the acts under constitutional control;
3. Coordinates the participation of the representatives of the central

public administration authorities in the settings of the Constitutional Court in the areas within their competence;

4. Monitors the execution of the process of examination of complaints addressed to the Constitutional Court by the Government of the Republic of Moldova;

5. Presents at the Constitutional Court's meeting the explanations of the Government's opinion, as set out in the petition.

After a decade and that Government Decision was repealed. At the moment, the relations between the Government and the Constitutional Court have been found in Government Decision No. 872 of 01.11.2013 for the approval of the Regulation on the Representative of the Government in the Parliament and the Constitutional Court and the abrogation of Government Decisions [14].

By virtue of the provisions of the Government Decision No. 872, the representative of the Government at the Constitutional Court is the person charged with ensuring the interaction between the Government and the Constitutional Court, as well as representing the interests of the Government in the CC [14, pct. 2].

In order to ensure the proper execution of constitutional connections between the Government and the Constitutional Court, the Government representative executes the following functions [14, point 4]:

1. Ensuring the Government's interaction with the Constitutional Court;
2. Coordinating the representation of the Government's interests at the Constitutional Court by the central public administration bodies;
3. Provide the legal assistance necessary to examine a case at the Constitutional Court;
4. In order to perform his functions, the representative of the Government fulfills the following main attributions:
 - (a) represents the interests of the Government in the Constitutional Court and exposes the Government's opinion on the acts under constitutional control;
 - (b) coordinates the participation of the specialized central public administration bodies at the meetings of the Constitutional Court in the areas of their competence;
 - (c) monitors the execution of the process of examination of complaints addressed to the Constitutional Court by the Government;

(d) present in the Constitutional Court session, if necessary, clarifications to the Government's opinion;

(e) checks the process of adjusting legislation to Constitutional Court rulings, and reports annually to the Government on the implementation of Constitutional Court rulings.

Regarding the attribution of the representative of the Government to the Constitutional Court mentioned above - to check the process of adjusting the legislation to the decisions of the Constitutional Court and to report annually to the Government on the execution of the Constitutional Court's rulings, there are even interventions of the Constitutional Court in this respect. Thus, in one of its decisions, the Constitutional Court of the Republic of Moldova held the following: "The Court reiterates that respect of the principle of separation of powers implies not only the fact that none of the branches of power interferes with the competences of another branch, but also none of these branches will neglect their duties which it is obliged to exercise in the specific field of activity - especially when such an obligation is stated in the Supreme Law or was imposed by a decision of the Constitutional Court, which, in virtue of Article 134 of the Constitution, ultimately ensures the realization of the principle of the separation of state power "[15, p.51]. And further on: "The Parliament or the Government, as the case may be, have the obligation to repeal or modify the respective normative acts, thus affording them the consent of the Constitution. The intervention of the Parliament or the Government within the term provided by Article 281 of the Law on the Constitutional Court in the sense established by the Constitutional Court judgment is an expression of the final and generally binding character of the decisions of the constitutional litigation court "[.]

As we will see later, there are deficiencies during the process of Constitutional Court's rulings and decisions execution, and the role of the Permanent Representative of the Government in the Constitutional Court has not been fully exploited. This is all the more inexplicable, as the position of permanent representative and alternate representative of the Government in the Constitutional Court has the deputy ministers of justice. The representative of the Government to the Constitutional Court carries out its personal activity, and in the case of absence or impossibility of participation, its functions are exercised by the alternate representatives. Thus, the decision-makers of the Ministry of Justice have immediate access to the Consti-

tutional Court's decisions and decisions, they understand not only the letter but also the spirit of the law, and therefore could immediately intervene in the cases where the unconstitutionality has been declared.

At the moment, by the Government Decision of the Republic of Moldova No.837 of 29.10.2013 on the appointment of the representative of the Government in the Parliament and the Constitutional Court [16], Mr. Nicolae Eșanu, Deputy Minister of Justice, was appointed as representative of the Government in the Parliament and Constitutional Court [16, p. 1] and Sabina Cerbu, Deputy Minister of Justice, as alternate representative of the Government at the Constitutional Court [17, p. 3].

Finally, it should be noted that the activity of representative of the Government at the Constitutional Court extends only during the term of the Government [17, p. 10]. We conclude that, contrary to other regulations of the legal relations between the Government and the Constitutional Court (HG No. 610 and HG No. 326), the legal framework recently established by Government Decision No. 872 is one in a more successful variant. However, in the view of the existence of a disability in the enforcement of the Constitutional Court's rulings and decisions, we consider it necessary to clarify the powers of the representative of the Government at the Constitutional Court in order to fix the actions on the extent to which the judgments and decisions of the Court are transposed.

Thus, following the study of the legal essence of the Constitutional Court, we can state that it, the Constitutional Court of the Republic of Moldova, is the only political and judicial public authority. In other words, it includes essential features necessary to guarantee the supremacy of the Constitution.

The Constitutional Court ensures the action and supremacy of the Constitution throughout the state, referring to all the subjects of law. The acts of the Constitutional Court are adopted on behalf of the state, they are binding on the entire territory of the state, they have a binding legal force that can only be removed by adopting a new Constitution or amending the Constitution in force [1, p. 9].

The Constitutional Court implements the right, establishing the directions for the development of the legislation, creating precedents for interpretation of the Constitution and laws, removing the gaps in the Constitution in official interpretation. Thus, the Constitutional Court does more than interpret constitutional norms, namely, it simultaneously develops and

creates the constitutional doctrine, motivating the adoption of its decisions.

In the view of these traits, and in particular the complexity and nature of the Court's attributions, as well as the procedure according to which it performs its tasks, it has rightly been considered in the literature that it can be considered a "political and judicial public authority. The political character results from the way in which the members of the Constitutional Court are appointed, as well as from the nature of certain duties, the jurisdictional character derives from the principles of organization and functioning, as well as from other attributions and procedures. "[22, p. 533].

Therefore, the Constitution of the Republic of Moldova in 1994 received the European model of constitutionality control, through a central authority representing a special and specialized jurisdiction, namely the Constitutional Court, to which the constituent assigned an entire title, Title V, from art.140 to art.145 [2].

We share the opinion of scientists Ioan Muraru, Mihai Constantinescu and others, according to which the Constitutional Court constituted a novelty in a double meaning: on the one hand, because there is no tradition of such a specialized judicial and specialized control institution, on the other hand because it was configured according to a previously unknown model of control, the European model, centralized, and whose effects directly affected the legal system as a result of the *erga omnes* obligation of its decisions [23, p. 231].

This fact underline the following: the Constitutional Court is a valorization of the experience of our time, national experience and other countries with the prospect of an organizational and functional integration, efficient and viable, in the European legal structures, according to the pacts, treaties, and conventions to which the Republic of Moldova takes part. Relation to the European institutions is clear from the rules on the denomination, the designation of judges, the role and functions of CC [24, p. 8].

Regarding the legal status of CC, we would like to highlight, very succinctly, a few aspects. Firstly, there is a European situation when the number of complaints concerning the constitutionality of the law increases (Annex 5), which means that, as in the case of the Republic of Moldova, the number of complaints pending before the Constitutional Court will increase.

On the other hand, most of the notifications are relating to the financial-banking normative acts. This is the case, for example, of Austria (Annex 6) and Germany (Annex 7). In principle, we find the same in the case of the Republic of Moldova.

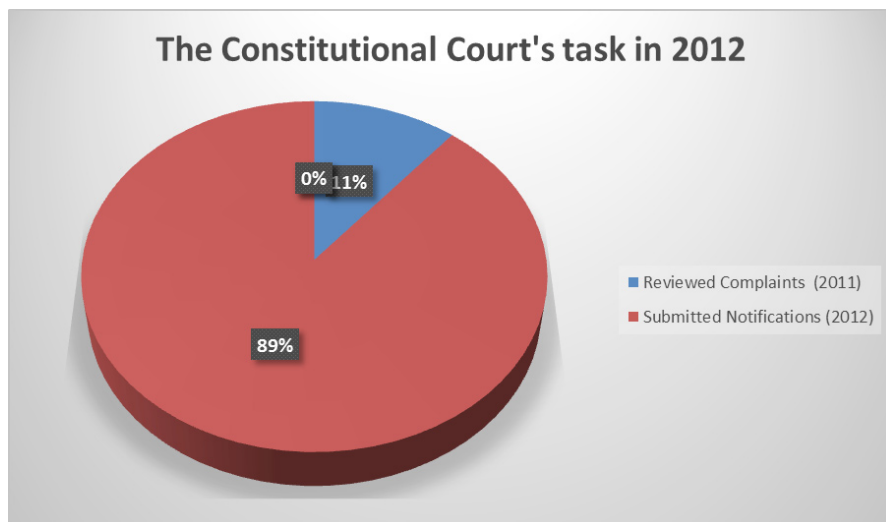

Conclusion

We mention that, at the request of the Constitutional Court, a real mechanism for protecting the Constitution and for counteracting the violation of its provisions has been established. This body enjoys independence (having a special status) and authority (its rulings are final and enforceable), having a distinct place in the system of public authorities (neither does it substitute for the state bodies, nor does it engage in their competence or they are not subordinated to them, it only influences their activity through its decisions). At the same time, let us mention the fact that the institution of the Constitutional Court tends to enjoy respect and authority in society, which gives it responsibility. In the case of the Republic of Moldova, although no studies have been conveyed, there is a strong feeling that society has a great deal of trust in the judges of the Constitutional Court. For example, in the case of Germany, public confidence in the Constitutional Court is 76% (Annex 4).

Annexes

Annex 1 - The task of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in 2012

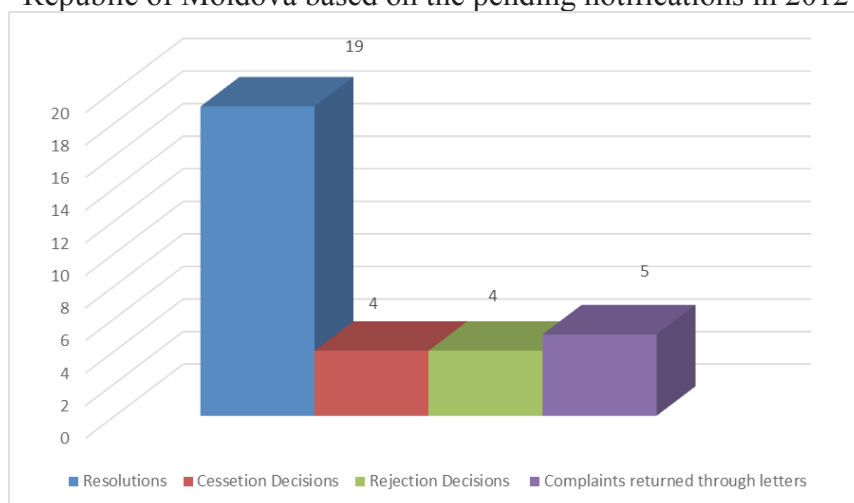
Source: The judgment of the Constitutional Court of the Republic of Moldova No. 2 of 31.01.2013 on the approval of the Report on the exercise of constitutional jurisdiction in 2012.

Annex 2 - Complaints solved by the Constitutional Court of the Republic of Moldova in 2012 and transferred in 2013

Source: The judgment of the Constitutional Court of the Republic of Moldova No. 2 of 31.01.2013 on the approval of the Report on the exercise of constitutional jurisdiction in 2012.

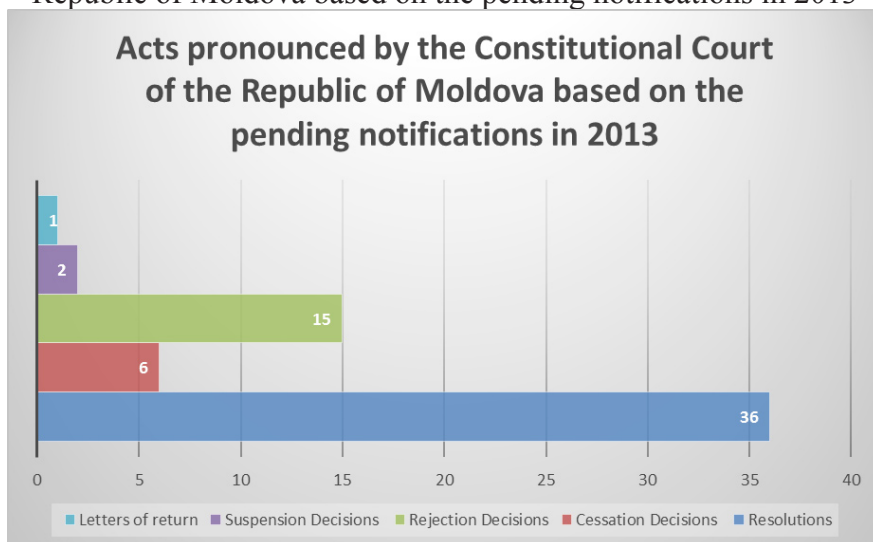
Annex 3 - Acts pronounced by the Constitutional Court of the Republic of Moldova based on the pending notifications in 2012

Source: The judgment of the Constitutional Court of the Republic of Moldova No. 2 of 31.01.2013 on the approval of the Report on the exercise of constitutional jurisdiction in 2012.

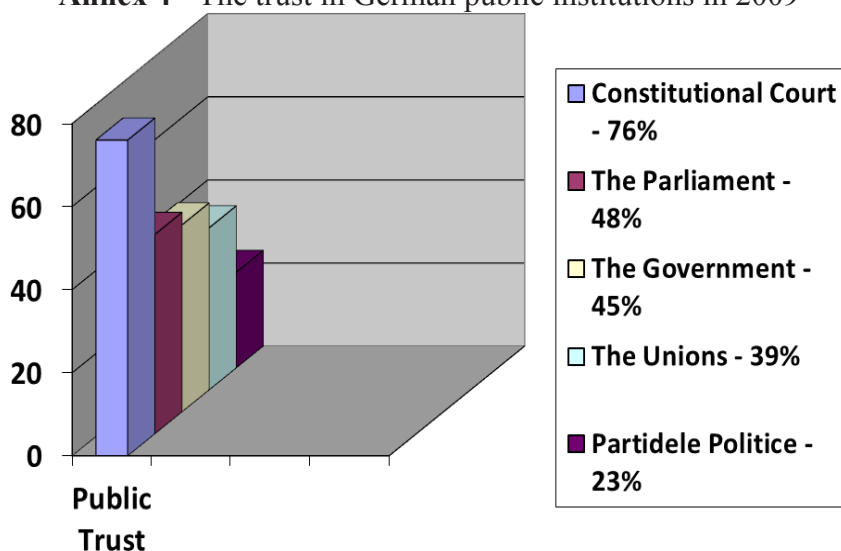

Annex 3a - Acts pronounced by the Constitutional Court of the Republic of Moldova based on the pending notifications in 2013

Source: The judgment of the Constitutional Court of the Republic of Moldova No. 1 of 28.01.2014 on the approval of the Report on the exercise of constitutional jurisdiction in 2013.

Annex 4 - The trust in German public institutions in 2009

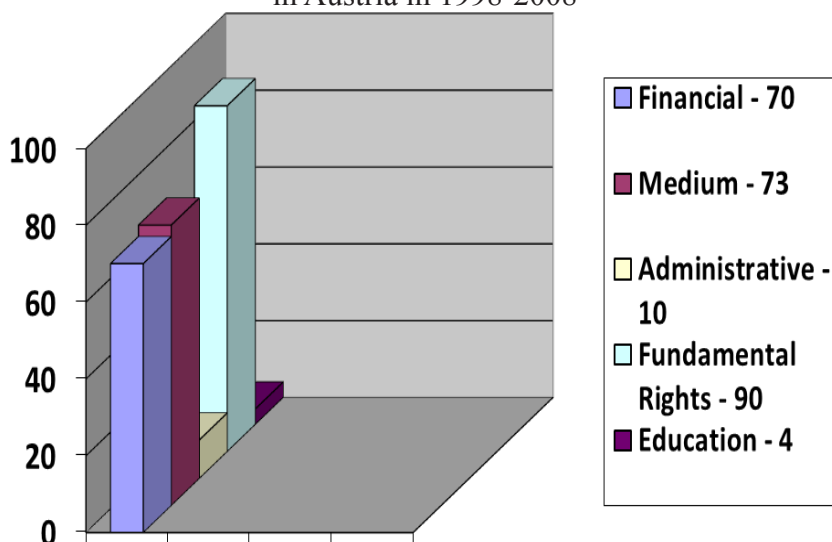
Source: The graphic presentation of the information from bibliographic sources.

Annex 5 - The dynamics of the constitutionality control of laws in Italy, Austria, and Germany

Nr. d/o	Country	1980-1990	1990-2000	2000-2010
1.	Italy	25%	35%	45%
2.	Austria	27%	52%	42%
3.	Germany	53%	60%	75%

Source: A chart realized by the author as a generalization based on the analysis of scientific monographs, which investigated various legal aspects of the Constitutional Court's activities, as follows: **Austria; Germany; Italy.**

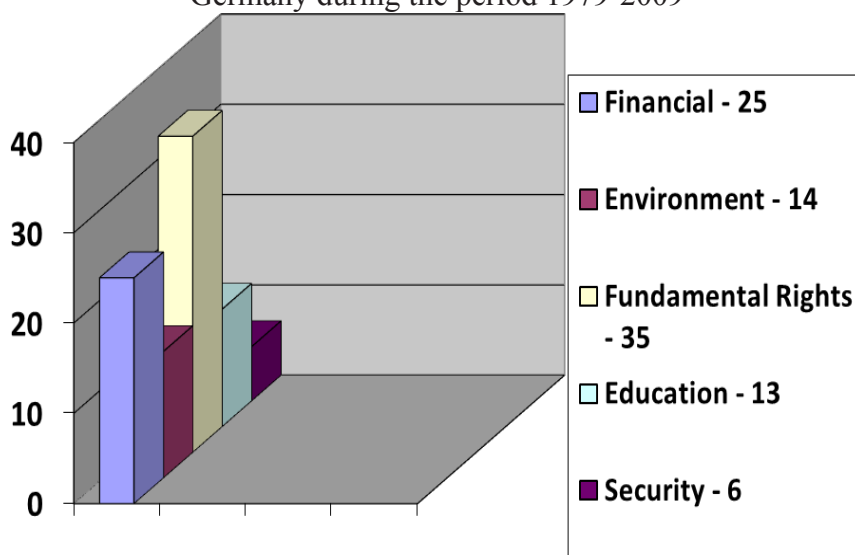
Annex 6 - The distribution of the Constitutional Court's complaints in Austria in 1998-2008

Source: The chart is realized by the author as a generalization, based on the analysis of scientific monographs, which investigated various legal aspects of the activity of the Constitutional Courts.

Annex 7 - The distribution of the Constitutional Court's complaints in Germany during the period 1979-2009

Source: The chart is realized by the author as a generalization, based on the analysis of scientific monographs, which investigated various legal aspects of the activity of the Constitutional Courts.

Bibliographical references

1. Bulletin of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova. No.8. Chisinau, 1996.
2. The Constitution of the Republic of Moldova of 29.07.1994. The Official Monitor of the Republic of Moldova, no. 1 of 18.08.1994. Art. 1. In force since 27 August 1994.
3. Constitutional Court Code no. 502 of 16.06.1995. The Official Monitor of the Republic of Moldova, no. 53-54 of 28.09.1995.
4. The Constitution of the Russian Federation of 12 December 1993. In: Comparative Constitutional Law. Vol. II. Bucharest: Lumina Lex Publishing House, 1999. p.1183 - 1227, by the authors Victor Duculescu, Constanța Caliniu, Georgeta Duculescu.
5. The constitution of the French Republic of 3 June 1958. http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-onstitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution_roumain.pdf
6. The Constitution of Spain. trad.: M. Prisăcaru. Bucharest: C.H. Beck, 2006. 100 p.
7. Constitutional Court. Collection of judgments and decisions 1997. Chișinău, 1998. p.302.
8. Constitutional Court. Collection of judgments and decisions 1995-1996. Chișinău, 1997, p. 5.
9. Deleanu I. Constitutional Justice. Bucharest: Lumina Lex, 1995. 448 p.
10. Favoreu L. Mator W. The Constitutional Courts. Paris: Dalloz, 2011. 170 p.

11. Zubco.V. Constitutional Court - the only political-judicial public authority. Chisinau: Central Printing House, 1998. 248p.

12. The judgment of the Government of the Republic of Moldova No.610 of 28.06.1999 on the Permanent Representative of the Government in Parliament and the Constitutional Court. Official Monitor of the Republic of Moldova No.73-77 of 15.07.1999. art.Nr.644. (Repealed)

13. The judgment of the Government of the Republic of Moldova No. 326 of March 20, 2003, on the representative of the Government in the Constitutional Court. Official Monitor of the Republic of Moldova No.55 of 25.03.2003. art.Nr.340. (Repealed)

14. The judgment of the Government of the Republic of Moldova No.872 of 01.11.2013 on the approval of the Regulation on the representative of the Government in the Parliament and the Constitutional Court and the abrogation of some Government decisions. Official Monitor of the Republic of Moldova No. 252-257 of 08.11.2013. art.Nr.978.

15. The judgment of the Constitutional Court of the Republic of Moldova No.33 of 10.10.2013 on the interpretation of Article 140 of the Constitution (Session No 45b / 2013). Official Monitor of the Republic of Moldova No.297-303 of 20.12.2013. art.Nr.50.

16. The judgment of the Constitutional Court of the Republic of Moldova No.34 of 11.10.2013 on the manner of execution of the Constitutional Court's Decision no. 27 of 20 December 2011 on the control of the constitutionality of certain laws amending pension and other social insurance conditions for certain categories of employees. Official Monitor of the Republic of Moldova No.312-314 of 31.12.2013. art.Nr.52.

17. The judgment of the Government of the Republic of Moldova No. 837 of 29.10.2013 on the appointment of the representative of the Government in the Parliament and the Constitutional Court. Official Monitor of the Republic of Moldova No.243-247 of 01.11.2013. art.Nr.943.

18. Iorgovan A. Administrative Law and Administration Science. Bucharest, 1983. 416 p.

19. Law of the Republic of Moldova no. 317 of 13.12.1994 on the Constitutional Court. Official Monitor of the Republic of Moldova, no. 8 of 07.02.1995.

20. Fundamental Law of the Federal Republic of Germany of May 23, 1949. In: Comparative Constitutional Law. Vol. II. Bucharest: Lumina Lex Publishing House, 1999. p.1111 - 1181, by the authors Victor Duculescu, Constanța Caliniu, Georgeta Duculescu.

21. Law of the Republic of Moldova no. 317 of 13.12.1994 on the Constitutional Court. Official Monitor of the Republic of Moldova, no. 8 of 07.02.1995.

22. Muraru I. Tănăsescu S. Constitutional law and political institutions. Bucharest: Lumina Lex, 2002. 664 p.

23. Muraru I. Constantinescu M. Tanasescu E. et al. Interpretation of the Constitution - Doctrine, and Practice. Bucharest: Ed.Lumina Lex, 2002. 291 p.

24. Muraru I. Constantinescu M. The Constitutional Court of Romania. Bucharest: Ed. Albatros, 1997. 116 p.

25. Osmochescu N. Constitutional Court on two years of activity. In: Law and Life, 1997, no. 4, pp. 28-29.

26. Schwartzenberg R-G. Political sociology. Paris: Montchrestien, 1998. 623 p.

27. Baglay M. Gabrichidze B. Constitutional Law of the Russian Federation. Moscow, 2008. 512 p.

28. Y. Kudryavtsev. The Constitutional Court of Russia: Experience and Problems. In: State and Law, Moscow, 1994, Nr.1, p.132-138.

NOUTĂȚI ȘTIINȚIFICE SCIENTIFIC NOVELTIES

AVIZ

**cu privire la rezultatele obținute în cadrul proiectului „Responsabilitatea socială a guvernancei publice – componentă majoră a dezvoltării relațiilor dintre România și Republica Moldova”,
cifru Proiectului 16.80013.16.06.26/Ro, Direcția strategică –
Patrimoniul național și dezvoltarea societății**

Guvernanta publică, care relevă cooperarea guvernelor cu diverse organizații sociale, cu cetățenii în ansamblu, inclusiv în procesul de adoptare a deciziilor, ce privesc problemele importante ale societății, exercită un impact determinant asupra dezvoltării/evoluției sociale, politice și economice a statului. În acest sens, abordarea științifico-practică a „Responsabilității sociale a guvernancei publice – componentă majoră a dezvoltării relațiilor dintre România și Republica Moldova” este de o importanță incontestabilă și extrem de actuală în procesul de preluare și valorificare a bunelor experiențe de integrare europeană a Republicii Moldova.

Modalitatea de valorificare a competențelor puterii delegate de către cetățeni, precum rezultatele acestui proces se definesc inclusiv prin „buna guvernanta”, care se axează pe recunoscutele principii promovate de Uniunea Europeană: transparență, responsabilitate, participare, eficiență și coerență. În acest sens conceptul de „bună guvernanta” și realizarea lui practică vine să dezvolte democrația în stat și statul de drept, trăsături specifice țărilor membre UE, valabile pentru toate tipurile de guvernanta: globală, regională, națională sau locală.

Din această perspectivă sarcinile propuse spre realizare în cadrul proiectului – preluarea și valorificarea experienței de integrare europeană acumulate de către România; analiza domeniilor strategice de interes comun pentru România și Republica Moldova; identificarea domeniilor prioritare de interes strategic și eficientizarea în acest sens a guvernantei publice, precum intensificarea relațiilor bilaterale dintre cele două țări; determinarea indicatorilor relevanți de evaluare a activităților instituțiilor implicate în promovarea relațiilor bilaterale dintre România și Republica Moldova au fost realizate la cel mai înalt nivel atât prin multiplele publicații - monografii și culegeri naționale și internaționale; compartimente în monografii naționale și internaționale; articole publicate în revistele naționale (categoriile B și C); articole în culegeri editate peste hotare; articole în culegeri internaționale editate în Republica Moldova, cât prin organizarea și petrecerea conferințelor de totalizare a etapelor proiectului în cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al AȘM și Universității Româno-Americane.

Sunt de menționat în acest sens conferințele științifice de totalizare „Performanțele guvernantei publice a instituțiilor cu responsabilități în domeniul relațiilor dintre Republica Moldova și România” (mai, 2017) și „Calitatea guvernantei publice și impactul acesteia asupra evoluțiilor sociale, politice și economice a României și Republicii Moldova” (mai, 2018). În cadrul acestor foruri științifice, la care au participat reprezentanți ai mediului universitar și ai administrației publice centrale, au fost discutate diverse probleme legate de valorificarea experienței României în contextul integrării europene a Republicii Moldova; necesitatea perfecționării legislației naționale și de ajustare la standardele europene; migrația în contextul proceselor integraționiste; politicile de securitate și apărare națională; politicile și programele UE în domeniul cercetării și educației; cadrul juridic național și internațional, în vederea sancționării finanțării terorismului internațional etc.

Rezultatele dezbaterilor științifice, care și-au găsit reflectare în diverse publicații, au servit drept surse bibliografice și de inspirație într-o serie de lucrări științifice, precum suport metodic-instructiv în cursurile universitare.

Punctăm în mod deosebit importanța indiscutabilă a acestui proiect, manifestată prin valorificarea parteneriatului dintre cele două instituții – Institutul de Cercetări Politice și Juridice și Universitatea Româno-Americană, care a rezultat în formarea unor reale premise de constitu-

ire a unui „cluster” de instituții de cercetare și de învățământ superior. Instituțiile partenere au înaintat în acest context candidați pentru participare la un alt proiect comun, axat pe subiecte de securitate cibernetică, finanțat de guvernul SUA.

În concluzie, menționăm că proiectul „Responsabilitatea socială a guvernancei publice – componentă majoră a dezvoltării relațiilor dintre România și Republica Moldova” a fost realizat conform tuturor exigențelor și indicatorilor menționați în Hotărârea Prezidiului AȘM nr.27 din 08.10.2018 la cel mai înalt nivel științific, organizatoric și de implementare practică. Performanțele realizării acestui proiect sunt un exemplu de urmat și pentru alți aplicanți din Republica Moldova.

Valentin BENIUC,
doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, IRIM

AVIZ

la teza de doctor habilitat în științe politice:

Dimensiuni bioetice ale securității umane: abordare politologică,
elaborată de SPRÎNCEAN Serghei, doctor în politologie,
conferențiar universitar, Institutul de Cercetări
Juridice și Politice al AȘM

Actualitatea temei investigate este justificată multiplu de particularitățile societății contemporane, de condițiile existențiale ale individului, cetățeanului, comunităților. În acest context, autorul tezei de doctor habilitat în științe politice menționează că scopul politicilor de securitate umană rezidă *în crearea și menținerea unor condiții favorabile pentru soluționarea celor mai stringente probleme securitare, politice, economice...* (pag.9). Prin această afirmație autorul ne informează că lucrarea generalizează rezultatele unei investigații științifice cu impact considerabil asupra vieții sociale, asupra relațiilor sociale, asupra condițiilor existențiale a fiecărei persoane și comunități de oameni.

Componenta lucrării: *Introducerea*, scrisă conform cerințelor, unanim adoptate de comunitatea științifică din Republica Moldova, reflectă modul de deservire a scopului politicilor de securitate, întemeiate pe principiile bioeticii: autonomia, acordul informat, biosferocentrismul, coevoluției, al justiției și echității, al nondăunării, al binefacerii.

Abordarea politologică a securității umane, analizată multiaspectual în bioetică, în bioetica socială, impune condiții și cerințe concrete în fața cercetătorului. Amintim doar despre importanța analizei istorice și pragmatice. Analiza istorică oferă un volum mare de informații ce justifică apariția și semnificația practică a politicii – domeniu ce asigură comunicarea cu semenii. Analiza pragmatică a rosturilor politicii în lumea contemporană o găsim într-o formă justificată în opinia savantului britanic J. Held, expusă în lucrarea *Teoria politică și statul contemporan*. J. Held subliniază că politica este lupta pentru organizarea posibilităților umane ca mod de interacțiune (internă și externă) a grupurilor sociale, instituțiilor și comunităților umane, determinată de toate genurile activității umane. Savantul britanic afirmă că politica se manifestă în toate formele cooperării, negocierii și în lupta pentru dreptul de a utiliza, produce și distribui resursele.

Afirmațiile politologilor, actualizate în Aviz, ne permit să afirmăm că teza de doctor habilitat în științe politice, supusă analizei, abordează o temă actuală, cu un impact considerabil asupra relațiilor sociale. Conținutul lucrării este structurat logic: primele două capitole cuprind rezultatele analizei istorice și teoretice prin intermediul cărora autorul descifrează și descrie interacțiunea fenomenelor : bioetica și securitatea umană. Capitolele trei și patru sunt completate cu informații particulare despre obiectul studiat, care reflectă importanța asimilării bioeticii în căutarea soluțiilor pentru problemele referitoare la securitatea umană. În practica medicală este folosit aforismul: tratamentul începe cu diagnosticarea corectă a stării pacientului, a bolii. În capitolul trei : *Bioetica în procesul de asigurare a securității umane în condițiile globalizării*, autorul redimensionează potențialul cognitiv, informativ, formativ al bioeticii, justificând teza: în lumea globalizată bioetica se impune ca *un cenz moral al acțiunilor și manifestărilor publice...*

În capitolul patru: *Politizarea dimensiunii bioetice a securității umane*, în care este explicată și apreciată pozitiv politizarea dimensiunii bioetice, deoarece aceasta contribuie la dezvoltarea teoriei și practicii securității umane. Pentru a fi mai convingător, autorul folosește concepția biopolitică, care desemnează dovada și forma de politizare a preocupărilor științifice pentru problemele etice legate de vietate. Caracterizând condițiile existențiale ale omului contemporan, descifrând însușirile lumii globalizate, autorul propune și ne convinge să acceptăm o nouă ramură a politologiei – bioetica politică. Apare întrebarea: Cât de justificată este această idee? În argumentarea autorului, dar și analiza practicii sociale contemporane ne sugerează să corelăm diverse produse ale teoriei și practicii politice: Strategia supraviețuirii, Strategia dezvoltării durabile, Strategia securității umane. În opinia noastră, aceste documente sunt rodul conlucrării teoreticienilor, politologilor, factorului decizional, tensionați de situația critică în care se află lumea contemporană. Aceste strategii deservesc interesul principal al fiecărui individ, comunitate umană, actor al relațiilor internaționale, pe de o parte, iar, pe de altă parte, promovează valorile și normele conviețuirii bioetice. Considerăm că bioetica politică aduce mai multă claritate în relațiile sociale, politice din lumea globalizată, contribuie la selectarea realistă a priorităților la nivel individual, de grup, de actor al relațiilor internaționale. În opinia noastră, aici este ascunsă posibilita-

tea subiecților relațiilor sociale de a supraviețui în condițiile respectării normelor bioetice de colaborare și cooperare.

În capitolul cinci, autorul redimensionează experiența Republicii Moldova în domeniul asigurării securității umane și mecanismul implementării strategiilor, politicilor de securitate umană. Analiza politicii de securitate, expusă în primul subcapitol, este direcționată spre valorificarea teoretico-practică a principiilor bioeticii politice : autonomia, acordul informat, biosferocentrismul, coevoluția, justiția și echitatea, nondăunarea, binefacerea. Respectarea acestora în implementarea practică a politicilor de securitate umană contribuie la amplificarea impactului acestora asupra relațiilor sociale, politice, care *atât în plan intern, cât și în plan extern trebuie să aducă beneficii sociale, modernizare și dezvoltare, securitate și stabilitate*.(pag.212)

Concluziile fiecărui capitol reflectă opinia autorului asupra conținutului acestora, caracterizată de coerență, convingere, claritate. În opinia noastră, concluziile oricărui studiu, limbajul, stilul, consistența lor vorbesc despre calitatea investigației, despre calitățile savantului de a realiza o investigație științifică a fenomenelor și proceselor sociale, politice, despre maturitatea cercetătorului.

În *Concluzii generale și Recomandări*, autorul autoevaluează rezultatele obținute menționând că atingerea scopului investigației i-a permis să argumenteze necesitatea unei noi direcții de cercetare în științele politice: politica securității umane. Autorul a justificat multiplu teza, conform căreia: bioetica și securitatea umană sunt părți componente ale sistemului sociopolitic, aflate în interconexiune dialectică. Recomandările, în varianta autorului, sunt propuneri de valorificare a rezultatelor investigației, la care am adăuga : publicarea integrală a tezei de doctor habilitat în științe politice; publicarea mai multor broșuri tematice pentru publicul larg, într-un limbaj mai accesibil. În esență orice investigație științifică deservește necesitățile practicii sociale, nevoile persoanei. În opinia noastră, teza conține informații utile pentru toate categoriile de subiecți ai relațiilor sociale, ai relațiilor internaționale. Întrebarea apare: Cum aceștea vor asimila și aplica în propria activitate cotidiană, social-utilă informațiile despre stilul de viață, promovat de bioetică, care asigură securitatea umană la toate nivelurile existențiale: individual și de grup; local, național, regional, global?

În concluzie, constatăm că evaluăm o lucrare științifică ce

generalizează rezultatele unei investigații finalizate, reușite a fenomenelor sociale complexe: bioetica și securitatea umană în interconexiunea lor dialectică. Tezele înaintate spre susținere, la fel ca și concluziile autorului de la fiecare Capitol și cele generale sunt fundamentate teoretic, *Bibliografia* cuprinde 568 de lucrări științifice - vizează diverse aspecte și probleme ale vieții sociale. Rezultatele cercetării au un impact important, reprezintă un impuls pentru dezvoltarea teoriei politice, pentru susținerea unității dialectice dintre teoria și practica social-politică.

În baza celor menționate considerăm că autorul tezei de doctor habilitat în științe politice: *Dimensiuni bioetice ale securității umane: abordare politologică*, SPRÎNCEAN Serghei merită să i se confere titlul de doctor habilitat în științe politice, la specialitatea 561 – Teoria, Metodologia și Istoria Politologiei, instituții și procese politice.

Ludmila ROȘCA,
doctor habilitat în filosofie,
profesor universitar interimar, IRIM

*Materialele publicate în revista „Relații Internaționale Plus”
nu reflectă neapărat punctul de vedere al redacției.*

*Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine
în exclusivitate autorilor.*

Drepturile de autor asupra articolelor publicate aparțin autorilor.

Tirajul - 100 de exemplare

Periodicitatea – bianuală (trianuală)

Versiunea online: <http://irim.md/cercetare/revista-ri-plus/>

ADRESA REDACȚIEI:

str. Pușkin 54, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD 2005,

telefon/fax: 022-21-09-78;

e-mail: ludmilarosca.com@gmail.com

TIPOGRAFIA „PRINT-CARO”

*Materials published in the journal “International Relations
Plus” do not necessarily reflect the editorial point of view.*

*The responsibility for the content of the articles rests exclusively
with the authors.*

Copyrights on published articles belong to the authors.

Circulation - 100 copies

Periodicity - biannual (triennial)

Online version: <http://irim.md/cercetare/revista-ri-plus/>

EDITORIAL ADDRESS:

54 Pushkin Street, Chisinau, the Republic of Moldova, MD 2005,

telephone / fax: 022-21-09-78;

e-mail: ludmilarosca.com@gmail.com

PUBLISHING HOUSE „PRINT-CARO”